

Yana Leontiyeva, Renáta Mikešová, Blanka Tollarová

PRAŽANÉ S CIZÍM PASEM

**Výsledky výzkumu cizinců a cizinek ze zemí
mimo EU žijících v české metropoli**

Sociologický ústav
Akademie věd ČR

klíčová slova: mezinárodní migrace, integrace, hl. m. Praha, cizinci z třetích zemí

Tato kniha vychází za finanční podpory hlavního města Prahy a představuje výsledky *Analýzy postavení migrantů a migrantek na území hl. m. Prahy* zpracované Sociologickým ústavem AV ČR, v.v.i., v období od září roku 2016 do září roku 2017 na základě veřejné zakázky hl. m. Prahy.

Vydání této knihy bylo podpořeno výzkumným programem „Globální konflikty a lokální souvislosti: kulturní a společenské výzvy“ Strategie AV21, Akademie věd ČR.

Publikace vyšla s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace RVO: 68378025.

Jak citovat tuto knihu:

Leontiyeva, Y., R. Mikešová, B. Tollarová. 2018. *Pražané s cizím pasem. Výsledky výzkumu cizinců a cizinek ze zemí mimo EU žijících v české metropoli*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v. v. i. <https://doi.org/10.13060/m.2018.69>

Odborně posoudily PhDr. Marie Jelínková, Ph.D. a Mgr. Petra Ezzeddine, Ph.D.

Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.
Praha 2018

ISBN 978-80-7330-337-2 (online)

Obsah

1. Úvod do problematiky integrace migrantů v Praze	5
<i>Teoretický rámec knihy</i>	7
<i>Záměr a struktura knihy</i>	9
<i>Metodologie výzkumu migrantů a migrantek v Praze</i>	10
<i>Několik poznámek k interpretacím a metodologickým limitům výzkumu</i>	14
2. Kdo jsou migranti a migrantky ze zemí mimo EU žijící v Praze?	16
<i>Demografické charakteristiky</i>	17
<i>Rozmístění migrantů a migrantek v Praze</i>	19
<i>Rodinná situace</i>	22
<i>Pobyt v ČR a plány do budoucna</i>	24
3. Ekonomická situace a pracovní aktivity pražských migrantů a migrantek	26
<i>Ekonomické aktivity</i>	27
<i>Typ bydlení</i>	30
<i>Hodnocení potíží a bariér</i>	32
<i>Sociální a finanční situace rodin</i>	34
4. Čeština jako základní předpoklad integrace	37
<i>Posouzení vlastní znalosti češtiny</i>	38
<i>Používání češtiny v různých sférách života</i>	42
<i>Potíže při komunikaci v různých situacích a využívání tlumočení</i>	46
5. Služby poskytované migrantům v Praze: povědomí, zkušenosti a potřeby	51
<i>Zkušenosti s jazykovými kurzy</i>	52
<i>Využití komunitních tlumočnicků</i>	56
<i>Zkušenosti s dalšími typy služeb pro migranty</i>	58
<i>Informovanost o právech a povinnostech</i>	60
<i>Zdravotnické služby</i>	63
6. Sociální vazby a soužití s majoritní populací	66
<i>Zkušenosti migrantů rodičů s českým školstvím a zajištěním volnočasových aktivit dětí</i>	68
<i>Volnočasové aktivity migrantů a migrantek žijících v Praze</i>	70
<i>Pocit bezpečí v Praze</i>	72
<i>Postoje majority a obraz cizinců v českých médiích</i>	73
<i>Sympatie vůči jiným národnostem</i>	74
7. Závěrečná diskuze a doporučení pro budoucí výzkumy integrace	77
<i>Několik doporučení pro oblast integrace cizinců v hl. m. Praze</i>	81
Literatura	84
Summary	88
O autorkách	92
Příloha 1. Mapa hl. m. Prahy členěná podle oblastí pro výběr respondentů	93
Příloha 2. Rozdělení jednotlivých městských čtvrtí, 112 katastrálních území, podle typu lokality pro výběr respondentů	94
Příloha 3. Česká verze dotazníku použitého při zjišťování potřeb a bariér migrantů a migrantek v hl. m. Praze	95

Seznam grafů

Graf 1: Vývoj počtu cizinců v ČR a v hl. m. Praze v letech 1996–2018.....	6
Graf 2: Věková struktura migrantů podle země původu	18
Graf 3: Vzdělanostní struktura migrantů podle země původu	19
Graf 4: Místo bydliště migrantů (typ lokality) podle země původu.....	20
Graf 5: Průměrné ceny stavebních pozemků v místě bydliště migrantů podle země původu	22
Graf 6: Rodinný status migrantů podle země původu	23
Graf 7: Typ povolení k pobytu migrantů podle země původu.....	24
Graf 8: Postavení v práci ekonomicky aktivních migrantů podle země původu	28
Graf 9: Kvalifikační struktura zaměstnaných migrantů v Praze podle země původu	29
Graf 10: Typ bydlení migrantů v Praze podle země původu	31
Graf 11: Jak často migranti zažívají různé potíže	32
Graf 12: Jak obtížné je pro migranty hradit vybrané životní náklady (jen relevantní)	34
Graf 13: Jak obtížné je pro migranty hradit vybrané životní náklady (všechny platné odpovědi).....	35
Graf 14: Sebehodnocení znalosti češtiny migrantů ve čtyřech sledovaných aspektech	39
Graf 15: Sebehodnocení znalosti češtiny (4 aspekty) podle země původu	40
Graf 16: Celkové sebehodnocení znalosti češtiny migrantů podle země původu	41
Graf 17: Celkové sebehodnocení znalosti češtiny migrantů podle délky pobytu.....	41
Graf 18: Frekvence používání češtiny v práci nebo ve škole, doma a ve volném čase.....	43
Graf 19: Frekvence používání češtiny v práci nebo ve škole podle typu zaměstnání migrantů.....	44
Graf 20: Zkušenosti migrantů s potížemi při komunikaci v češtině v různých situacích	46
Graf 21: Potíže migrantů při komunikaci v češtině v různých situacích podle úrovně mluvené češtiny.....	47
Graf 22: Využití tlumočnicka na úřadech, u lékaře nebo ve škole podle země původu migrantů	48
Graf 23: Kdo migrantům tlumočí (pokud tlumočí) podle země původu	49
Graf 24: Zkušenosti migrantů s návštěvou kurzů češtiny podle země původu	53
Graf 25: Zkušenosti migrantů s jednotlivými poskytovateli kurzů češtiny	54
Graf 26: Nedostatky, které migranti pocítují u poskytovaných jazykových kurzů.....	55
Graf 27: Zájem migrantů o služby komunitních tlumočnicků a interkulturních pracovníků podle úrovně mluvené češtiny.....	57
Graf 28: Povědomí migrantů o různých typech služeb a využití těchto služeb	58
Graf 29: Zkušenosti migrantů s jednotlivými poskytovateli bezplatných služeb	59
Graf 30: Sebehodnocení vlastní informovanosti o právech a povinnostech migrantů v ČR	60
Graf 31: Oblasti, v nichž migranti pocítují největší nedostatek informací.....	61
Graf 32: Způsoby získávání informací o právech a povinnostech migrantů a migrantek v ČR.....	63
Graf 33: Podíl migrantů, kteří mají v ČR svého praktického lékaře podle délky pobytu	64
Graf 34: Zkušenosti migrantů s návštěvou společenských akcí pro veřejnost.....	71
Graf 35: Povědomí a návštěvnost veřejných akcí v okolí bydliště migrantů podle typu lokality	72
Graf 36: Sympatie migrantů vůči jednotlivým skupinám žijícím v ČR – srovnání s postojí české populace.....	75

PRAHA

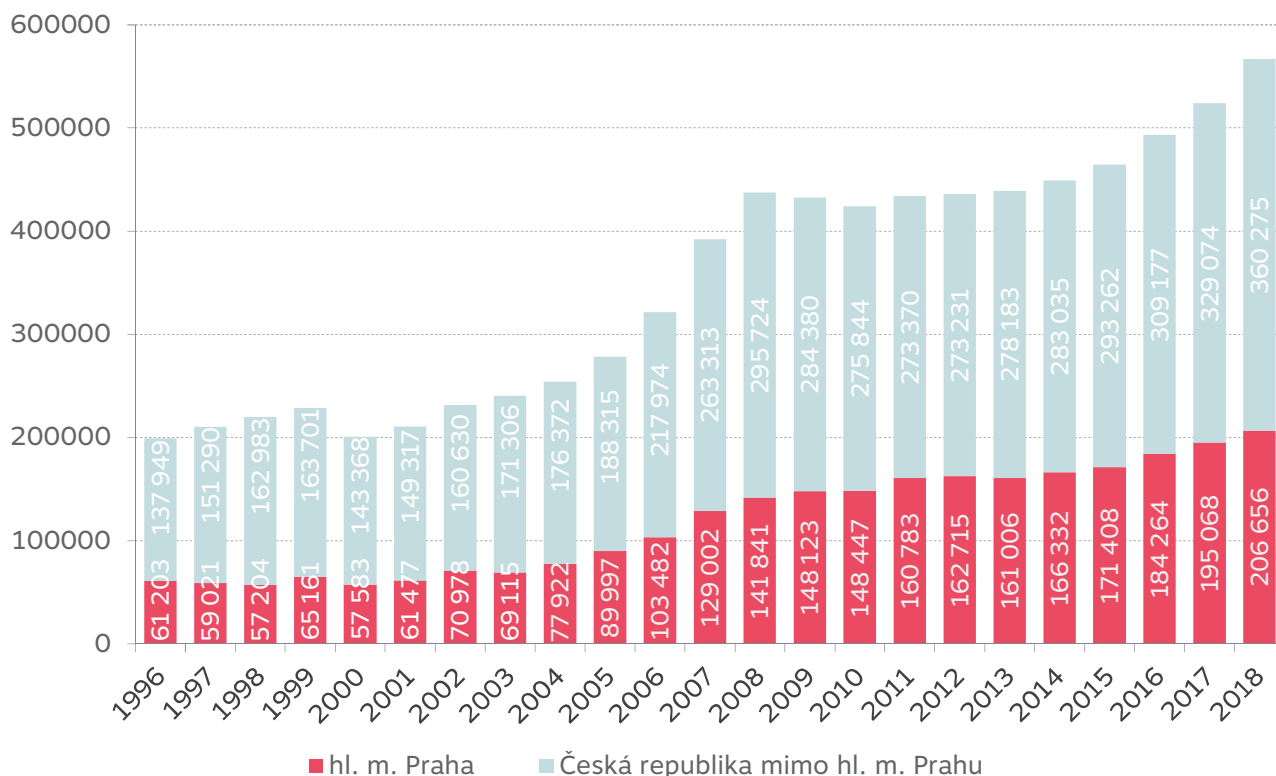
VÁCLAV HAVEL AIRPORT PRAGUE

1. ÚVOD DO PROBLEMATIKY INTEGRACE MIGRANTŮ V PRAZE

Praha je dynamickou multikulturní metropolí, která láká lidi z různých koutů světa svojí historickou, kulturní a v neposlední řadě také ekonomickou atraktivitou. Je logické, že české hlavní město přitahuje nejen turisty, ale i mezinárodní studenty, pracovní migranty a migrantky a jejich rodinné příslušníky, uprchlíky nebo zahraniční podnikatele, kteří si tuto zemi často volí jako svůj druhý domov. V polovině roku 2018 v Praze žilo 200 105 cizích státních příslušníků. Podíl cizinců na obyvatelích hlavního města byl tedy o něco více než 15 %, ¹ což značně převyšuje celorepublikový průměr (kolem 5 %). Vezmeme-li v úvahu, že migranti ze zemí EU jsou ve statistikách zřejmě podhodnoceni a že v posledních letech mírně stoupá zájem o české občanství, podíl obyvatel Prahy s migrační zkušeností je zřejmě ještě o něco vyšší.

Počet cizinců v Praze v posledních téměř třech dekadách neustále roste. Obzvláště prudký nárůst byl zaznamenán na začátku tisíciletí, kdy se mezi lety 2003 a 2008 počet cizích státních příslušníků registrovaných v Praze zdvojnásobil. Srovnáme-li vývoj v hlavním městě a v celé republice, všimneme si, že stoupající trend v hlavním městě pokračoval i po nástupu ekonomické recese; zatímco celorepublikově došlo k mírnému poklesu a stagnaci (viz Graf 1).

Graf 1: Vývoj počtu cizinců v ČR a v hl. m. Praze v letech 1996–2018

Zdroj: Český statistický úřad 2018, Ministerstvo vnitra České republiky 2018.

¹ Vlastní kalkulace. Údaje o obyvatelích Prahy jsou čerpany z publikace Českého statistického úřadu Stav a pohyb obyvatelstva v ČR: www.czso.cz/csu/czso/stav-a-pohyb-obyvatelstva-v-cr-1-pololeti-2018. Údaje o počtu cizích státních příslušníků se zaevidovaným povoleným pobytem na území Prahy jsou čerpany z webu Odboru azylové a migrační politiky MV ČR (OAMP MV ČR): www.mvcr.cz/clanek/cizinci-s-povolenym-pobytem.aspx.

Praha je pro migranty do České republiky velmi významnou destinací a jakýmsi imigračním centrem, a to jak pro nově přicházející migranty a migrantky, tak i z hlediska vnitrostátní migrace (Janská, Čermák a Wright 2013; Janská a Bernard 2015). V současné době zde žije více než třetina všech cizinců a cizinek registrovaných v České republice; přičemž míra koncentrace v hlavním městě je pro migranty z různých zemí poněkud odlišná. Obecně řečeno, častěji se do Prahy koncentrují migranti ze zemí mimo EU, zatímco občané sousedních států jako Slováci, Poláci a Němci žijí v ČR převážně mimo hlavní město s výraznější koncentrací v příhraničních oblastech. Na druhou stranu občany Ukrajiny, Ruska a obzvláště Spojených států amerických láká hlavně Praha. Zajímavá je také skutečnost, že Vietnamci, třetí nejpočetnější skupina cizinců v Česku, jsou v porovnání s celostátním průměrem v Praze zastoupeni méně a jsou naopak rovnoměrněji rozmístěni po celé republice s větší koncentrací v regionech poblíž hranice s Německem.

Přesně dvě třetiny cizích státních příslušníků žijících v Praze pochází tedy ze zemí mimo EU. Ke konci června roku 2018 mezi nejčastěji zastoupenými v této skupině byli občané Ukrajiny (49 306), Ruska (23 338), Vietnamu (12 765), USA (6556) a Číny (4967) (MV ČR 2018). Rozmístění migrantů a migrantek v Praze je v posledním desetiletí poměrně stabilní a až na některé výjimky je velmi podobné rozmístění majoritní populace. Nejvyšší podíl cizinců na obyvatelích nalezneme v centru města (správní obvody Praha 2 a Praha 3), nejnižší naopak na periferii (v správních obvodech Praha 19, Praha 20 a Praha 21)².

Migranti a migrantky jsou nezanedbatelnou součástí populace hlavního města; podílejí se významným dílem na ekonomickém vývoji, populační dynamice a vzhledu metropole. O této specifické skupině obyvatel Prahy však dosud existuje jen málo informací, zejména co se týče jejich sociálního postavení nebo potřeb a bariér bránících jim v úspěšném začlenění do české společnosti.

Teoretický rámec knihy

Migrace je globální a přirozený fenomén, který doprovází lidstvo zřejmě již od samého počátku. V dnešní době se zkoumá, a také do značné míry se problematizuje, především mezinárodní migrace; i když stěhování lidí v rámci jednotlivých států je také zajímavým a rozšířeným jevem. V moderním globalizovaném světě často zaznívá kritika metodologického nacionalizmu a také názory, že doba národních států postupně odeznívá (Wimmer a Glick Schiller 2002; Szaló 2009). Přesto, i dnes jsou otázky mezinárodní migrace a začlenění přistěhovalců v praktické rovině řešeny především na úrovni jednotlivých států. Navíc celkový diskurz ohledně migrace a integrace je v řadě zemí vysoce zpolitizován (Helbling 2014; Downes a Loveless 2018). Výjimkou není ani Česká republika.

Je zřejmé, že v souvislosti s migračními toky dochází k nezanedbatelným společenským změnám jak ve zdrojových, tak i v cílových zemích. Přitom jednotná a vyčerpávající definice pojmu integrace zřejmě neexistuje, a to ani ve sféře veřejných politik, ani ve vědeckém badání. Samotný termín integrace je někdy používán společně (občas jako synonymum) s termíny jako začleňování, inkluze, adaptace, přizpůsobování, asimilace apod. (Hamberger 2009). Aniž bychom se věnovaly rozboru odlišností a vhodnosti použití jednotlivých pojmenování, v této knize preferujeme v evropském kontextu více vžitý pojem integrace, který dominuje i v českém kontextu, a to jak v oficiálních koncepčních dokumentech, tak i v odborném a veřejném diskurzu (např. Rakoczyová a Trbola 2009; Drbohlav 2011; Leontiyeva 2011; Bernard a Mikešová 2014; Vašát a Bernard 2015; Topinka et al. 2018).

Integrace migrantů je nejčastěji popisovaná jako komplexní, oboustranný a multidimenzionální proces (viz např. Berry 1992; Bosswick a Heckmann 2006; Ellis a Almgren 2009; Hamberger 2009) zasahující do řady oblastí, jimž jednotliví autoři přisuzují důležitou váhu (zejména kulturní, sociální, ekonomická a politická). Většina autorů se shoduje na tom, že proces integrace se dotýká nejen samotných migrantů a migrantek ale i jejich potomků a zároveň zdůrazňují, že i většinová společnost se v reakci na imigraci přizpůsobuje nebo se mění.

Pro naši knihu je obzvláště relevantní teoretický koncept integrace rozpracovaný Esserem (2000), který je podrobně popsán a v českém kontextu také aplikovaný například v knize Rákoczyové

² Otázkou rozmístění cizinců ze zemí mimo EU se budeme podrobněji zabývat v kapitole 2.

a Trboly (2009). Podle této teoretické premisy probíhá sociální integrace ve čtyřech vzájemně propojených dimenzích. První je tzv. strukturální dimenze, která představuje získání práv a přístupu ke klíčovým institucím hostitelské země (např. trh práce, vzdělávání, trh služeb, bydlení apod.). Druhá je kulturní dimenze integrace, která předpokládá získání klíčových znalostí a kompetencí přijímající společnosti (přičemž původní kompetence mohou být zachovány); zde se jedná především o ovládnutí jazyka hostitelské společnosti, ale také o celkovou informovanost migrantů o životě v cílové zemi a z části i o životní styl nebo volnočasové aktivity. Třetí dimenze integrace je tzv. interaktivní dimenze, která znamená přijetí a začlenění přistěhovalců do primárních vztahů a sociálních sítí přijímající společnosti; což zahrnuje nejen společenské vztahy, ale i kontakty s úřady a institucemi. Poslední autory vyjmenovaná dimenze integrace je identifikační dimenze, která zachycuje psychologický rozměr integrace a zaměřuje se na subjektivní vnímání příslušnosti k hostitelské společnosti (Rákoczyová a Trbola 2009).

Míru sociální integrace migrantů ovlivňuje řada faktorů, přičemž ne všechny skupiny mají rovnocenné výchozí podmínky integrace. Například, kulturní a jazyková blízkost zdrojových zemí zvýhodňuje některé migranty a tak není divu, že Ukrajinci nebo Rusové se vzhledem k slovanskému původu snáze (než například Vietnamci) učí českému jazyku, jehož znalost je pro integraci klíčová (Leontiyeva, Ezzeddine, Plačková 2013). Podobně, Evropané nebo Američané mají snazší podmínky, neboť mají k majoritě obecně kulturně blíže a staví na společných historických kořenech. Někdy se dokonce hovoří o kategorizaci cizinců ze strany majority, kdy jsou cizinci ve své předpokládané schopnosti se integrovat rozlišováni podle země původu (Rákoczyová a Trbola 2009).

Jak již bylo naznačeno, jedním z klíčových faktorů, které mohou ovlivňovat nejen tzv. strukturální integraci migrantů, ale také jejich sociální vazby na majoritu, je ekonomická aktivita a zejména charakter práce. Celá řada studií naznačuje, že zranitelné nebo marginalizované postavení migrantů a migrantek na trhu práce je spjato s celou řadou rizik, např. chybějící ochrana pracovních práv a nevyhovující pracovní podmínky často spojené se zdravotním rizikem, trvalá dequalifikace a omezené možnosti pracovního postupu, nízké mzdy a platová diskriminace, což často vede k chudobě spojené s finanční nedostupností bydlení a důležitých služeb (jako zdravotní péče, jazykové kurzy, vzdělávání apod.) (Nekorjak 2006; Jelínková 2007; Gabal a Kocourek 2007; Drbohlav 2009; Leontiyeva 2014). Navíc, pokud migranti a migrantky tráví v zaměstnání většinu svého času a pracují pouze se svými krajany nebo s jinými cizinci, jejich kontakty s majoritou mohou být velmi omezené.

Jedním z klíčových faktorů ovlivňujících míru integrace migrantů je také délka jejich pobytu v cílové zemi, která je zpravidla pozitivně zkorelována nejen s postavením na trhu práce, jazykovými dovednostmi migrantů a jejich povědomím o hostující společnosti, ale i s intenzitou kontaktů s majoritou (Bernard a Mikešová 2014; Vašát a Bernard 2015). Krajanské vazby však stále hrají velmi podstatnou roli i pro dlouhodobě usazené migranty a migrantky, a to jak v cílové, tak i ve zdrojové zemi (Vašát a Bernard 2015).

Pro integraci do majoritní společnosti jsou zásadní též plány migrantů do budoucna a zejména to, zda svoji budoucnost projektují v Česku či nikoli. V migračních studiích velkou pozornost dostává koncept tzv. cirkulární pracovní migrace, tj. opakovaného krátkodobějšího návratového stěhování, při němž migranti a migrantky většinou neusilují o trvalé usídlení v cílové zemi, ale snaží se vydělat dostatek finančních prostředků pro zajištění sebe samých i svých rodin v zemi původu. V literatuře je často definovaná představa některých migrantů o dočasnosti jejich pobytu v cílové zemi jako uvíznutí v dočasnosti neboli nedovršená migrace (Górny a Kindler 2016; Okólsky 2012).

Za významný faktor podporující integraci migrantů v hostující společnosti je také považována existence primárních sociálních vazeb (Rákoczyová a Trbola 2009). Migrace samotná je často popisována nikoliv jako důsledek individuálních rozhodnutí migrantů, ale jako rozhodnutí na úrovni rodin nebo domácností, které zvažují výhody a nevýhody migračního rozhodnutí a promýšlejí migrační strategie (Mincer 1978). Přítomnost rodiny v cílové zemi může být jak důsledkem, tak faktorem ovlivňujícím ekonomické postavení a plány do budoucna (Ezzeddine 2012; Leontiyeva 2015a). Zapojení dětí migrantů do českého školského systému má pozitivní vliv na integraci do společnosti (Nešporová a Kuchařová 2009; Rákoczyová a Trbola 2009). Integraci může zejména v počátečních fázích usnadnit existence fungujících krajanských sítí, na druhou stranu však může působit jako bariéra v oblasti kontaktů s domácí populací

(viz např. Ezzeddine-Lukšíková et al. 2006; Leontiyeva a Nečasová 2009; Hofírek a Nekorjak 2009; Drbohlav et al. 2010). Orientace na sociální kontakty v rámci etnických skupin však může být i do jisté míry vynucená, a to s ohledem na spíše negativní postoj majoritní společnosti k cizincům a na segregaci (Rákoczyová a Pořízková 2009).

Jak již bylo naznačeno, jednotlivé dimenze sociální integrace jsou vzájemně propojené a pro pochopení postavení migrantů v dané společnosti nestačí se zaměřit jen na jednu oblast, byť se může zdát jako klíčová. Pro komplexnější přístup ke zkoumání integračního procesu může být také důležitá teoretická debata týkající se tzv. prolínání nerovností, která poukazuje na vícenásobnou zranitelnost určitých skupin migrantů a migrantek čelících riziku kombinace nerovností v hostující společnosti např. kvůli svému nelegálnímu nebo nestabilnímu pobytovému statusu, etnicitě nebo rase, genderu, věku apod. (např. Pluss 2013; Hradečná et al. 2016).

V programových dokumentech je integrace migrantů zpravidla charakterizována právě prostřednictvím oblastí, kterých se dotýká, např. trh práce, vzdělávání, zdravotnictví, bydlení apod. Na této logice je postavena i národní Koncepce integrace cizinců i Aktualizovaná Koncepce hl. m. Prahy pro oblast integrace cizinců.

Podobně jako migrační politika, integrační politika se v českém kontextu dost dlouho rozvíjela směrem ze shora dolů. V poslední době je vidět výrazná snaha velkých měst (např. Praha, Brno) vytvářet vlastní koncepční dokumenty zaměřené na začlenění cizinců. Řada odborníků ale i politiků se přitom shoduje, že praktické otázky integrace se řeší především na lokální, resp. komunitní úrovni (Bosswick a Heckmann 2006). V českém kontextu si toho všímají nejen odborníci (např. Drbohlav 2005; Leontiyeva 2011), ale zdá se i lokální politici, kteří stále častěji iniciují výzkumy na úrovni obcí nebo městských částí (viz. Sýkora et al. 2015; Kováčová a Holečková 2016; Sýkora et al. 2016; Topinka a Janků 2018).

Podle Caponiové a Borkerta (2010) především velká města napříč Evropou v současné době řeší otázky spojené s dopady globalizačních procesů na lokální úrovni zejména vzhledem ke transnacionalizaci trhů práce a nárůstu mobility. Ačkoli lokální specifika migračních a integračních procesů mohou být v jednotlivých státech i obcích poměrně specifická, je zřejmé, že velké metropole řeší z velké části stejné nebo velmi podobné problémy a mohou se tak při hledání jejich řešení vzájemně inspirovat. Zde je tedy na místě kritika metodologického nacionalismu, který klade důraz zejména na národní kontext a opomíjí, že stejné problémy jsou často řešeny i v jiných městech v Evropě nebo ve světě a význam národních hranic v těchto případech ztrácí mnohdy smysl.

Záměr a struktura knihy

Tato kniha vznikla v návaznosti na aplikovaný výzkum zaměřený zejména na obyvatele s cizí státní příslušností pocházející ze zemí mimo EU dlouhodobě žijící v hlavním městě Praze. Výzkum v roce 2016 zadalo jako veřejnou zakázku hlavní město Praha. Cílem výzkumného projektu řešeného Sociologickým ústavem AV ČR v letech 2016–2017 bylo zjistit základní deskriptivní informace o migrantech a migrantkách v Praze, které nelze získat z veřejných registrů, a také informace, které mohou poskytovatelům veřejných služeb pomoci pochopit situaci a problémy migrantů a posloužit jako podklady pro lepší nastavení některých služeb zaměřených na podporu integrace migrantů. Jedná se o svým rozsahem unikátní výzkum, neboť dotazníkového šetření se zúčastnilo více než 1000 cizinců a cizinek z více než 50 států světa dlouhodobě žijících na území Prahy, z nichž velká část plánuje žít v Česku i v budoucnu. Do výzkumu se zapojil i menší počet cizinců ze zemí EU, ale vzhledem ke specifice výzkumu (diskutováno dále v textu) se v našich analýzách zaměříme jen na cizince ze zemí mimo EU, kteří jsou i primárním cílem integračních politik.

Výsledky zmíněného aplikovaného projektu posloužily k aktualizaci strategických dokumentů hl. města Prahy pro oblast integrace cizinců³ a po ukončení projektu byly prezentovány a diskutovány

³ Aktualizovaná Koncepce hl. m. Prahy pro oblast integrace cizinců a Akční plán Koncepce hl. m. Prahy pro oblast integrace cizinců na roky 2018–2019.

na různých odborných akcích zaměřených na danou problematiku. Tato kniha je rozpracovanou verzí veřejně dostupné závěrečné zprávy (určené především pro zadavatele) a snaží se přehledným způsobem představit nejdůležitější zjištění zmíněného výzkumného projektu širší odborné, ale také laické veřejnosti. V knize pro lepší čtivost používáme souběžně termíny migranti (migrantky), cizinci (cizinky) nebo Pražané s cizí státní příslušností, přičemž tím máme na mysli jen občany ze zemí mimo EU, kteří v hlavním městě bydlí.

Kdo tedy jsou Pražané s cizím pasem, respektive dvě třetiny z nich – Pražané pocházející ze zemí mimo EU? Co je do české metropole přivádí? Jaké mají postavení v české společnosti? Jaké jsou jejich plány do budoucna? S jakými problémy se nejčastěji potýkají? Jsou dostatečně informováni a vědí na koho se obrátit při řešení nejrůznějších problémů? Jaké mají vztahy s domácí populací? Doufáme, že tato kniha pomůže čtenářům najít odpovědi na zmíněné otázky a že hlavně přispěje k důležité debatě o začlenění této významné části obyvatel hlavního města Prahy do české společnosti.

V následujících částech této úvodní kapitoly představíme výzkumný projekt a jeho metodologické zázemí, budeme diskutovat o limitech sebraných dat a možnostech zobecnění poznatků na celou populaci Pražanů s cizím pasem. Druhá kapitola je věnována popisu migrantů žijících v hlavním městě včetně jejich demografických charakteristik, rozmístění v Praze, rodinné situace a plánů do budoucna. Třetí kapitola se zaměřuje na ekonomický aspekt integrace s důrazem na ekonomické aktivity migrantů a migrantek a jejich sociální a finanční situaci. Čtvrtá kapitola je věnována češtině jako základnímu předpokladu pro úspěšnou integraci migrantů v Česku. Zde se zaměříme na to, jak dobře migranti a migrantky ovládají český jazyk, jak často ho v různých situacích používají a v jakých situacích pocítují největší jazykovou bariéru. Pátá kapitola je věnována povědomí a využívání služeb specificky zaměřených na migranty v Praze. Zde se také zabýváme tím, jak dobře jsou migranti žijící v Praze informováni o svých právech a povinnostech a zda vědí, kde potřebné informace hledat. Šestá kapitola je věnována širší diskuzi o sociálních vazbách migrantů a migrantek v Praze a soužití s majoritní populací. V závěrečné, sedmé kapitole shrnujeme nejdůležitější poznatky a formulujeme několik doporučení relevantních pro oblast integrace cizinců (nejen) v hlavním městě Praze. Členění této knihy odráží výše diskutované teoretické poznámky o procesu integrace ve smyslu pokrytí nejdůležitějších oblastí integrace.

Metodologie výzkumu migrantů a migrantek v Praze

Kvantitativní výzkum migrantů je velkou výzvou pro vědce nejen v České republice. Migranti (ať dočasní přistěhovalci, dlouhodobě usazení cizí státní příslušníci, nebo dokonce naturalizovaní občané dané země) jsou považováni za těžko dostupnou populaci (hard-to-reach population), v jejímž případě standardně používané postupy dotazníkového šetření narážejí na těžko překonatelné překážky. Metodologické komplikace jsou nejčastěji spojeny s tvorbou reprezentativního výzkumného vzorku. V některých zemích mají výzkumníci možnost při tvorbě výzkumného vzorku migrantů využívat data z populačních registrů. V Česku to ale není možné a nedostupnost kompletní databáze (chybějící opora výběru) značně komplikuje snahu zajistit reprezentativitu výsledného vzorku ve striktně statistickém slova smyslu. Mezi další komplikace spojené s tímto typem výzkumu patří například obtížná identifikovatelnost některých skupin cizinců, jejich malé zastoupení v celkové populaci nebo specifické geografické rozmístění, jazyková bariéra nebo i značná nedůvěra vůči výzkumníkům, marginalizace nebo zranitelné postavení dané skupiny v rámci celé společnosti (Bernard a Leontiyeva 2013). I přes tyto metodologické komplikace není realizace dotazníkových šetření migrantů nemožná a v České republice už proběhlo několik poměrně úspěšných větších šetření (viz např. Horáková a Čerňanská 2001; Leontiyeva a Vojtková 2007; Leontiyeva a Tollarová 2011; Bernard a Mikešová 2014; Janská a Bernard 2015), ovšem žádný z předchozích výzkumů se podrobně nezaměřoval na cizí státní příslušníky v Praze.

Výzkum prezentovaný v této knize vychází z rozsáhlého dotazníkového šetření migrantů a migrantek žijících na území hl. m. Prahy uskutečněného na jaře 2017. Jak již bylo zmíněno, jedná se svým rozsahem o unikátní výzkum, neboť dotazníkového šetření se zúčastnilo 1149 cizinců z 54 států světa

dlouhodobě žijících na území Prahy, z nichž velká část plánuje žít v Česku i v budoucnu. Dotazníkové šetření bylo designováno na základě požadavků veřejné zakázky ze strany hl. m. Prahy, což do značné míry ovlivnilo nejen tematické zaměření dotazníku, ale zejména výběr vzorku.

Podle požadavků zadavatele byla analýza zaměřena zejména na sociální postavení migrantů a migrantek v hlavním městě (s důrazem na interakci s majoritou a státními institucemi a také komunitní participací) a také na zjišťování jejich potřeb a bariér v oblasti informovanosti, vzdělávání a sociálních služeb. Tematické okruhy analýzy byly zadavatelem definovány poměrně široce. Mezi prioritní oblasti spadaly zejména následující tři: 1) vzdělávání dětí a dospělých, 2) sociální a návazné služby, 3) informovanost a komunikace.

Sběr kvantitativních dat byl na základě požadavků zadavatele výzkumu rozdělen na dvě části. Šetření mezi migranty ze zemí mimo EU bylo realizováno kvótním výběrem se snahou maximálně přibližovat složení výzkumného vzorku cílové populaci migrantů a migrantek žijících v hlavním městě ve čtyřech předem definovaných základních znacích (pohlaví, věk, občanství, lokalita). Do tohoto šetření bylo zahrnuto 1109 migrantů a migrantek⁴ starších 18 let.

V případě dotazování respondentů ze zemí EU vzhledem k zadání ze strany hl. m. Prahy (omezení podílu v celkovém vzorku na pouhých 4%) však nebylo možné dodržet kvótní předpisy tak, aby bylo respektováno rozložení migrantů v cílové populaci. Proto v dané skupině byla realizována pouze menší sonda, které se zúčastnilo 40 respondentů z ostatních zemí EU, u nichž jediným požadavkem bylo bydliště v hl. m. Praze. Analýze výpovědí těchto respondentů jsme se krátce věnovaly ve Výzkumné zprávě, v této knize se jimi však již vzhledem k malé výpovědní hodnotě dat nezabýváme.

Jak je zmíněno výše, pro výběr občanů mimo EU bylo použito proporčního rozložení s dodržáním kvót odpovídajících relativním počtům uvedených znaků v oficiálních statistikách. Při výpočtu těchto kvót řešitelský tým vycházel ze zadání a také z návrhu řešení zakázky, ve kterém byly definovány čtyři základní znaky, a to pohlaví, věk, občanství a lokalita. Při konstrukci vzorku byla použita data Cizineckého informačního systému o počtu cizinců evidovaných v hl. m. Praze ke konci roku 2015. Vzorek byl vzhledem k zastoupení jednotlivých státních občanství rozdělen do pěti základních skupin: občané Ukrajiny, Ruska, zbývajících zemí bývalého Sovětského svazu, Vietnamu a ostatních zemí mimo EU (zde vzhledem k malému počtu jednotlivých občanství již nebylo možné podrobnější členění). Čtyři věkové skupiny byly vytvořeny podle věkového složení cizinců v Praze tak, aby bylo dodrženo rovnoměrné rozložení v nejpočetnějších skupinách. Pro výběr respondentů, který bude respektovat rozložení migrantů v Praze podle jejich bydliště, bylo hlavní město rozděleno na čtyři oblasti podle převažujícího typu zástavby: centrum, vnitřní město, vnější město a periférie.

Následující tabulka ukazuje výběrový plán výzkumu neboli plánované zastoupení cizinců podle základních kvótních znaků a také reálný podíl určitých kategorií migrantů a migrantek ve výsledném vzorku (Tabulka 1).

Tabulka 1: Respondenti dotazníkového šetření v Praze podle zadaných kvót – migranti a migrantky ze zemí mimo EU ve věku 18 let a starší

	Výběrový plán	Reálný podíl v datech	Rozdíl
Složení podle občanství			
Ukrajina	40 %	43,7 %	3,7 %
Rusko	19 %	19,5 %	0,5 %
Vietnam	9 %	8,5 %	-0,5 %

⁴ Jedná se o výsledný počet vyplněných dotazníků po čištění a logické kontrole.

	Výběrový plán	Reálný podíl v datech	Rozdíl
Země bývalého SSSR	10 %	9,6 %	-0,4 %
Ostatní země	22 %	18,7 %	-3,3 %
Složení podle pohlaví			
Muži	52 %	49,5 %	-2,5 %
Ženy	48 %	50,5 %	2,5 %
Složení podle věkových kategorií			
18 až 30 let	30 %	33 %	3 %
31 až 40 let	27 %	27,8 %	0,8 %
41 až 50 let	23 %	20,7 %	-2,3 %
51 let a více	20 %	18,5 %	-1,5 %
Složení podle lokality (místa bydliště v Praze)			
Centrum	4 %	5,4 %	1,4 %
Vnitřní město	50 %	48,4 %	-1,6 %
Vnější město	37 %	36,9 %	-0,1 %
Periférie	9 %	7 %	-2 %
N/A*		2,3 %	-
Celkový počet dotazníků	1000	1109	-

Poznámka: V dotazníku jsme se ptaly, v jaké pražské čtvrti respondent bydlí. Alternativně se zjišťoval název ulice nebo aspoň správní obvod (viz otázka A.3 v dotazníku v příloze). Někteří respondenti odmítli sdělit informaci ohledně místa svého bydliště v hlavním městě, podíl těchto osob je v tabulce značen „N/A“.

Jak je vidět, nehledě na poměrně komplikované kvótní předpisy a celkovou metodologickou náročnost šetření jsou odchylky od výběrového plánu minimální a výběrový plán se při sběru dat podařilo naplnit.

Zřejmě nejpatrnější je nadhodnocení občanů Ukrajiny a také respondentů mladších 30 let ve výsledném vzorku. Nadhodnocení těchto skupin je důsledkem především toho, že se podařilo sebrat více dotazníků, než byl jejich původně plánovaný počet (1109 oproti plánovaným 1000).⁵

Podle dohody se zadavatelem bylo rozhodnuto, že vážení výsledných dat v případě tak drobných odchylek není zapotřebí. Domníváme se, že mírné odchylky od výběrového vzorku nejsou na škodu celkové schopnosti vzorku vypovídat o cílové skupině. Tabulka 1 ukazuje rozložení respondentů ve vzorku podle základních kritérií kvótního výběru slíbených zadavatelem a definovaných v návrhu na řešení zakázky. Ovšem v reálu byly kvótní předpisy pro sběr dat v případě lokality bydlení ještě podrobnější. Jelikož sekundární analýza dostupných statistik ukázala, že ve vnitřním a vnějším městě bydlí velký počet cizinců ze zemí mimo EU (dohromady až 87 %, viz Tabulka 1), při realizaci sběru dat byla každá z těchto lokalit ještě dále členěna do dvou částí (severní a jižní vnitřní město, severovýchodní a jihozápadní vnější město). Toto členění pomohlo zajistit rovnoměrnější rozdělení respondentů z pohledu základních oblastí při výběru v lokalitách, kde podle statistik bydlí převážná většina cizích státních příslušníků

⁵ S tím je spojeno i relativní podhodnocení některých jiných skupin.

(viz podrobnější analýza dále v textu). Přílohu 1 této knihy tvoří mapa, která znázorňuje členění Prahy podle zmíněných oblastí pro výběr respondentů. Příloha 2 obsahuje seznam jednotlivých městských čtvrtí (112 katastrálních území) rozdělených podle typu lokality.

Dotazníkové šetření migrantů a migrantek v hl. m. Praze probíhalo od začátku března do konce června 2017 (poslední měsíc byl věnován hlavně dosběru a čištění dat). Sběr dat zajišťovalo Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM), které v době dotazování mělo zkušenosti již se třemi rozsáhlými výzkumy cizinecké populace. V souladu s metodologickou náročností výzkumu a kvůli zajištění větší heterogenity vzorku byl do výzkumu zapojen větší počet tazatelů a klasická tazatelská síť CVVM byla posílena o externí tazatele, kteří byli řádně vyškoleni. Na výzkumu se podílelo celkem 75 tazatelů, přičemž téměř v polovině případů se jednalo o tzv. etnické tazatele (původem např. z Ukrajiny, Ruska, Vietnamu, Kazachstánu, Ázerbájdžánu, Běloruska, Mongolska a Slovenska). Zapojení tazatelů s migračním původem mělo zajistit snadnější přístup do komunit migrantů a také usnadnit komunikaci s respondenty, kteří by se jen těžko mohli domluvit česky. U všech etnických tazatelů byla mimo jiné vyžadována základní znalost češtiny a orientace v Praze.

Podle záznamu samotných tazatelů byli respondenti v našem vzorku nejčastěji rekrutováni prostřednictvím osobních sítí. Zatímco ve 44 % případů kontakt na potřebného respondenta nebo potřebnou respondentku⁶ tazatelům zprostředkoval někdo ze známých, téměř třetinu respondentů a respondentek (31 %) tazatelé znali osobně ještě před dotazováním. Více než desetinu respondentů (12 %) tazatelé hledali na místě, kde očekávali jejich výskyt, a jen 7 % dotázaných bylo rekrutováno přes organizace pracující s migranty v Praze. Zbýlí respondenti byli kontaktováni náhodně; typy od výzkumného týmu na vhodnou lokalitu nebo respondenta využil jen zlomek tazatelů.

Dotazník byl rozdělen na dvě části. První, velmi stručnou vstupní část vyplňoval s respondentem tazatel. Do této části byly zahrnuty základní identifikační otázky nezbytné pro výběr správného respondenta (respondentky) a také otázky, u nichž se předpokládala výhoda asistence tazatele (nebo tazatelky), zejména podrobný popis místa bydliště a práce v Praze (uvedení jednotlivých městských čtvrtí – katastrálních území)⁷ a také popis typu práce v ČR (pro účely správného kódování bylo potřeba tento údaj zaznamenat pomocí otevřené otázky co nejpodrobněji).⁸ Ostatní otázky byly součástí druhé části dotazníku určené k samovyplnění.

Dotazníky byly vedle českého jazyka k dispozici ještě v ukrajinské, ruské, vietnamské a anglické verzi.⁹ Vstupní krátký dotazník pro tazatele byl distribuován většinou v českém jazyce (v několika málo případech pro respondenty s významnou jazykovou bariérou etničtí tazatelé použili celou cizojazyčnou verzi dotazníků). Nejčastěji byla ve výzkumu použita celá česká verze dotazníku (36 %). Ruskou verzi výzkumného nástroje zvolila téměř čtvrtina (24 %) dotazovaných respondentů, přičemž ve 2 % případů se jednalo o celou ruskou verzi. Ukrajinština byla použita u zhruba pětiny (21 %) respondentů s tím, že podíl dotazníků jen v ukrajinském jazyce byl méně než 2 %. Angličtina byla použita v 15 % případů (z toho 16 dotazníků bylo jen v angličtině). Ačkoliv vietnamský dotazník vyplnilo méně než 5 % dotázaných, ve více než třetině případů se jednalo o verzi, která byla celá jen ve vietnamštině. Celkový podíl respondentů, kteří zvolili dotazování jen v cizím jazyce (bez použití češtiny), což pravděpodobně znamená, že měli problémy domluvit se česky, byl o něco větší než 6 %. Už samotná tato hodnota napovídá o jazykových kompetencích našich respondentů, ale též o snaze migrantů zapojit se do české společnosti.

Po samovyplnění dotazníku respondentem měl tazatel ještě zkontrolovat jeho úplné vyplnění a případně požádat o doplnění chybějících odpovědí na nejdůležitější otázky.¹⁰ Součástí výzkumného

6 Každý tazatel obdržel zadání s podrobným předpisem na dotazování předem daného počtu respondentů dle stanovených kvótních znaků.

7 V těchto otázkách byla respondentům pro lepší orientaci nabídnuta karta s mapou Prahy, kde byly označené jednotlivé městské čtvrti (112 katastrálních území). Na obrácené straně této karty byl uveden seznam s číselnými kódy čtvrti, které do dotazníku doplnil tazatel.

8 Tazatelé byli poučeni o tom, že popis práce migranta mají zaznamenávat tak, aby bylo možné odpovědi členit podle standardizované klasifikace zaměstnání (KZAM).

9 Do překladu byli zapojeni profesionální překladatelé a proběhla i zpětná kontrola kvality a srozumitelnosti překladu rodilými mluvčími.

10 Podle zadání byl výzkum dost široce zaměřen a výsledný dotazník i po důsledné redukci otázek byl poměrně rozsáhlý a poněkud komplikovaný na vyplnění. Jelikož se jednalo o samovyplnění, bylo potřeba počítat s větším výskytem chybějících odpovědí. Ačkoliv během kontroly a čištění dat bylo z analýzy vyřazeno několik málo špatně vyplněných dotazníků, celková kvalita dotazníků byla na tak náročný výzkum velmi dobrá (výskyt chybějících odpovědí nebyl nijak neobvyklý). Zřejmě tomu napomohly i zmíněné kontroly ze strany tazatelů.

instrumentu byl i stručný záznam o rozhovoru včetně informací o místě, kde rozhovor proběhl, a také o tom, jak byl respondent rekrutován.

Několik poznámek k interpretacím a metodologickým limitům výzkumu

Ještě než přistoupíme k analýze výsledných dat, musíme upozornit na některé metodologické limity zvolené výběrové procedury, zčásti již popsané v předchozím textu. Zprvu, je zřejmé, že kvótní výběr není tou nejlepší variantou pro sběr reprezentativních dat. Náhodný výběr by zřejmě lépe umožnil popsat skupinu migrantů a mohl by teoreticky zajistit například účast osob, které mohou být tazatelům výzkumu systematicky nedostupné. Ovšem v kontextu migračního výzkumu, kdy existuje přístup ke kvalitním základním statistikám, na základě kterých lze kvóty stanovit, a zároveň není možné z právních a etických důvodů využít oporu pro náhodný výběr,¹¹ se varianta kvótního výběru jeví jako přijatelná. Navíc se zdá, že kvótní výběry migrantů už mají v českém kontextu svoji tradici (i když ne příliš dlouhou). Sekundární analýza naznačuje, že metodologické postupy aplikované v předchozích celorepublikových kvótních šetřeních jsou schopny zajistit poměrně solidní úroveň sebraných dat, a to i přesto, že ze striktního statistického hlediska výběrové šetření cizinců nemůže být v podmínkách ČR opravdu reprezentativní.¹²

Za druhé, na tomto místě považujeme za důležité podotknout, že některé předpisy výběrové procedury definované zadavatelem nebyly příliš šťastné. Za největší slabinu výzkumného zadání a bohužel i výsledného výzkumu považujeme zahrnutí občanů EU do šetření s požadavkem na maximálně čtyřprocentní zastoupení ve vzorku. V důsledku tohoto omezení jsou získaná data o migrantech ze zemí mimo EU a z členských států velmi odlišné povahy. Zatímco u těch prvních se při úspěšné realizaci výběrové procedury dá hovořit o jakési kvazireprezentativitě a je možné výsledky zobecnit na celou zkoumanou populaci, v případě občanů EU žádné zobecnění není možné. Při tak malém počtu respondentů (40 osob) nebylo vůbec možné respektovat rozložení migrantů v cílové populaci.¹³ Jak již bylo zmíněno, šetření v dané skupině jsme v souladu s požadavky zadavatele designovaly jako menší sondu s vědomím toho, že sebraná data budou mít spíše omezenou indikativní povahu. Data o migrantech ze zemí EU byla sbírána pomocí stejného výzkumného nástroje (dotazníku) a podle požadavků zadavatele tato data byla i součástí celkového výsledného datového souboru. Ovšem je zřejmé, že výpovědní hodnota získaných dat o migrantech z ostatních zemí EU je velmi nízká a jakékoliv srovnání s daty rozsáhlejšího kvótního šetření zaměřeného na cizince ze zemí mimo EU je v podstatě nemožné (v malé sondě nebylo možné zaručit ani kvazireprezentativitu). Proto jsme se rozhodly v této knize migranty ze zemí EU v podstatě opominout. Ačkoliv název knihy napovídá, že je věnována všem cizincům žijícím na území Prahy, ve skutečnosti se zaměřuje zejména na migranty a migrantky pocházející ze zemí mimo EU. To je velká škoda, protože migranti ze zemí EU jsou důležitou součástí pražské populace. Ačkoliv tito migranti nejsou primární cílovou skupinou integračních politik, jak naznačuje celá řada výzkumů, mohou se v Česku potýkat s velmi podobnými a poměrně závažnými problémy (viz např. Jelínková a Trlifajová 2013 nebo Jelínková 2014).

Za třetí metodologický limit řešeného projektu považujeme jeho poměrně široký tematický záběr, což vedlo k tomu, že i výzkumný instrument byl dost rozsáhlý. Při tvorbě dotazníku byl kladen důraz na srozumitelnost a jednoznačnost otázek a v průběhu úpravy docházelo k nezbytným redukčním. Bylo ovšem nutné vyhovět požadavkům zadavatele na zjišťování určitých informací a zahrnout do dotazníku poměrně širokou škálu témat. Zároveň některé oblasti nebylo možné kvůli celkovému omezení dotazníku zkoumat tak podrobně, jak bychom si přály. Dotazník byl určen k samovyplnění a úkolem tazatele bylo ujistit dotyčného migranta o anonymitě dotazování. Výzkumný tým se snažil vyhnout příliš citlivým,

11 Databázi s adresami legálně usazených migrantů spravuje Ministerstvo vnitra, případně Cizinecká policie, nicméně z důvodu ochrany osobních údajů není možné takový zdroj dat využít pro konstrukci náhodného nebo pravděpodobnostního výběru.

12 Více informací o metodologii a srovnatelnosti dosavadních celorepublikových kvótních výzkumů migrantů je v metodologickém článku Bernarda a Leontijevy (2013).

13 V případě migrantů ze zemí EU se toto omezení počtu jeví jako ještě větší komplikace kvůli velké dominanci migrantů z jednoho státu (Slovenska), kteří žijí v ČR.

byť pro výzkum integrace zajímavým otázkám (např. nevyhovující pracovní podmínky, zkušenosti s neoficiálními ekonomickými aktivitami, diskriminace ze strany majority, příjmy domácnosti apod.). Přesto někteří respondenti zřejmě citlivěji vnímali i zjišťování informací o svém pobytu, rodinné situaci nebo lokalitě bydlení či práce v Praze. Při interpretaci dotazníků jsme si také byly vědomy toho, že migranti mohou mít poněkud odlišné kulturní rámce, a tudíž ani pečlivá kontrola překladu, ani důslednost tazatele nemůže vždy vyřešit nepochopení otázek nebo nechotu některých respondentů sdělovat informace osobního charakteru, vypovídat o vlastních bariérách nebo problémech, kritizovat fungování institucí nebo vyjadřovat své postoje vůči majoritě.

Rozsáhlost dotazníku mohla podle našeho soudu vést také k tomu, že respondenti mohli u citlivých témat odpovídat spíše rychle, aby v dotazníku svižně pokračovali, aniž by se vždy zcela soustředili na měnící se téma otázek a věcně přesně na ně reagovali. Vzhledem k významně pozitivním odpovědím na otázky týkající se bariér, potíží a hodnocení různých situací je podle našeho názoru při interpretaci nutné také pracovat s tématem sociální desirability. Jedná se o situaci, kdy migranti mohli mít tendenci (ať už ze zdvořilosti, nebo pro jistotu) o svých problémech vypovídat spíše méně a celkově vytvářet dobrý obraz sebe samých jako bezproblémových Pražanů.¹⁴

Výsledný dotazník obsahuje celou řadu logických filtrů a podrobných pokynů pro zodpovězení jednotlivých otázek; jeho vyplnění nebylo snadné a bylo třeba se na ně soustředit. Respondenti vyplňovali dotazníky bez nároku na odměnu a bohužel se nepodařilo včas zajistit aspoň symbolickou odměnu v podobě informačních brožur.¹⁵ Jsme si vědomy toho, že vyplnění dotazníku bylo pro respondenty našeho výzkumu časově náročné a tazatelé neměli úplně jednoduchý úkol najít vhodného respondenta a zajistit kvalitní vyplnění dotazníku. Domníváme se, že takto složitý metodologický úkol se nám podařilo poměrně zdařile splnit především díky profesionalitě týmu Centra pro výzkum veřejného mínění, šikovnosti našich tazatelů a tazatelek a v neposlední řadě trpělivosti respondentů a respondentek našeho výzkumu.

14 Sociální desirabilita mohla hrát ještě větší roli v případě interakce migrantů a migrantek s českým tazatelem.

15 Původně plánovaná brožura určená pro migranty žijící v hl. m. Praze byla v době zahájení šetření ještě v přípravě.

**2. KDO JSOU MIGRANTI A MIGRANTKY
ZE ZEMÍ MIMO EU ŽIJÍCÍ V PRAZE?**

V této úvodní kapitole se zaměříme na popis migrantů a migrantek, kteří se zúčastnili našeho výzkumu v hl. m. Praze. Cílem není přinášet informace o demografickém složení pražské populace s cizí státní příslušností. Domníváme se, že k tomuto účelu mají sloužit především oficiální statistiky. Popis našeho vzorku slouží zejména k pochopení toho, v čem jsou oslovení migranti a migrantky v našem vzorku specifictí, a to zejména s vědomím metodologických limitů zvolené výběrové procedury.¹⁶ Zároveň ne všechny zjištěné charakteristiky pražských cizinců lze zjistit z oficiálních statistik (např. vzdělání, rodinná situace, typ bydlení, délka pobytu). Věříme, že hlubší porozumění struktuře vzorku a případným odchylkám pomůže odhalit některá zajímavá specifika postavení pražských migrantů a především pomůže interpretovat zjištění o potřebách a bariérách, kterým je v této knize věnována hlavní pozornost.

Demografické charakteristiky

Demografické složení našeho vzorku se odvíjí především od kvótních předpisů založených na oficiálních statistikách.¹⁷ Jak již bylo uvedeno (viz Tabulka 1), vzorek byl vzhledem k zastoupení jednotlivých státních občanství rozdělen do pěti základních skupin: občané Ukrajiny (43,7 %), Ruska (19,5 %), zbývajících zemí bývalého Sovětského svazu (9,6 %), Vietnamu (8,5 %) a ostatních zemí mimo EU (18,7 %). Ve vzorku čítajícím kolem 1000 respondentů bylo vzhledem k malému zastoupení některých občanství nutné vytvořit dvě agregované skupiny: ostatní země bývalého SSSR a migranti z ostatních zemí mimo EU. Uvnitř těchto skupin už nebylo možné dodržet proporční rozložení jednotlivých občanství a bylo sledováno jen celkové zastoupení skupiny ve vzorku. Složení migrantů v těchto skupinách tedy nemusí nutně kopírovat rozložení v reálné populaci.¹⁸

Pro pochopení specifik zmíněných agregovaných skupin občanství uvádíme jejich přesné složení. Ve výsledném vzorku bylo celkem 107 migrantů a migrantek z ostatních zemí bývalého SSSR, a to v tomto zastoupení – z Běloruska (25), Kazachstánu (21), Moldavska (15), Ázerbájdžánu (11), Gruzie (10), Arménie (7), Tádžikistánu (6), Uzbekistánu (6), Kyrgyzstánu (4) a Turkmenistánu (2). Respondentů z ostatních zemí mimo EU se podařilo najít celkem 208; tito respondenti pocházeli z Mongolska (34), Sýrie (32), Spojených států amerických (28), Libanonu (11), Turecka (10), Egypta (10), Saúdské Arábie (8), Alžírsko (6), Pákistánu (6), Indie (5), Jordánska (5), Thajska (5) a také z Kuby, Palestiny, Tuniska, Číny, Angoly, Brazílie, Kamerunu, Kanady, Mexika, Srbska, Albánie, Argentiny, Austrálie, Černé Hory, Filipín, Ghany, Guiney-Bissau, Indonésie, Izraele, Japonska, Konga, Kuvajtu, Maroka, Senegalu, Spojených arabských emirátů, Tchaj-wanu a Ugandy (po jednom respondentovi z každé země). Jak je vidět, zkoumaný vzorek je v těchto skupinách agregovaných podle zemí původu velmi pestrý.¹⁹ Poněkud nás překvapilo větší zastoupení některých skupin ve vzorku,²⁰ ale vzhledem k celkovému zadání považujeme výsledek za přijatelné.

16 Připomeňme, že výběr nebyl náhodný, ale účelově napodoboval složení cílové populace ve čtyřech zadaných znacích.

17 Data Cizineckého informačního systému o počtu cizinců evidovaných v hl. m. Praze ke konci roku 2015.

18 Tazatelé, kteří dostali za úkol hledat respondenty z daných skupin, neměli předepsané konkrétní občanství respondentů, jen požadavek na věk (věkovou skupinu) a pohlaví vytvořený dle oficiálních statistik.

19 Heterogenita vzorku se do velké míry odvíjela od různorodosti osobních kontaktů 75 tazatelů zapojených do výzkumu.

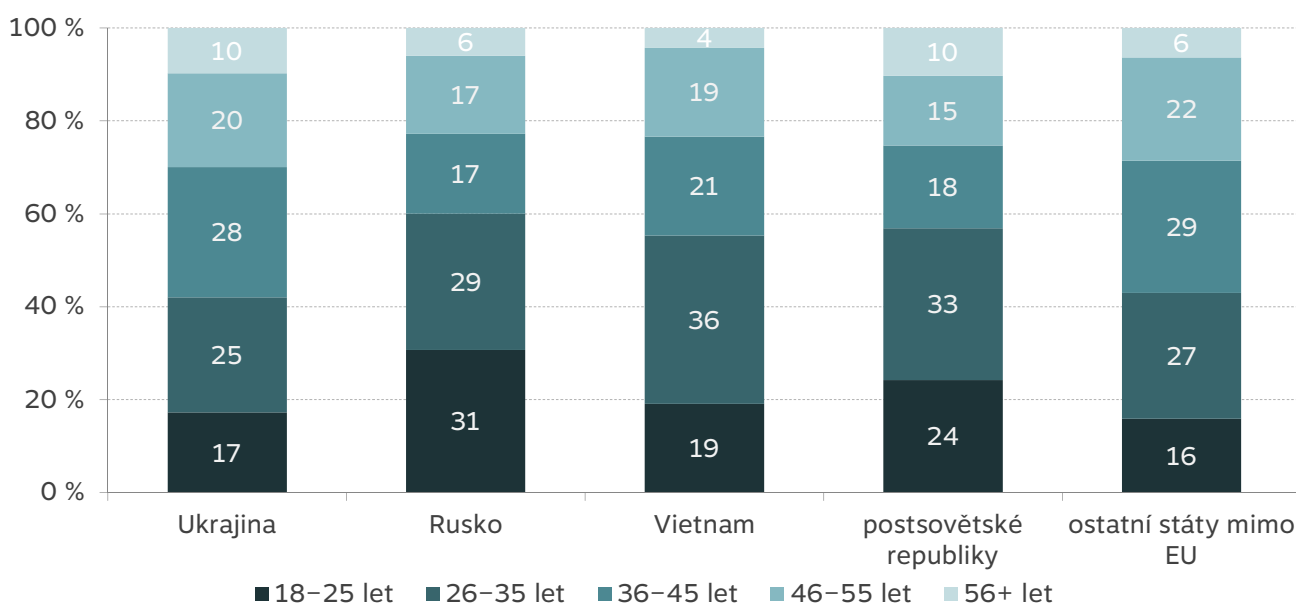
20 Zejména jsme se pozastavily nad výrazným zastoupením Syřanů ve vzorku (32 respondentů). Je nutno podotknout, že se nejedná o nově přichozí, ale spíše o již etablované migranty a migrantky. Navíc při pátrání po oficiálních statistikách jsme zjistily, že v hl. m. Praze bylo v polovině roku 2017 registrováno jen dvakrát méně Syřanů (474) než například občanů Mongolska (808). Takže spíše než o nadhodnocení občanů Sýrie ve vzorku se dá hovořit například o podhodnocení občanů Spojených států amerických, kterých je v Praze přes 9 tisíc.

Ženy tvořily polovinu zkoumaného vzorku, rozložení podle pohlaví v jednotlivých skupinách bylo ovšem poněkud odlišné. Největší podíl žen je mezi občany Ruska (61 %), zatímco nejmenší je mezi migranty z ostatních států mimo EU s výjimkou Vietnamu, Ukrajiny a jiných zemí bývalého Sovětského svazu (44 %).²¹

Věková struktura vzorku byla rovněž daná kvótními předpisy a i zde nalezneme výrazné rozdíly mezi jednotlivými skupinami podle země původu (viz Graf 2).

Graf 2: Věková struktura migrantů podle země původu

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017 (N = 1109)

Průměrný věk respondentů ve vzorku je kolem 38 let. O něco starší než průměr jsou migranti a migrantky z ostatních zemí mimo EU, s mírným odstupem následují občané Ukrajiny a Vietnamu. Nejmladší v našem souboru jsou Rusové a občané ostatních zemí bývalého Sovětského svazu, kde je podíl migrantů do 35 let věku kolem 60 %.

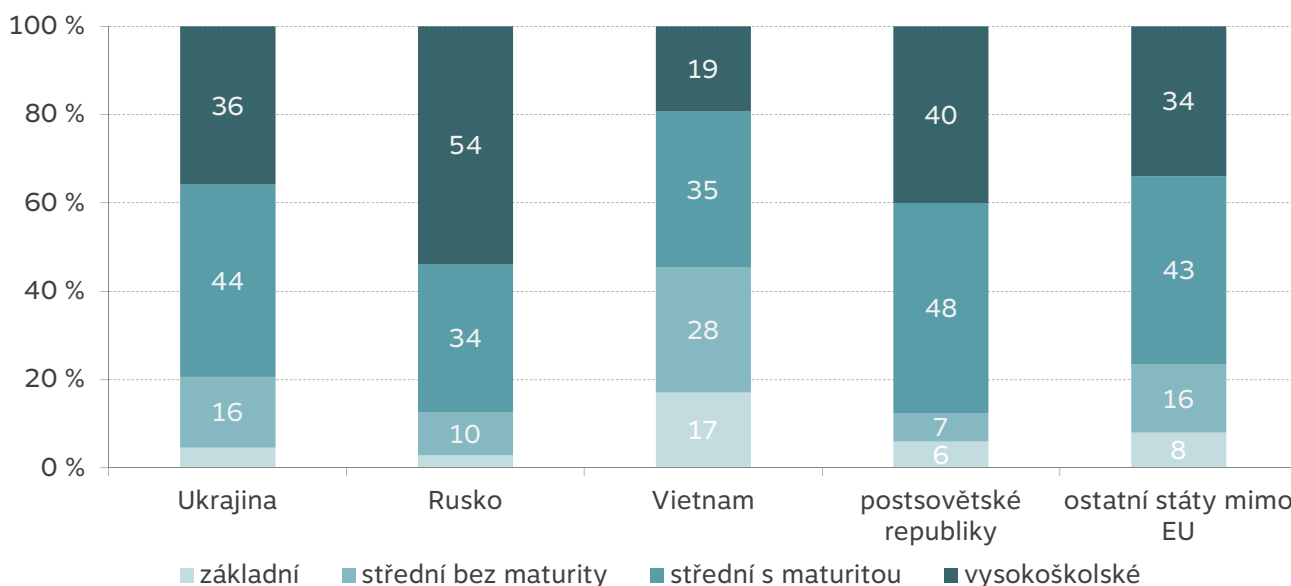
Vzdělání respondentů nebylo kvótním znakem, jelikož statistické údaje o vzdělanostní struktuře pražských migrantů a migrantek chybí.²² Výsledky výzkumu naznačily, že migranti žijící v hlavním městě jsou zřejmě poměrně vzdělaní. V celkovém souboru našich respondentů nalézáme 38 % vysokoškolsky vzdělaných migrantů a migrantek. 44 % vzorku tvoří středoškolsky vzdělaní migranti a migrantky s maturitou, zatímco středoškoláků bez maturity je v našem vzorku 16 %. Podíl migrantů se základním vzděláním je v celkovém souboru dotazovaných spíše zanedbatelný (menší než 5 %). Ovšem analýza vzdělanostní struktury podle země původu naznačuje rozdíly, které byly patrné i v dřívějších výzkumech (viz Graf 3).

²¹ V ostatních skupinách je podíl žen kolem 50 %.

²² Donedávna byly k dispozici aspoň dílčí statistiky MPSV o vzdělání zaměstnaných cizích státních příslušníků, ale dnes chybí i tyto údaje.

Graf 3: Vzdelanostní struktura migrantů podle země původu

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017 (N = 1109)

Podobně jako ve výzkumu z roku 2010 (Leontiyeva a Tollarová 2011) i zde se ukázalo, že jednou z nejvzdělanějších skupin respondentů jsou občané Ruska, kde je podíl vysokoškoláků nadpoloviční. Naopak nejnižší úroveň vzdělání vykazují podle našeho výzkumu migranti z Vietnamu: jen pětina dotázaných měla vysokoškolské vzdělání a podíl respondentů se základním vzděláním dosahoval až 17%. Zdá se, že velké rozdíly v úrovni vzdělání u Vietnamců (oproti ostatním zkoumaným skupinám) se nedají vysvětlit například odlišnou věkovou strukturou těchto migrantů. Vietnamští respondenti našeho výzkumu jsou, zdá se, nejméně vzdělaní ve všech věkových skupinách.²³

Co se týče genderového aspektu, ve vzdělání respondentů nenalzáme výrazné rozdíly mezi muži a ženami. Opomineme-li skupinu migrantů mladších 25 let (z nichž velká část zřejmě ještě nedokončila své studium), dá se říct, že mladší migranti jsou o něco více vzdělaní: zatímco ve skupině respondentů starších 56 let je třetina vysokoškoláků, mezi migranty ve věku 26 až 35 let je to téměř polovina (47%).

Obecně lze říct, že Praha láká spíše vzdělané migranty a migrantky. Porovnání s výsledky předchozích výzkumů (viz např. Leontiyeva a Tollarová 2011; Bernard a Leontiyeva 2013; Bernard a Mikešová 2014) naznačuje, že úroveň vzdělání migrantů žijících v Praze je dokonce o něco vyšší, než je tomu u migrantů žijících jinde v ČR, respektive než je celorepublikový průměr u některých skupin migrantů (zdá se, že to platí zejména u Ukrajinců, Rusů, a dokonce i občanů Vietnamu).

Rozmístění migrantů a migrantek v Praze

Rozmístění migrantů a etnických skupin po městě je tradičním zájmem urbánních studií. Od doby, kdy se tomuto tématu poprvé věnovali představitelé chicagské školy, se vyvinula celá řada teorií zaměřených na prostorové procesy ve větších městech a s nimi související integraci migrantů (např. teorie prostorové asimilace, teorie segmentované asimilace a další). Z předchozích výzkumů v českém kontextu (Drbohlav a Čermák 1998; Medová a Drbohlav 2013; Přidalová a Ouředníček 2017) vyplývá, že v Praze dochází k segregaci cizinců pouze v omezené míře, a to i přes značný nárůst jejich populace po roce 2001. Nejedná se přitom o celé segregované čtvrti jako v jiných světových velkoměstech, ale

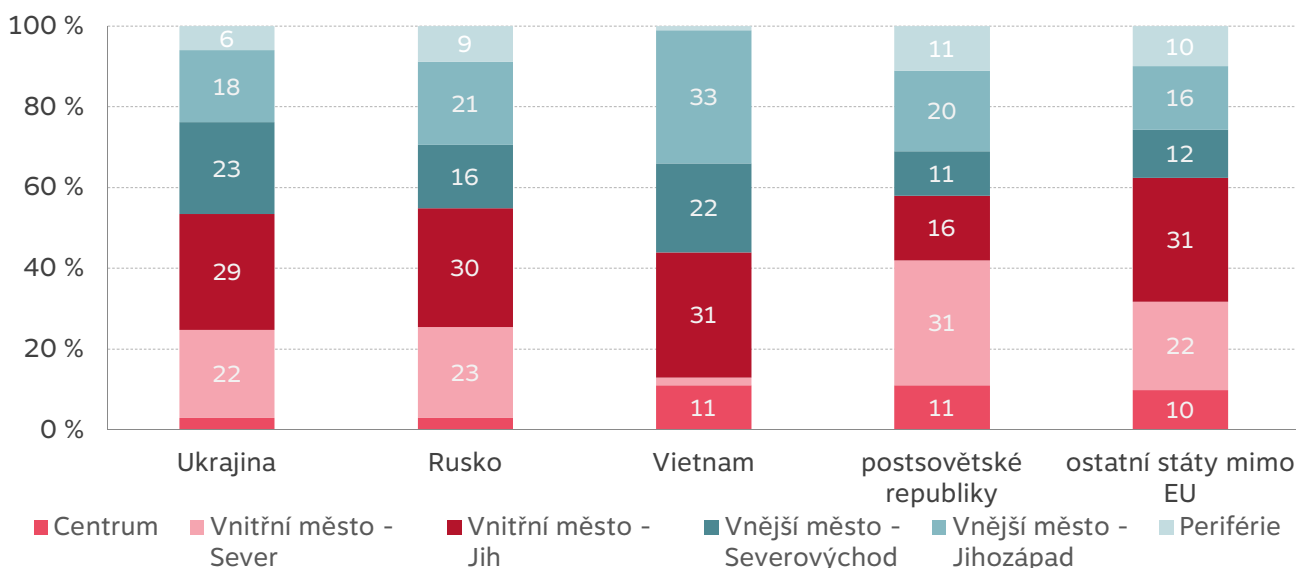
²³ Statisticky vzato vzhledem k malému zastoupení těchto migrantů v jednotlivých věkových skupinách v našem vzorku nelze nalezeným rozdílům při podrobnějším třídění příliš věřit.

Lze identifikovat čtvrti se zvýšenou koncentrací migrantů (Přidalová a Ouředníček 2017). Lze spíše hovořit o vnitřní diferenciaci skupin zpravidla podle státního občanství, která však do značné míry souvisí s jejich socioekonomickým postavením. Největší tendence k rezidenční segregaci či separaci podle Přidalové a Ouředníčka (2017) vykazují Američané a Vietnamci, naopak nejnižší Ukrajinci. Citované výzkumy na druhou stranu hovoří i o značné fluktuaci a prostorové neukotvenosti cizinců a cizinek v Praze, kdy se migranti stěhují mnohem častěji než majoritní populace (Čermák a Janská 2011; Přidalová a Ouředníček 2017).

V našem výzkumu bylo místo, kde migranti a migrantky v Praze pobývají, jedním z kvótních znaků. Jak už bylo popsáno, pro účely rovnoměrnějšího rozložení jsme pražské lokality třídily do pěti kategorií. Podrobnější obrázek toho, kde jednotlivé skupiny našich respondentů v Praze bydlí, přináší Graf 4.

Graf 4: Místo bydliště migrantů (typ lokality) podle země původu

Poznámka: Přílohy 1 a 2 této knihy obsahují mapu a seznam pražských čtvrtí tříděných podle typu lokality.²⁴

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017 (N = 1109)

Nejmenší podíl respondentů našeho šetření bydlících v historickém centru Prahy najdeme mezi občany Ruska a Ukrajiny. Severní část vnitřního města jako lokalitu k bydlení jen zřídka uváděli Vietnamci, ale bydleli zde výrazně častěji oproti zbytku dotázaných respondenti z postsovětských republik. Ti zároveň méně často než ostatní skupiny bydleli v jižní části vnitřního města. Severovýchodní část vnitřního města jako lokalitu bydlení častěji než ostatní uváděli respondenti z Ukrajiny a Vietnamu a jihozápadní část tohoto vnějšího města uváděli především občane Vietnamu. Na periférii města bydlel o něco menší podíl Ukrajinců a jen zlomek Vietnamců.

Rozložení migrantů ve čtyřech základních typech lokalit odpovídalo výběrovému plánu (viz Tabulka 1). Přestože se v celkovém souboru podařilo poměrně úspěšně dodržet předepsané podíly, je možné, že v rozložení místa bydliště jednotlivých skupin občanství se najdou určité odchylky oproti reálnému rozmístění migrantů a migrantek v hlavním městě. Zatímco na periférii a v historickém centru města bydlí spíše malý podíl dotázaných (a tudíž interpretace podle skupin občanství zde může být problematická), ve vnitřním a vnějším městě jich bydlí většina, a proto i rozmístění jednotlivých skupin víceméně souhlasí se skutečností.

²⁴ Pro jednodušší vyhledávání je v tomto grafu a na mapě v příloze použita stejná barevná škála pro jednotlivé typy lokalit.

Pro další analýzu socioprostorového rozmístění migrantů a migrantek v Praze jsme v naší analýze vytvořily pro jednotlivá katastrální území průměrnou cenu parcely. Ta vznikla z cenové mapy Prahy k 1. 1. 2018 vydané Institutem plánování a rozvoje (IPR), jež zobrazuje rámcovou cenu parcely přepočtenou na metr čtvereční v dané lokalitě.²⁵ Průměrné ceny, které odrážejí atraktivnost daného území, jsme rozdělily do čtyř kategorií. Pokud tyto průměrné ceny přiřadíme k počtům cizinců bydlících v daných čtvrtích podle Cizineckého informačního systému, tak se ukáže, že západní cizinci (z USA, Kanady, Švýcarska a Norska a ze zemí EU vyjma zemí střední a východní Evropy) významně častěji bydlí v historickém centru a ve vnitřním městě, a to v těch čtvrtích, které se řadí podle cen nemovitostí k těm nadprůměrným. Konkrétně se jedná o Vinohrady, Nové Město, Smíchov a Žižkov. Ze čtvrtí, které řadíme k periferii, jsou zastoupeny významněji pouze Nebušice.

Vietnamská komunita je významněji zastoupena v jihozápadní části vnějšího města, tedy ve čtvrtích, které patří svými cenami k lehce podprůměrným a kde dominují panelová sídliště. Jsou to zejména Chodov, Kamýk, Libuš a Modřany, které leží v blízkosti vietnamské tržnice Sapa. Z dražších čtvrtí ve vnitřním městě bydlí Vietnamci též v Holešovicích a na Žižkově, ale již v podstatně nižším počtu. Naopak z periferních čtvrtí se jedná o Písnici a Šeberov, které sousedí s jihozápadní částí vnějšího města a nacházejí se tedy v blízkosti tržnice.

V případě státních příslušníků Ruské federace je model podobný migrantům ze Západu. Též jich významný počet bydlí ve vnitřním městě ve čtvrtích s nadprůměrnými cenami, jako jsou např. Vinohrady. Nejvíce jich je však hlášeno ve Stodůlkách, které se cenou stavebních pozemků řadí k podprůměru. Tato čtvrť je podle dat z Cizineckého informačního systému nejoblíbenější i mezi Ukrajinci a občany bývalých postsovětských zemí.

Ukrajinci jsou po Praze rozmístění nejrovnoměrněji, což potvrzují i předchozí výzkumy (Valenta 2012; Přidalová a Ouředníček 2017). Jejich oblíbenými lokalitami jsou zejména čtvrti vnitřního a vnějšího města jako Žižkov, Libeň, Smíchov nebo Letňany. Jen malý podíl z nich žije v centru a celkově v jejich případě převažují čtvrti s průměrnými nebo podprůměrnými cenami stavebních pozemků.

Nejvíce státních příslušníků bývalých postsovětských zemí bydlí vedle Stodůlek ve čtvrtích vnitřního města, které patří svými cenami k nadprůměrným (Vinohrady a Žižkov). Již řádově menší počty jich bydlí i v dalších čtvrtích vnitřního a vnějšího města, přičemž jsou bohatě zastoupeni jak ve čtvrtích s nadprůměrnými cenami, tak na sídlištích jako Černý Most nebo Letňany, kde jsou ceny podprůměrné.

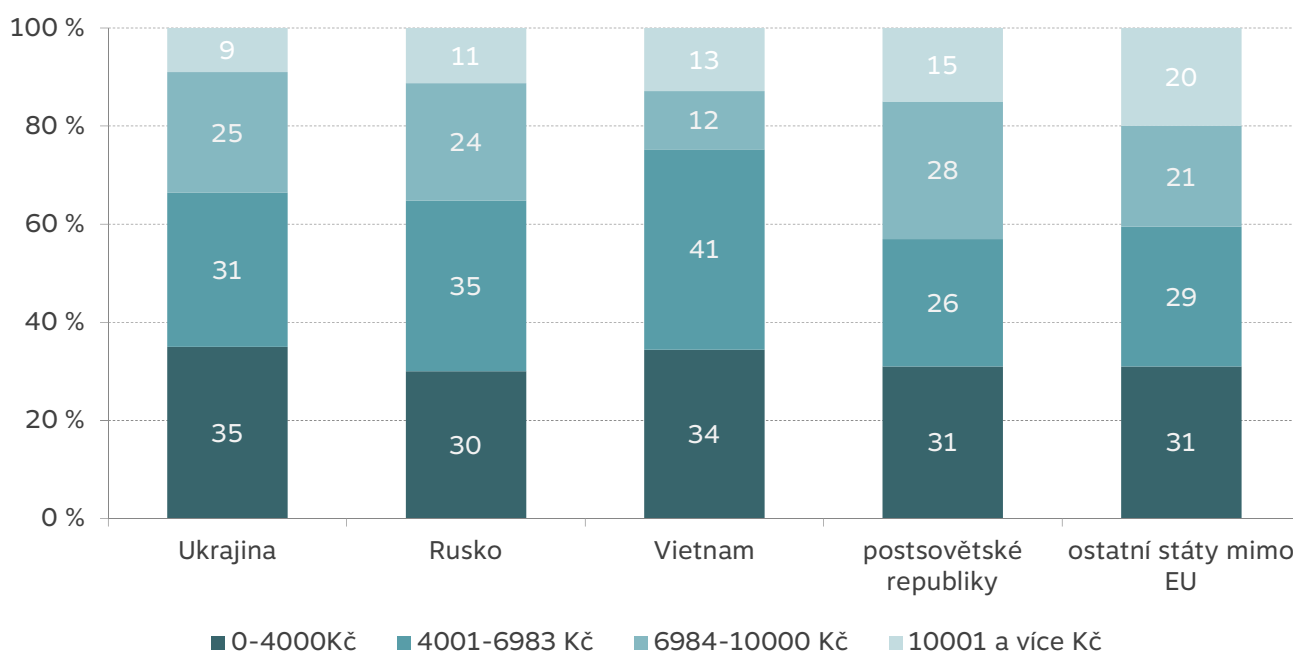
Srovnáme-li informaci o průměrné ceně parcely v dané lokalitě pro jednotlivé skupiny cizinců v našem dotazníkovém souboru, zjistíme, že více než třetina našeho vzorku bydlí v Praze v katastrálních územích, kde ceny stavebních pozemků překračují průměrnou hodnotu, a další třetina na územích jen lehce pod průměrem. Výsledky realizovaného šetření naznačují, že v místech s nadprůměrnými cenami stavebních pozemků bydlí z migrantů nejčastěji ti, kteří pocházejí z ostatních zemí mimo EU a migranti z ostatních postsovětských republik (s výjimkou Ukrajiny a Ruska). Naopak migranti z Vietnamu, Ukrajiny a do určité míry i Ruska preferují čtvrtě s poněkud nižšími cenami (viz Graf 5).

Zajímavá informace o rozmístění a pohybu migrantů a migrantek v hl. m. Praze pochází s analýzy odpovědí na dodatečnou otázku ohledně místa práce migrantů. Šetření ukázalo, že přes 5 % oslovených respondentů pracuje mimo Prahu a dalších 22,6 % pracuje na různých místech v Praze (nemá místo práce spojené s jednou konkrétní lokalitou). Jedná se zejména o pracující na stavbách, ať jako kvalifikovaní dělníci nebo vykonávající pomocné práce, pracovníky úklidových služeb nebo pracovníky ostrahy. Polovina těchto migrantů a migrantek pocházela z Ukrajiny a čtvrtina z Ruska. Pokud jsme analyzovaly místo práce vzhledem k rozdělení na šest oblastí Prahy, nepodařilo se nám najít ve výsledcích žádný vzorec. Migranti pracují s výjimkou periferií rovnoměrně ve všech částech města, přičemž relativně více v centru a ve vnitřním městě. Přihlédneme-li k jednotlivým státním občanstvím, tak rozdíl jsou patrné v tom, nakolik se shoduje místo bydliště a místo práce pro jednotlivé migranty. Nejčastěji jsme tuto shodu pozorovaly u občanů Vietnamu: přes 30 % Vietnamců pracovalo ve vnější jihozápadní části Prahy, kde převážná většina i bydlí, a dalších 21 % v přilehlé jižní části vnitřního

25 K dispozici online: mpp.praha.eu/app/map/cenova-mapa.

Graf 5: Průměrné ceny stavebních pozemků v místě bydliště migrantů podle země původu

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017 (N = 1109) a Cenová mapa stavebních pozemků hl. m. Prahy, 2018 (<http://mpp.praha.eu/app/map/cenova-mapa>).

města, tedy v blízkosti vietnamské tržnice. Naopak druhou zajímavostí je, že takřka 40 % státních příslušníků bývalých států SSSR (s výjimkou Ukrajiny a Ruska) pracovalo v centru města, stejně jako třetina státních příslušníků z ostatních zemí mimo EU. Obě tyto skupiny však též v centru významnou měrou bydlí.

Rodinná situace

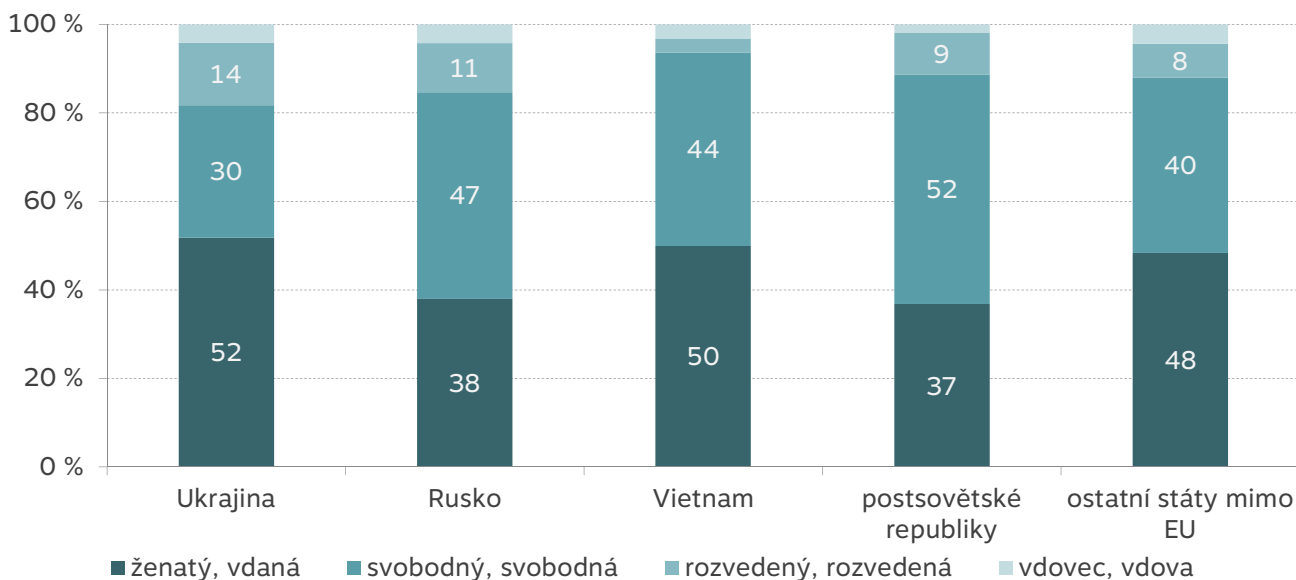
Jedna z populárních migračních teorií (tzv. „new economics of migration“) se zakládá na tom, že ačkoliv v současné době často migrují jednotlivci, rozhodování o migraci jako takové je výsledkem jednání a rozhodování v domácnostech a v rodinách. Řada předchozích výzkumů jak v českém, tak i v mezinárodním kontextu potvrzuje, že role rodinných vazeb je při studiu migračních strategií opravdu klíčová. Rodinná situace migrantů je velmi důležitá i z hlediska posuzování integrace. Právě přítomnost rodiny nebo naopak odloučení od nejbližších členů rodiny jsou často určující pro to, zda migrant plánuje v dané zemi setrvat (žít napořád), nebo má v úmyslu se vrátit do země původu. Zároveň je přítomnost nejbližší rodiny v cílové zemi (obzvláště v případě finanční závislosti ostatních členů) často znakem větší etablovanosti dotyčných migrantů. Rodina může migrantům v cílové zemi poskytovat oporu a lepší sociální zázemí, zároveň si migranti s nestabilním statutem a nízkými výdělky často ani nemohou dovolit přivést si s sebou závislé členy rodiny.

Výsledky výzkumu naznačují, že Praha je často destinací rodinné migrace, přičemž ženy častěji než muži pobývají v Česku za účelem sloučení rodiny: zatímco mezi migranty muži s dlouhodobým pobytem je podíl těch, kteří v Česku pobývají za účelem slučování rodin, desetinový, až 23 % žen s dlouhodobým pobytem je takto „slučováno s rodinou“. V samotném rodinném stavu oslovených migrantů a migrantek nenalzáme žádné rozdíly. V celkovém souboru dotazovaných je téměř poloviční podíl (47%) ženatých a vdaných, zatímco rozvedených je desetina (11 %) a 4 % tvoří ovdovělí respondenti. Podíl svobodných

je pochopitelně o něco větší mezi mladými migranty (do 35 let věku) a občany Ruska a jiných postsovětských zemí s výjimkou Ukrajiny. Ukrajinci a Vietnamci jsou naopak častěji než ostatní oslovení migranti sezdání (viz Graf 6).

Graf 6: Rodinný status migrantů podle země původu

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017 (N = 1109)

Nesezdaných migrantů a migrantek jsme se ptaly na to, zda mají partnera nebo partnerku, a v této otázce nám kladně odpovědělo 44 % z nich, nejčastěji migranti a migrantky ve věku 26 až 35 let. Odpovědi obou pohlaví ohledně soužití s partnerem se shodovaly a nebyl zde výrazný rozdíl mezi migranty z různých zemí. V následující otázce jsme zjišťovaly, zda žije partner nebo manžel (partnerka nebo manželka) v České republice. Dále nás pak zajímalo, zda se jedná o Čecha, nebo jiného cizince žijícího v ČR. Analýza odpovědí na tyto otázky naznačila jednak to, že muži byli od svých partnerek nebo manželek o něco častěji odloučeni než ženy migrantky (18 % oproti 12 %²⁶); zároveň ženy a muži stejně často uváděli to, že žijí ve svazku (jsou sezdání nebo mají partnera) s Čechem nebo Češkou (jednalo se téměř o třetinu, 28 % z nich). Soužití s Čechem (a také smíšená manželství) častěji uváděli migranti a migrantky s trvalým pobytem. Smíšená manželství a partnerství se více objevovala u migrantů z ostatních postsovětských zemí mimo Rusko a Ukrajinu (téměř v polovině případů se jednalo o partnera Čecha nebo partnerku Češku).

V další otázce jsme zjišťovaly, zda migranti a migrantky mají děti, a pokud ano, zda tyto děti žijí v ČR. Ze všech respondentů, kteří se zúčastnili našeho výzkumu, má více než polovina migrantek a migrantů jedno nebo více dětí (53 %). Rodiče migranti tedy tvořili většinu našeho souboru, ne všichni ale měli své děti v Česku. Přesně třetina rodičů na otázku, zda aspoň jedno z jejich dětí žije v ČR, odpověděla záporně. Častější odloučení od dětí najdeme mezi muži migranty (42 %), ale i tak skoro třetina matek s cizí státní příslušností sdělila, že žádné její dítě v ČR nežije. Věk ani počet dětí žijících v jiné zemi než České republice jsme bohužel vzhledem k celkovému rozsahu dotazníku zjišťovat nemohly. Výsledky výzkumu tedy ukázaly, že v Praze je vysoký počet tzv. transnacionálních rodičů, tzn. případů, kdy matka nebo otec dlouhodobě žijí a pracují v jiné zemi, zatímco jejich děti zůstávají v zemi původu. Tito migranti a tyto migrantky v zahraničí prožívají prostorové, časové a emoční oddělení od svých dětí, zároveň jsou však zodpovědní za výživu svých rodin (Leontiyeva a Tollarová 2011; Ezzeddine 2012; Leontiyeva 2015a).

26 Tento rozdíl by v datech statisticky významný.

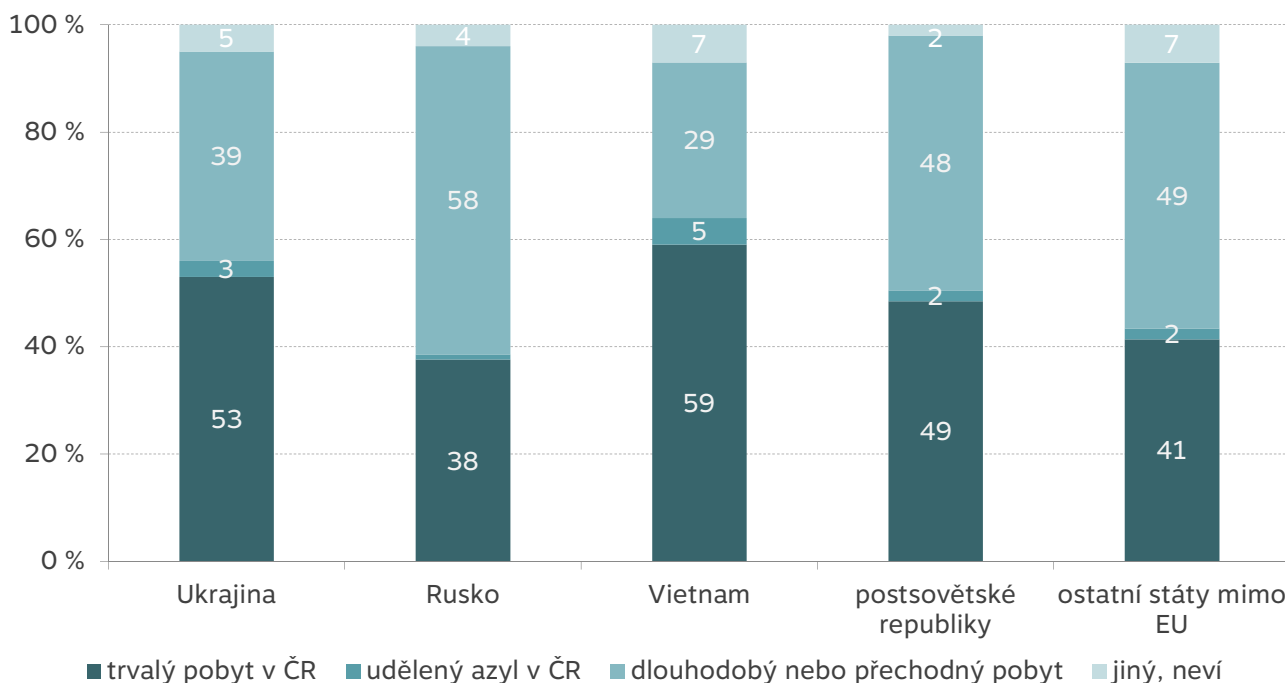

Pobyt v ČR a plány do budoucna

Výsledky výzkumu naznačují, že migranti a migrantky žijící v hl. m. Praze jsou poměrně usazenou skupinou. Průměrná délka pobytu těchto migrantů v ČR je kolem osmi let. Nadpoloviční podíl osob s povoleným trvalým pobytem v ČR najdeme mezi občany Vietnamu a Ukrajiny. Muži migranti a ženy migrantky žijí v ČR přibližně stejnou dobu. Trvalejší pobyty v ČR se vyskytují výrazně více mezi staršími respondenty (zejména ve věku 36 let a více).

Co se týče typu pobytu oslovených migrantů a migrantek, i zde výsledky ukazují na usazenost výrazné části cizinců v Praze. Téměř polovina respondentů (48 %) měla v době dotazování povolení k trvalému pobytu v ČR, naopak respondenti s uděleným azylem tvořili jen zlomek vzorku (2,5 %). Zbýlých 45 % dotázaných pobývalo v ČR na základě povolení k dlouhodobému pobytu. Jak naznačuje Graf 7, mezi nejusazenější skupiny patřili občané Vietnamu a Ukrajiny (zde byl podíl trvalých pobytů nadpoloviční).

Graf 7: Typ povolení k pobytu migrantů podle země původu

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017 (N = 1109)

Na tomto místě je vhodné podotknout, že v analyzovaných datech nalézáme určitou odchylku od oficiálních statistik, podle kterých je podíl držitelů povolení k trvalému pobytu mezi pražskými migranty a migrantkami o něco větší.²⁷ Pravděpodobné podhodnocení usazených migrantů ve vzorku je potřeba brát v potaz při interpretacích nalezených souvislostí. Ovšem rozdíl mezi jednotlivými skupinami občanů je velmi podobný tomu, který je zde prezentován.²⁸

27 Zde je také otázkou, nakolik vypovídající jsou oficiální statistiky ohledně migrantů s trvalým pobytem v ČR. Vzhledem k tomu, že tento status migranti získávají na delší dobu (tj. nejsou již vázáni podmínkou nepřetržitého pobytu), a také kvůli obecnému problému spojenému se statistikami odstěhovaných se dá předpokládat, že ne každý v Praze registrovaný migrant zde (nebo dokonce i v ČR) bude skutečně bydlet.

28 Mezi všemi občany Vietnamu tento podíl v oficiálních statistikách tvořil 84 %, pro občany Ukrajiny 71 %, pro občany Ruska 55 %. Viz web OAMP MV ČR: www.mvcr.cz/clanek/cizinci-s-povolenym-pobytem.aspx. Nezapomeňme, že v našem vzorku jsme ale měly jen migranty starší 18 let.

Nejčastěji byl dlouhodobý pobyt migrantům a migrantkám v našem souboru udělen za účelem zaměstnání (třetina všech dlouhodobých pobytů, převážně u Ukrajinců), studia (také třetina, převážně u Rusů), sloučení rodiny (16 %, převážně u Vietnamců) a podnikání (12 %, opět převážně u Rusů).

Poslední v této úvodní části probírané téma jsou plány našich respondentů do budoucna. Jak již bylo řečeno, migranti a migrantky oslovení v rámci našeho výzkumu pobývají v ČR již poměrně dlouhou dobu a velká část z nich zde má i povolení k trvalému pobytu, tj. poměrně stabilní status, který migrantům umožňuje snadnější institucionální začlenění v mnoha důležitých oblastech (zejména na trhu práce, v oblasti zdravotnictví a v sociální oblasti). Není tedy divu, že přesně polovina těch, kteří v době dotazování měli povolení k dlouhodobému pobytu v ČR, v budoucnu plánovala žádat o pobyt trvalý. Dalších 7 % těchto lidí už o daný pobyt žádalo a čekají na rozhodnutí a zhruba třetina zatím nevěděla, zda požádá.

Ale ani trvalý pobyt zřejmě není pro migranty a migrantky metou, po jejímž dosažení považují své institucionální začlenění za dostačující. Přes polovinu (56 %) dotázaných s trvalým pobytem má zájem o české občanství, přičemž 17 % už podalo žádost a čeká na rozhodnutí a zbytek teprve plánuje žádat (pětina zatím nemá v tomto ohledu žádné plány).

Snaha o zlepšení svého statusu v ČR (jak žádost o trvalý pobyt, tak i o občanství) je do velké míry zkorelovaná s plány našich respondentů do budoucna. Respondenti a respondentky našeho výzkumu vesměs spojují svoji budoucnost s Českou republikou. Zájem setrvat v ČR po dobu dalších pěti let deklarovala naprostá většina dotázaných cizinců (83 %). Žít zde napořád do určité míry plánuje 72 % (přitom 27 % oslovených na otázku ohledně života napořád v ČR odpovědělo „určitě ano“). O něco častěji než ostatní plánovali svůj život v ČR občané Vietnamu (nejméně pak respondenti z ostatních zemí mimo EU s výjimkou postsovětských zemí) a také ženy migrantky.

An aerial photograph of a city skyline, likely Prague, showing various buildings and greenery. A white rectangular text box is overlaid on the lower half of the image, containing the title in red text. The background is slightly hazy, suggesting a clear but bright day.

3. EKONOMICKÁ SITUACE A PRACOVNÍ AKTIVITY PRAŽSKÝCH MIGRANTŮ A MIGRANTEK

Ekonomická situace je považována za rozhodující pro úspěšné začlenění migrantů a migrantek do hostitelské společnosti. V českém kontextu je ekonomická soběstačnost migrantů v širším slova smyslu klíčovou prioritou většiny strategických dokumentů zaměřených na integraci. Tuzemští výzkumníci se již několik dekád poměrně intenzivně věnují postavení migrantů na domácím trhu práce a celá řada problematických aspektů pracovní migrace již byla diskutována v mnoha odborných pracích. Upozorňují zejména na neregulární zaměstnávání migrantů a s tím spojené ohrožené postavení zaměstnanců, špatné pracovní podmínky a vykořisťování, ohrožené postavení agenturních zaměstnanců a nekalé praktiky zprostředkovatelů práce, marginalizaci migrantů na trhu práce a roli tzv. etnických ekonomik, nebo například i nesoulad mezi získaným vzděláním a prací a „uvíznutím“ kvalifikovaných migrantů v podřadných pracích (viz např. Nekorjak 2006; Ezzeddine-Lukšíková, Kocourek a Leontiyeva 2006; Pořízková 2008; Drbohlav 2009; Čermáková a Nekorjak 2009; Rákoczyová a Trbola 2009; Drbohlav et al. 2010; Jelínková 2011; Leontiyeva 2014; Leontiyeva 2016).

Ekonomické aktivity

Ekonomická situace migrantů a migrantek byla v našem výzkumu zjišťována poměrně podrobně. Ptaly jsme se respondentů na jejich současný status (hlavní činnost) v Česku²⁹ a těch, kteří uvedli jinou odpověď než výdělečná činnost (jiní než zaměstnanci, podnikatelé a také pracující v rodinném podniku), jsme se ještě dodatečně ptaly, zda ke své hlavní činnosti navíc pracují (včetně nepravidelných brigád).³⁰ Součet odpovědí na tyto dvě otázky ukázal, že přesně tři čtvrtiny dotázaných Pražanů s cizí státní příslušností jsou ekonomicky aktivní. Nejvyšší úroveň ekonomické aktivity byla zjištěna u respondentů z Vietnamu (88 %), dále pak u občanů Ukrajiny (80 %) a Ruska (77 %). Větší podíl ekonomicky aktivních migrantů byl mezi muži (83 % oproti 67 % u žen) a také mezi migranty a migrantkami ve věku 36 až 55 let (více než 80 % ekonomicky aktivních). O něco nižší ekonomická aktivita občanů ostatních postsovětských států, ostatních zemí mimo EU i Ruska je zřejmě způsobena vyšším podílem studentů a studentek mezi migranty z daných zemí (u občanů Ruska tvořili studenti čtvrtinu respondentů, zatímco u ostatních dvou výše popsanych skupin asi pětinu). Zajímavé ovšem je, že i mezi respondenty ve věku do 25 let více než polovina uvedla, že mají nějakou (třeba i nepravidelnou) práci. Výše zmíněné výsledky výzkumu podle našeho očekávání naznačují, že pokud jde o trh práce, většina migrantů a migrantek žijících v hlavním městě je do majoritní společnosti spíše začleněna (nezůstávají mimo pracovní trh). V následujících odstavcích se podíváme na to, jaká je náplň práce migrantů žijících v Praze.

Ekonomicky aktivních migrantů a migrantek (včetně brigád) jsme se ptaly jednak na to, jaké je jejich postavení v práci, a také na to, jakou práci a kde v Praze vykonávají. Analýza výsledků ukázala, že přesně polovina dotázaných ekonomicky aktivních migrantů a migrantek je zaměstnána v podniku nebo organizaci. Desetina ekonomicky aktivních respondentů uvedla, že jsou zaměstnanci agentury. Samostatných podnikatelů bylo v souboru kolem 15 % (z toho téměř dvě třetiny bez zaměstnanců), zatímco podnikatelé pracující v podniku na základě živnostenského listu tvořily 7 % ze všech ekonomicky aktivních migrantů a migrantek. Co se týče postavení migrantů v zaměstnání, i zde nacházíme určité

29 Viz otázka A.4 v dotazníku.

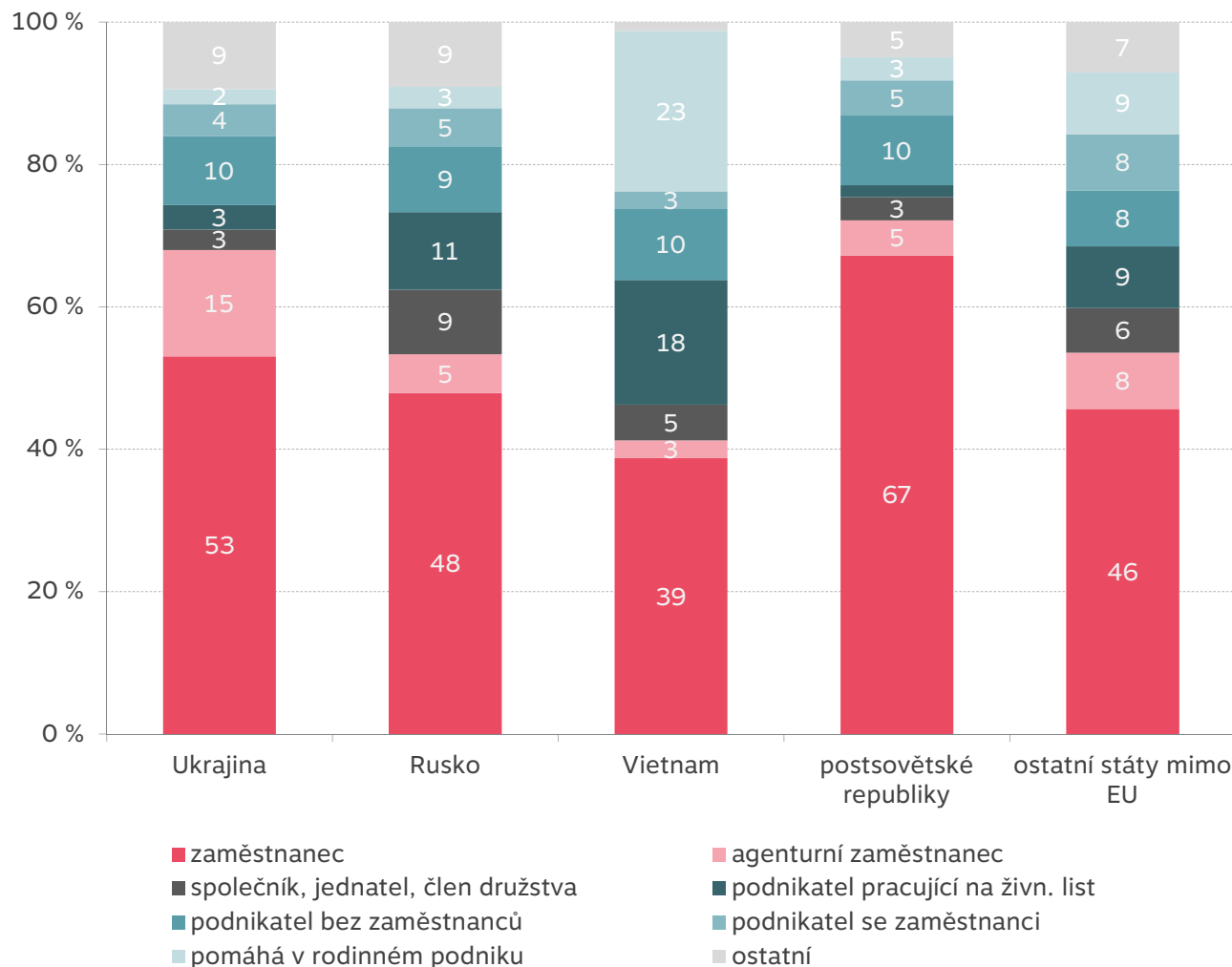
30 Viz otázka A.5 v dotazníku. Nejčastěji na tuto otázku odpovídali studenti, dále pak osoby v domácnosti, na mateřské či rodičovské dovolené, ale i ti, kteří v hlavním statusu uvedli, že jsou nezaměstnaní.

rozdíly podle občanství, které jsme – na základě sekundární analýzy a dostupných statistik – v podstatě očekávaly. Některá zjištění byla však trochu překvapivá.

Zatímco zaměstnání bylo nejčastější strategií pro všechny migranty a migrantky žijící v Praze, občané Vietnamu toto pracovní postavení volili výrazně méně než ostatní (Graf 8).

Graf 8: Postavení v práci ekonomicky aktivních migrantů podle země původu

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017 (N = 820)

Ukrajínští respondenti byli podle vlastních výpovědí výrazně častěji než ostatní zaměstnaní přes agenturu.³¹ 8 % všech ekonomicky aktivních respondentů bylo podle vlastních výpovědí zaměstnáno na živnostenský list. Fenomén tzv. švarcsystému, tedy situaci, kdy pracovníci vykonávající pro zaměstnavatele běžné činnosti nejsou jeho zaměstnanci, ale formálně vystupují jako samostatní podnikatelé, se v našem výzkumu zřejmě o něco častěji vyskytoval mezi občany Vietnamu, Ruska a ostatních zemí mimo EU (s výjimkou všech postsovětských zemí). Zatímco samostatnou výdělečnou činnost uváděl o něco menší podíl vietnamských respondentů, než jsme očekávaly (dokonce o něco menší než v ostatních skupinách), poměrně nepřekvapivé je to, že mezi respondenty z Vietnamu byla druhou nejfrekventovanější pracovní strategií pomoc v rodinném podniku (více frekventována byla zejména

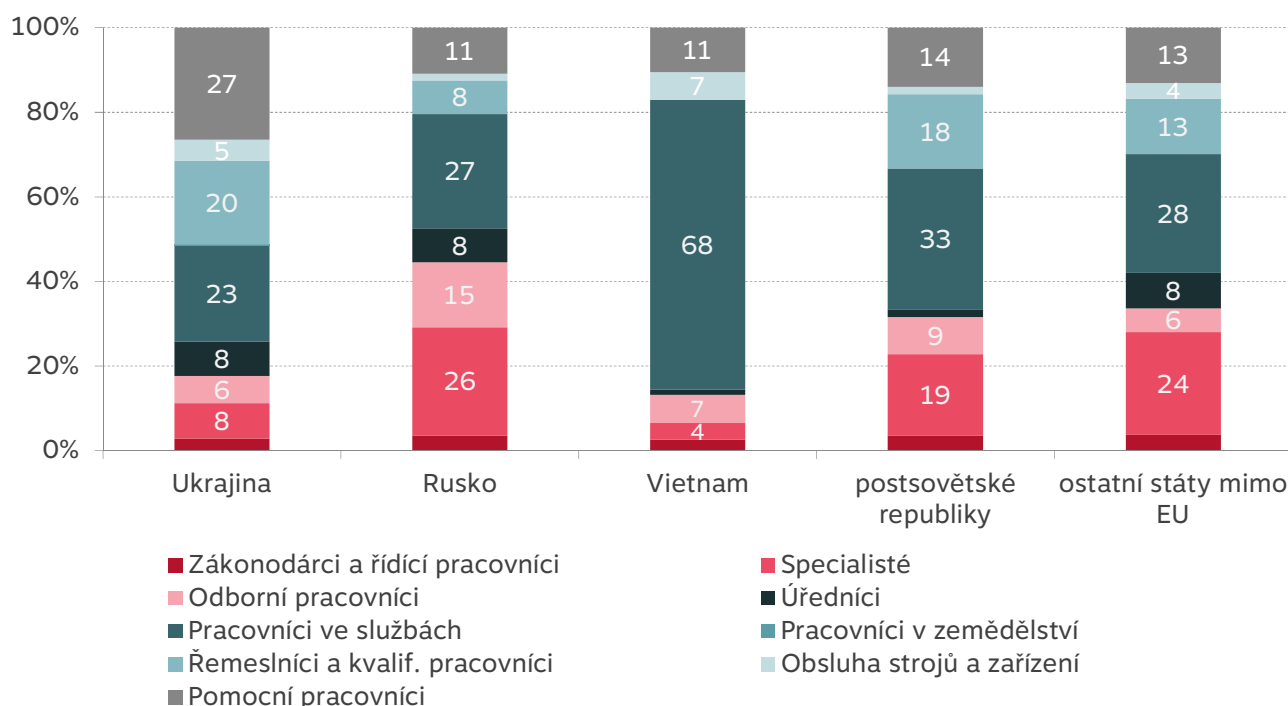
³¹ Ačkoliv v otázce bylo uvedeno, že tento status je pro ty, kdo mají smlouvu s pracovní agenturou, je možné, že migranti tuto možnost interpretovali i jako zaměstnávání přes zprostředkovatele z komunity (tzv. klienta).

mezi vietnamskými ženami a mladšími migranty). Kvalifikaci ekonomicky aktivních migrantů a migrantek jsme zjišťovaly pomocí otevřené otázky, ve které měli respondenti v první části dotazníku tazateli podrobně popsat, na jaké pozici pracují a jakou práci vykonávají. Na tuto otázku odpovědělo celkem 735 respondentů, jejichž odpovědi byly přepsány (v případě potřeby přeloženy) a kódovány do hlavních zaměstnaneckých tříd standardizované klasifikace zaměstnání (KZAM). Pro jednodušší analýzu zaměstnanecké struktury byly pak tyto hlavní třídy zaměstnání překódovány do tří typů práce: kvalifikovaná zaměstnání (KZAM 1–3³²), polokvalifikovaná zaměstnání (KZAM 4–8³³) a nekvalifikovaná a pomocná zaměstnání (KZAM 9).

Pozitivní bylo zjištění, že více než čtvrtina (26 %) ekonomicky aktivních migrantů a migrantek v Praze byla zaměstnána na kvalifikovaných pracovních pozicích. Zároveň o něco méně než pětina (19 %) vykonávala nekvalifikované a pomocné práce. Analýza genderového aspektu naznačila, že pozice žen na trhu práce z hlediska kvalifikace zaměstnání je výrazně horší. Ženy byly častěji než muži soustředěny v těch nejtěžších a nejhůře placených pracích: zatímco jen 15 % ekonomicky aktivních mužů uvedlo, že vykonávají nízkokvalifikovanou a pomocnou práci, tento druh práce uváděla až čtvrtina žen (24 %). Výrazné genderové rozdíly byly i mezi migranty s polokvalifikovanou prací (uvnitř skupiny): ženy častěji pracovaly jako úřednice nebo pracovníce ve službách, muži spíše obsazovali řemeslné práce a také pracovali jako obsluha strojů a zařízení. Zajímavé je ovšem to, že pokud jde o kvalifikovaná zaměstnání, tak ta ženy obsazovaly dokonce o něco častěji než muži (25 % oproti 20 %).

Graf 9: Kvalifikační struktura zaměstnaných migrantů v Praze podle země původu

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017 (N = 732)

I mezi migranty z různých zemí bylo v datech možné nalézt výrazné rozdíly. Graf 9 přináší podrobné srovnání kvalifikační struktury podle státního občanství respondentů. Nejvíce nekvalifikovaných migrantů a migrantek nalézáme mezi občany Ukrajiny (až třetina), zatímco občané Ruska a také ostatních zemí mimo EU (s výjimkou Vietnamu) jsou naopak častěji zaměstnáni na kvalifikovaných pracovních

32 1. zákonodárci a řídicí pracovníci, 2. specialisté a 3. odborní pracovníci.

33 4. úředníci, 5. pracovníci ve službách, 6. pracovníci v zemědělství, 7. řemeslníci a kvalifikovaní pracovníci a 8. obsluha strojů a zařízení.

pozicích. Není příliš překvapivé, že převážná většina ekonomicky aktivních migrantů z Vietnamu působila jako pracovníci ve službách (68 %). Na rozdíl od ostatních skupin zde nejčastěji působili nejen ženy ale i muži.

Zaměstnaných a samostatně výdělečně činných migrantů a migrantek jsme se ptaly také na průměrný počet odpracovaných hodin týdně a na práci o víkendech. Analýza naznačila, že velká část migrantů žijících v hl. m. Praze je velmi pracovně vytížena. Vietnamci podle vlastních výpovědí z celého souboru pracujících nejvíce: v průměru o něco více než 47 hodin týdně. Následují občané Ukrajiny (45 hodin týdně) a ostatních zemí mimo EU s výjimkou postsovětských republik (44,5 hodin týdně). Nejmenší pracovní zátěž uváděli ekonomicky aktivní občané Ruska, kteří v průměru pracují kolem 36 hodin týdně. Zatímco šest z deseti Vietnamců a Ukrajinců pracuje více, než je standardně stanovená pracovní doba (40 hodin), ve skupině respondentů z Ruska je patrně více studentů a jiných migrantů, kteří mají jen brigády nebo zaměstnání na částečný úvazek v rozsahu maximálně 20 hodin týdně (zde je až pětina takto pracujících respondentů). Podobně to vypadá i s prací o víkendech. Tu deklaruje až 93 % ekonomicky aktivních občanů Vietnamu, 86 % pracujících Ukrajinců, a dokonce i 89 % pracujících migrantů a migrantek z ostatních postsovětských republik s výjimkou Ruska. Příznačné zde ovšem je, že ani mezi občany Ruska práce o víkendech není tak neobvyklá. Zatímco až čtvrtina ekonomicky aktivních Rusů si o víkendech vždy užívá pracovní klid, pravidelně (3× měsíčně a více) o víkendech pracuje až 40 % dotázaných občanů této země, což je nakonec velmi podobné pracovní zátěži Ukrajinců, v jejichž případě pravidelnou práci o víkendech uvedlo 37 % ekonomicky aktivních.

V dotazníku jsme také zjišťovaly, v jaké lokalitě ekonomicky aktivní migranti a migrantky pracují³⁴ (tématu se též věnuje kapitola Rozmístění migrantů v Praze). Analýza ukázala, že zatímco pětina ekonomicky aktivních respondentů pracuje na různých místech v Praze, o něco méně než třetina jich pracuje v okolí svého bydliště (ve stejném typu lokality).³⁵ Práce v okolí bydliště (nebo bydlení v okolí práce) se o něco častěji týká obyvatel historického centra, ale nejtypičtější je tato strategie pro občany Vietnamu – v jejich případě pracuje a bydlí ve stejném typu lokality šest z deseti ekonomicky aktivních migrantů a migrantek.

Podobně, jako je tomu u jiných témat, i zjišťování sociální a ekonomické situace migrantů a migrantek v hl. m. Praze prolínalo několika v této knize již popsány oblastmi. Kromě již výše zmíněného ekonomického postavení migrantů a migrantek v hl. m. Praze jsme v dotazníku zjišťovaly podmínky bydlení našich respondentů a to, jak hodnotí finanční situaci svých rodin. Pro dokreslení celkového obrazu jsme použily celou škálu otázek týkajících se subjektivního hodnocení potíží, se kterými se migranti setkávají během svého života v hl. m. Praze.

Typ bydlení

V dotazníku jsme respondentům pokládaly otázku na typ bydlení v Praze.³⁶ I zde jsme pozorovaly určité odlišnosti mezi jednotlivými skupinami migrantů a migrantek. Nejčastějším způsobem bydlení mezi všemi dotázanými migranty je pronájem bytu, domu nebo pokoje. Občané Ruska a Vietnamu poněkud častěji než ostatní migranti a migrantky uváděli, že bydlí v domě nebo bytě, který vlastní buď oni sami, nebo někdo z rodiny. Větší zastoupení vysokoškolských kolejí je patrné ve skupinách migrantů s větším podílem studentů ve vzorku (Rusové a migranti z ostatních postsovětských států, s výjimkou Ukrajiny). Na ubytovnách, v hotelech nebo penzionech nejčastěji bydleli oslovení migranti a migrantky z Vietnamu a Ukrajiny (viz Graf 10).

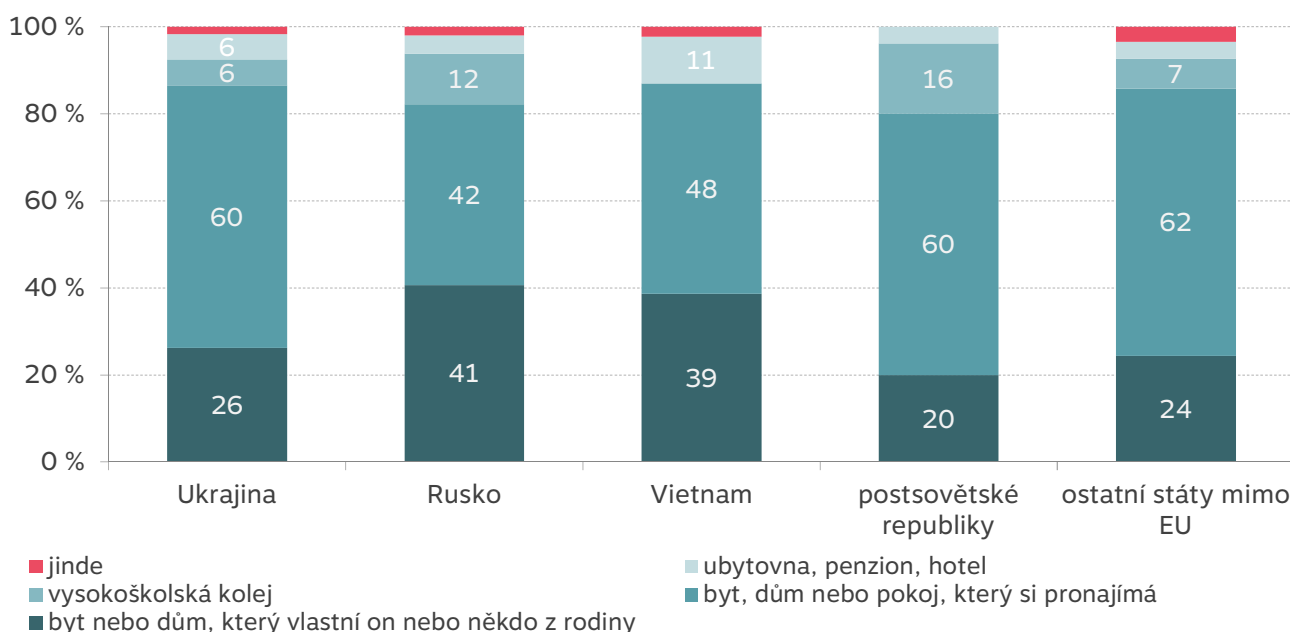
34 Viz otázka A.7 v dotazníku v příloze.

35 Kolem 5 % ekonomicky aktivních pracuje mimo Prahu a zbytek pracuje jinde, než bydlí.

36 Viz otázka O.21 v dotazníku v příloze.

Graf 10: Typ bydlení migrantů v Praze podle země původu

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017 (N = 1109)

Zatímco vlastnictví bytu nebo domu se více vyskytovalo mezi migranty a migrantkami staršími 46 let a také mezi těmi, kteří žijí v ČR 10 let a více, bydlení na ubytovnách uváděli častěji muži a respondenti mladšího věku (zejména ti, kteří nemají děti). Na ubytovnách bydlela pětina ve výzkumu oslovených migrantů. Tento typ ubytování častěji volili respondenti, kteří neměli v úmyslu zůstat v ČR.³⁷

Začlenění migrantů a migrantek v oblasti bydlení se považuje za důležitý předpoklad pro úspěšnou integraci (viz např. Bosswick a Heckmann 2006; Rákoczyová a Trbola 2009). Je logické, že podmínky bydlení souvisí se sociálně-ekonomickou situací migranta, jeho věkem a rodinnými poměry a také s plány na život v této zemi. Ovšem kvůli omezenému prostoru v dotazníku jsme bohužel neměly možnost vyptávat se na podmínky bydlení migrantů v Praze příliš podrobně: v jedné otázce byly spojeny dva aspekty: typ bydlení a vztah k nemovitosti a už nebyl prostor například odlišovat to, zda se jedná o vlastní/pronajímáný dům, byt nebo pokoj.

To, jak migranti bydlí, je důležitým ukazatelem sociálně-ekonomické situace migrantů. Forma bydlení zároveň souvisí s integrací migrantů do většinové společnosti, neboť se promítá do jejich celkové spokojenosti a do jisté míry odráží i jejich budoucí plány. Výzkum Bernarda a Mikešové (2014) ukázal, že zejména Ukrajinci vykazují vyšší míru akulturace i sociální pomoci, pokud bydlí s rodinnými příslušníky. Otázce bydlení jsme se již trochu věnovaly v jedné z předchozích kapitol, konkrétně tomu, kde migranti a migrantky v Praze bydlí. Zde v této části bychom se chtěly dotknout pouze toho, s kým migrant/migrantka bydlí, a velikosti domácnosti. Vyšší míru integrace předpokládáme u migrantů, kteří v Česku žijí se svými rodinnými příslušníky a často s nimi i bydlí. Migranti, kteří bydlí sami nebo ve společném ubytování s nerodinnými příslušníky, více odpovídají klasickému typu dočasných pracovních migrantů, kteří svoji budoucnost méně spojují s Českem a jejichž míra integrace je proto nižší.

V našem výzkumu se potvrdilo, že s úrovní znalosti češtiny se zvyšuje podíl migrantů, kteří vlastní v Praze byt či dům, a to buď sami, nebo ho vlastní někdo z jejich rodiny. Zároveň třetina migrantů, kteří žijí sami, vůbec neumí česky a dalších zhruba 20% umí česky velmi špatně. 77% z těch, co umí česky výborně, bydlí v domácnosti s rodinou nebo s někým z příbuzných. Největší podíl migrantů, kteří bydlí sami, což však souvisí nejen s jejich integračním chováním, ale i s jejich finančními možnostmi, pochází ze zemí bývalého Sovětského svazu s výjimkou Ukrajiny a Ruska. Naopak nejméně jich je mezi obyvateli

³⁷ Viz analýza toho, jak migranti a migrantky plánují život v ČR, v úvodní kapitole.

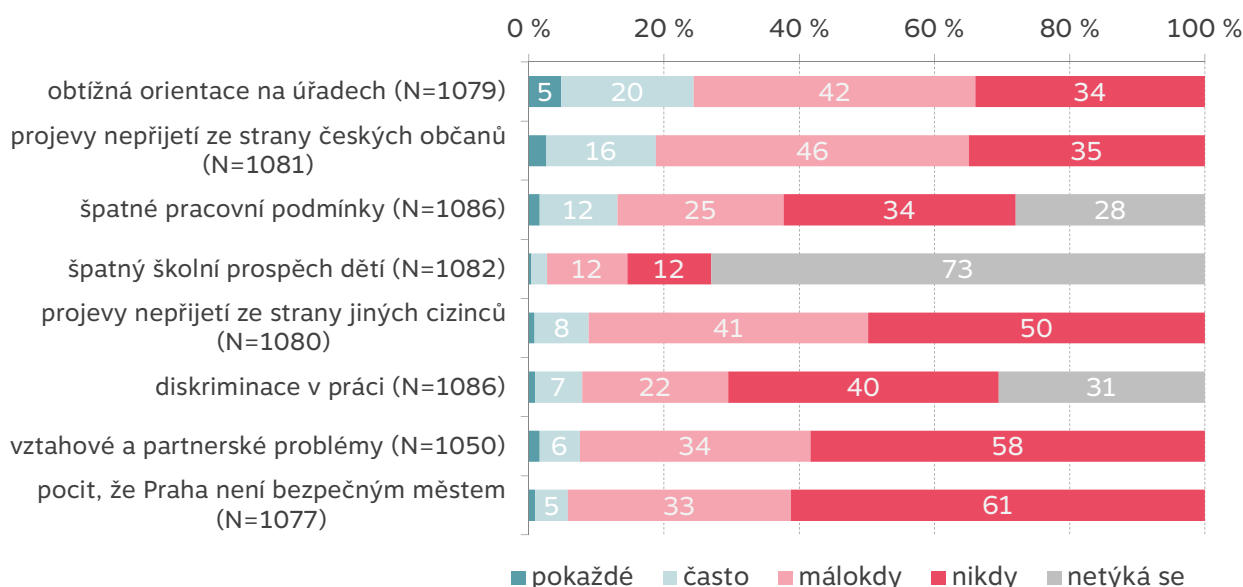

Ukrajiny, kteří společně s obyvateli Vietnamu patří mezi ty, kteří bydleli i ve větších skupinách po šesti a více lidech v jednom bytě či domě. Vietnamci přitom více než ostatní i v těchto případech hospodařili společně, což vypovídá o existenci velkých rodin, jak je to u tohoto etnika obvyklé. Vyšší počet členů domácnosti deklarovali i migranti z ostatních států mimo EU, zejména ze Sýrie nebo z arabských zemí, kde jsou velké rodiny též časté. Mezi respondenty byl pouze jediný respondent (z Filipín), který uvedl, že bydlí s 10 lidmi. Z našich dat vyplývá, že podmínky pro ubytování migrantů se v posledním desetiletí proměnily, a zdá se, že již nižší procento pražských migrantů bydlí na ubytovně nebo v penzionu či hotelu, případně v bytě s velkým počtem dalších migrantů, což jsou podmínky spojené spíše se začátky migračního procesu a s agenturním zaměstnáváním (viz např. Rákoczyová a Trbola 2009).

Hodnocení potíží a bariér

Možné bariéry či obtížné situace, které migranti zakoušejí, jsme se pokusily identifikovat pomocí baterie otázek, ve které byli respondenti požádáni, aby uvedli, jak často zakoušejí vyjmenované potíže. Respondenti většinou volili odpovědi na pozitivní straně nabízené škály – tedy že v naprosté většině se s danými potížemi nepotýkají nikdy nebo jen málokdy. Průměrně nejčastěji (kdybychom umístily průměr odpovědí na použité škále, bude to zhruba na odpovědi „málokdy“) zakoušejí obtížnou orientaci na úřadech, následují projevy nepřijetí ze strany českých občanů, ještě méně často se pak potýkají se špatnými pracovními podmínkami či špatným školním prospěchem dětí. Všechna ostatní témata kromě špatného školního prospěchu dětí a podmínek v práci (což není relevantní pro lidi bez dětí nebo pro ty, kteří nepracují) se ukázala jako významná – není u nich ani jedna odpověď „netýká se mě“ (Graf 11).

Graf 11: Jak často migranti zažívají různé potíže

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017

Obtížnou orientaci na úřadech zažívá pokaždé 5% a často 20% respondentů, celkem jde o čtvrtinu respondentů. Třetina respondentů tuto potíž nezažívá nikdy. Dvě třetiny migrantů se tedy někdy nebo i často dostávají do situace, kdy se neorientují na úřadech. Špatnou orientaci na úřadech významně častěji zakoušejí občané ostatních států mimo EU a občané Vietnamu (viz Graf 11). Zkušenosti s obtížnou

orientací na úřadech nejsou dány převážně státním občanstvím migrantů, ale zejména úrovní jejich češtiny a délkou pobytu. S délkou pobytu se frekvence obtížné orientace na úřadech snižuje. Migranti do dvou i do pěti let pobytu zažívají obtížnou orientaci na úřadech významně častěji než migranti pobývající v ČR více než pět let. Podobně lidé se slabou i průměrnou češtinou se orientují významně hůře než migranti s velmi dobrou češtinou. Ani průměrná čeština tedy není dostatečná – důsledky, pokud jde například o orientaci v prostředí nebo o komunikační bariéry, jsou stejné jako pro migranty, kteří mají češtinu slabou.

Výzkum ukázal, že projevy nepřijetí ze strany českých občanů jsou poměrně vnímaným problémem: ačkoliv tyto projevy zažívají pokaždé jen 3 % respondentů, dalších 16 % se podle vlastní výpovědi s nepřijetím setkává často (Graf 11). Signifikantní rozdíly jsou hlavně mezi zkušeností migrantů s trvalým pobytem a ostatními typy pobytu, kdy migranti s trvalým pobytem projevy nepřijetí zakoušejí významně méně často. Analogicky je tomu u migrantů s velmi dobrou češtinou, kdy projevy nepřijetí zažívají signifikantně méně často migranti, kteří lépe ovládají český jazyk. Vztahy s majoritou jsou podrobněji probírány v kapitole 6; zde nás více zajímají potíže přímo související se sociálně-ekonomickou situací migrantů.

Špatné pracovní podmínky zakouší stále 2 % respondentů, dalších 12 % je s nimi konfrontováno často (Graf 11). Tato zkušenost se liší podle státního občanství respondentů – migranti z Ukrajiny a ostatních států mimo EU (zřejmě díky vysokému zastoupení osob s nízkou kvalifikací v našem souboru) zakoušejí špatné pracovní podmínky významně častěji než respondenti ostatních státních občanství.

Významné rozdíly ve zkušenostech se špatnými pracovními podmínkami sledujeme také mezi migranty s různými typy pobytu – nejčastěji sledovanou potíž zakoušejí azylanti a lidé s jiným typem pobytu, významně méně často migranti s dlouhodobým pobytem a významně nejméně často migranti s trvalým pobytem. Jak lze očekávat, opět existují rozdíly podle celkové úrovně češtiny – častěji se setkávají se špatnými pracovními podmínkami lidé se slabou i s kolísavou češtinou než lidé s velmi dobrou češtinou.

Není to tak, že by s délkou pobytu zkušenosti se špatnými pracovními podmínkami řídily. Sice jsou na tom v tomto ohledu rozhodně lépe migranti pobývající v ČR více než 10 let, ale nejčastější zkušenost se špatnými pracovními podmínkami mají migranti pobývající zde 5–10 let. Tato data ukazují, že pokud migranti pracují za nevýhodných podmínek, nemusí být schopni dosáhnout zlepšení ani do prvních deseti let pobytu v ČR. Analýza naznačuje, že právě skupina migrantů pobývajících v ČR 5–10 let je složena jak z osob s dobrou prací a slušnými pracovními podmínkami, tak ze značného množství migrantů, kteří špatné pracovní podmínky zřejmě dlouhodobě zažívají. V této souvislosti nepřekvapí zjištění, že signifikantně častěji špatným pracovním podmínkám čelí migranti a migrantky zaměstnaní v polokvalifikovaných (např. obsluha strojů a zařízení, řemeslníci) a nekvalifikovaných pracích. K podobnému zjištění docházíme i při sledování diskriminace v práci, kterou podle vlastních výpovědí častěji zažívají občané Ukrajiny.

Potíže spočívající ve špatném školním prospěchu dětí a v problémech mezi partnery nebo členy rodiny se týkají podobně všech migrantů a mezi skupinami nejsou žádné nebo jen minimální rozdíly. Opačně je tomu u potíží s diskriminací v práci a pocitů nepřijetí ostatními cizinci. Ty mají častěji migranti s jiným typem pobytu než s trvalým, ale zejména lidé na nízkokvalifikovaných pozicích. Diskriminaci pak méně zakoušejí migranti s velmi dobrou češtinou.

Všechny tyto potíže však respondenti umísťovali na předložené škále v naprosté většině mezi body „zažívám málokdy“ a „nezažívám nikdy“. Přestože můžeme sledovat určité rozdíly mezi jednotlivými migranty, zjištění našeho výzkumu obecně naznačují, že se migranti setkávají s potížemi spíše zřídka. Otázkou je, zda toto zjištění odpovídá reálným bezproblémovým zkušenostem oslovených migrantů v ČR, anebo je to dáno tím, že si respondenti našeho výzkumu jen nepřejí o vlastních problémech mluvit. Pozitivní zjištění o poměrně bezproblémové situaci oslovených migrantů je podle našeho názoru třeba chápat v kontextu tzv. sociální desirability, která se zřejmě projevuje v celém výzkumu. Migranti celkově referují o sobě a svém sociálně-ekonomickém postavení pozitivně. Možná jsme k pozitivnímu hodnocení ve výše diskutované otázce samy přispěly formulací úvodní věty, ve které bylo použito slovo „potíže“.³⁸ Respondenti možná na toto slovo reagovali a nechtěli jako

38 Plné znění otázky: „Lidé se potýkají s různými potížemi. Jak často Vy sám (nebo nejbližší členové Vaší rodiny) v ČR zažíváte následující situace?“

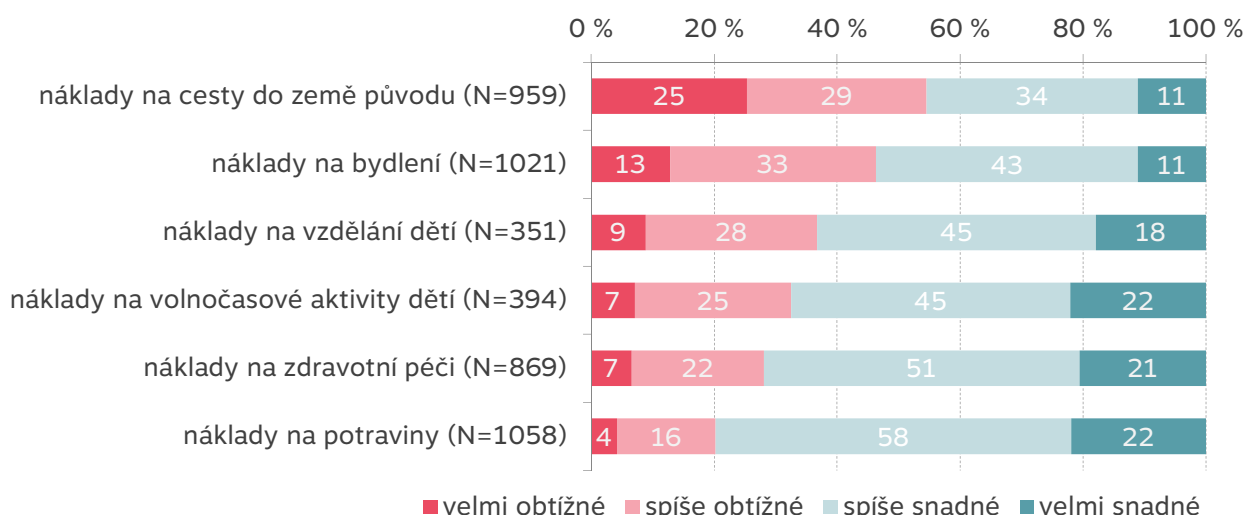
lidé s potížemi vypadat. Dalším faktorem ovlivňujícím zřejmě jistý příklon k pozitivnímu zobrazování sebe sama a svých zkušeností je rozsah dotazníku a otázky zahrnující mnoho tematických okruhů a životních situací. Respondenti mohou u citlivých témat odpovídat spíše rychle, aby ve vyplňování dotazníku svižně pokračovali, aniž by věcně přesně reagovali na měnící se témata.

Zajímavé je srovnání s výsledky analýzy, kterou jsme se inspirovaly při návrhu diskutované baterie otázek. V analýze sociální situace migrantů v Praze 14 (Tollarová a Podroužková 2012), kterou prováděla Organizace pro pomoc uprchlíkům, byli tazatelé sociální a terénní pracovníci, kteří distribuovali dotazník zaměřený pouze na sociální situaci a sociální služby a zároveň respondentům poskytovali různé rady a dávali kontakty na pomáhající organizace. Frekvence výskytu potíží, jak v oblasti pracovně právní, tak například v oblasti vztahů, a napětí vznikajícího v rodinách při životě v jiné zemi byla v citovaném výzkumu daleko vyšší (například špatné pracovní podmínky či nedodržování práv zakoušely občas nebo pořád zhruba dvě třetiny respondentů). Porovnání výsledků výzkumů naznačuje, jak silně může způsob dotazování ovlivnit výsledek a jak obtížné je dosahovat maximální spolehlivosti při zjišťování potřeb a bariér. Zatímco ve velkém výzkumu pro hl. m. Prahu byli migranti a migrantky zřejmě méně nakloněni vypovídat o vlastních problémech, poradcům z výzkumu na Praze 14 sdělovali naopak své problémy ochotněji, protože mohli čekat konkrétní pomoc. Zároveň výše popsaná analýza ovlivňujících faktorů přináší podle našeho soudu spolehlivé výsledky, které jsou pro zadavatele dobře využitelné.

Sociální a finanční situace rodin

Podrobné zjišťování sociálně-ekonomické situace respondentů nebylo vzhledem k už tak značnému rozsahu dotazníku možné. Zvolily jsme proto indikátor situace rodin, a to hodnocení obtížnosti hrazení určitých nákladů. Respondenti byli proto požádáni, aby označili, jak obtížné nebo snadné pro ně v minulém roce bylo zaplatit náklady v šesti vyjmenovaných oblastech. Odpovídali na čtyřbodové škále od 1 – velmi obtížné do 4 – velmi snadné (s možností uvést odpověď „netýká se mě, tyto náklady nehradím“).

Graf 12: Jak obtížné je pro migranty hradit vybrané životní náklady (jen relevantní)

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017

Průměrně nejobtížněji hraditelné jsou pro respondenty náklady na cesty do země původu, následuje bydlení, vzdělání dětí, volnočasové aktivity dětí, náklady na zdravotní péči a nejsnáze hraditelné jsou náklady na potraviny (viz Graf 12).

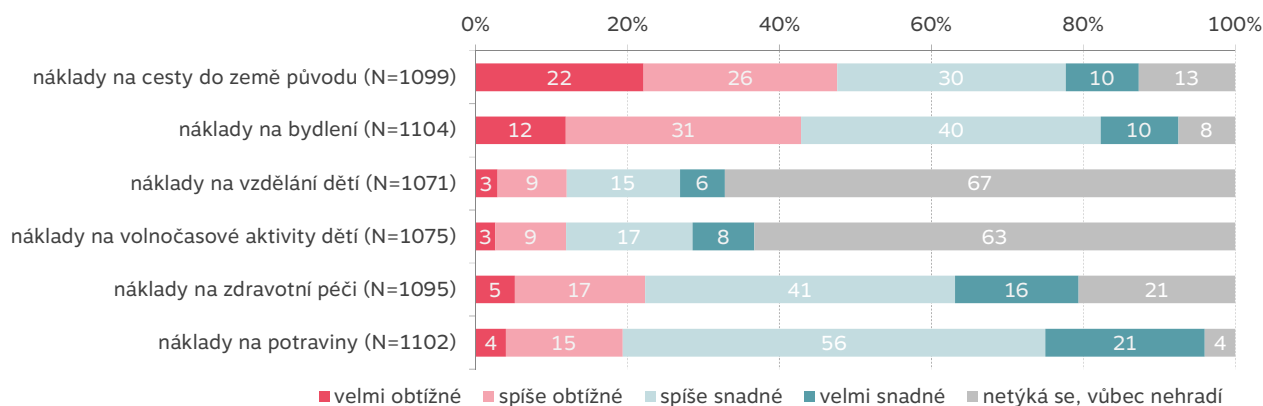
Náklady na cesty do země původu je obtížné hradit pro více než polovinu respondentů, pro téměř čtvrtinu to je velmi obtížné a pouze pro 10 % velmi snadné. Tyto náklady se týkají většiny respondentů, pouze 13 % odpovědělo, že se jich netýkají nebo že náklady nehradí. Náklady na cesty do země původu hradí snadněji občané Ruska a ostatních postsovětských republik, obtížněji občané ostatních států mimo EU.

Obecně u všech účelů nákladů sledujeme trend, kdy obtížnost hrazení nákladů klesá s délkou pobytu a také s typem pobytu. Migranti, kteří v ČR pobývají déle a mají zde trvalý pobyt, hradí náklady snadněji než krátkodobě usazení migranti s dlouhodobým pobytem nebo dalšími typy pobytu. Zřejmě nejsilnější vliv na schopnost hradit náklady má mzda migrantů, která ale nebyla předmětem výzkumu. Sledujeme ale signifikantní rozdíly v hodnocení obtížnosti hrazení nákladů podle kategorií povolání. Čím kvalifikovanější pozice migranti zastávají, tím menší obtíže hradit náklady mají.

Dalším typem nákladů, v pořadí druhým, pokud jde o obtíže je zaplatit, jsou náklady na bydlení. Ty označilo za velmi obtížně zaplatitelné 12 % respondentů a spíše obtížně zaplatitelné 31 %. Je zde tedy cca 43 % respondentů, pro které je obtížné platit náklady za bydlení. Obtíže jsou pak výraznější u občanů ostatních zemí mimo EU a Ukrajiny. Občané Ruska a ostatních postsovětských republik častěji náklady označovali za velmi nebo spíše snadno zaplatitelné. Ve všech skupinách podle státních občanství však zůstávají významná množství osob, pro které jsou náklady na bydlení problém – a to třetina nebo téměř polovina osob z každé skupiny. Náklady na bydlení je obtížné hradit pro polovinu respondentů ve věkové kategorii 36–45 let a opět pro polovinu osob, které nemají trvalý pobyt. Sledujeme zde i vliv úrovně češtiny a (i s ní související) pozice na trhu práce – čím lepší čeština a kvalifikovanější práce, tím menší obtíže při placení nákladů, nejen na bydlení. 63 % řemeslníků a 57 % pomocných pracovníků má potíže při hrazení nákladů na bydlení.

Třetí a čtvrtý účel, pokud jde o náročnost zaplatit náklady, jsou náklady na vzdělání dětí a na volnočasové aktivity dětí. Tyto náklady jsou relevantní pro méně než polovinu respondentů zejména proto, že nemají děti ve školním věku (viz Graf 13). Pro více než 30 % těch, pro které jde o relevantní náklady, jsou náklady na vzdělání a volnočasové aktivity obtížně zaplatitelné (viz Graf 12). Občané Ruska a Vietnamu náklady považují spíše za snadno zaplatitelné, občané Ukrajiny naopak častěji za obtížně zaplatitelné.

Graf 13: Jak obtížné je pro migranty hradit vybrané životní náklady (všechny platné odpovědi)

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017

Náklady na vzdělání a volnočasové aktivity dětí jsou relevantní hlavně pro věkovou skupinu 36–45 let, pro migranty, kteří mají trvalý pobyt a kteří plánují žít v ČR natrvalo. V těchto skupinách pak nacházíme jak osoby, pro které je placení nákladů obtížné, tak ty, pro které je snadné. Náklady spojené s dětmi jsou tedy spojené s rodinnou migrací a týkají se jak osob finančně dobře zajištěných, pro které je úhrada nákladů za vzdělání dětí významně snadnější ve srovnání s celým vzorkem, tak lidí, pro které je krytí těchto nákladů spíše obtížnější.

Za zdravotní péči je obtížné platit pro více než pětinu respondentů – snadnější to je pro osoby s trvalým pobytem (jsou pojištěny v rámci veřejného zdravotního pojištění), pro respondenty s dlouhodobým pobytem je to spíše obtížné. Zdravotní péče může být větší finanční zátěží zejména pro cizince, kteří nemají přístup k veřejnému systému pojištění. Ti jsou odkázáni na komerční zdravotní pojištění, jenž je často nákladnější a nemá tak široké krytí zdravotních výkonů (více o zdravotních službách v kapitole 5).

Náklady spojené s nákupem potravin je obtížné zaplatit pro pětinu respondentů. Opět je to snadnější pro osoby s trvalým pobytem, lepší znalostí jazyka a kvalifikovanějším zaměstnáním. Mezi respondenty pracujícími jako řemeslníci nebo pomocní pracovníci je 29 %, resp. 33 % osob, pro které je obtížné zaplatit náklady na potraviny.

Přestože neznáme konkrétní údaje o výši příjmů respondentů výzkumu, je patrné, že čtvrtina až třetina osob se může nacházet v sociálně nevýhodné životní situaci či v situaci velmi křehké rovnováhy. Omezená schopnost platit náklady na potraviny či bydlení může být ohrožujícím faktorem, navíc v podobné finanční situaci je zjevné, že migranti například nemohou platit za kurzy češtiny a zlepšit tak svou situaci na trhu práce.

Pokud by si respondenti měli půjčit peníze, dohromady 54 % by si je půjčilo od příbuzných – 27 % od příbuzných žijících v ČR a shodně 27 % od příbuzných žijících v zahraničí. 18 % respondentů by si peníze půjčilo mezi známými a přáteli z řad migrantů v ČR a podobné množství respondentů (18 %) by si peníze půjčilo od banky nebo úvěrové společnosti.

Od příbuzných nebo známých v ČR by si peníze půjčovali častěji migranti z Ukrajiny, od příbuzných v ČR migranti z Vietnamu. Občané Ruska a ostatních států bývalého SSSR by si spíše půjčovali peníze od příbuzných v zahraničí. Struktura osob, ke kterým mají migranti důvěru (a které disponují penězi), celkem odpovídá dosavadním poznatkům o migračních trajektoriích. Lidé, kteří jsou v ČR dlouho usazení, tady mají většinou již stabilní příbuzenské, ale také přátelské vazby, které mohou v případě potřeby mobilizovat. Migranti pobývající zde kratší dobu nebo ti, kteří tak silné vazby nemají (ať kvůli délce pobytu, nebo proto, že jejich krajanů není v ČR tolik), se obracejí na příbuzné či přátele v zahraničí. České známé nebo přátele (a nepatří sem příbuzní, kteří jsou Češi) by oslovilo s žádostí o půjčení peněz 6 % respondentů, což je podstatně méně než těch, kteří by se obraceli na příbuzné nebo i jiné migranty.

4. ČEŠTINA JAKO ZÁKLADNÍ PŘEDPOKLAD INTEGRACE

Znalost jazyka hostitelské společnosti je dalším klíčovým předpokladem pro úspěšnou integraci migrantů a migrantek, a to pro integraci v oblasti právní, pracovní, kulturní i sociální. Pro získání trvalého pobytu i občanství v ČR je třeba absolvovat jazykovou zkoušku dokládající určitou úroveň zvládnutí češtiny (úrovně A1³⁹). Úroveň znalosti češtiny má vliv na kvalitu, důstojnost a kvalifikovanost pracovních pozic, na které mohou migranti aspirovat. Ovládnutí češtiny umožňuje formální i neformální komunikaci migrantů s majoritou, podporuje jejich samostatnost a schopnost autonomního řešení problémů. Zvládnutí místního jazyka umožňuje nezávislost na zprostředkovatelích informací a služeb. Zdá se, že v českém prostředí, které je charakteristické svou relativní uzavřeností vůči cizincům a normativně silně upevněnou jazykovou homogenitou, je zvládnutí češtiny ze strany migrantů a migrantek jedním z požadavků, které společnost na migranty a migrantky má. Na úřadech není standardem rutinně používat cizí jazyky ani poskytovat tlumočení. A pokud ano, tak spíše do světových jazyků, jako je angličtina a němčina, nikoliv do jazyků největších skupin migrantů do ČR – do ruštiny, ukrajinštiny nebo vietnamštiny. Jak upozorňují Leontiyeva, Ezzeddine a Plačková (2013), čeština je relativně menšinový jazyk, a není tedy snadné se jej naučit ještě v zemi původu. Zvládnutí češtiny je proto pro migranty a migrantky jedním z významných úkolů, před kterými stojí, až poté, co se přestěhují do ČR.

Velká část našeho dotazníku byla proto věnována češtině, konkrétně otázkám, jaké jsou jazykové kompetence migrantů a migrantek, jak svou češtinu hodnotí, zda ji chtějí zlepšovat, jaké mají zkušenosti s jazykovými kurzy a jaké faktory ovlivňují, zda respondenti na jazykové kurzy chodí, a pokud ano, tak kam.

Posouzení vlastní znalosti češtiny

Úroveň znalosti češtiny byla ve výzkumu zjišťována na základě sebehodnocení⁴⁰ respondentů ve čtyřech oblastech/kompetencích: jak rozumějí mluvenému slovu, jak hovoří česky, jak rozumějí psané češtině a jak česky píší. Respondenti se hodnotili na škále 1–5, jako ve škole.⁴¹

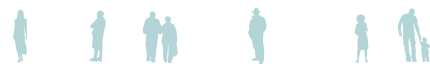
Hlavní zjištění potvrzuje poznatek předchozích výzkumů (např. Schebelle a Horáková 2012), že lépe se respondenti hodnotí v pasivní znalosti jazyka než v jeho aktivním ovládnutí: nejlépe rozumějí mluvenému slovu, následuje porozumění psané češtině, třetí v pořadí je mluvení česky a nejhůře jsou na tom v psaní. Graf 14 přehledně vizualizuje, jak od porozumění mluvenému slovu přes porozumění textu po vlastní mluvení a vlastní psaní klesá počet respondentů, kteří svou kompetenci v dané oblasti hodnotí jako výbornou, a zároveň stoupá zastoupení těch, kteří ji mají rozvinutou hůře nebo vůbec.

V oblasti porozumění mluvenému slovu se prvními dvěma stupni hodnotí více než 60 % respondentů. Průměrně, tedy stupněm 3, se hodnotí dalších 20 % osob. Lze tedy říci, že naprostá většina respondentů (83 %) rozumí mluvené češtině průměrně a lépe. Stupni 4 a 5 se hodnotí celkem 16 % respondentů, z nichž 5 % uvedlo, že mluvené češtině nerozumí vůbec.

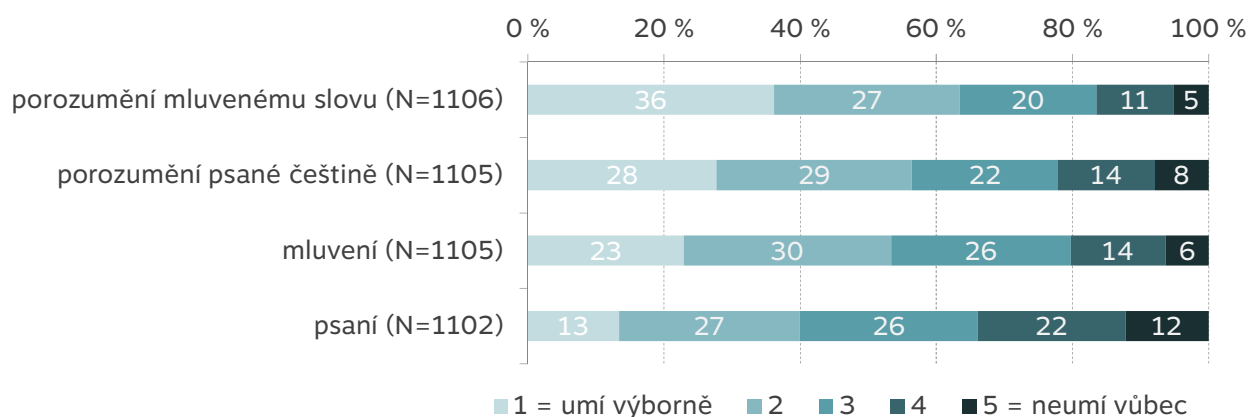
39 Momentálně se vedou diskuze o zpřísnění na úroveň A2.

40 Jsme si vědomy, že sebehodnocení respondentů používáme pouze jako indikátor skutečné úrovně jejich znalosti jazyka. Součástí dotazníku nebyl žádný jazykový test a sebehodnotící odpovědi respondentů mohou být zatíženy mnoha typy nepřesností – každý se hodnotí různě přísně, má různé zkušenosti například ze vzdělávacích kurzů, kde se mohl s hodnocením setkat, někdo naopak svou češtinu hodnotil poprvé v životě, vliv má jisté i potřeba prezentovat se lépe nebo být zdvořilý.

41 Otázka O.34 „Ohodnoťte svoji znalost češtiny na škále od 1 do 5. Zaškrtněte 1 odpověď v každém řádku. a) Jak dobře rozumíte mluvené češtině? b) Jak dobře mluvíte česky? c) Jak dobře rozumíte psané češtině? d) Jak dobře píšete česky?“ Škála odpovědí byla od 1 do 5 s tím, že varianta 1 byla označena jako „umím výborně“ a 5 jako „neumím vůbec“, ostatní varianty odpovědí nebyly slovně pojmenovány.

Graf 14: Sebehodnocení znalosti češtiny migrantů ve čtyřech sledovaných aspektech

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017

V porozumění psané češtině se respondenti hodnotí poměrně podobně jako v porozumění mluvenému slovu: více než polovina se hodnotí stupni na kladné části škály a uprostřed škály na stupni 3 je dalších 22% osob. Zároveň se více než pětina respondentů hodnotila stupni 4 nebo 5, tedy zřejmě rozumějí psané češtině špatně nebo vůbec. To lze hodnotit jako poměrně vysoké číslo ve společnosti, kde jsou psané dokumenty standardní formou komunikace, zejména na úřadech a ve finančních institucích.

U dalšího zkoumaného aspektu, schopnosti aktivního mluvení dále ubývá osob, které se hodnotí stupněm 1, a přibývá těch, které se hodnotí dvojkou nebo průměrně (těch je dohromady více než polovina). Respondentů, kteří se hodnotí stupněm 4 nebo 5, je dohromady pětina.

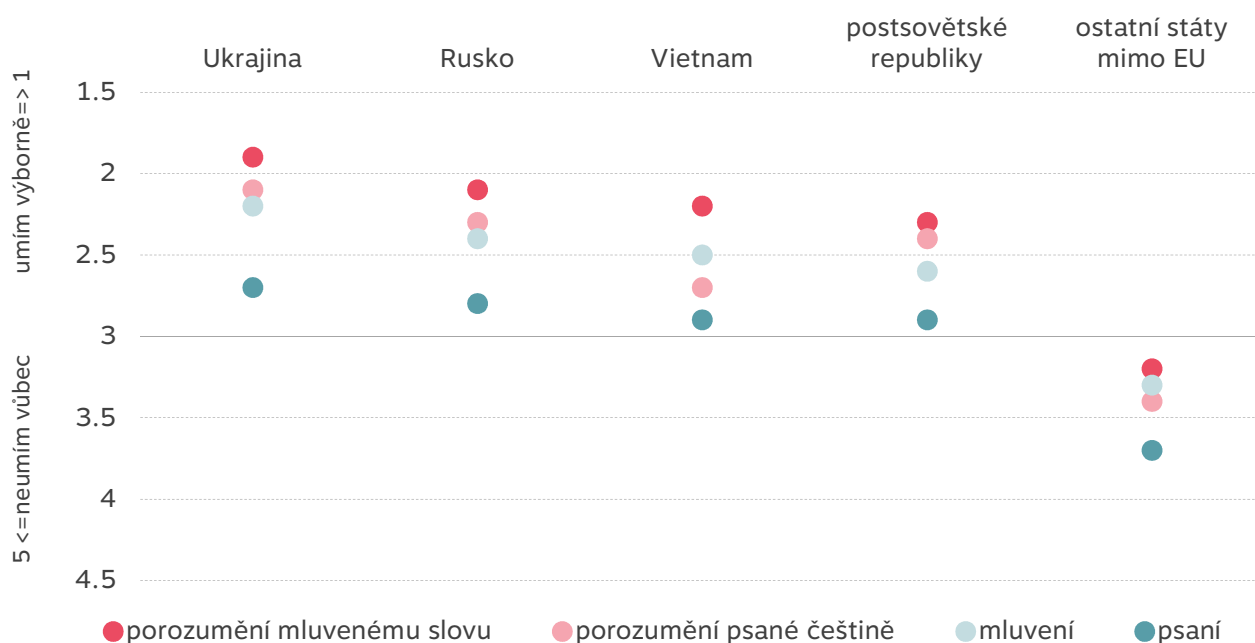
Výbornou psanou češtinu deklaruje 13% respondentů, tedy třikrát méně než výborné porozumění mluvenému slovu. Zhruba stejně osob (12%) uvádí, že naopak česky nepíše vůbec. Tři čtvrtiny respondentů se hodnotí na stupni 2–4, každým vždy přibližně čtvrtina osob. Celkově tedy zhruba dvě třetiny respondentů česky píše výborně až průměrně a zbylá třetina česky píše špatně nebo vůbec, což je opět významné zjištění v souvislosti s administrativními požadavky.

Pro porovnání jazykových kompetencí různých skupin respondentů využijeme průměry jejich sebehodnocení na uvedené škále 1–5. Průměrně nejlepší sebehodnocení všech respondentů je v porozumění mluvenému slovu (2,21), s horším, ale podobným průměrem následují porozumění psané češtině (2,45) a mluvení česky (2,50) a nejnižší průměr sebehodnocení zjišťujeme u psaní (2,93). Graf 15, který s průměry pracuje, upozorňuje na několik dalších zjištění. Respondenti všech státních občanství se hodnotí nejlépe v oblasti porozumění mluvenému slovu a nejhůře v oblasti psaní česky – psaní je zřejmě pro všechny nejnáročnější. Významně lépe než ostatní hodnotí svou češtinu občané Ukrajiny. Na podobné úrovni svou češtinu hodnotí občané Ruska, Vietnamu a ostatních postsovětských států – v jednotlivých kompetencích často nejsou mezi skupinami signifikantní rozdíly. U psané češtiny, která je hodnocena jako nejobtížnější, nejsou rozdíly mezi čtyřmi uvedenými skupinami žádné. Nejhůře a v každé kompetenci statisticky významně odlišně pak svou mluvenou češtinu hodnotí občané ostatních zemí mimo EU.

Občané Vietnamu – na rozdíl od všech ostatních – lépe hodnotí svou mluvenou češtinu (porozumění i mluvení) než psanou (porozumění i psaní). Zatímco ostatní skupiny lépe rozumějí psanému textu, než mluví česky, občané Vietnamu lépe mluví, než čtou. To může být opět významné zjištění při zvažování jazykové bariéry a informování Vietnamců písemnou formou. Jejich porozumění psané češtině je podle jejich sebehodnocení významně horší než u dalších dvou největších migračních skupin, občanů Ukrajiny a Ruska. Na potíže vietnamských respondentů při kontaktu s psaným textem upozornili i Gabal a Kocourek (2007), kteří si všimli limitů respondentek a respondentů při vyplňování dotazníků.

Graf 15: Sebehodnocení znalosti češtiny (4 aspekty) podle země původu

Poznámka: Graf znázorňuje průměry na škále od 1 „umím výborně“ do 5 „neumím vůbec“.

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017 (N = 1109)

A ostatně i rozšířenost služeb „Dich Vu“⁴² může o nižší úrovni psané a čtené češtiny u migrantů a migrantek z Vietnamu do značné míry vypovídat. Tato služba je podle Hofírka a Nekorjaka (2009) zaměřena na překlady, ale hlavně na tzv. „papírový servis“ pro migranty a migrantky, tedy na vyplňování formulářů a papírovou komunikaci s úřady.

Dále je podstatné, že respondenti ostatních zemí mimo EU mají průměrné sebehodnocení ve všech aspektech češtiny významně horší než respondenti z jiných skupin. Nejlépe ovládané porozumění mluvenému slovu je u nich na horší úrovni než psaní u ostatních skupin a psaní česky v této skupině ovládá minimum osob.

V úrovni znalosti češtiny se neprojevily žádné signifikantní rozdíly podle věku, pouze v psaní česky jsou respondenti nejmladší věkové skupiny (18–25 let) významně lepší než ti starší, což může být ovlivněno tím, že mnozí z nich v Česku absolvovali školní docházku v češtině. Zároveň mladší věk neznamená automaticky výbornou češtinu – i v nejmladší věkové kategorii jsou migrantky a migranti, kteří svou češtinu hodnotí jako velmi špatnou nebo tvrdí, že ji neumí vůbec. Lepší hodnocení vlastní češtiny mají významně častěji respondenti, kteří mají trvalý pobyt, žijí déle v Česku a také život v Česku plánují.

Ve zkoumaném souboru lze identifikovat⁴³ tři skupiny migrantů a migrantek podle jejich celkové úrovně češtiny. Pracovně je nazýváme a charakterizujeme jako: 1) migranti s velmi dobrou češtinou, 2) migranti s průměrnou češtinou či s nerovnoměrně rozvinutými oblastmi jazykové kompetence a 3) migranti se slabou češtinou. Migranti s velmi dobrou češtinou se ve všech oblastech hodnotili lepšími známkami. Migranti s češtinou průměrnou nebo nerovnoměrnou se buď ve většině oblastí češtiny hodnotili známkami kolem průměru, nebo jejich hodnocení značilo, že mají jednotlivé kompetence nerovnoměrně rozvinuté (například výborně hovoří, ale vůbec nepíše). Migranti se slabou češtinou se ve většině oblastí hodnotili nízkými známkami. Migrantů s velmi dobrou češtinou je v našem souboru 42%, osob s průměrnou či kolísavou znalostí je 40% a migrantů se slabou češtinou je v souboru nejméně, nicméně téměř pětina (18%).

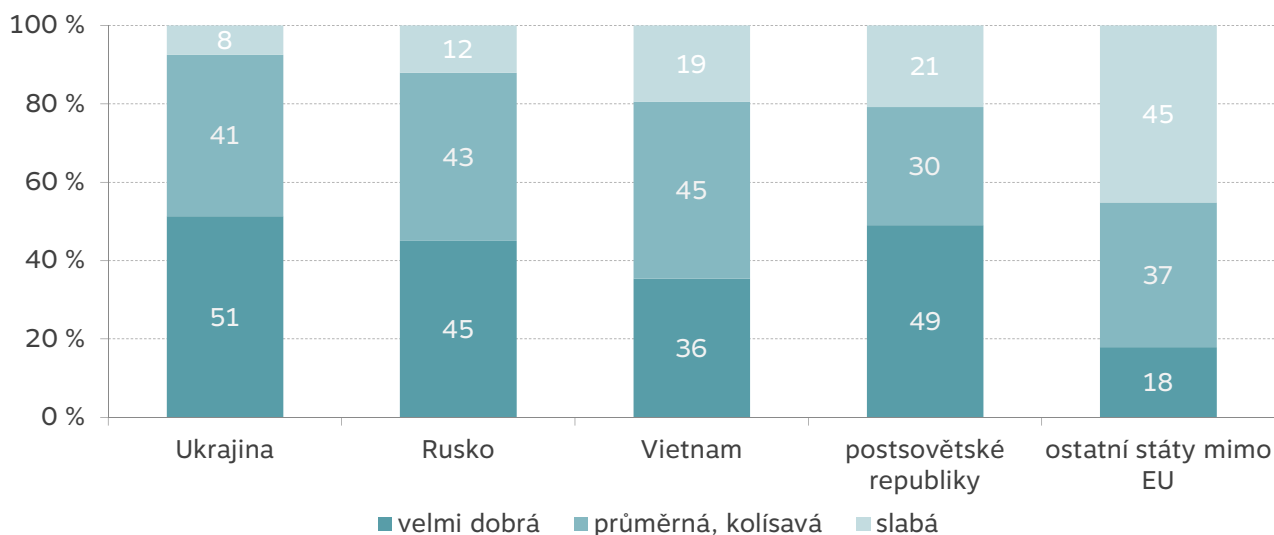
42 „Dich Vu“ [zikvu] představuje obecně služby nebo služby zprostředkovatele, které využívají Vietnamci pro různé účely, zejména však při komunikaci s různými úřady. Více viz např. Kušniráková, T., Plačková, A., Tran Vu, V.A. (2013).

43 Prostřednictvím clusterové analýzy zpracováním sebehodnotících odpovědí ve čtyřech aspektech jazykové kompetence v otázce 0.34.

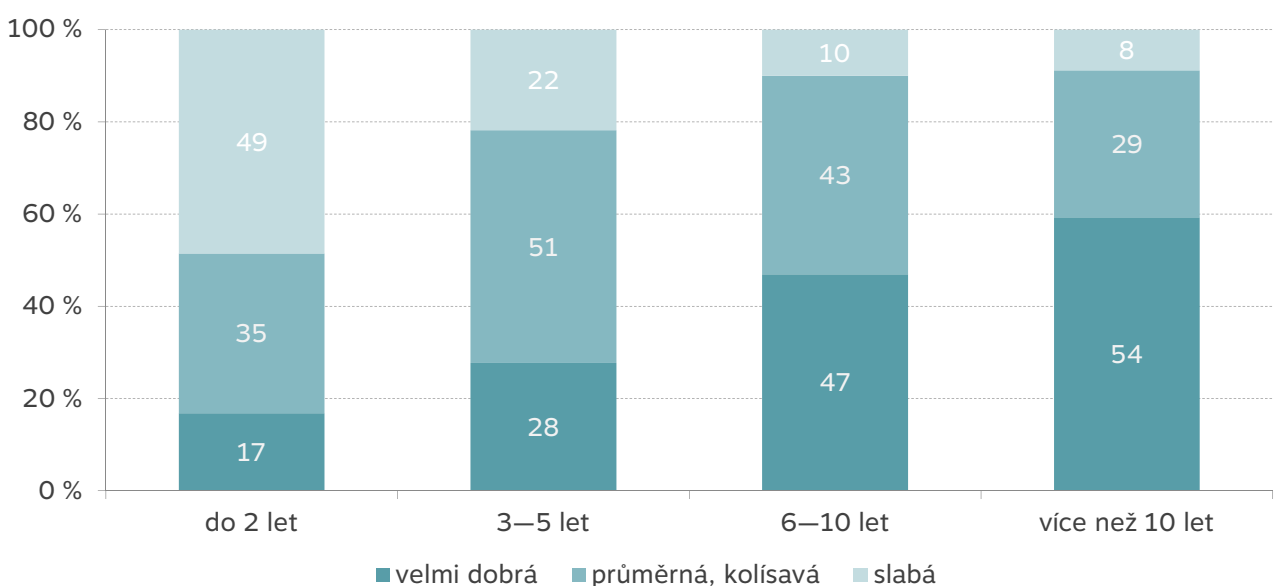
Pokud jde o rozdíly mezi respondenty z jednotlivých zemí, pak mezi občany Ukrajiny je významně více osob s velmi dobrou češtinou (polovina ukrajinských respondentů) a významně méně osob se slabou češtinou (podobně jsou na tom respondenti z Ruska, kterých je také se slabou češtinou méně, než je zastoupení v celém souboru). Naopak mezi občany ostatních států mimo EU je významně více osob se slabou češtinou, jejich zastoupení ve skupině je téměř poloviční (viz Graf 16).

Graf 16: Celkové sebehodnocení znalosti češtiny migrantů podle země původu

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017 (N = 1109)

Graf 17: Celkové sebehodnocení znalosti češtiny migrantů podle délky pobytu

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017 (N = 1109)

Zastoupení migrantů a migrantek s velmi dobrou češtinou výrazně stoupá s délkou pobytu na území ČR: zatímco mezi migranty a migrantkami žijícími v ČR méně než dva roky je polovina osob se slabou češtinou a 17 % těch, kdo mluví velmi dobře, s léty pobytu se postupně zvyšuje procento osob, které mají velmi dobrou češtinu (na téměř polovinu všech, kteří v ČR žijí 6–10 let, a na dvě třetiny těch, kteří zde žijí více než 10 let), a snižuje se zastoupení těch s češtinou průměrnou/kolísavou a slabou. Zároveň i po 10 a více letech pobytu zůstává 8 % migrantů a migrantek, kteří mají češtinu slabou (Graf 17).

Další rozdíly mezi celkovou úrovní češtiny nalzáme mezi respondenty podle profesí: čím kvalifikovanější profese, tím častěji mají respondenti velmi dobrou češtinu a tím méně často mají češtinu průměrnou/kolísavou nebo slabou.

Rozdíly mezi ostatními demografickými skupinami nejsou statisticky významné – kromě nadpolovičního zastoupení respondentů s velmi dobrou češtinou mezi nejmladší věkovou skupinou 18–25 let, kde je mnoho studentů studujících české školy. Další věkové skupiny se neliší v tom, jaké celkové úrovně češtiny dosahují. Stejně tak se celková úroveň češtiny neliší mezi muži a ženami.

Nadále v textu i v analýzách pracujeme se dvěma způsoby reprezentace úrovně znalosti češtiny zjištěné ve čtyřech oblastech uvedených výše. Buď úroveň češtiny sledujeme pomocí právě představené proměnné „Celková úroveň češtiny“, nebo ji reprezentujeme pomocí jediné kompetence, zjišťované otázkou, jak respondenti hodnotí svou mluvenou češtinu. Na základě výsledků faktorové analýzy totiž tato proměnná vysvětluje nejvíce variability v odpovědích na všechny čtyři otázky týkající se sebehodnocení v různých aspektech ovládnání češtiny. Nadále tedy, pokud je analyticky smysluplné pracovat s pětibodovou škálou sebehodnocení češtiny, pracujeme pouze se sebehodnocením mluvené češtiny, která dobře reprezentuje rozdíly v ovládnání češtiny ve všech aspektech.

Vedle posouzení vlastní znalosti češtiny jsme také zjišťovaly, jestli respondenti mají pocit, že pro svůj život v ČR vůbec potřebují umět česky lépe než dosud.⁴⁴ Více než polovina (59 %) na tuto otázku odpověděla kladně, zatímco zbytek podle vlastního posouzení umět lépe česky nepotřebuje. Tři čtvrtiny migrantek a migrantů s průměrnou i se slabou češtinou deklarují, že potřebují svou češtinu zlepšit, což můžeme chápat jako pozitivní integrační snahu směrem k vyšší úrovni ovládnání jazyka hostitelské země. Z těch, kdo mají češtinu velmi dobrou, má potřebu zlepšení třetina respondentů.

Potřeba umět lépe česky je významně daná délkou pobytu: větší potřebu se zlepšovat mají respondenti, kteří v ČR žijí kratší dobu, s délkou pobytu potřeba se zlepšit klesá, neboť se také zlepšuje čeština a respondenti tolik zlepšení nepotřebují. Analogicky je pak větší potřeba zlepšit si češtinu vázána na dlouhodobé a přechodné pobyty respondentů, občané s trvalým pobytem se tolik zlepšovat nepotřebují. Významně více pocítují potřebu umět lépe česky občané Ruska a ostatních zemí mimo EU, naopak mezi občany Ukrajiny je méně osob, které potřebují umět lépe česky (53 %), než v celém souboru.

Používání češtiny v různých sférách života

Jak často a v jakých prostředích migranti a migrantky češtinu používají? Zjišťovaly jsme, jak často migranti a migrantky používají češtinu v práci nebo ve škole (otázka byla společná pro osoby, které pracují nebo studují), doma a ve volném čase. Respondenti odhadovali v procentech,⁴⁵ jak často v každém z prostředí češtinu používají. Míru používání češtiny prezentujeme buď jako průměr uvedených procent, nebo v kategoriích „vždy“ (používají češtinu ze 100 %), „často“ (90–70 % času), „napůl“ (60–40 %), „málo“ (30–10 %) a „vůbec“ (0 %, nikdy česky nemluví).

Nejčastěji používají migrantky a migranti češtinu v práci/ve škole, a to průměrně v 66 % času. Méně než v polovině času nebo komunikačních situací používají češtinu ve volném čase (průměrně ve 44 % času). Nejméně je čeština využívána v domácím prostředí, zde respondenti výzkumu průměrně používají češtinu v méně než třetině času (28 %).

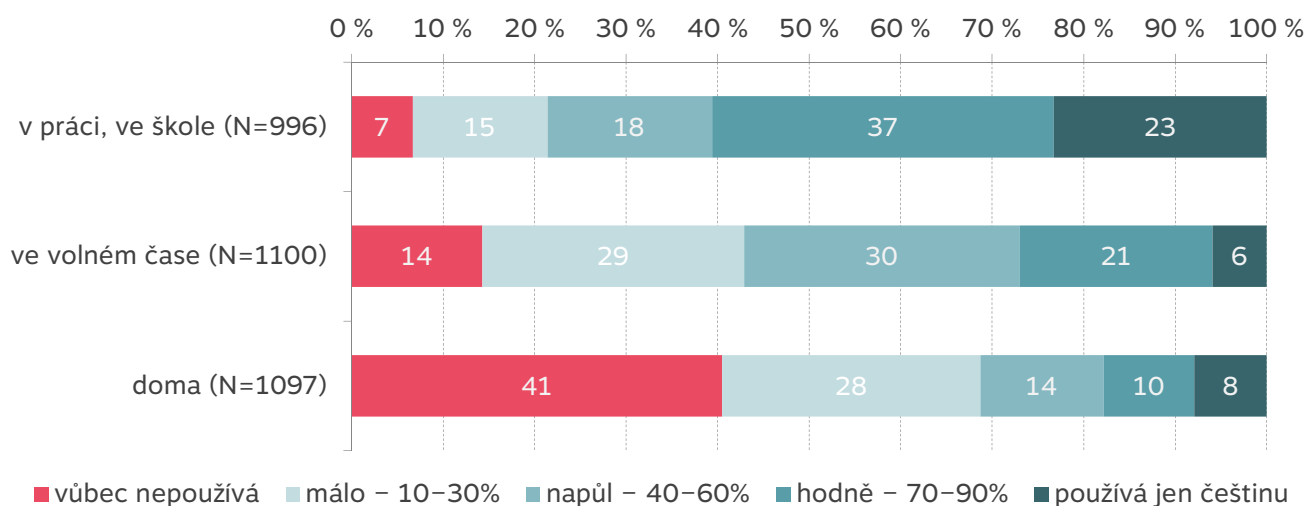
44 O.41 „Máte pocit, že k životu v České republice potřebujete umět česky lépe než dosud?“

45 O.35 „Jak často používáte češtinu? Zkuste odhadnout, kolik zhruba procent svého času používáte při komunikaci češtinu. Jde o čas v práci (a ve škole), doma a ve volném čase.“ Škála odpovědí: 0% = Vůbec nemluví česky – 10% – 20% – 30% – 40% – 50% – 60% – 70% – 80% – 90% – 100% = Mluví pouze česky.

Naprostá většina respondentů (60 %) hovoří česky v práci nebo ve škole vždy nebo často. 18 % hovoří v práci česky v polovině času, 15 % češtinu používá málo a 7 % respondentů uvedlo, že česky v práci nebo ve škole nehovoří vůbec. Ve volném čase používá češtinu vždycky nebo často 27 % respondentů a 30 % ji používá z poloviny. Dohromady 43 % ji pak ve volném čase téměř nebo vůbec nepoužívá (viz Graf 18).

Graf 18: Frekvence používání češtiny v práci nebo ve škole, doma a ve volném čase

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017

Celkem logicky je čeština migrantkami a migranty nejméně používána doma – i tak ale nemálo respondentů (8 %) hovoří doma česky vždy a 10 % jich doma česky hovoří často. 69 % respondentů doma češtinu používá málo nebo vůbec. V každém ze sledovaných prostředí nalézáme respondenty, kteří v něm česky nehovoří vůbec, nebo naopak používají pouze češtinu. Čeština je tedy migranty využívána různě, v různých prostředích a v závislosti na dalších faktorech.

Rozdíly v míře používání češtiny jsou nejvíce dané samozřejmě jazykovou úrovní respondentů a délkou jejich pobytu v Česku: čím lépe migrantky a migranti česky umějí a čím jsou déle v Česku, tím častěji češtinu využívají. Významné rozdíly v míře používání češtiny jsou také mezi migranty různého státního občanství, typu pobytu a různých plánů na život v Česku. Častěji češtinu užívají migrantky a migranti s trvalým pobytem a ti, kdo v Česku plánují žít natrvalo. Rozdíly naopak nebyly zjištěny mezi věkovými skupinami ani mezi muži a ženami. Mezi migranty všech věkových kategorií i mezi muži a ženami je míra používání češtiny v různých prostředích stejná. Jediný méně významný rozdíl v míře používání češtiny v práci/ve škole je mezi věkovými kategoriemi 18–25 a 26–35 let. Nejčastěji používají češtinu v práci/ve škole respondenti v nejmladším věku 18–25 let (průměrně ze 70 %), neboť jsou to často studenti a studentky, nejméně často pak lidé ve věku 26–35 let (průměrně ze 63 %), což je skupina složená i z méně kvalifikovaných pracovníků a čerstvých příchozích migrantů a migrantek s nízkou znalostí češtiny.

V práci/ve škole používají češtinu nejméně často – a významně odlišně od ostatních – občané ostatních států mimo EU (průměrně ze 45 %), častěji (zhruba v 62 % času) ji používají občané ostatních postsovětských států a Ruska, nejčastěji a opět významně odlišně – pak češtinu v práci používají občané Ukrajiny a Vietnamu (v 72–75 % času).

Míra používání češtiny v práci stoupá s délkou pobytu v Česku. Migrantky a migranti žijící v Česku déle než 10 let používají češtinu v práci/ve škole z 80 %, ti, kteří zde žijí 2–10 let, češtinu v práci/ve škole využívají v 62–65 %, nejméně ji používají respondenti žijící zde méně než dva roky (méně než 50 % času).

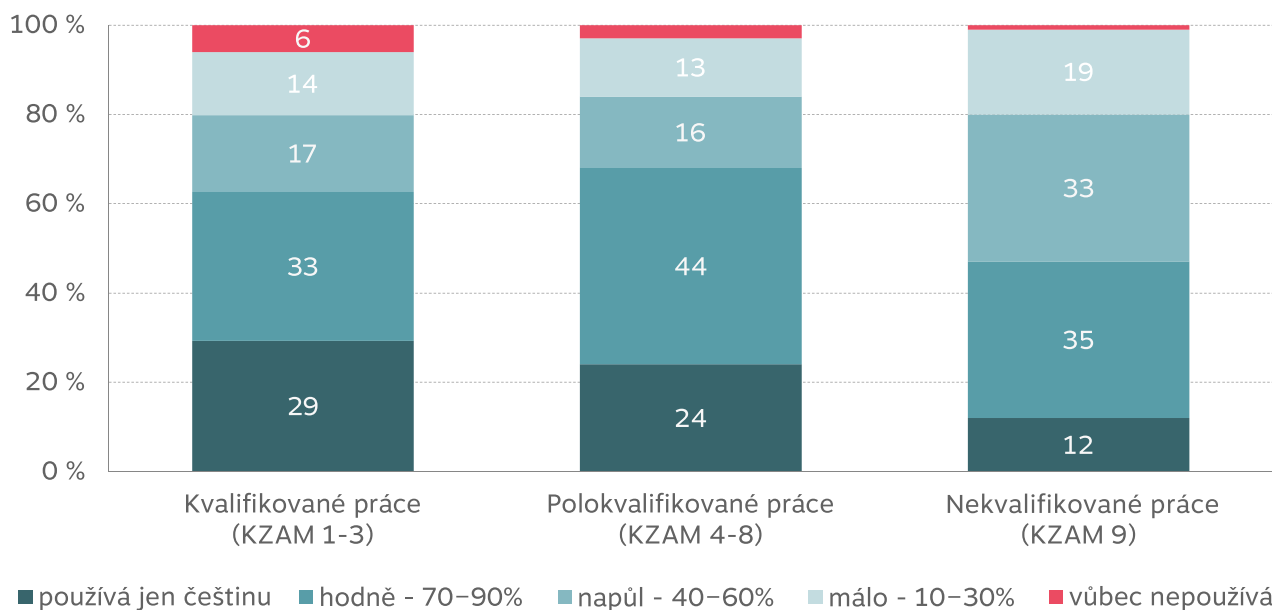

Je tedy patrné, že i migrantky a migranti, kteří právě přišli do Česka a jazyk třeba ještě dostatečně neovládají, musí češtinu v práci celkem často využívat. Jen výzkum pracovních trajektorií by mohl ukázat, zda s délkou pobytu migrantky a migranti mění svou pozici na trhu práce směrem k pozicím s větší interakcí v češtině, nebo zda se jazyk jen intenzivněji učí, a tím pádem ho i více používají, i když pracují na stejných typech pozic. Podle našich zjištění však existuje skupina migrantek a migrantů, která tento posun k častějšímu používání češtiny neabsolvuje a míru používání češtiny v práci v průběhu svého života v ČR nezvyšuje, neboť 2 % migrantek a migrantů po 10 a více letech pobytu nehovoří v práci česky vůbec a 7 % hovoří málo.

Domníváme se, že nabídka pracovních pozic, které by se zcela obešly bez češtiny, není patrně tak velká, ale není ani zcela zanedbatelná. 17 % respondentů, kteří deklarují, že určitě nebo spíše plánují žít v Česku, češtinu v práci nepoužívá vůbec nebo jen málo (jedná se o desetinu všech dotázaných). Tito respondenti zřejmě pracují v takových sektorech, kde se dlouhodobě s češtinou nemusejí setkat a přitom to může být dlouhodobě udržitelná či trvalá pracovní strategie. Zejména sektory fungující v rámci tzv. etnických ekonomik mohou nabízet jednojazyčné sociální prostředí, ve kterém lze pracovat a žít a které zároveň své členy nemotivuje učit se česky (Ezzeddine-Lukšíková, Kocourek a Leontiyeva 2006; Gabal a Kocourek 2007).

Analýza ukazuje, že významněji více než ostatní užívají v práci výhradně češtinu řídící pracovníci a úředníci. Vždy nebo často česky hovoří pracovníci ve službách. U úředníků a pracovníků ve službách je významně menší zastoupení těch, kdo češtinu v práci nepoužívá vůbec nebo jen málo. Jak naznačuje Graf 19, ve všech zaměstnáních mluví zhruba 80 % respondentů česky napůl, často nebo pořád.

Graf 19: Frekvence používání češtiny v práci nebo ve škole podle typu zaměstnání migrantů

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017 (N = 732)

V nejkvalifikovanější kategorii je jednak největší zastoupení těch, kdo používají výhradně češtinu, v tomto případě jde hlavně o řídící pracovníky, ale je zde také v porovnání s méně kvalifikovanými kategoriemi největší zastoupení pracovníků, kteří češtinu v práci vůbec nevyužívají (6 %). Ve většině případů jde o specialisty. Respondenti, kteří pracují v polokvalifikovaných profesích (úředníci, pracovníci ve službách, kvalifikovaní pracovníci, obsluha strojů), hovoří česky ještě častěji: čtvrtina vždy a 44 % často, naopak pouze 3 % nehovoří v práci česky vůbec. To jsou profese, které jsou zřejmě ve větším kontaktu

s majoritou a češtinu musí běžně používat. Mezi respondenty nekvalifikovaných profesí jsou nejméně zastoupeny „extrémny“ – tedy neustálé nebo naopak vůbec žádné používání češtiny v práci. Oproti celkovému rozložení je mezi nekvalifikovanými pracovníky významně více těch, kteří češtinu používají v polovině pracovního času. Nekvalifikovaní pracovníci tedy celkově češtinu používají v práci méně často než pracovníci kvalifikovanější. I to může indikovat jejich život a pracovní zapojení do etnických ekonomik, kde se bez češtiny mohou zřejmě obejít (Hofírek a Nekorjak 2009).

V domácnostech migrantů a migrantek se čeština užívá nejméně často, nicméně ne marginálně. I tam, kde doma používají češtinu nejméně často (mezi občany ostatních zemí mimo EU), se doma mluví česky průměrně ve 20 % času. Migrantky a migranti z ostatních států bývalého Sovětského svazu a občané Ruska mluví doma česky průměrně ve 20 %, resp. 26 % času. Občané Ukrajiny mluví doma česky v průměru ve třetině času a občané Vietnamu dokonce v 37 %. Častější používání češtiny v domácím prostředí může indikovat, že respondenti mají partnera nebo partnerku české národnosti nebo pocházejí z rodin, ve kterých se setkává více migračních generací. Zejména přítomnost dětí, které hovoří česky ve škole a možná také se svými sourozenci a dalšími rodinnými příslušníky, může češtinu do rodin vnášet nejvíce.

Na používání češtiny doma má opět největší vliv skutečnost, jak dobře migranti a migrantky češtinu ovládají. Migranti s dobrou češtinou hovoří doma průměrně ve 41 % času, migranti se slabou češtinou pouze v 10 % času. Migranti, kteří pobývají v ČR déle než 10 let, hovoří doma česky nejčastěji, ve 42 % času. Právě u těchto osob zřejmě dochází k vzájemnému posílení jazykového i sociálního faktoru: čeština migrantů a migrantek se v čase postupně zlepšuje a u všech členů domácnosti se také zintenzivňuje kontakt s majoritou, což může vést k vyšší míře používání češtiny.

Používání češtiny ve volném čase můžeme vnímat jako indikátor neformálních sociálních vazeb s majoritou. Čím lepší mají migranti češtinu, čím déle pobývají v ČR a čím déle tedy budují neformální sociální vazby, tím častěji také ve volném čase češtinu používají. Migranti s velmi dobrou češtinou ji používají ve volném čase v průměru v 62 % času, zatímco lidé s průměrnou češtinou ji používají v 35 % a lidé se slabou češtinou v 16 % času. Úroveň jazyka tedy zřejmě ovlivňuje i sociální vazby, které se pak i díky slabé češtině udržují spíše mezi migranty a migrantkami navzájem. Nejméně (průměrně ve 30 % času) používají češtinu ve volném čase občané ostatních států mimo EU. Občané ostatních postsovětských států, Ruska a Vietnamu užívají češtinu významně častěji (mezi 39 a 45 % času). Nejčastější využívání češtiny ve volném čase deklarují občané Ukrajiny – česky komunikují v polovině času.⁴⁶

Pokud můžeme vyslovit hypotézu, že používání češtiny ve volném čase indikuje kontakty s majoritou, můžeme na základě míry používání češtiny předpokládat vysokou frekvenci kontaktu migrantů s majoritou v pracovní oblasti a dosti častý kontakt i v oblasti volného času. Pokud nejpočetnější skupiny migrantů (občané Ukrajiny, Vietnamu, Ruska) užívají češtinu ve volném čase téměř v polovině času, můžeme toto zjištění chápat jako signál, že tradiční skupiny migrantů jsou do značné míry propojeny s českou (resp. pražskou) majoritou nebo s integrovanými migranty, a že jsou tedy do velké míry skutečně integrovány. Výrazně méně často česky neformálně komunikují občané ostatních států mimo EU, kde naopak můžeme předpokládat méně časté a méně stabilní kontakty s majoritou.

Je třeba zdůraznit, že zatímco užívání češtiny ve volném čase můžeme interpretovat jako indikátor začlenění, pak nepoužívání češtiny v domácnostech a rodinách rozhodně nelze chápat jako projev nedostatečné integrace. Používání rodného jazyka v rodině je třeba chápat jako naprosto normální a neohrožující pro začlenění migrantů do společnosti. Vedle psychologických aspektů, kdy jednotný jazyk, který všichni rutinně ovládají a dovedou se v něm bez omezení vyjádřit, upevňuje rodinnou i individuální identitu a umožňuje hladkou komunikaci mezi členy rodiny, jsou důležité i aspekty vzdělávací. Experti na vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem upozorňují, že pro žáka je důležité prohlubovat znalost mateřského jazyka, neboť to mu umožňuje vytvářet si pojmové struktury, které pak může využít a transponovat je do jazyka, ve kterém se vzdělává (inkluzivniskola.cz).

46 Statisticky významné rozdíly jsou pouze mezi občany Ukrajiny a postsovětských republik, test ANOVA Bonferroni.

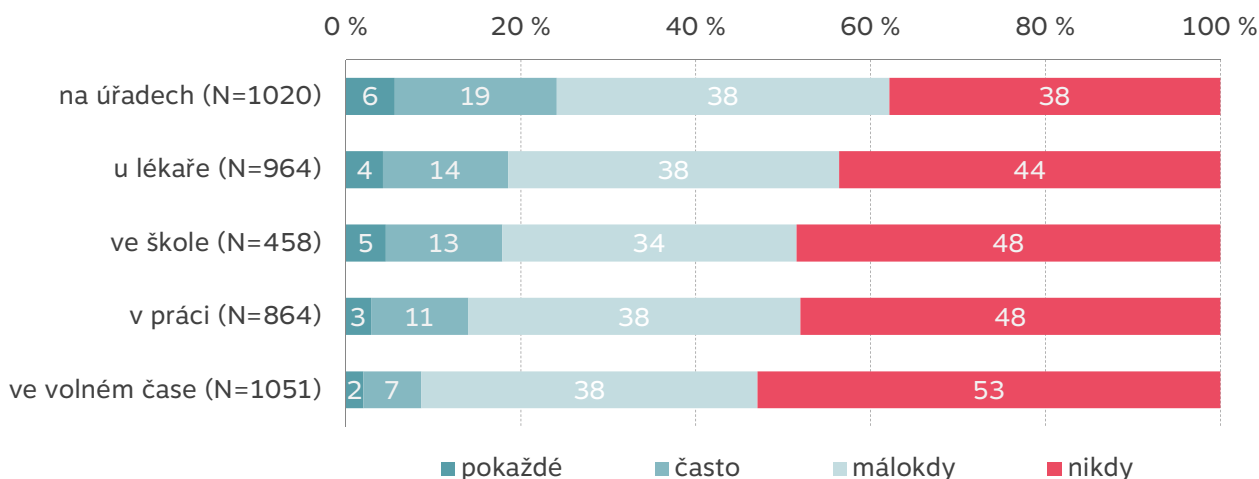
Je zajímavé, že ve zkoumaném vzorku osob nebyly zjištěny významné rozdíly mezi používáním češtiny ve volném čase ani doma podle věkových kategorií. Předpoklad, že mladší migranti budou například více komunikovat s českými vrstevníky a častěji používat češtinu ve volném čase, se v tomto ohledu nepotvrzuje – ve všech věkových kategoriích je míra používání češtiny ve volném čase stejná. Podobně je tomu s rozdíly mezi muži a ženami: jak ve volném čase, tak doma používají muži a ženy češtinu ve stejné míře, která odpovídá rozložení v celém souboru respondentů.

Potíže při komunikaci v různých situacích a využívání tlumočení

Dalším předmětem našeho zájmu bylo zjišťování největších komunikačních potíží migrantů a migrantek.⁴⁷ Respondenti hodnotili své zkušenosti s potížemi při komunikaci v češtině v pěti vyjmenovaných prostředích: na úřadech, u lékaře, ve škole, v práci, ve volném čase. Průměry odpovědí na škále od 1 „pokaždé“ do 4 „nikdy“ se opět pohybovaly spíše v pozitivnější části (mezi hodnotou 3 „málokdy“ a 4 „nikdy“), což je poněkud překvapivý výsledek, zejména s ohledem na zjištění, že existuje nezanedbatelná skupina migrantů, kteří česky dle vlastního hodnocení zas tak dobře neumějí a jejichž komunikaci, zejména ve veřejném prostoru, tak zřejmě potíže provázejí.

Pokud se respondenti setkávají s potížemi v komunikaci, pak je to nejčastěji na úřadech, u lékaře a ve škole. Teprve pak následuje zaměstnání a volný čas, kde jsou potíže při komunikaci v češtině uváděny nejméně často. Na úřadech se s komunikačními potížemi setkává pokaždé 6 % respondentů a 19 % se tam s potížemi setkává často, celkem jde téměř o čtvrtinu respondentů. Téměř pětina respondentů má též pokaždé nebo často komunikační potíže u lékaře a ve škole. Na druhou stranu sedm z deseti dotázaných migrantů a migrantek se podle vlastní výpovědi s potížemi při komunikaci v češtině na úřadech setkává málokdy nebo nikdy (Graf 20).

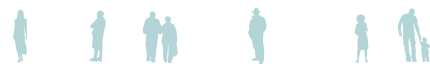
Graf 20: Zkušenosti migrantů s potížemi při komunikaci v češtině v různých situacích

Poznámka: Nestejná N u každé z otázek odráží počet odpovědí po vynechání možnosti „netýká se ho, nenavštěvuje“.

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017

⁴⁷ O.36 „Jak často zažíváte potíže při komunikaci v češtině v následujících situacích? a) v práci, b) ve škole, c) na úřadech, d) u lékaře, e) volném čase a při běžné komunikaci mimo práci a školu.“

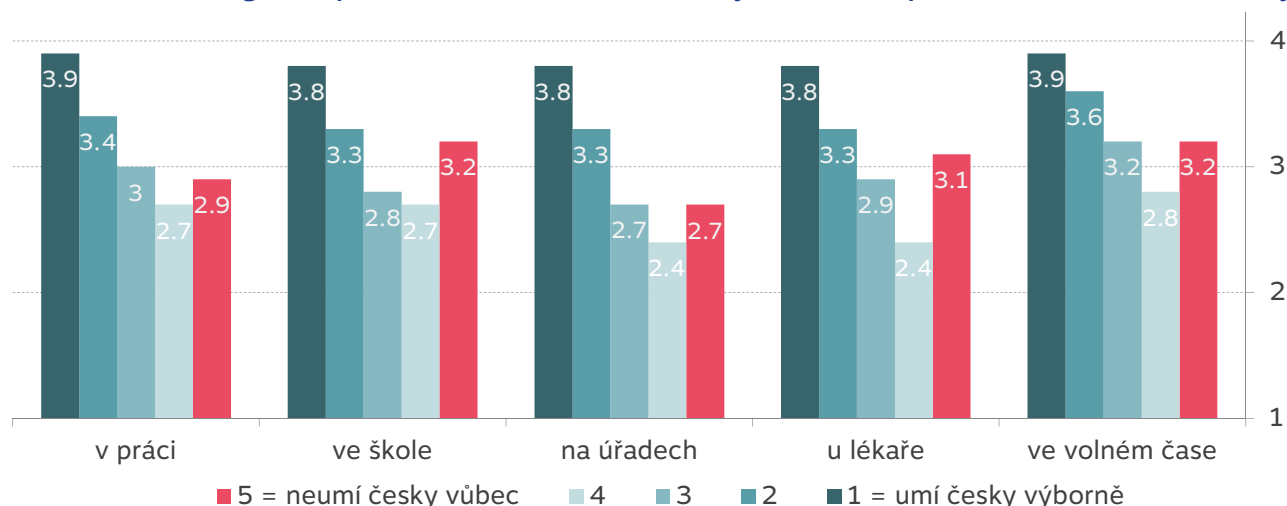

Komunikační potíže zakoušejí zejména migrantky a migranti, kteří jsou v Česku kratší dobu – s rostoucí délkou pobytu klesá frekvence komunikačních potíží ve všech sledovaných prostředích. Ale doba, po které potíže odeznívají, je různá. V práci, ve škole a ve volném čase mají výraznější potíže především migranti a migrantky pobývající v Česku do dvou let – to je období, po které významně častěji uvádějí, že zakoušejí potíže pokaždé nebo často. Na úřadech a u lékaře komunikační potíže významně častěji uvádějí i osoby s pobytem v ČR do pěti let. Teprve po pěti letech se frekvence zkušeností s komunikačními potížemi začíná snižovat a až ve skupině respondentů žijících v ČR více než 10 let jednoznačně převažují osoby, které komunikační potíže nezažívají.

Zdá se tedy, že na úřadech a u lékaře je komunikace v češtině nejnáročnější a migrantům trvá delší dobu (až pět let) se na komunikaci v češtině v těchto situacích adaptovat. V ostatních prostředích je tato doba zřejmě kratší. K analogickým závěrům došly i Leontiyeva, Ezzeddine a Plačková (2013) při studiu jazykových znalostí ukrajinských a vietnamských migrantů: u lékaře a na úřadech migranti uváděli větší potíže nebo nejistotu trvající déle než v méně formálních prostředích.

Logická je souvislost mezi komunikačními potížemi a znalostí češtiny: s lepší češtinou klesají i komunikační potíže. Zajímavé je ale sledovat, jak migranti a migrantky s různou znalostí mluvené češtiny své komunikační potíže hodnotí. Respondenti, kteří deklarovali, že česky nehovoří vůbec, uváděli ve všech sledovaných prostředích méně častý výskyt komunikačních potíží než respondenti, kteří svou mluvenou češtinu hodnotí o stupeň lépe, tedy známkou 4 (viz červený sloupec v Grafu 21).

Graf 21: Potíže migrantů při komunikaci v češtině v různých situacích podle úrovně mluvené češtiny

Poznámka: Graf znázorňuje průměry četnosti potíží při komunikaci v češtině na škále od 1 „pokaždé“ do 4 „nikdy“.

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017 (N = 1109)

Zjištění může jednak indikovat, že lidé bez znalosti češtiny se prostě české komunikaci vyhýbají, a tak se v ní tolik neseškávají s potížemi. Mohou mít prostředníka, který jim s komunikací pomáhá. Nebo interakci v češtině ve zkoumaných situacích minimalizují. Zároveň to může znamenat, že lidé, kteří neumějí česky, zároveň nechtějí o svých potížích hovořit – nechtějí vypadat, že dělají nebo mají problémy, a tak ve svých odpovědích frekvenci potíží o trochu snižují.

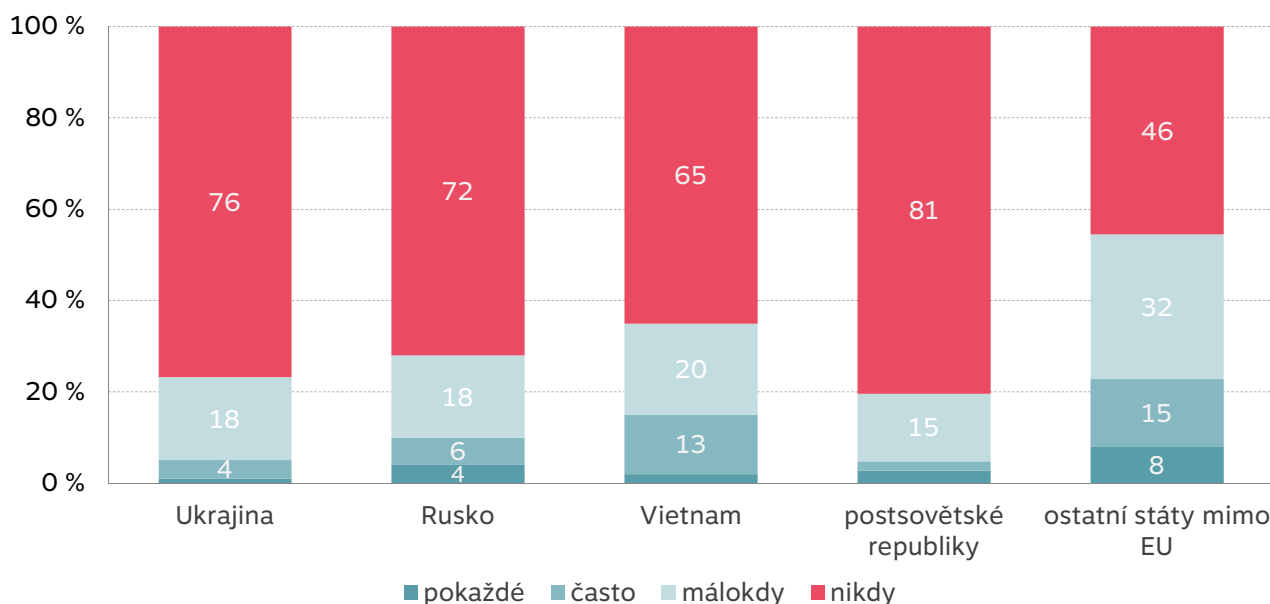
Mezi respondenty lze identifikovat skupinu, která zakouší potíže signifikantně častěji než ostatní, a to jsou občané ostatních zemí mimo EU. Významně častěji mají potíže při komunikaci v češtině nejen na úřadech a u lékaře, ale i ve volném čase. O dalších respondentech lze v zásadě říci, že ve všech sledovaných situacích se nejméně potýkají s komunikačními potížemi občané Ukrajiny a ostatních postsovětských států, zatímco občané Vietnamu se s potížemi častěji setkávají při práci.

Vedle potíží při komunikaci jsme zjišťovaly, zda respondentům někdy někdo tlumočí či překládá například na úřadech, u lékaře nebo ve škole.⁴⁸ Otázka neimplikovala, že se musí jednat o profesionální tlumočníky – mohlo jít o jakoukoliv osobu, která zvládne tlumočit, resp. podpořit migranta při jednání v češtině. Pro respondenty to bylo patrné také ze znění následující otázky zjišťující, kdo jim tlumočí, pokud tlumočení využívají.⁴⁹

Většina respondentů (69 %) uvedla, že tlumočení nikdy nevyužívají. Toto zjištění dokresluje jednak poměrně vysoké hodnocení vlastních komunikačních schopností a jednak vysoké zastoupení osob, které nezakoušejí potíže při komunikaci – nemají pak potřebu využívat tlumočníky. 20 % respondentů využívá tlumočnicka málokdy, 7 % často a 3 % respondentů použijí tlumočnicka pokaždé, když jednají na úřadech, u lékaře nebo ve škole. Nejméně často využívají překladatele nebo tlumočníky občané Ukrajiny a ostatních postsovětských států, naopak častěji jej využívají občané ostatních států mimo EU a občané Vietnamu (viz Graf 22).

Graf 22: Využití tlumočnicka na úřadech, u lékaře nebo ve škole podle země původu migrantů

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017 (N = 1109)

Využívání tlumočnicků opět silně závisí na ovládnutí češtiny. Tlumočníky využívají významně častěji migrantky a migranti, kteří česky umějí málo, než ti, kteří česky hovoří lépe. Tlumočníky využívají častěji osoby, které se v češtině hodnotí průměrnou známkou 3 a hůře. Z hlediska podpory migrantů v komunikaci ve veřejném prostoru je ovšem zajímavá skupina migrantů a migrantek, kteří nevyužívají tlumočníky, přestože svou češtinu hodnotí průměrně, nebo dokonce špatně. Celkově tito respondenti tvoří 22 % zkoumaného souboru. Může jít o osoby, které buď využívají při jednání například na úřadech nějaký typ podpory, který nepovažují za tlumočení (doprovod kamaráda, který umí česky, nebo služba zprostředkovatele, tzv. klienta), nebo se jednání vyhýbají. Další možností je, že mají problémy s jednáním v češtině, ale přesto službu tlumočnicka nevyhledávají, protože jim třeba není dostupná (např. finančně) nebo zkrátka pro ně není běžné takovou službu využívat či žádat.

Tlumočení nejméně často využívají migranti s trvalým pobytem (82 % nevyužívá vůbec nikdy), naopak migranti s ostatními typy pobytu využívají tlumočníky častěji (z toho 15 % pokaždé nebo často).

48 O.37 Jak často vám někdo překládá nebo tlumočí např. na úřadech, u lékaře nebo ve škole?

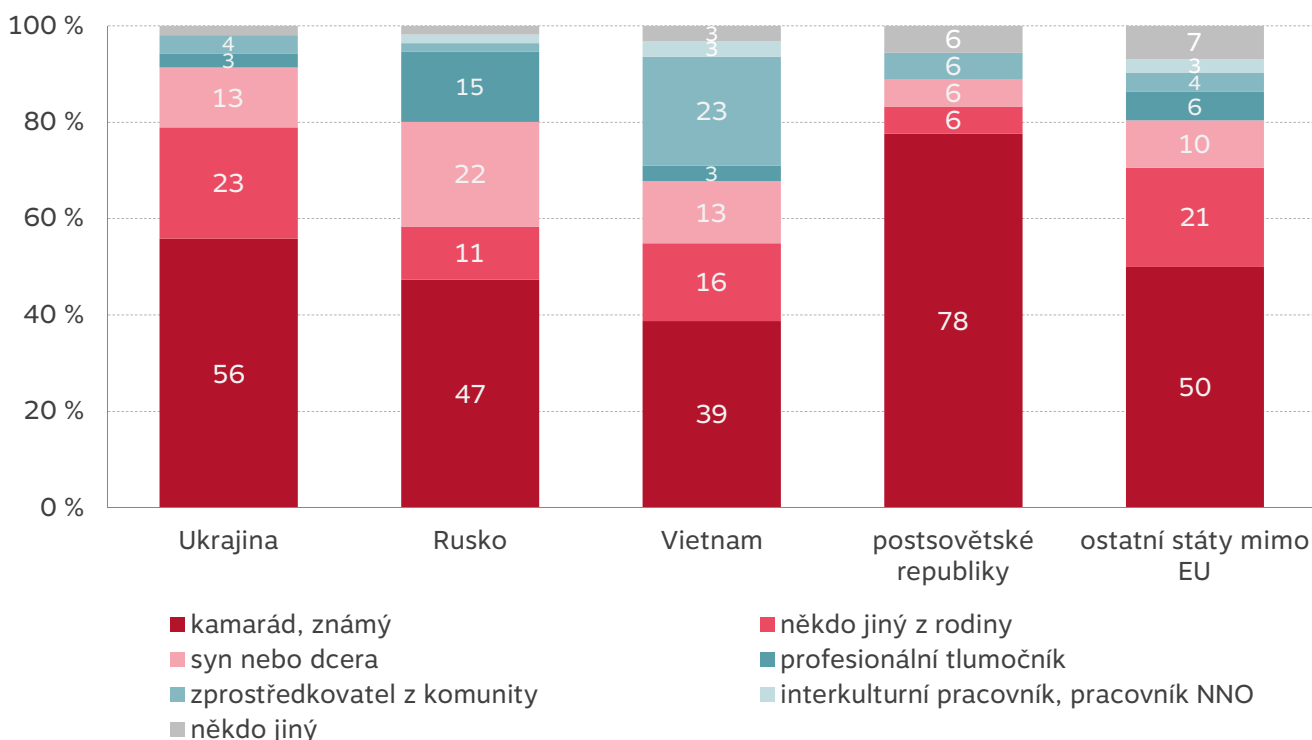
49 O.38 Kdo pro Vás nejčastěji tlumočí, překládá?

Tlumočníky častěji využívají migranti usazení v Česku kratší dobu a s přibývajícím délkou pobytu využití tlumočnicků klesá. Mezi ženami je menší podíl těch, které tlumočnicka nepoužívají nikdy, než mezi muži.

Na otázku, kdo respondentům tlumočí, pokud tlumočnicka používají, odpovědělo celkem 310 respondentů. Nejčastěji jsou k tlumočení využíváni kamarádi nebo známí (využívá je 52 % respondentů využívajících tlumočnicka), následují příbuzní (vlastní děti nebo jiní příbuzní), které jako své nejčastější tlumočnicka označilo celkem 31 % respondentů (podrobně viz Graf 23).

Graf 23: Kdo migrantům tlumočí (pokud tlumočí) podle země původu

Poznámka: Jen respondenti, kteří využívají tlumočení

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017 (N = 310)

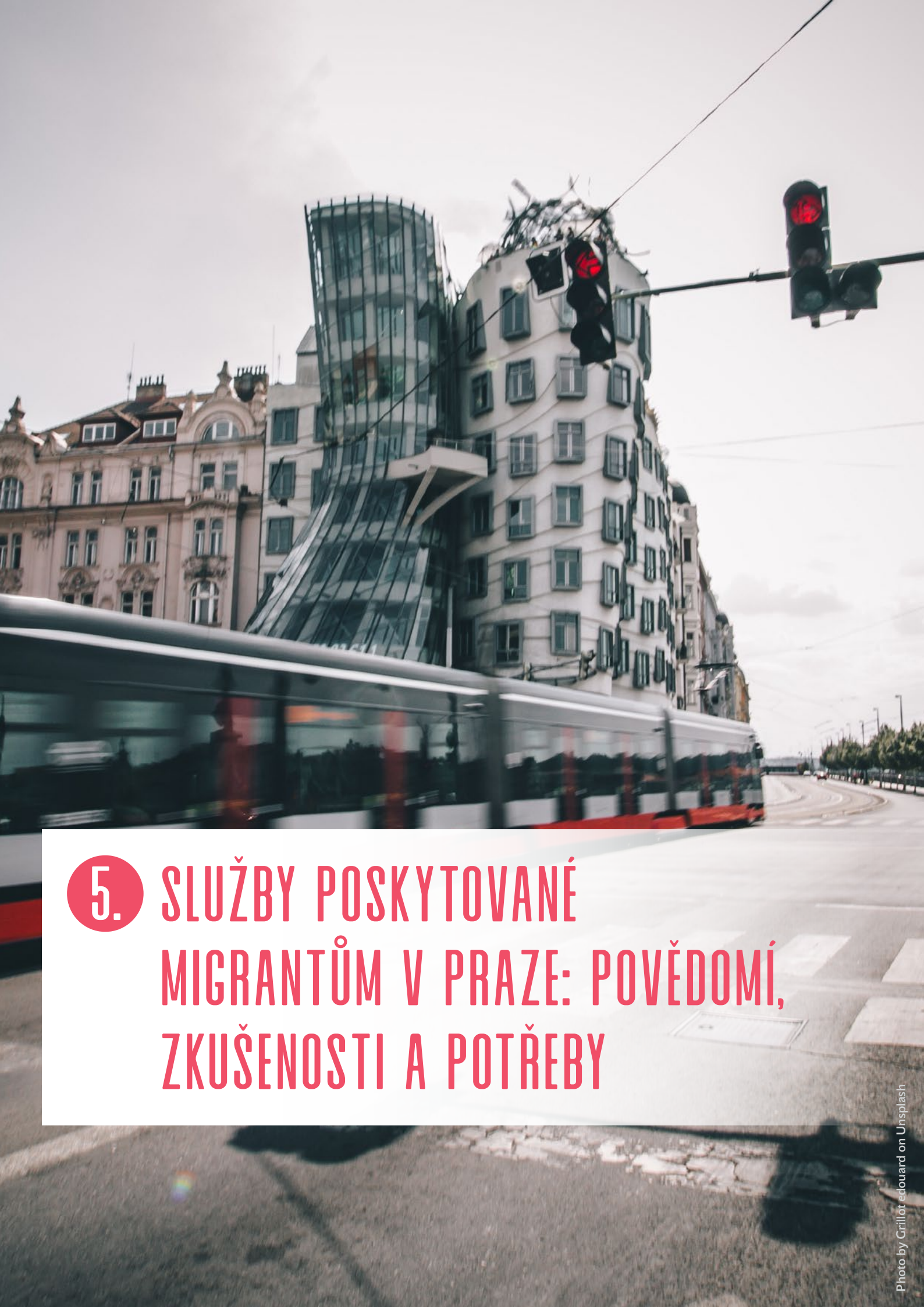
Kamarády a známé jako tlumočnicka využívají významně více občané ostatních postsovětských republik, občané Ruska k tlumočení využívají své děti a profesionální tlumočnicka a překladatele; občané Vietnamu, zejména ti, kteří v Česku pobývají do pěti let, tlumočnicka a zprostředkovatele z komunity. Zřejmě díky relativně nízkému zastoupení občanů Vietnamu v souboru a zároveň relativně vysokému zastoupení mladších osob nebo osob s mladšími dětmi nevyužívají respondenti z Vietnamu významněji než ostatní jako tlumočnicka své děti, což je považováno za zobecněnou zkušenost s migranty z Vietnamu a tuto strategii dokládají mnohé studie (Gabal a Kocourek 2007; Hofírek a Nekorjak 2009). Náš výzkum ji nepotvrdil, ale s ohledem na nízkou kvótu občanů Vietnamu ani tuto ambici mít nemohl. Navíc využití zprostředkovatelů jako tlumočnicků (služba Dich Vu⁵⁰) je citovanými studiemi také uváděno jako hlavní strategie, jak neporozumění češtině při komunikaci s úřady řešit. Známé a kamarády využívají jako tlumočnicka častěji mladší respondenti (přes 60 % těch, kdo tlumočnicka využívá, z obou nejmladších věkových kategorií). Starší respondenti naopak častěji využívají k tlumočení svoje děti, které už jsou zřejmě v dospělém věku (čtvrtina z věkové kategorie 46–55 let a polovina z nejstarší věkové kategorie, pokud si nechávají tlumočit).

⁵⁰ Vietnamský název pro nejrůznější služby zprostředkovatelů v rámci komunity. Podrobněji viz poznámku č. 42.

Naprostá většina respondentů (91 %) uvádí, že za překlady nebo tlumočení neplatí. Významně se od všech migrantek a migrantů odlišují pouze občané Ukrajiny, kteří neplatí za překlady téměř vůbec (97 % respondentů z Ukrajiny, kteří si nechávají překládat, za překlady neplatí). Naopak téměř 30 % občanů Vietnamu za překlady a tlumočení platí, pokud jich využívají.

Shrnutí zjištění o znalosti češtiny mezi pražskými migrantkami a migranty, o potížích při komunikaci a o využívání tlumočení může přinést pozitivní zprávy, tedy že téměř polovina migrantek a migrantů má velmi dobrou češtinu a že pouze menšina má češtinu slabou. Pro tvůrce integrační politiky jsou však důležitější zjištění, která ukazují, že existují skupiny migrantů, kteří češtinu neovládají, nevyužívají tlumočnický a při dotazu, zda řeší komunikační potíže, odpovídají spíše, že ne. Náš výzkum nemůže dát konkrétní odpověď na otázku, jestli nevznikají nějaké „jazykové bubliny“, jejichž členové by v nich byli zcela uzavřeni, nicméně indikuje, že zhruba 5–7 % respondentů vždy naznačuje, že češtinou spíše nevládnou, a tudíž ji ani nepoužívají. Podobně jako Kušniráková, Plačková a Tran Vu (2013) upozorňují na vietnamské ženy žijící a pracující v sociální izolaci i naše zpráva poukazuje na existenci určitých skupin migrantů, kteří nehovoří dobře česky, ale přitom se zřejmě nikomu „neozvou“ a nepožádají o pomoc nebo asistenci.

**5. SLUŽBY POSKYTOVANÉ
MIGRANTŮM V PRAZE: POVĚDOMÍ,
ZKUŠENOSTI A POTŘEBY**

Pro dobrou orientaci v novém prostředí migranti a migrantky, obzvláště na začátku svého pobytu, potřebují některé specifické informace a služby; a to nejen z důvodů jazykové bariéry a svého právního postavení, ale také kvůli nedostatku sociálních kontaktů a potřebných znalostí o hostující společnosti. Zatímco přístup na trh práce a služeb je považován za jeden z klíčových aspektů strukturální integrace, dobrá informovanost migrantů je jedním z klíčových předpokladů kulturní integrace (Rákoczyová a Trbala 2009). Informovanost migrantů a migrantek je i jednou z priorit Aktualizované Koncepce hl. m. Prahy pro oblast integrace cizinců. Důraz je zde kladen na správné a dostupné informace, které mají být distribuovány mezi všechny relevantní aktéry (Aktualizovaná Koncepce 2018).

Ve výzkumu jsme se snažily zjistit, jak jsou migrantky a migranti v Praze informováni o důležitých aspektech života v české společnosti a jak tyto informace získávají. Vedle těchto obecných zjištění bylo šetření zaměřeno konkrétně na povědomí o různých službách pro migranty a o jejich využívání. Sledovaly jsme návštěvnost jazykových kurzů (komerčních i poskytovaných z prostředků určených na podporu integrace cizinců), potenciální zájem o služby komunitních tlumočnicků a dále využívání dalších služeb specificky určených pro migranty (např. poradenství, právní služby, poskytování informací). U každé ze seznamu služeb respondenti označovali, zda službu někdy za svého pobytu využili, zda o ní slyšeli, aniž by ji využili, nebo zda o podobné službě nikdy neslyšeli.

Zkušenosti s jazykovými kurzy

Ačkoli návštěva jazykových kurzů je jednou z hlavních metod, jak se naučit jazyku majoritní společnosti, většina respondentů (56 %) uvedla, že nikdy kurzy češtiny nenavštívila. 44 % respondentů nějaký typ kurzu češtiny navštěvovalo; 14 % respondentů chodilo na kurz méně než čtyři měsíce, 20 % pak chodilo na kurz 4–12 měsíců a 10 % respondentů navštěvovalo kurzy češtiny déle než rok. Nejmenší návštěvnost jazykových kurzů byla zjištěna u respondentů z Ukrajiny, naopak nejčastěji kurzy navštěvovali občané Ruska. Pokud občané Ukrajiny kurzy navštěvovali, jednalo se spíše o kratší kurzy. Občané Ruska nejčastěji chodili na kurzy středně dlouho, tedy 4–12 měsíců. Středně dlouhé kurzy využívali významně i občané ostatních postsovětských republik (Graf 24).

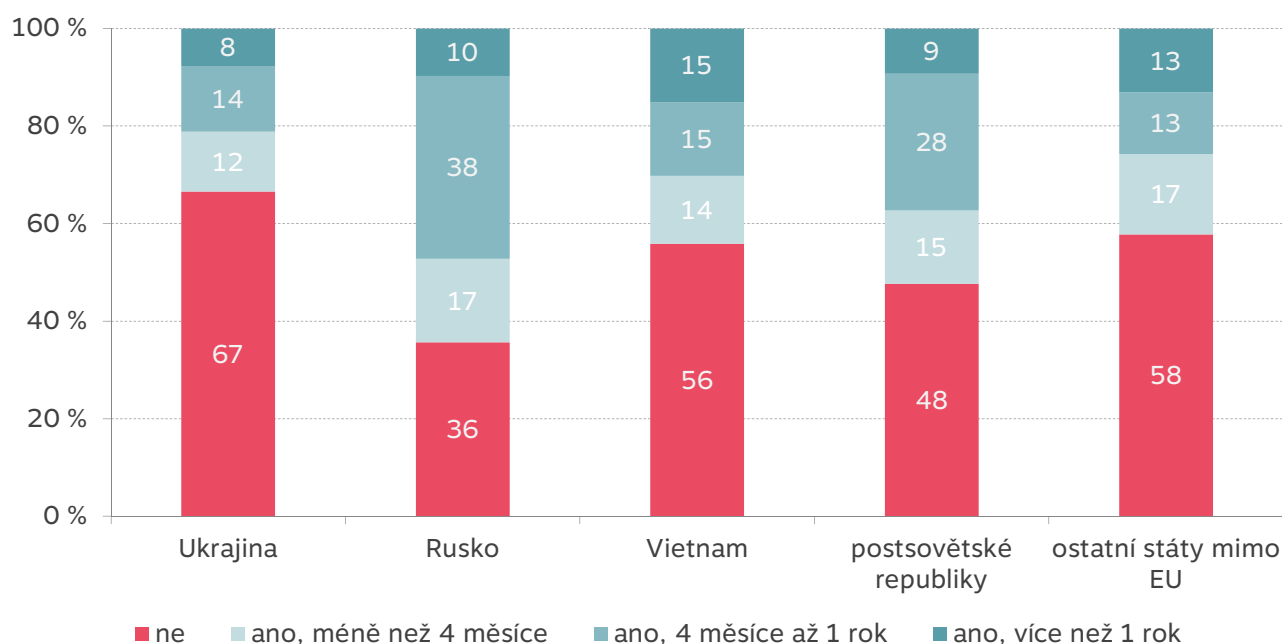
Mezi osobami, které nenavštěvovaly žádný kurz češtiny, převažovali zástupci dvou nejstarších generací: u osob starších 46 let nenavštěvovaly kurz češtiny téměř dvě třetiny respondentů a z kategorie nad 56 let tři čtvrtiny respondentů. Zároveň nelze udělat jednoduchý závěr, že na kurzy častěji chodí mladší migranti a migrantky. Věk není pro účast v kurzech jednoduše určující.

Vyšší potřeba žen umět lépe česky se do určité míry odráží i na účasti v kurzech (především krátkodobých). Zatímco muži se častěji kurzů neúčastnili vůbec, ženy naopak častěji navštěvovaly kurzy v délce do čtyř měsíců, zatímco návštěva dlouhodobých kurzů byla u obou pohlaví vyrovnaná. Na kurzy častěji chodili migrantky a migranti, kteří pobývají v Česku do pěti let, což je zřejmě klíčová cílová skupina kurzů češtiny pro méně pokročilé.

Účast na kurzech souvisí s úrovní znalosti češtiny. Většina (84 %) respondentů, kteří sami o sobě uvedli, jako že vůbec nemluví česky, nechodilo na žádný kurz češtiny. Naopak osoby, které se označily, že spíše česky mluví, jsou častěji zastoupeny mezi těmi, kdo na kurzy chodili. A lidé, kteří se hodnotí v češtině nejlépe, chodili častěji než ostatní na nejdelší kurzy. Zde ovšem není patrné, zda právě díky kurzům češtiny respondenti lépe umí česky. Je také možné, že migranti a migrantky lépe ovládající jazyk více vyhledávají kurzy kvůli snaze dále zlepšovat své dovednosti. A stejně tak je možné, že lidé, kteří

Graf 24: Zkušenosti migrantů s návštěvou kurzů češtiny podle země původu

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017 (N = 1109)

česky vůbec neumějí, ten fakt mohou vnímat jako takovou bariéru a s kurzy ani nezačnou, přestože by to nejvíce potřebovali.

Účast nebo neúčast na kurzech je také významně ovlivněna postavením v zaměstnání. Kurzy spíše navštěvují výše kvalifikovaní pracovníci (specialisté a odborní pracovníci) a navštěvují je i delší dobu. Řemeslníci, kvalifikovaní pracovníci a pomocní pracovníci kurzy významně častěji nenavštěvují. Ochota navštěvovat kurzy češtiny je zřejmě daná profesními požadavky, potřebou kontaktu s majoritou, potřebou mít češtinu na úrovni a vzděláním migrantek a migrantů. Jak jsme ukázaly výše, polo-kvalifikovaní pracovníci hovoří v práci česky velmi často nebo pořád, ale možná nepotřebují češtinu na takové úrovni, aby chodili do kurzů češtiny. I mezi těmi, kdo neplánují další život v Česku, je polovina těch, kdo absolvovali kurzy češtiny. Zdá se patrné, že samotný jazykový nedostatek nevede k tomu, aby lidé na kurzy češtiny chodili, musejí mít ještě další motivaci – například právě uplatnění na trhu práce nebo vyhovění požadavkům na své konkrétní pracovní místo.

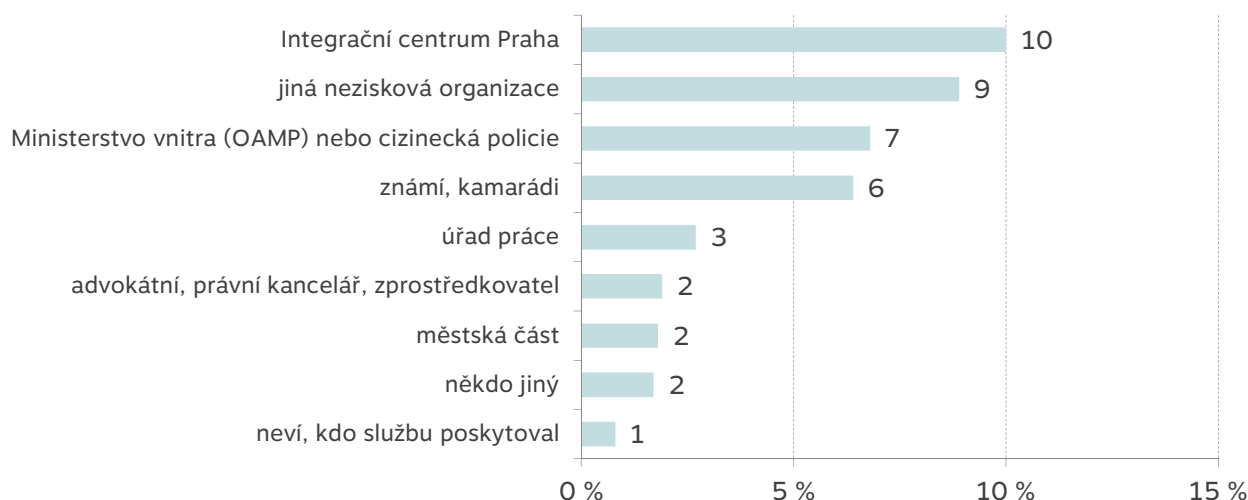
Respondenti, kteří navštěvovali kurzy češtiny, byli požádáni o vyjmenování maximálně třech poskytovatelů, se kterými měli zkušenost. Tři čtvrtiny těchto migrantek a migrantů uvedly zkušenost s jedním poskytovatelem kurzů, zhruba čtvrtina se dvěma a jen minimum se třemi poskytovateli kurzů češtiny. Graf 25 znázorňuje osobní zkušenosti respondentů s konkrétními poskytovateli kurzu.

Zde se jedná o podíl těch, kdo uváděl konkrétního poskytovatele, z celkového souboru. Nejčastěji oslovení migranti a migrantky uváděli, že se zúčastnili kurzů u soukromých učitelů, ale mezi častými poskytovateli zazněl i Ústav jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy v Praze (ÚJOP), Integrační centrum Praha (ICP) a také jiné NNO, které organizují jazykové kurzy pro migranty. Ačkoliv většina respondentů žádné kurzy češtiny nikdy nenavštěvovala, zjištění ohledně zkušenosti s kurzy poskytovanými neziskovým sektorem jsou velmi potěšující: 15% všech respondentů ve výzkumu uvedlo kurz organizovaný ICP a/nebo jinou NNO, což je více než třetina (35%) z těch, kdo nějaké jazykové kurzy navštěvoval.

Mezi strategiemi, kam chodit na jazykové kurzy, existují rozdíly podle státního občanství migrantů a migrantek. Občané Ukrajiny nejčastěji využívali kurzů ICP a ÚJOP. Občané Ruska preferují soukromé učitele (17% z nich), komerční jazykové školy a ÚJOP (vždy 16%). 20% občanů Vietnamu využívalo kurzy v jiných NNO, 12% z nich pak kurzy v ICP. Občané ostatních postsovětských republik navštěvovali

Graf 25: Zkušenosti migrantů s jednotlivými poskytovateli kurzů češtiny

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017

komerční jazykové školy, tak i kurzy organizované NNO. Občané ostatních států mimo EU se česky učili spíše u soukromých učitelů (16 %) či v jiných institucích (15 %).

Migranti a migrantky, kteří přijeli do Česka relativně nedávno (do pěti let), využívají komerční jazykové kurzy více než kurzy veřejné (v ICP a NNO). Migranti pobývající v ČR nad 10 let mají naopak výrazně menší zkušenosti s komerčními kurzy českého jazyka. Využívání veřejných kurzů v ICP a NNO je konstantní napříč skupinami podle délky pobytu, s výjimkou migrantů do dvou let pobytu, kteří ICP využívají významně méně. Komerční kurzy si vybírají spíše výše kvalifikovaní migranti, zejména specialisté a odborní pracovníci. Veřejné kurzy si naopak významně častěji vybírají respondenti zaměstnaní jako řemeslníci nebo pomocní pracovníci. Analýza rozdílů v preferencích poskytovatelů podle dalších proměnných ukazuje, že nejmladší skupina respondentů spíše využívá komerční jazykové subjekty. Ty využívají také respondenti, kteří hovoří lépe česky. Respondenti, kteří hovoří česky hůře, vybírají častěji neplacené poskytovatele.

S kurzy češtiny jsou jejich klienti v naprosté většině, z 94 %, spokojeni⁵¹. Nejspokojenější s kurzy byli respondenti, kteří navštěvovali kurzy v ÚJOP (98 % spokojených), kurzy u soukromých učitelů a v ICP Praha (vždy 97 % spokojených). S výukou v ÚJOP a u soukromých učitelů byli respondenti významně častěji velmi spokojeni, výuku v ICP Praha, v NNO a v komerčních jazykových školách pak hodnotili, že byli spíše spokojeni. Nejspokojenější byli účastníci kurzů, kteří na ně chodili déle než rok. Ti respondenti, kteří česky umějí lépe, byli s kurzy častěji velmi spokojeni, také proto, že chodili právě na delší nebo pokročilejší kurzy.

Respondenti také hodnotili, jak dostačující je z jejich hlediska nabídka kurzů češtiny v Praze⁵². Na tuto otázku odpovídali všichni respondenti, nejen ti, kteří měli s kurzy osobní zkušenosti. Zhruba polovina respondentů (47 %) považuje nabídku kurzů češtiny v Praze za dostačující, 9 % pak za nedostačující. Zároveň 44 %, tedy téměř stejné množství respondentů, nedokázalo nabídku kurzů češtiny posoudit. Nabídku kurzů nedokážou zhodnotit zejména lidé, kteří na žádné kurzy nechodili – 69 % z nich. Čím delší zkušenost s kurzy migrantky a migranti mají, tím více jsou schopni jejich nabídku posoudit a zároveň považují nabídku za více dostačující.

51 O.44 „Jak jste nebo jak jste byl celkově spokojený s touto výukou českého jazyka?“ Odpovědi na škále: velmi spokojen – spíše spokojen – spíše nespokojen – velmi nespokojen.

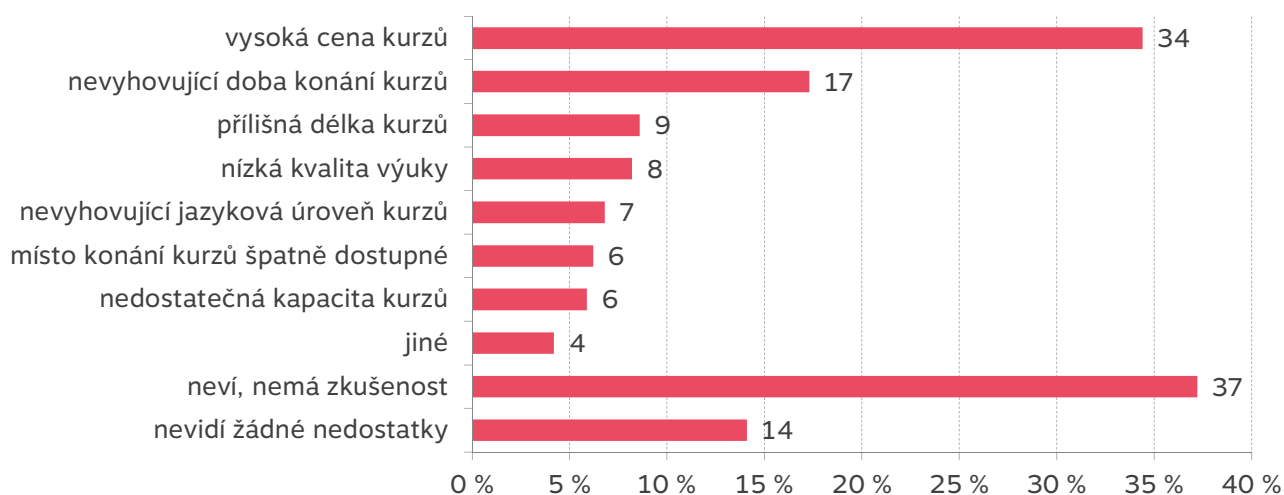
52 O.45 „Jak hodnotíte nabídku jazykových kurzů češtiny pro cizince v Praze?“ Odpovědi na škále: Určitě dostačující – Spíše dostačující – Spíše nedostačující – Určitě nedostačující – Nevím, nedokážu posoudit.

Nabídku kurzů významně častěji nedokážou posoudit respondenti, kteří pracují v nízko nebo nejméně kvalifikovaných kategoriích zaměstnání, vysoce kvalifikovaní naopak nabídku častěji považují za dostačující. Nabídku kurzů také častěji považují za dostačující ti respondenti, kteří umí velmi dobře česky. Ti s průměrnou/kolísavou češtinou nejsou o dostatečnosti nabídky tak přesvědčeni. A migranti se slabou češtinou nabídky signifikantně nejčastěji nedokážou posoudit (téměř 60 % z nich). Významně častěji nabídky nedokážou posoudit také respondenti ze dvou nejstarších věkových kategorií. Zdá se patrné, že mladší lidé, migranti s vyšší kvalifikací a ti s lepší češtinou, tedy osoby, které mají podmínky pro to, aby se dobře orientovaly, mohou i lépe posoudit nabídky kurzů.

Všichni respondenti byli požádáni, aby uvedli, jaké jsou podle nich hlavní nedostatky jazykových kurzů a měli možnost zvolit maximálně tři z předložených možností⁵³. Za nejčastější nedostatek jazykových kurzů je považována jejich vysoká cena, kterou uvedla třetina respondentů. Jako další významný nedostatek byla volena nevyhovující doba konání kurzů. Dále v pořadí nedostatků byly přílišná délka kurzů a nízká kvalita výuky, nevyhovující jazyková úroveň, špatně dostupné místo konání⁵⁴ či nedostatečná kapacita kurzů (Graf 26). Zatímco 14 % respondentů nevidí žádné nedostatky nabízených kurzů, 37 % dotázaných migrantů a migrantek uvedlo, že neví nebo nemají relevantní zkušenost, aby mohli nedostatky posoudit.

Graf 26: Nedostatky, které migranti pociťují u poskytovaných jazykových kurzů

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017 (N = 1109)

Nedostatky vnímají hlavně migranti s dlouhodobým pobytem, kteří jazykové kurzy obecně více řeší, než migranti s trvalým pobytem, jejichž čeština je na vyšší úrovni. Dále jsou nedostatky podstatnější pro mladé migrantky a migranty (a to jak cena kurzů, tak jazyková úroveň). Podobně tomu je u migrantů a migrantek podle kategorií profesí: čím vyšší kvalifikační požadavky na profesi, tím větší požadavky na kurzy, zejména pokud jde o kvalitu výuky, ale i cenu kurzu. Naopak řemeslníci a migranti, kteří pracují jako nízkokvalifikovaní pracovníci, vnímají jako nedostatek zejména nevyhovující dobu konání kurzů.

Vysoká cena je jako nedostatek uváděna zejména migrantkami a migranty, kteří navštěvovali komerční jazykové školy a ÚJOP. Vysokou cenu vnímají ale i u NNO, které ovšem často pracují spíše s nižšími či symbolickými cenami, ale se systémem vratných záloh. Nevyhovující doba kurzů byla o něco

53 O.47 Co jsou podle Vás největší nedostatky současných nabízených kurzů českého jazyka?

54 Vzhledem k nízkému počtu výběru této volby nebylo možné statisticky prověřit hypotézu, že by tento nedostatek více vnímali respondenti žijící ve vzdálenějších částech Prahy.

méně uváděna u migrantů, kteří navštěvovali soukromého učitele (na rozdíl od těch, kdo navštěvovali kurzy neziskových organizací a komerčních škol).

Osoby, které žádné kurzy nenavštěvovaly, uvádějí jako hlavní nedostatky vysokou cenu kurzů (23 %) a nevyhovující dobu konání (13 %). Vysoká cena kurzu byla hlavním nedostatkem i u těch, kdo kurzy (především krátkodobé a střednědobé) osobně navštěvovali. U návštěvníků kurzů kratších než čtyři měsíce byla vysoká cena reflektována 45 % migrantů a migrantek; třetina těchto lidí jako nedostatek jmenovala nevyhovující dobu konání. Mezi těmi, kdo navštěvovali kurzy po dobu čtyř měsíců až roku, si na cenu stěžovalo až 58 %, zatímco ostatní důvody byly uváděny výrazně méně. Můžeme tedy předpokládat, že právě tato kombinace nevýhod (cena a doba konání) může vést k tomu, že migranti na kurz ani nezačnou chodit nebo brzy s návštěvami lekcí přestanou.

Respondentům byly v dotazníku také nabídnuty čtyři typy kurzů češtiny a požádaly jsme je, aby označili, který z nich by měli zájem navštěvovat⁵⁵. Migranti a migrantky se vyjadřovali ke každému typu kurzů, mohli tedy označit více typů kurzu, pokud by o ně měli zájem. Zhruba třetina respondentů by měla zájem o profesní a specializační kurzy (38 %), o přípravné kurzy pro získání trvalého pobytu nebo občanství (34 %) a o obecné kurzy češtiny pro pokročilé (34 %). Nejmenší zájem měli oslovení migranti a migrantky o obecné kurzy pro začátečníky, zájem by měla jen pětina respondentů.

Zájem o kurzy češtiny by měli častěji mladí respondenti: v nejmladší věkové kategorii šlo zejména o profesní kurzy, zatímco ve věkové kategorii 26–35 let byl pak zvýšený zájem jak o začátečnické kurzy, tak o profesní a přípravné kurzy pro získání trvalého pobytu. Starší migranti mají celkově menší zájem o kurzy. Větší zájem o kurzy projevily ženy a také migranti a migrantky s dlouhodobým pobytem (oproti těm, kdo mají trvalý pobyt). Respondenti, kteří neplánují žít v Česku, mají významně větší zájem o kurzy pro začátečníky, naopak ti, kdo zde plánují žít, cílí spíše na kurzy přípravné a profesní.

Významně větší zájem o kurzy češtiny mají migranti pobývající v Česku do pěti let, při delším pobytu už zájem klesá. Migranti s pobytem do dvou let mají větší zájem o kurzy pro začátečníky, zatímco s delším pobytem roste zájem o pokročilejší kurzy všech typů. Zájem o profesní kurzy pak roste také s úrovní češtiny a s kvalifikací (významně vyšší zájem o profesní kurzy mají specialisté a odborní pracovníci). Zájem o kurzy vyšší úrovně roste také s jazykovou úrovní respondentů. Zároveň ale existuje i výrazný zájem o pokročilé kurzy češtiny u migrantů se slabší češtinou: 42 % migrantů se slabou češtinou by mělo zájem o pokročilé kurzy českého jazyka, 25 % o kurzy profesní češtiny. Skupina respondentů se špatnou češtinou, která nemá zájem ani o základní kurz češtiny, je také poměrně velká, jde o téměř polovinu těchto migrantů (46 %).

Vyšší zájem o začátečnické kurzy mají respondenti z ostatních zemí mimo EU, což je skupina osob, které často nehovoří dobře česky. Občané Ruska (stejně jako Ukrajiny) mají významně menší zájem o začátečnické kurzy, ale naopak preferují kurzy přípravné pro získání trvalého pobytu nebo kurzy profesní.

Využití komunitních tlumočnicků

Komunitní tlumočení je postupně zaváděno jako podpora migrantů v komunikačních situacích zejména na úřadech, ale i při jednání s dalšími aktéry. Realizovaný výzkum měl také zjišťovat, zda je nebo by byl o tuto novou službu zájem. Komunitní tlumočnický má kompetence jak tlumočnicka, tak kulturního zprostředkovatele, který pomáhá migrantovi orientovat se nejen jazykově, ale i sociálně. Komunitní tlumočení jako instituce není známo všem migrantům a migrantkám a není ani známo všem úředníkům nebo dalším aktérům z majority, kteří by se mohli s migrantem a komunitním tlumočnickem setkat při jednání. Při interpretaci odpovědí na otázku týkající se ochoty či připravenosti využívat komunitního tlumočnicka či na zkušenosti s jeho využitím je tedy nutno pracovat s tímto faktem. Zkoumaly jsme však zejména ochotu využívat relativně novou a pro mnoho aktérů neznámou instituci, která své místo v oblasti běžné znalosti, v tzv. „balíku příručního vědění“, jak migrantů, tak veřejnosti, teprve hledá.

55 O.46 „Měl byste zájem navštěvovat některé z těchto jazykových kurzů?“ V nabídce byly: 1/ obecné kurzy ČJ pro začátečníky, 2/ obecné kurzy ČJ pro pokročilé, 3/ přípravné kurzy pro získání trvalého pobytu nebo občanství, 4/ profesní, specializační kurzy.

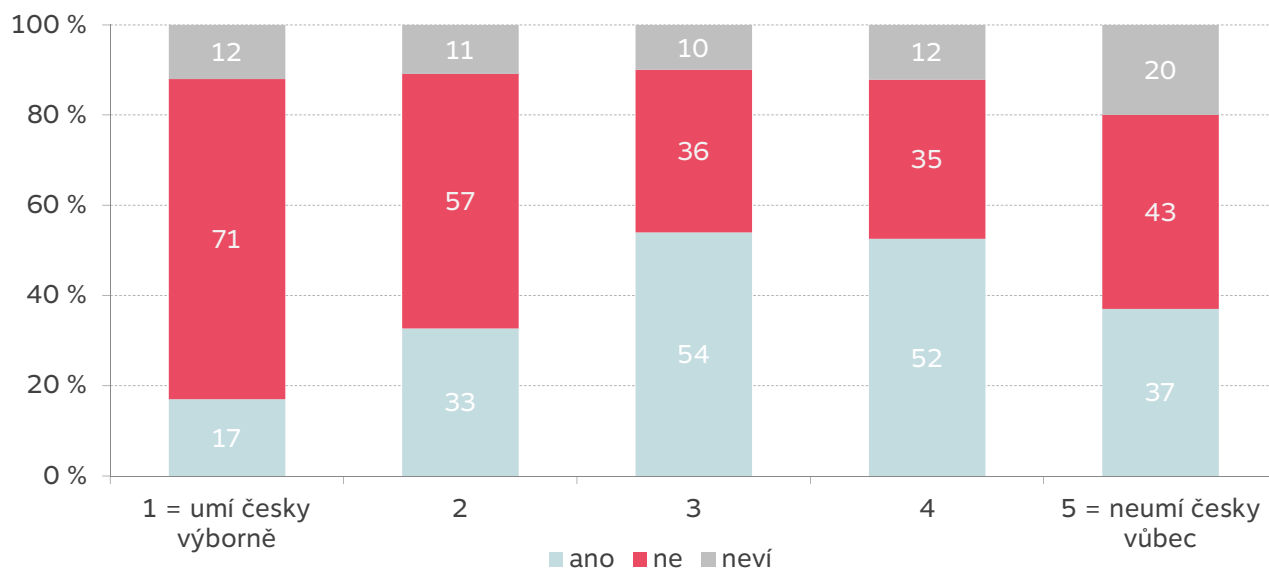
Služeb bezplatných komunitních tlumočnicků⁵⁶ by využilo celkem 38 % respondentů (18 % osob odpovědělo, že určitě ano, 20 % spíše ano), polovina respondentů (51 %) pak odpověděla, že spíše nebo určitě ne. 12 % dotázaných migrantů a migrantek uvedlo, že neví.

Mezi migranty různých státních občanství sledujeme pouze minimální rozdíly – větší tendenci využívat komunitní tlumočníky by měli občané Vietnamu (téměř polovina by je využila), menší naopak občané dalších postsovětských států (60 % by je nevyužilo). Migranti s trvalým pobytem by komunitní tlumočníky využívali spíše méně, migranti s jinými druhy pobytu významně více (46 % ano). Nejsilněji ovlivňuje ochotu využívat komunitní tlumočníky délka pobytu v Česku a jazyková úroveň migranta. S délkou pobytu se ochota využívat tlumočníky snižuje, migranti s dobou pobytu do dvou let by je využívali z 52 %, osoby pobývající v Česku 2–5 let ze 43 %, migranti pobývající zde déle než 10 let z 26 %.

Zajímavé rozdíly se ukázaly v ochotě využívat komunitní tlumočníky mezi migrantkami a migranty vykonávajícími různé typy práce v Česku. Zatímco migranti pracující jako odborní pracovníci by tento druh tlumočení využívali významně méně, přes polovinu migrantů pracujících jako řemeslníci a kvalifikovaní pracovníci a téměř polovina pomocných pracovníků o tento druh bezplatných služebjevila zájem. Lze tomu rozumět tak, že tito pracovníci mohou mít jak nižší znalost češtiny, tak nižší orientaci ve společnosti a podpora tlumočnicků by tedy pro ně byla lákavá pravděpodobně právě proto, že je (jak bylo v otázce uvedeno) bezplatná.

Vztah mezi znalostí češtiny a zájmem o služby komunitních tlumočnicků nebo interkulturních pracovníků není lineární (viz Graf 27).

Graf 27: Zájem migrantů o služby komunitních tlumočnicků a interkulturních pracovníků podle úrovně mluvené češtiny

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017 (N = 1109)

Přes polovinu respondentů, kteří svou mluvenou češtinu hodnotí jako průměrnou nebo horší, by tlumočníky využilo. Ale i zde vidíme náznak již diskutovaného fenoménu, kdy lidé, kteří podle vlastních výpovědí česky neumějí vůbec, by tlumočníky využili v menší míře ve srovnání s těmi, kdo češtinu ovládají o něco líp. Až pětina respondentů s nejslabší znalostí češtiny potřebnost těchto služeb tlumočení vůbec nedokázala posoudit a 43 % by tlumočníky nevyužilo. Dané zjištění může být signálem toho, že právě

⁵⁶ O.40 „Využili byste bezplatných služeb komunitních tlumočnicků nebo interkulturních pracovníků, kteří pomáhají migrantům komunikovat s českými úřady?“

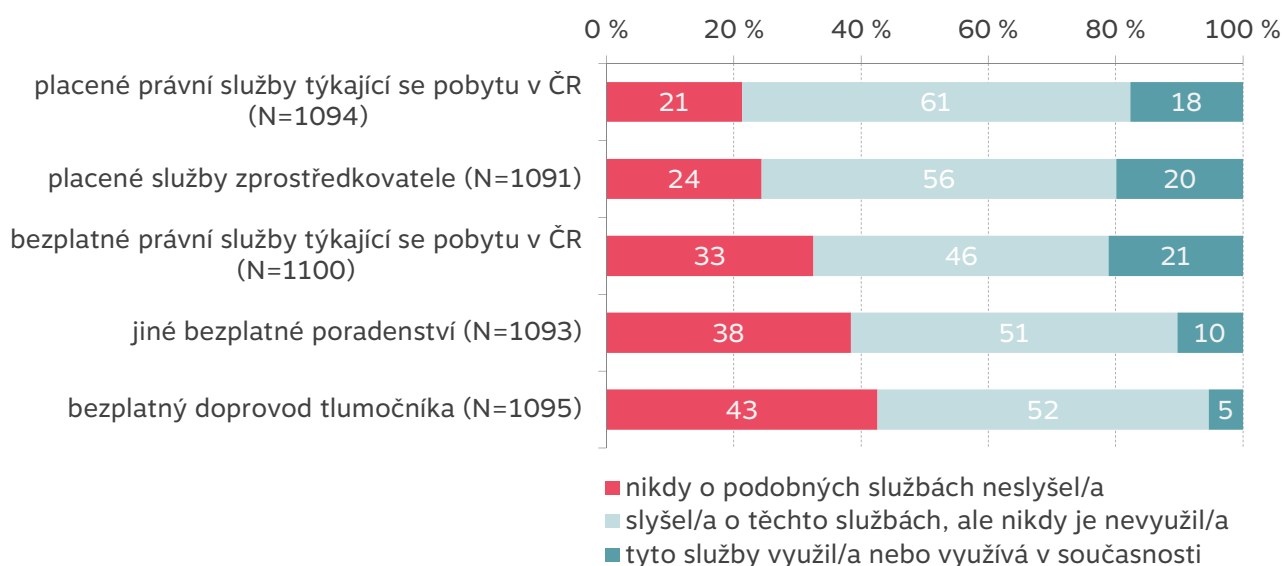
migranti a migrantky s nejhorší znalostí českého jazyka mají nejmenší povědomí o nabízených službách a k jejich využívání se aktivně nehlásí, přestože by je zřejmě nejvíce potřebovali. Rozdíly v ochotě využít komunitní tlumočnický podle celkové úrovně češtiny mohou potvrzovat také to, že lidé se slabou češtinou se mohou komunikaci s různými institucemi celkově vyhýbat, a tak ani nemají potřebu služby tlumočnicka vyhledávat.

Zájem o služby komunitních tlumočnicků projevují především migranti a migrantky pobývající v Česku poněkud kratší dobu a mající spíše horší češtinu. Ale ani u osob s výbornou češtinou, osob s trvalým pobytem či pobytem nad 10 let v Česku jsme nezaznamenaly úplný nezájem o tento druh služeb. I ve skupinách dlouho usazených či česky velmi dobře hovořících migrantů najdeme aspoň čtvrtinu těch, kdo by zmíněnou službu uvítali. Je tedy patrné, že migranti mohou tlumočení potřebovat kdykoliv a dostupný komunitní tlumočnick by byl poměrně vyhledávanou službou. Obzvláště pro migranty se slabšími sociálními vazbami v Česku a nižšími příjmy, kteří si nemohou dovolit spoléhat na pomoc rodinných příslušníků nebo komerční služby tlumočení.

Zkušenosti s dalšími typy služeb pro migranty

Největší povědomí (tedy že migrantky a migranti službu využili nebo o ní slyšeli) mají respondenti o placených právních službách týkajících se pobytu v ČR, následují placené právní služby zprostředkovatele, bezplatné právní služby týkající se pobytu, jiné bezplatné poradenství a nejméně známou službou je bezplatný doprovod tlumočnicka (viz Graf 28).

Graf 28: Povědomí migrantů o různých typech služeb a využití těchto služeb

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017

Zatímco placené služby jsou mezi migrantkami a migranty známější, porovnání s bezplatnými službami – zejména s bezplatným právním poradenstvím – ukazuje, že i bezplatné služby (například NNO nebo ICP) se stávají poměrně rozšířenými. 21 % respondentů využilo bezplatné právní služby týkající se pobytu v ČR, což z bezplatného právního poradenství činí nejvyužívanější typ služby. O bezplatném právním poradenství mají povědomí dvě třetiny respondentů, o jiném bezplatném poradenství má povědomí 62 % respondentů, o možnosti bezplatného doprovodu tlumočnicka nebo interkulturního

pracovníka pak má povědomí 58 % respondentů. Tohoto tlumočnicka využilo 5 % respondentů, jiné bezplatné služby využilo 10 % respondentů.

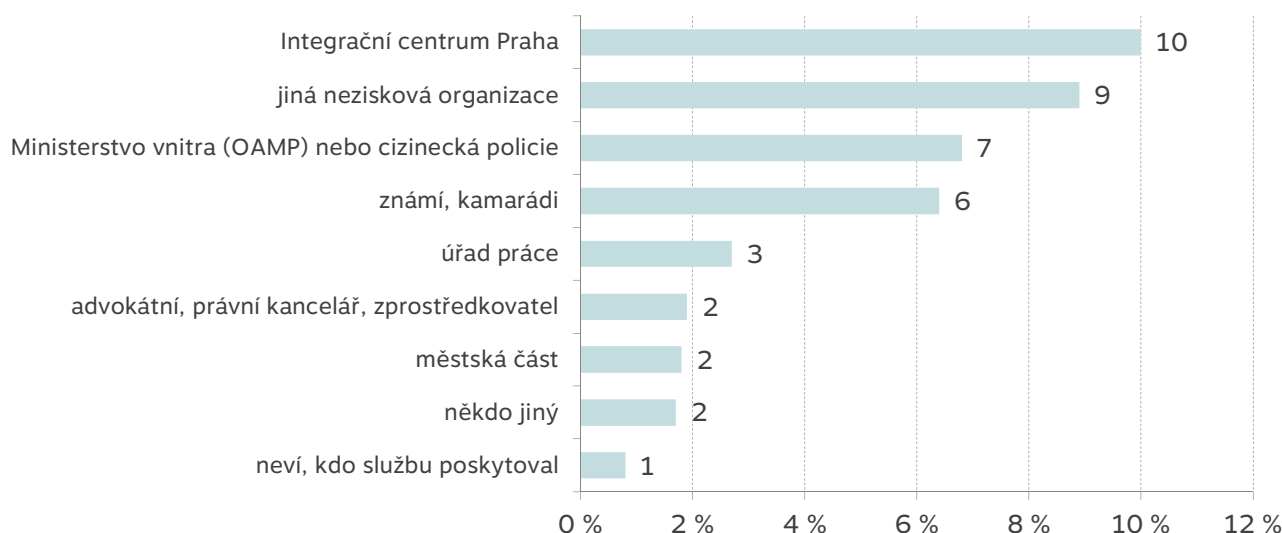
Sledujeme-li významné rozdíly mezi skupinami migrantů při využívání služeb nebo v povědomí o službách, nalézáme určité vzorce, které mohou být výzvou pro praxi. Ať jde o jakoukoliv ze sledovaných služeb, významně častěji o ní neslyšeli migranti s jiným typem pobytu než s trvalým pobývajícím v ČR méně než dva roky. O službách jsou naopak významně více informováni, i když je nikdy nevyužili, migranti pobývajícím v ČR více než 10 let. Přitom právě pro migranty na počátku pobytu v ČR jsou tyto služby zřejmě nejpotřebnější, ale zdá se, že se o nich dozvídají spíše postupně v průběhu pobytu, kdy je ale postupně přestávají potřebovat.

Podobně je tomu u migrantů podle celkové úrovně češtiny: služby využívají nebo o nich aspoň slyšeli migranti s velmi dobrou češtinou, migranti s průměrnou nebo slabou češtinou významně častěji o službách neslyšeli vůbec. Bezplatné služby častěji míjejí právě migranty s průměrnou i se slabou češtinou. Migranti se slabou češtinou o službách častěji nejsou informováni a bezplatné služby častěji nevyužívají. Migranti s průměrnou češtinou jsou lépe informováni o placených než o bezplatných službách a placené právní služby i významně více využívají. Migranti s velmi dobrou češtinou jsou o všech službách významně více informováni, i když je nevyužívají.

Zdá se tedy, že informování o službách, zejména o těch bezplatných, zatím příliš úspěšně nepřekračuje jazykovou bariéru, a dokonce i lidé s průměrnou či kolísavou češtinou o službách spíše nevědí.

Respondenti, kteří využili bezplatných služeb, uváděli, kdo službu poskytoval⁵⁷ – mohli uvést tři poskytovatele služby. Na otázku odpověděla čtvrtina respondentů, z nichž polovina uvedla jednoho poskytovatele služby, čtvrtina dva poskytovatele a zbylá čtvrtina tři poskytovatele bezplatných služeb. 10 % respondentů využilo služeb Integročního centra Praha, 9 % služeb jiných NNO, 7 % využilo Ministerstvo vnitra (Odbor azylové a migrační politik – OAMP) nebo cizineckou policii a 6 % známé a kamarády. Menším množstvím respondentů byly využity další instituce – Úřad práce, právní kancelář, úřad městské části či jiná instituce (Graf 29). Nejčastěji jsou tedy zřejmě využívány specializované instituce, jejichž cílem je profesionálně podporovat migranty a hájit jejich zájmy. Dále jsou relativně významně využívány státní instituce (OAMP a cizinecká policie) a vzájemná podpora mezi známými a přáteli.

Graf 29: Zkušenosti migrantů s jednotlivými poskytovateli bezplatných služeb

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017 (N = 1109)

57 O.58 Kdo poskytoval bezplatnou službu, kterou jste využili?

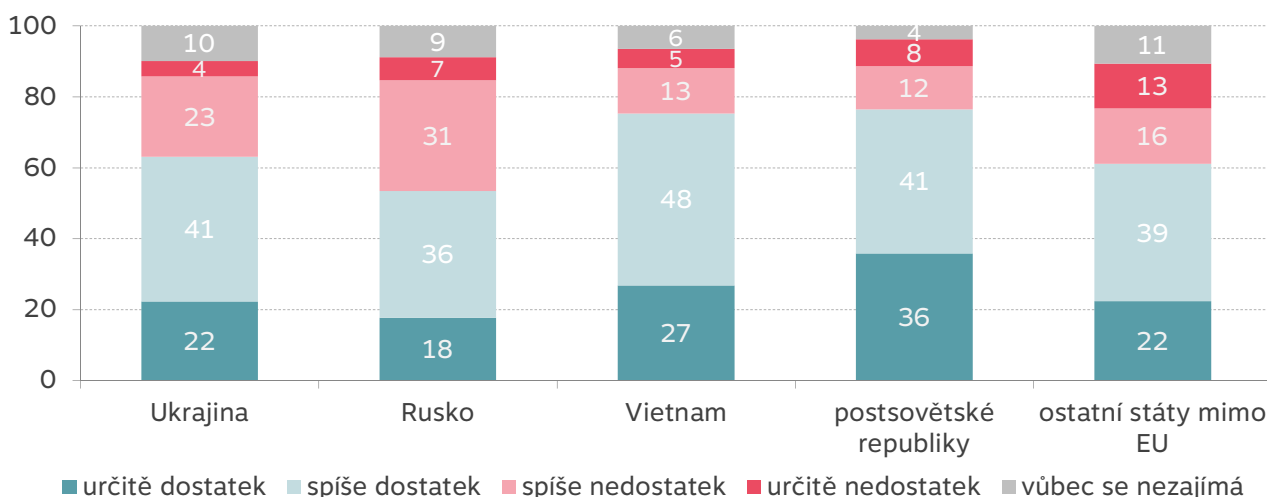
Rozdíly mezi migranty a migrantkami, pokud jde o poskytovatele bezplatných služeb, jsou velmi podobné jako u typu využitých služeb samotných: služby více využívají lidé s lepší češtinou a trvalým pobytem v ČR. Zároveň mezi skupinami významné rozdíly spíše nejsou – a vzhledem k tomu, že na otázku odpovídalo málo respondentů, tak nemá smysl tak malou skupinu dále statisticky třídit.

Informovanost o právech a povinnostech

Analýza informovanosti migrantů a migrantek o jejich právech a povinnostech byla jednou z priorit výzkumu. Tomuto zjišťování byla věnována sada několika otázek. Výsledky výzkumu přinesly poměrně uspokojivá zjištění o tom, že téměř dvě třetiny respondentů (63 %) podle vlastních výpovědí mají (určitě nebo spíše) dostatek informací o svých právech a povinnostech.⁵⁸ Tento poměrně pozitivní obrázek může být dalším důkazem toho, že populace migrantek a migrantů v hl. m. Praze je dobře pokryta službami a informačními kampaněmi určenými pro cizince. Může to ovšem být i důsledek toho, že na rozdíl od minulých let (zejména období před ekonomickou recesí) v současné době nepřibývá příliš mnoho nových migrantů a ti, kteří zde již delší dobu pobývají, se už poměrně dobře vyznají v tom, co k životu v Česku potřebují. Zároveň informační nedostatek deklarovala téměř třetina dotázaných (28 %), přičemž 7 % sdělilo, že pocítují velmi výrazný nedostatek informací o svých právech a povinnostech. Zajímavé také je, že dalších 9 % Pražanů s cizí státní příslušností uvedlo, že se o svá práva a povinnosti vůbec nezajímají.

Zjištění výzkumu potvrzují to, co již bylo naznačeno, že hodnocení vlastní informovanosti u migrantů a migrantek stoupá s délkou pobytu v Česku a také souvisí se znalostí češtiny (je také mírně vyšší u respondentů starších 35 let). Hůř svoji informovanost hodnotí nejen migranti a migrantky žijící v ČR méně než pět let, ale také ti, kteří jsou zaměstnáni na nekvalifikovaných pracovních pozicích. U obou těchto skupin je podíl těch, kteří deklarují dostatek informací, jen poloviční a také je zde o něco výraznější zastoupení respondentů, kteří se o svá práva a povinnosti nezajímají. Zajímavé je, že nejlépe míru své informovanosti hodnotí migranti z ostatních zemí bývalého Sovětského svazu a také z Vietnamu, zatímco nejkritičtější jsou v této otázce občané Ruska (viz Graf 30).

Graf 30: Sebehodnocení vlastní informovanosti o právech a povinnostech migrantů v ČR

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017 (N = 1109)

⁵⁸ Viz otázka O.53 v dotazníku v příloze.

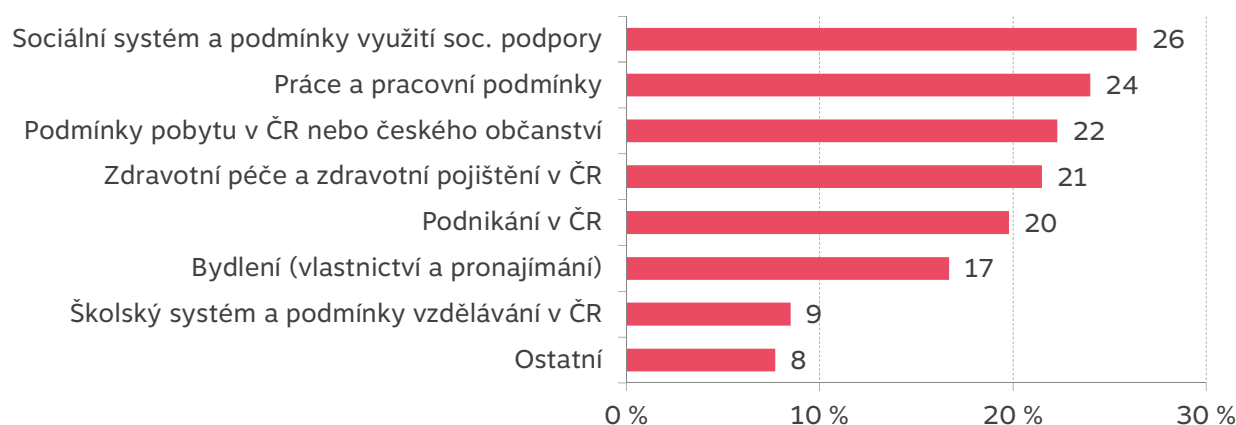

Při interpretaci zmíněných rozdílů nesmíme zapomenout, že se jedná o subjektivní hodnocení (ne)dostatku informací, tj. nemusí to automaticky znamenat úroveň reálné znalosti zákonů a předpisů ze strany migrantů a migrantek. Výše popsané rozdíly mohou být dané nejen rozdílnou věkovou strukturou, délkou pobytu nebo statusem v ČR, ale také kulturní odlišností, rozdílnou mírou sebereflexe nebo nakonec i odlišnými požadavky na informace jako takové. Pro vysvětlení můžeme uvést, že například občané Ruska, kteří v Česku žijí 10 a více let, nehodnotí svoji informovanost o moc lépe než občané Vietnamu, kteří zde žijí výrazně kratší dobu.

Zvláštní pozornost zaslouží skupina respondentů, kteří v této otázce deklarovali nezájem o svá práva a povinnosti (jedná se o téměř desetinu oslovených migrantů a migrantek v celkovém souboru). Zajímalo nás, zda je možné tento nezájem nějak vysvětlit a zda je tato skupina v něčem specifická. Podrobnější analýza naznačila, že třetina těchto lidí má partnera nebo manžela české národnosti, přičemž v otázce na zdroje potřebných informací o právech a povinnostech spojených se statusem migranta (podrobněji rozebíráno dále v textu) často sdělovali, že je získávají od rodinných příslušníků a příbuzných žijících v Česku. Nezájem o svá práva a povinnosti o něco častěji deklarovali migranti a migrantky s kratším pobytem v Česku a – což může být dost zajímavé – také osoby starší 55 let. Rozdíl mezi ženami a muži byl v této otázce minimální, ale velice výrazně se lišili zaměstnaní migranti podle typu vykonávané práce: zatímco u kvalifikovaných zahraničních zaměstnanců nezájem o svá práva a povinnosti deklarovala pouhá 4 % respondentů, mezi zaměstnanými v nekvalifikovaných a pomocných pracích to bylo více než 14 %. Ačkoliv v měřítku celého vzorku se tento problém nejeví jako příliš významný (v celkovém souboru takových nízkokvalifikovaných zaměstnanců s nezájmem o svá práva a povinnosti bylo jen 20), s ohledem na zranitelnost této skupiny migrantů může být podobné zjištění alarmující.

Další otázka byla zaměřena na oblasti, ve kterých migrantky a migranti mohou pociťovat největší nedostatek informací. Zde bylo respondentům nabídnuto sedm konkrétních oblastí, z nichž měli vybrat maximálně tři.⁵⁹ Na tuto otázku třetina respondentů odpověděla, že má k dispozici všechny informace, které potřebuje (33 %). Opět se to nejčastěji týkalo těch, kteří žijí v partnerském nebo manželském svazku s Čechem nebo Češkou, ale také těch, kteří pobývají v Česku po dobu delší než pět let. U migrantů, kteří byli v Česku déle než 10 let, dosahoval podíl těch nejvíce informovaných v daných oblastech dokonce 42 %.

Graf 31: Oblasti, v nichž migranti pociťují největší nedostatek informací

Poznámka: V této otázce bylo možné zvolit až tři oblasti, proto součet nedává 100 %.

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017 (N = 1109)

⁵⁹ Viz otázka O.55 v dotazníku.

Dvě třetiny oslovených migrantů a migrantek v uvedené otázce zvolily jednu až tři z nabízených oblastí, v nichž mají podle vlastních výpovědí nedostatek informací (viz Graf 31). Nejčastěji nedostatek informací migranti a migrantky pocítovali v sociální oblasti (26 %) a také v oblasti zaměstnání (24 %). Mezi oblastmi, ve kterých migranti pocítovali o něco menší informační deficit, patřily pobytová problematika a otázky získávání českého občanství, zdravotnictví, podnikání, bydlení a nejméně pak školský systém (rozdíly jsou u prioritních oblastí minimální). Zbytkovou kategorii „ostatní oblasti“ respondenti zmiňovali nejméně ze všech.⁶⁰

Nedostatek informací ve jmenovaných oblastech pocítují různé skupiny migrantů trochu odlišně, ale obecné pořadí oblastí vzhledem k poptávce po informacích je zhruba stejné. Rozdíly se odvíjejí od postavení migrantek a migrantů v ČR, jejich pracovní situace, rodinných vazeb a životního stylu. Na nedostatek informací o podmínkách pobytu, o zdravotní péči, podnikání či školského systému si významně častěji stěžují občané ostatních zemí mimo EU. Naopak občané Ukrajiny právě v oblasti zdraví, podnikání a školského systému mají pocit nedostatku informací významně nižší.

Nedostatek informací ohledně podmínek pobytu méně často zmiňují občané Vietnamu (zřejmě kvůli tomu, že v našem souboru mají největší podíl trvalých pobytů). Nedostatek informací o zdravotním systému pocítují občané Ukrajiny téměř dvakrát méně často než občané Ruska (kteří mají zároveň nejmenší podíl migrantů registrovaných u praktického lékaře v ČR). Na nedostatek informací v oblasti podnikání si o něco více stěžují občané Vietnamu, Ruska a také ostatních států mimo EU (v těchto skupinách je výraznější podíl samostatně výdělečně činných respondentů), zatímco respondenti z ostatních postsovětských republik si nejméně často stěžují na nedostatek informací v oblasti bydlení (vzpomeňme si na vysoký podíl českých partnerů a manželů v této skupině respondentů).

Co se týče oblasti práce a pracovních podmínek, zde migrantky a migranti z různých zemí pocítují zhruba stejný nedostatek informací. Ovšem mnohem častěji si na nedostatek informací v této oblasti stěžovali respondenti zaměstnaní na nekvalifikovaných (34 %) a polokvalifikovaných pracovních pozicích (28 %), na rozdíl od cizinců zaměstnaných na kvalifikovaných pracovních pozicích (17 %). Podobně v oblasti školství nedostatek informací mnohem častěji pocítují respondenti, kteří mají aspoň jedno dítě v ČR (15 %), na rozdíl třeba od těch, kteří žádné děti nemají (5 %).

To, z jakých zdrojů migranti a migrantky žijící v Praze čerpají informace o svých právech a povinnostech, jsme zjišťovaly pomocí otázky, kde z devíti nabízených možností mohl respondent vybrat maximálně tři nejdůležitější zdroje⁶¹. Výsledky analýzy ukázaly, že téměř polovina oslovených respondentů (47 %) potřebné informace zjišťuje od ostatních známých krajanů nebo jiných cizinců (viz Graf 32). Druhou nejdůležitější strategií pro získávání potřebných informací bylo zjišťování přímo na úřadech, a to jak osobně, tak i na oficiálních webových stránkách (38 %). Tento zdroj informací byl ovšem výrazně méně uváděn respondenty z Vietnamu (18 %), u nichž jsou i v této otázce důležité především rodinné vazby. Nejčastěji informace přímo na úřadech zjišťují občané Ruska (46 %), následují je občané Ukrajiny (42 %) a jiných postsovětských zemí (39 %), zatímco u občanů ostatních zemí mimo EU je zjišťování přímo na úřadech a jejich webech o něco méně obvyklé (27 %). Jak je zřejmé z předchozí analýzy jazykových kompetencí migrantů a migrantek (viz část o jazycích a zejména část o jazykových bariérách při komunikaci s českými úřady), i čerpání informací z tohoto zdroje se výrazně odvíjí od jazykových schopností migrantů, především od schopnosti porozumět mluvené a psané češtině a také schopnosti aktivně komunikovat česky. Je proto pochopitelné, že u migrantů se spíše špatnou znalostí českého jazyka nejsou české úřady příliš frekventovaným zdrojem informací.⁶²

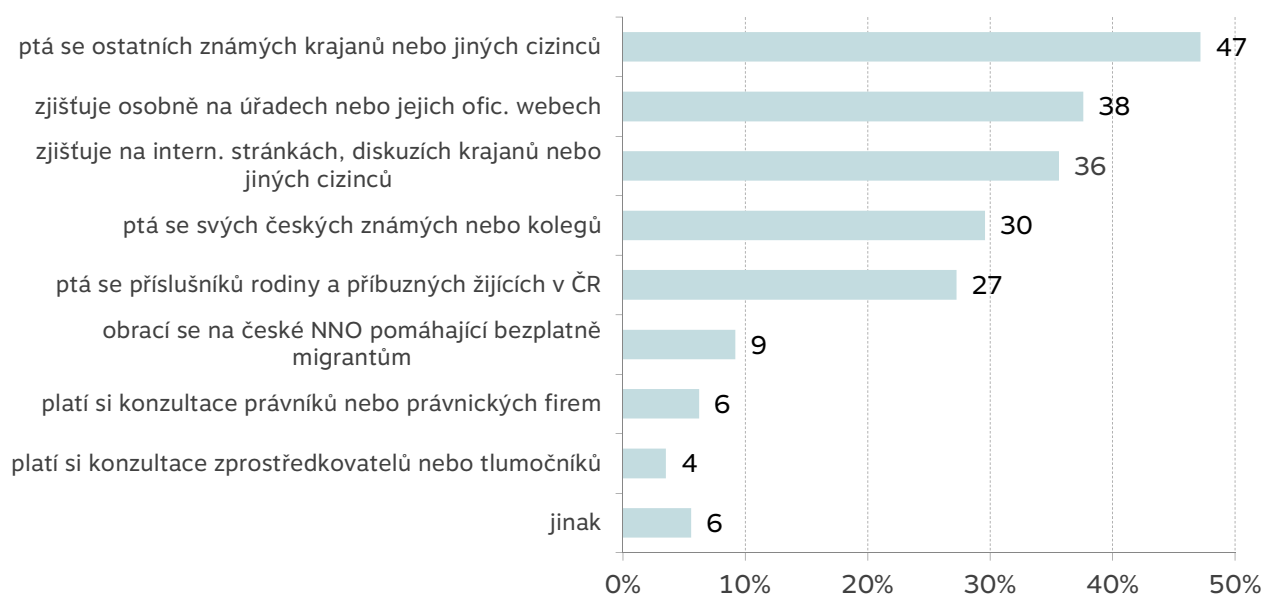
60 V dotazníku jsme se snažily vyvarovat otevřeným otázkám a respondentům jsme nabídly možnost vyjádřit se k (ne)dostatku informací jen v sedmi klíčových oblastech. To, že zbytkovou kategorií zvolil nejmenší počet lidí, pravděpodobně znamená, že jsme žádnou důležitou oblast nevynechaly.

61 O.54 Uveďte prosím, odkud tyto informace nejčastěji čerpáte, kde je vyhledáváte?

62 V závěrečné otevřené otázce výzkumu (viz poslední kapitola analytické části) si migranti a migrantky často stěžovali na nedostatečné jazykové kompetence samotných českých úředníků a na nedostatek komunikace v cizích jazycích, zejména v angličtině.

Graf 32: Způsoby získávání informací o právech a povinnostech migrantů a migrantek v ČR

Poznámka: V této otázce bylo možné zvolit až tři oblasti, proto součet nedává 100 %.

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017

Podobně populární jako oficiální úřady byly jen jiné internetové stránky, včetně diskuzí krajanů nebo jiných cizinců (38 %). Tento zdroj je využíván především občany Ruska, ale také migranty a migrantkami z ostatních zemí mimo EU (s výjimkou občanů Vietnamu, Ukrajiny a jiných postsovětských zemí). Na své rodinné příslušníky a příbuzné a také na své české známé nebo kolegy se kvůli informacím o právech a povinnostech spojených se statutem migranta obrací méně než třetina dotázaných Pražanů s cizí státní příslušností. Výjimku tvoří respondenti z Vietnamu, kde přesně polovina uvedla, že jako hlavní zdroj informací o svých právech a povinnostech preferuje příslušníky rodiny a příbuzné žijící v Česku (51 %).

Povědomí o službách neziskových organizací (NNO) pracujících s migranty se promítlo i do odpovědí na tuto otázku. Jak ukazuje Graf 32, téměř desetina oslovených respondentů (9 %) jako jeden ze tří prioritních zdrojů informací o svých právech a povinnostech zvolila právě NNO, které poskytují migrantům bezplatné služby. Informace od NNO nejčastěji čerpají respondenti, kteří žijí v jižní části vnitřního města (viz mapa a Tabulka v přílohách 1 a 2). Až 17 % zde žijících respondentů uvedlo, že čerpají informaci od NNO, zatímco v ostatních lokalitách tento zdroj uvádí výrazně menší podíl dotázaných (něco méně než desetina). To, že NNO jsou jako jeden z hlavních zdrojů informací častěji uváděny respondenty z vnitřního města – jih, není dáno tím, že by zrovna v této lokalitě byli respondenti častěji rekrutováni prostřednictvím NNO. Na NNO se kvůli informacím častěji obracují ženy migrantky než muži (6 % oproti 13 %), přičemž původ, vzdělání ani typ práce v Česku v této otázce nehrají příliš výraznou roli.

Zdravotnické služby

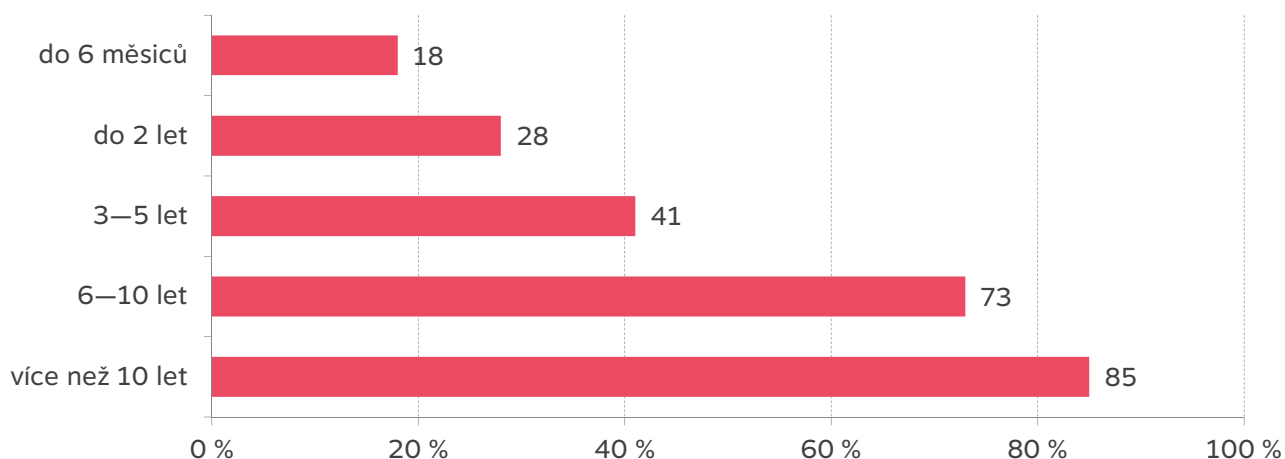
Oblast zdraví a zdravotnictví bohužel nebyla předmětem výzkumu ze strany zadavatele a je zřejmé, že se nejedná o službu speciálně určenou migrantům. Nicméně jsme toto téma do výzkumu zařadily, i když jen velmi okrajově, neboť bylo mnohokrát zmíněno na expertních skupinových diskuzích jako jedno z významných. Jak ukázaly jiné výzkumy zaměřené na zkoumání zdraví migrantů v celém Česku, téma zdraví, zdravotnictví a též zdravotního pojištění je velmi důležité i vzhledem k integraci do české

společnosti. Ačkoli má každý cizinec legálně pobývajícím na území Česka zákonnou povinnost být řádně zdravotně pojištěn, realita je často jiná a přístup k pojištění a zdravotní péči se často liší podle charakteru pobytu migrantů v Česku – některé skupiny migrantů nemají přístup k veřejnému zdravotnímu pojištění a finanční a pojistné podmínky komerčního pojištění jsou pro mnohé z nich obtížně přijatelné. Nemocné osoby často na skutečné pojištění ani nedosáhnou. Z předchozích výzkumů (např. Jelínková 2007; Hnilicová et al. 2012; Džurová a Drbohlav 2014; Malmusi et al. 2014; Džurová, Winkler a Drbohlav 2014) vyplývá, že migrantky a migranti přijíždějící do Česka jsou ve srovnání s majoritním obyvatelstvem zdravější a méně navštěvují lékaře, avšak tento tzv. „efekt zdravého migranta“ se po určitém čase mění, což do určité míry souvisí i se zanedbáváním zdravotní péče z důvodu jejího nehrazení komerčním pojištěním, a tudíž nutností za lékařské ošetření a péči platit v hotovosti. Na zdravotní stav migrantek a migrantů má velký vliv i charakter práce, kterou v Česku vykonávají, která je často manuální a fyzicky náročná. Problémy s pojištěním a zdravotní péčí vedou k nejistotě, která může bránit integraci do české společnosti.

I v našem vzorku migrantů a migrantek žijících v hlavním městě téměř všichni hodnotí svůj zdravotní stav jako velice až spíše dobrý, jen velmi malé procento jako spíše, nebo dokonce velmi špatný. Nejlépe jej hodnotí migrantky a migranti z postsovětských zemí a ostatních zemí mimo EU. Do hodnocení zdravotního stavu se významně promítá věk. Nejlépe svůj zdravotní stav hodnotí mladí lidé do 35 let, kdy jej téměř polovina charakterizuje jako velice dobrý, ostatní jako spíše dobrý. S rostoucím věkem se většina respondentů kloní ke stavu spíše dobrý. Z respondentů nad 56 let hodnotí svůj zdravotní stav jako velice dobrý pouze 14 %, avšak stále 74 % jej považuje za spíše dobrý. Pokud bychom rámcově srovnaly migrantky a migranty s obyvateli ČR, kteří jsou však celkově věkově starší, tak 95 % migrantů hodnotí svůj zdravotní stav kladně oproti 88 % Čechů (CVVM 12/2016). Lépe svůj zdravotní stav hodnotí migranti než migrantky. Ty však na rozdíl od mužů mají častěji svého praktického lékaře v Česku (65 % žen oproti 59 % mužů) a také častěji lékaře v Česku navštěvují.

Graf 33: Podíl migrantů, kteří mají v ČR svého praktického lékaře podle délky pobytu

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017 (N = 1109)

Svého praktického lékaře má v Česku 62 % migrantů a migrantek, nejvíce občané Vietnamu, kde jich má praktického lékaře dokonce 84 %, nejméně migranti z ostatních zemí mimo EU a Rusové. Mezi ty, kteří praktického lékaře v ČR nemají, patří zejména mladí lidé do 25 let, tedy převážně studenti, kteří mají častější kontakt se zemí svého původu. Na to, zda migrantky a migranti mají či nemají svého lékaře v Česku, má významný vliv charakter jejich pobytu, délka jejich pobytu v Česku a zejména jejich plány do budoucna, tedy zda chtějí v Česku žít napořád, či nikoli (Graf 33). Z migrantů s trvalým pobytem

v Česku má zde i svého praktického lékaře 86% oproti 40% migrantů s přechodným nebo dlouhodobým pobytem. Stejně tak čím déle migrantky a migranti v Česku pobývají, tím více jich zde již má svého praktického lékaře. Mezi ty, kteří lékaře mají, také mnohem častěji patří lidé, kteří určitě plánují žít v Česku, oproti těm, kteří nad tím zatím spíše uvažují nebo se naopak již rozhodli v Česku v budoucnu nežít. Z prostorového hlediska se příliš neliší migranti a migrantky v různých částech Prahy – svého praktického lékaře v Česku však mají méně často ti, co bydlí ve vnitřním městě – jih.

K lékařům v ČR chodí migrantky a migranti obecně vcelku málo, což do jisté míry potvrzuje existenci zmíněného „efektu zdravého migranta“. Více než polovina z nich byla za posledních pět let u lékaře méně než pětkrát, což však znamená, že i v mnohem menší míře chodí na preventivní prohlídky. Stejně jako v případě přihlášení k praktickému lékaři v ČR i celkově k lékařům chodí méně mladí lidé, což souvisí pochopitelně i s jejich zdravotním stavem. Více než desetkrát lékaře v Česku navštívili spíše migranti starší 56 let a častěji ženy než muži. Pohlédneme-li na frekvenci návštěv u lékaře v souvislosti s charakterem pobytu migrantů, který s tím významně souvisí, tak stále 6% migrantů s trvalým pobytem nebylo za posledních pět let u lékaře ani jednou a dalších 22% jen jednou až dvakrát. K lékařům v Česku také chodí častěji migrantky a migranti, kteří plánují v Česku žít napořád. Frekvenci návštěv u lékaře v Česku zcela určitě ovlivňuje zejména charakter zdravotního pojištění migranta nebo migrantky a problémy s tím spojené. Touto otázkou jsme se však vzhledem k omezenému prostoru ve výzkumu nezabývaly.

6. SOCIÁLNÍ VAZBY A SOUŽITÍ S MAJORITNÍ POPULACÍ

Kontakty s majoritou jsou klíčové pro interaktivní dimenzi integrace. Interaktivní dimenze integrace znamená přijetí a začlenění migrantek a migrantů do nejrůznějších sociálních sítí a společenských vztahů v majoritní společnosti. Znamená to i kontakty s úřady a institucemi z velké části již popsané v předchozích kapitolách (zejména povědomí a využití služeb, zkušenosti s komunikačními bariérami). V této kapitole se ovšem budeme podrobněji věnovat poněkud jiným aspektům soužití. Konkrétně se dotkneme existujících sítí podpory migrantů a migrantek, trávení volného času a vzdělávání, nakonec i jejich pocitu bezpečí v Praze a vnímání postojů majority a obrazu cizinců v médiích.

Integraci může zejména v počátečních fázích usnadnit existence fungujících krajských sítí, na druhou stranu však může působit jako bariéra v oblasti kontaktů s domácí populací. Orientace na sociální kontakty v rámci etnických skupin ale může být i do jisté míry vynucená, a to s ohledem na spíše negativní postoj majoritní společnosti k cizincům a na segregaci (Rákoczyová a Pořízková 2009). Výzkumy ukázaly, že hlavním faktorem ovlivňujícím míru integrace je délka pobytu (Bernard a Mikešová 2014; Vašát a Bernard 2015). S délkou pobytu zpravidla roste počet Čechů, se kterými migranti udržují kontakty, tráví volný čas a na které se obrací v případě potřeby podpory. S růstem významu Čechů však neklesá význam krajanů v sítích podpory a i pro dlouhodobě usazené migranty hrají krajané velmi podstatnou roli, ať pobývají v Česku, nebo dokonce v zemi původu (Vašát a Bernard 2015). Ve výzkumu Ukrajinců v Plzni Vašáta a Bernarda (2015) se ukázalo, že Ukrajinci netvoří sociální, etnickou ani prostorově izolovanou komunitu a že jejich sítě jsou prostoupeny jak vztahy s krajanami, tak s Čechy, kteří často hrají roli jakýchsi informačních prostředníků. Migranti se na ně obrací formou diskuse důležitých témat, zaměstnání a bydlení, naopak své krajané oslovují ve výjimečných situacích anebo ve chvílích odpočinku a zábavy (Vašát a Bernard 2015). V případě Vietnamců má délka pobytu v Česku mnohem slabší vliv na míru integrace, a to i přesto, že průměrná délka jejich pobytu je často vyšší než u Ukrajinců (Bernard a Mikešová 2014). U Vietnamců je mnohem podstatnějším faktorem integrace věk, ve kterém přišli do Česka. Výzkumy ukázaly, že Vietnamci, kteří přišli do Česka jako děti a prošli primární socializací již v českém prostředí, jsou integrováni výrazně silněji. Školní docházka v Česku se všemi vztahovými a integračními příležitostmi má na integraci do majoritní společnosti zásadní vliv. Starší generace Vietnamců, jejíž příslušníci jsou zpravidla značně pracovně vytížení, má většinou menší motivaci vytvářet sociální vazby mimo svou etnickou skupinu a též znalost českého jazyka je u nich nižší (Hofírek a Nekorjak 2009).

Pro integraci do majoritní společnosti jsou zásadní též plány migrantů a migrantek do budoucnosti a zejména to, zda svoji budoucnost projektují v Česku, či nikoli. Za nejvýznamnější faktor setrvání v Česku je vedle faktorů ekonomických považována existence a charakter primárních sociálních vazeb (Rákoczyová a Trbola 2009). Velmi významným integračním faktorem je zapojení dětí migrantů do českého školského systému (Nešporová a Kuchařová 2009; Rákoczyová a Trbola 2009).

Sítě podpory jsou charakterizovány jako vazby, prostřednictvím kterých se lidé dostávají k různorodým zdrojům, mezi něž patří peníze, informace nebo i emocionální podpora (Wellman 1979; Wellman 1999; Bušíková 1999; Vašát a Bernard 2015). Jedná se o vazby, v rámci kterých si lidé poskytují pomoc bezplatně, na základě vzájemné solidarity a důvěry. Vývoj sítí podpory migrantů souvisí s jejich integrací a tyto postmigrační změny mohou indikovat strukturní asimilaci, kterou Gordon (1964) považuje za klíčovou fázi integračního procesu. I v případě majoritní společnosti je důležitým aspektem sociální sítě známých její využitelnost v případě potřeby (Granovetter 1973).

V našem výzkumu jsme se vzhledem k omezenosti rozsahu dotazníku zaměřili pouze na finanční stránku související se sítěmi podpory, když jsme se ptaly, na koho nebo kam by se respondenti obrátili, pokud by si potřebovali půjčit peníze (viz kapitola Sociální a finanční situace rodin). Druhým tématem

souvisejícím se sítěmi podpory, které se však více týká sítí podpory mezi krajany, bylo, na koho se migranti obrací, když potřebují tlumočit (viz kapitola Potíže při komunikaci v různých situacích a využívání tlumočení).

Zkušenosti migrantů rodičů s českým školstvím a zajištěním volnočasových aktivit dětí

Vzdělávání má velký význam pro úspěšnou integraci migrantů a migrantek do majoritní společnosti. Zároveň platí, že schopnost a způsob vyrovnávání se s žáky cizinci v našich školách odráží vůli a schopnost majoritní společnosti řešit problematiku integrace migrantů (Titěrová 2011). Český školský systém neměl dlouhou dobu mnoho praktických zkušeností s žáky s odlišným mateřským jazykem a stále má v této oblasti co dohánět. Žáků s odlišným mateřským jazykem přitom vzhledem k rostoucímu počtu cizinců v Česku přibývá a velká část z nich je koncentrována právě v hlavním městě.

Z dosud publikovaných studií je známo, že naprosto klíčovým faktorem pro integraci je znalost jazyka majoritní společnosti a právě schopnost osvojit si znalost jazyka ovlivňuje i úspěchy ve škole (Vavrečková a Dobiášová 2012; Kostelecká et al. 2013) a potenciál pro uplatnění na trhu práce. Nedostatečná znalost češtiny se může promítat i do sociální oblasti, vést k sociální izolaci, ostrakizaci a k narušení důvěry k lidem (Kostelecká et al. 2013).

Mezi základní faktory ovlivňující integraci žáků cizinců je považován vedle rodinného a školního prostředí jejich věk, kdy integrace je jednodušší v mladším školním věku dětí migrantů, ideálně pokud dítě již absolvovalo přípravnou třídu nebo alespoň poslední rok mateřské školy (Kostelecká et al. 2013). Integraci žáků cizinců napomáhá i návštěva družiny a účast na dalších volnočasových aktivitách, kde má cizinec možnost navázat přátelské vztahy se svými vrstevníky a má i větší prostor pro komunikaci, která je při běžné výuce ve škole omezená. Dalším klíčovým faktorem úspěšné integrace je rodina žáka, a to zejména pro děti, které přicházejí do Česka ve vyšším věku a postupně se začleňují do českého školského systému. Z citovaného výzkumu vyplývá, že děti přicházející na druhý stupeň základních škol mnohdy postrádají dostatečnou motivaci k integraci, a proto velmi záleží na podpoře rodiny, jejím vztahu ke vzdělávání, na kulturním, případně i finančním a sociálním kapitálu rodiny (Kostelecká et al. 2013).

Podle školského zákona mají všechny děti včetně dětí migrantů, pokud pobývají v Česku déle než 90 dnů, povinnost a právo na základní školní vzdělání. Jednotlivé školy přistupují ke vzdělávání žáků cizinců různě a velmi záleží na přístupu obce, potažmo městské části. Hlavní město Praha zřizuje třídy pro jazykovou přípravu pro děti migrantů v každé městské části a dále aktivně podporuje integraci žáků cizinců. Jednotlivé školy a městské části se též zapojují do dotačních programů organizovaných Ministerstvem vnitra, Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, ale i samotnou obcí. Velmi aktivní na tomto poli jsou též neziskové organizace. Jako přínosné se podle výzkumů osvědčily přípravné třídy, letní intenzivní kurzy češtiny a práce asistentů na školách umožňující individuální přístup k žákům. Koncepte hl. m. Prahy pro oblast integrace cizinců již však v roce 2014 upozornila na to, že základní školy mají často nedostatečné finanční, materiální a také personální podmínky pro výuku žáků migrantů. Tyto problémy přetrvávají i v roce 2018 a podíl pražských škol, které řeší integraci dětí cizinců a problémy s jejich výukou, stále roste. Podíl žáků cizinců na pražských školách je nerovnoměrný. Největší podíl žáků cizinců byl podle výzkumu Kostelecké et al. (2013) ve školním roce 2008/2009 na jižním okraji Prahy (zejména Praha-Libuš) a ve vnitřním městě (Praha 1, Praha 7). V současné době se však počet dětí migrantů v základních školách zvýšil i v dalších městských částech. Některé ze základních škol již mají s integrací bohaté zkušenosti, jiné se s těmito otázkami vyrovnávají poprvé. Jak konstatuje Koncepte integrace z roku 2018, mnohé základní školy nejsou na příchod žáků s nedostatečnou znalostí českého jazyka připraveny a začínají tyto problémy řešit až v okamžiku, kdy migrant nastupuje do školy.

V našem výzkumu mělo z těch migrantů a migrantek, jejichž děti žijí v Česku, nějaké zkušenosti s českým školským systémem 260 respondentů. Vzhledem k omezenému počtu respondentů musíme přistupovat k výsledkům této části výzkumu týkající se vzdělávání a volnočasových aktivit dětí opatrně,

neboť na některé podrobnější otázky odpověděl jen velmi malý počet respondentů. Zjištěné informace tak slouží spíše jako prvotní vhled do této problematiky a bylo by vhodné se v dalším specializovaném výzkumu zaměřit na téma vzdělávání a volného času dětí podrobněji a oslovit větší počet migrantek a migrantů, jejichž děti navštěvovaly nebo navštěvují pražské školy.

Nejčastěji mají migranti, kteří mají své děti v Česku, zkušenosti se základními školami (72,8% migrantů a migrantek, jejichž dítě navštěvuje nebo navštěvovalo nějakou školu v ČR, jde o 15% všech respondentů). O trochu méně častou zkušenost mají migrantky a migranti s předškolním zařízením (67,3%, 14% všech respondentů) – nejvíce občané Vietnamu, což potvrzují i předchozí výzkumy (Vavrečková a Dobiášová 2012). Nejméně časté zkušenosti měli respondenti se středními školami, vyššími odbornými školami nebo vysokými školami.

Pro výběr školy je pro všechny skupiny podle státního občanství nejdůležitější kvalita výuky na škole (pro 71% migrantů, jejichž děti navštěvovaly české školy, velmi důležité). Největší význam tomuto faktoru přiřkládají ruští rodiče, kdy 88% z nich zvolilo krajní variantu (velmi důležitý) oproti 48% vietnamských rodičů a 54% rodičů z řad ostatních migrantů ze zemí mimo EU. Za druhý nejdůležitější faktor je považována blízkost bydliště – pro 47% migrantů je tato okolnost velmi důležitá. Na třetím místě je pak fakt, zda se jedná o státní školu, či nikoli, kdy pro 43% rodičů z řad migrantů a migrantek je tento faktor velmi důležitý.

Faktor, zda škola nabízí doučování češtiny, sice rodiče z řad migrantů nepovažují za zásadní pro rozhodování o výběru školy, avšak i k němu přihlížejí, neboť pro 19% z nich je to velmi důležitý faktor a pro dalších 30% spíše důležitý faktor. Další faktory, jako zda školu navštěvují děti krajanů nebo zda výuka není v češtině, jsou pro migranty a migrantky spíš nedůležité, jen velmi mírně se v tomto směru odlišují občané Vietnamu a migranti z ostatních zemí mimo EU. Zajímavé je, že výuku v mateřském jazyce považuje většina oslovených migrantů a migrantek za spíš nebo zcela nedůležitý faktor pro rozhodování o výběru školy (tomuto trendu se poněkud vymykají jen rodiče, kteří podle vlastních výpovědí v budoucnu neplánují žít v ČR).

Zajímalo nás též, jaký podíl dětí migrantů využívá ve škole možnosti služeb asistenta nebo zda děti docházejí na nějaké doučování. Z výzkumů (Janská, Průšvicová a Čermák 2011; Vavrečková a Dobiášová 2012) vyplývá, že žáci s migrační historií, zejména děti s asijským původem, významně častěji než čeští žáci využívají doučování v různých předmětech a rozšířenou výuku češtiny. To souvisí s vyššími ambicemi zejména ze strany vietnamských rodičů v otázce dosažení úrovně vzdělání jejich dětí, které podle výzkumu vzdělanostní perspektivy vysoce přesahovaly ambice českých spolužáků a jejich rodičů (Gabal a Kocourek 2007; Vavrečková a Dobiášová 2012). Z našeho souboru respondentů však se službami asistenta nebo s doučováním různého druhu mělo zkušenosti pouze 66 dětí respondentů. Občané Ruska mnohem více než migranti jiných státních občanství najímají na doučování soukromé učitele, občané Ukrajiny a Vietnamu častěji využívají doučování organizované školou.

Téměř polovina respondentů, jejichž děti navštěvovaly nebo navštěvují české školy, uvedla, že jejich dítě nebo děti docházely do družiny nebo do školního klubu. Výjimku tvoří pouze občané Ruska, u nichž do družiny nebo školního klubu dochází nebo v minulosti docházela ani ne třetina jejich dětí (pouze 28,3% z těch, kteří mají zkušenosti s českými školami). Z výzkumů vyplývá, že družina je pro děti migrantů velmi prospěšná, neboť zde má žák možnost navázat přátelské vztahy se svými spolužáky a má i větší prostor pro komunikaci (Kostelecká et al. 2013).

Většina migrantek a migrantů, jejichž děti navštěvovaly nebo navštěvují školy v ČR, má se školami kladné zkušenosti. Za největší překážku považují jazykovou bariéru (22,4% migrantů rodičů), přičemž nejvíce to vnímají vietnamští rodiče, kteří se i více než ostatní domnívají, že s nimi škola málo komunikuje, což může souviset právě s touto jazykovou bariérou. Migranti z ostatních zemí mimo EU zase o trochu více než jiní pociťují, že s nimi ve škole jednájí hůř než s ostatními.

Výsledky výzkumu ukazují, že mateřština nebo nabídky doučování hrají u migrantů a migrantek při výběru školy jen velmi malou roli a hlavním faktorem je stejně jako u majoritního obyvatelstva kvalita výuky a dopravní dostupnost školy. Ačkoli sice přetrvávají drobné problémy ve vztahu ke škole, obecně lze říci, že migranti a migrantky se ve vztahu ke škole jen velmi málo liší od majoritní společnosti a škola

je pro ně důvěryhodným partnerem. Škola přitom sehrává v procesu integrace velmi podstatnou roli, a to nejen při integraci dětí-migrantů, ale i jejich rodičů, kteří jsou prostřednictvím svých dětí v mnohem častějším kontaktu s majoritní společností, kde vznikají možnosti navazovat neformální kontakty. Již předchozí výzkum věnující se mimo jiné i integraci Ukrajinců a Vietnamců do české společnosti, realizovaný v roce 2013, poukázal na to, že na integraci má zejména v případě vietnamské komunity velmi významný vliv socializace dětí migrantů v české společnosti (Bernard a Mikešová 2014).

Ve výzkumu jsme se také věnovaly volnočasovým aktivitám dětí migrantů žijících v Praze. Skoro polovina migrantek a migrantů majících své děti v Česku uvedla, že jejich dítě navštěvuje nebo navštěvovalo nějaké kroužky; nejmenší podíl je mezi občany Vietnamu (odlišnost však není statisticky významná). Z výzkumů majoritní populace vyplývá, že z českých dětí ve věku 6–18 let kroužky navštěvovaly nebo navštěvují čtyři pětiny dětí (82–87 %), z nichž tři čtvrtiny se jich účastní pravidelně jedenkrát i vícekrát týdně.⁶³

Nejvíce navštěvované kroužky v populaci dětí migrantů a migrantek jsou stejně jako v případě majoritní populace kroužky sportovní (81 % z těch, co navštěvují nebo navštěvovaly nějaké kroužky). Z dalších zaměření jsou oblíbené kroužky hudební, taneční nebo dramatické, následované kroužky jazykovými nebo výtvarnými a rukodělnými. Naopak nejméně dětí migrantů navštěvuje kroužky zaměřující se na turistiku nebo přírodu.

Zajímaly jsme se též o možné důvody, které by rodičům z řad migrantek a migrantů bránily posílat své děti na kroužky. Z odpovědí není patrné, že by jim něco zásadního bránilo, spíše je to věc osobního rozhodnutí anebo v tom hrají roli jiné důvody jako délka pobytu (čím déle migrantky a migranti pobývají v Česku, tím je i vyšší podíl těch, jejichž děti kroužky navštěvují), ekonomická situace (finanční nedostupnost) nebo stáří dětí, neboť i u českých dětí návštěva kroužků úměrně klesá s růstem věku dětí. Třetina ukrajinských respondentů, kteří mají děti v Česku, uvedla, že kroužky jsou pro ně příliš drahé. Asi třetina též určitě nebo spíše souhlasila s tím, že o kroužcích nemají dostatek informací, nejvíce migranti rodiče z ostatních zemí mimo EU.

Jak ukázaly výzkumy v Česku, účast na mimoškolních zájmových aktivitách významně souvisí zejména s vyšší vzdělání rodičů, s životním postojem, hodnotami a aspiracemi (Šafr 2010). I v našem výzkumu se potvrdila souvislost se vzděláním rodičů, kdy s vyšším vzděláním převažují migrantky a migranti, jejichž děti na některé zájmové kroužky docházejí nebo docházely.

Z výzkumu celkově vyplývá, že ačkoli jsou obyvatelé Prahy s cizí státní příslušností často velmi pracovně zaneprázdněni a sami mají málo volného času, většina z nich má povědomí o různých volnočasových aktivitách pro své děti, které se jich velkou měrou účastní. Návštěva různých zájmových kroužků přispívá k integraci dětí do společnosti, neboť zde mají možnost se neformálně seznámit s dalšími vrstevníky, ale i majorita má možnost seznámit se s cizinci dlouhodobě žijícími v Praze.

Volnočasové aktivity migrantů a migrantek žijících v Praze

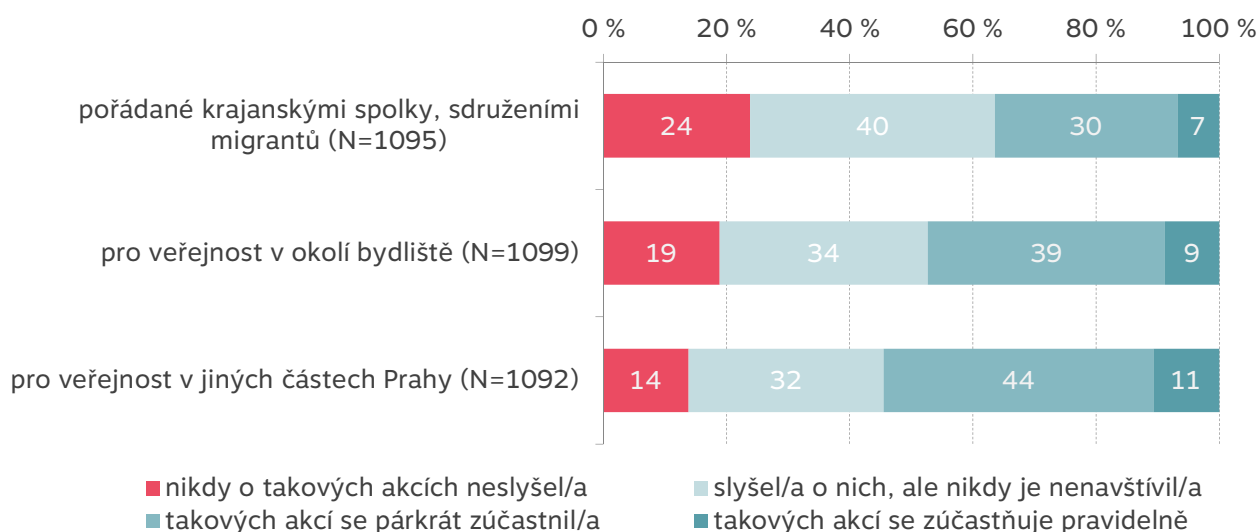
V našem výzkumu jsme se nezabývaly volnočasovými aktivitami dospělých migrantů a migrantek jako samostatným tématem, ale pouze jsme se na základě požadavku zadavatele výzkumu dotkly tématu povědomí a účasti na společenských akcích pro veřejnost, které jsou pořádány v Praze. Výsledky přinášejí poměrně zajímavé zjištění, že naprostá většina respondentů má povědomí o společenských akcích pro veřejnost a významná část se podobných akcí také osobně účastní.⁶⁴ Jedná se o veřejné akce jako například festivaly, koncerty nebo sportovní akce pořádané v okolí bydliště dotazovaných migrantů a migrantek anebo i v jiných částech Prahy. Zkušenosti s akcemi pro veřejnost v jiných částech Prahy jsou o něco intenzivnější než v případě akcí v okolí bydliště respondentů (viz Graf 34), což však může být způsobeno zejména tím, že velká část takovýchto akcí se pořádá v centru Prahy, kde bydlí jen velmi malý podíl migrantů a migrantek.

63 Při srovnání vycházíme z výzkumů Kultura 2011 a Periferie 2016 realizovaných Sociologickým ústavem AV ČR, v. v. i., v nichž byla položena podobná otázka (Patočková, Čermák, Vojtíšková a kol. 2012).

64 Viz otázka O.59 v dotazníku v příloze.

Graf 34: Zkušenosti migrantů s návštěvou společenských akcí pro veřejnost

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017

Povědomí a návštěvnost akcí pro širší veřejnost ze strany migrantek a migrantů je, jak se zdá, dokonce vyšší než u akcí pořádaných krajskými spolky nebo jinými sdruženími migrantů. Akce pro širší veřejnost o něco častěji navštěvují migranti z Ruska (56 % navštívilo aspoň jednou). Občané z Vietnamu jsou zase výrazněji zastoupeni mezi těmi, kteří mají nejen výrazné povědomí o akcích pořádaných krajany a jinými sdruženími migrantů, ale také je nejčastěji navštěvují (podobné druhy akcí navštívilo 56 % dotázaných Vietnamců). Návštěva krajských a jiných akcí pořádaných samotnými migranty je dost populární i ve skupině migrantů z ostatních zemí mimo EU (zde je návštěvnost podobných akcí 46 %, přičemž 14 % je navštěvuje pravidelně). O krajských akcích častěji vůbec nevědí migrantky a migranti, kteří neplánují žít v Česku nebo kteří mají jiný než trvalý pobyt. Migranti s trvalým pobytem se jich zúčastňují také o něco častěji než ostatní. Co se týče ekonomické aktivity, účastníci krajských akcí patří spíše mezi výše kvalifikované a etablované migranty.

Návštěva veřejných akcí pořádaných v různých částech Prahy souvisí s jazykovou vybaveností migrantek a migrantů a také s délkou pobytu v Česku. Těchto akcí se zúčastňují spíše migranti s velmi dobrou češtinou, ti se spíše špatnou znalostí českého jazyka o akcích pro veřejnost daleko častěji ani nevědí. O těchto akcích jsou podstatně lépe informováni migrantky a migranti, kteří plánují žít v Česku natrvalo, a častěji je i navštěvují (polovina se těchto akcí účastní). Naopak migranti, kteří zde pobyt neplánují, o veřejných akcích častěji vůbec nevědí. Účastníci akcí pro veřejnost se spíše rekrutují z migrantek a migrantů, kteří mají kvalifikovaná zaměstnání, řemeslníci a pomocní pracovníci se akcí spíše neúčastní nebo o nich často nemají povědomí.⁶⁵

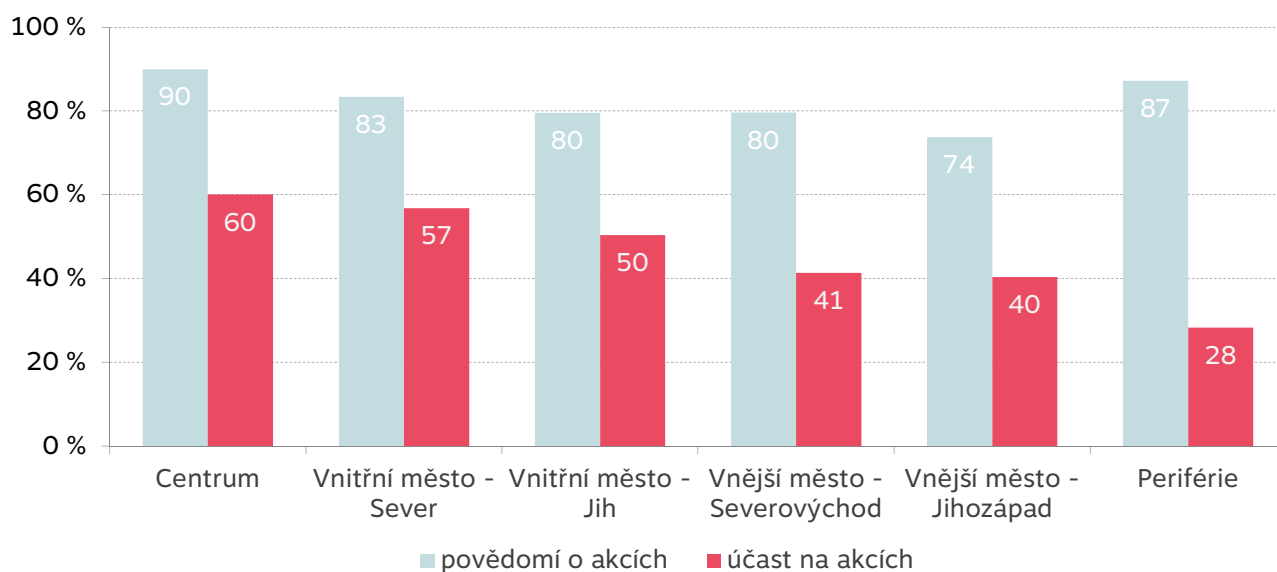
Podrobnější analýza podle typu lokalit naznačila, že migranti a migrantky v různých částech Prahy sice mají poměrně podobnou úroveň povědomí o veřejných akcích v okolí svého bydliště, ale osobně je navštěvují tím více, čím blíže k centru města bydlí (viz Graf 35). Až šest z deseti migrantů žijících v centru Prahy aspoň jednou navštívilo veřejnou akci v okolí. Ovšem příznačné je, že i mezi migranty a migrantkami žijícími na periférii téměř třetina aspoň jednou navštívila veřejnou akci v dané lokalitě.⁶⁶

65 Tito migranti pravděpodobně mají méně volného času.

66 Zde je ovšem potřeba si uvědomit, že na periférii bydlel jen malý počet respondentů našeho výzkumu.

Graf 35: Povědomí a návštěvnost veřejných akcí v okolí bydliště migrantů podle typu lokality

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017 (N = 1109)

V dotazníku jsme bohužel neměly prostor podrobně se ptát na pořadatele různých veřejných akcí, zejména na to, zda se jedná o jednotlivé městské části Prahy, nebo i jiné organizace.⁶⁷ Poměrně inspirativní pro jednotlivé městské části s vyšším počtem cizinců může být výše diskutované zjištění, že do povědomí migrantů a migrantek žijících v Praze se dostávají nejen hojně navštěvované celopražské akce nebo akce pořádané v centru metropole, ale také akce v okolí jejich bydliště. Domníváme se, že právě tyto veřejné akce mohou mít velký integrační potenciál, protože jsou výbornou příležitostí nejen pro zapojení do dění v nejbližším okolí, ale také pro seznámení kultur, navázání kontaktů s místní komunitou nebo seznámení se sousedy.

V otevřené otázce zaměřené na potřeby migrantek a migrantů vyjadřovali respondenti zájem o kulturní akce pro migranty ve svém jazyce. „Organizovat zábavné akce v ruštině, promítat ruské filmy s českými titulky.“ „Zřídit v městských knihovnách oddělení s ukrajinskou literaturou.“ „Vlastní časopis.“ „Více prostoru pro cizince v médiích a pro reklamu na akce požádané cizinci v ČR.“ Upozorňovali konkrétně na akce pro specifické skupiny, jako např. akce pro důchodce nebo pro děti. Často též zmiňovali snahu propojit kultury a zapojit se do místní komunity, zejména seznámit Čechy s jejich kulturou a tradicemi, přičemž by přivítali podporu v těchto aktivitách ze strany města. „Více akcí určených pro to, aby Češi poznali naše zvyky.“ „Uspořádat různé akce, abychom se jich mohli také zúčastnit a více integrovat. Rád bych se zúčastnil určité schůzky, kde bychom probrali místní komunitu.“ „Snažit se je zapojit do veřejných akcí, aby lépe poznali své sousedy.“ „Společné akce pro seniory (s Čechy), aby bylo možné se cítit blíž a ,mezi svými‘.“ „Nějaký mezikulturní festival, aby se snáze smazaly rozdíly mezi Čechy a Ukrajinci a kultury se vzájemně poznaly.“

Pocit bezpečí v Praze

Návštěva různých společenských akcí v hlavním městě do značné míry souvisí s pocitem bezpečí, který migranti a migrantky vnímají, a s vnímaným přístupem ze strany majority. Pocit bezpečí zásadně ovlivňuje kvalitu života a má vliv na rozhodnutí migrantů a migrantek, zda v daném místě setrvat a žít zde dlouhodobě, nebo se přestěhovat.

⁶⁷ Navíc je zde riziko, že migranti nebudou vědět, kdo přesně danou akci pořádal.

V dotazníku jsme se ptaly na otázku, zda migranti a migrantky považují Prahu za bezpečné město.⁶⁸ Určitě pozitivním zjištěním je, že většina dotázaných Pražanů s cizí státní příslušností (59 %) uvedla, že pocit nebezpečí v Praze vůbec nikdy nezažila, a třetina (32 %) přiznává, že tento pocit zažívá v Praze jen málokdy. To, že Praha není bezpečným městem, často pocituje zhruba 5 % oslovených migrantů a migrantek a pokaždé tento pocit má jen zlomek (1 %) z celého zkoumaného vzorku. Z výpovědí respondentů též vyplývá, že neexistují významné rozdíly ve vnímání pocitu bezpečí v Praze mezi muži a ženami.

Hlubší analýza ovšem vnáší určitou korekci do zdánlivě pozitivního celkového obrazu české metropole v očích zde žijících migrantů a migrantek. Pohlaví ani věk respondentů nemají výrazný vliv na to, zda se dotyční migranti a migrantky cítí v Praze více či méně bezpečně. Pocit nebezpečí v Praze ovšem zažívají výrazně častěji občané Vietnamu a ostatních států mimo EU s výjimkou Ukrajiny, Ruska a jiných zemí bývalého Sovětského svazu: kolem poloviny těchto migrantů pocit nebezpečí v Praze zažilo aspoň jednou (zatímco u ostatních skupin tento pocit uvádí kolem třetiny dotázaných). Pocit (ne)bezpečí se také poněkud liší podle lokality bydlení respondentů v našem vzorku. Podíl těch, kdo aspoň jednou zažili v Praze pocit nebezpečí, je nejvyšší mezi obyvateli historického centra (55 %), jižní části vnitřního města (49 %) a jihozápadní části vnějšího města (57 %).⁶⁹ Je zřejmé, že někteří migranti a migrantky kvůli svému původu a vzhledu mohou mít větší problém splynout s majoritou ve veřejném prostoru.

V otevřené otázce na závěr dotazníku, kde měli respondenti možnost se vyjádřit ke svým potřebám, bylo toto téma též zmíněno. V asi 13 % případů si migrantky a migranti přímo stěžovali na rasismus a xenofobii, jiní vytykali Čechům pouze netolerantnost, uzavřenost. *„Využívat potenciál migrantů a nedělat z nich lidi 2. sorty.“* *„Cizinci mají právo jako občané ČR, hlavně už přestaňte být rasisté.“* *„Změnit názor Čechů na Ukrajince.“* *„Změnit postoj vůči Ukrajincům, existuje názor, že Ukrajinci nejsou lidi, ale pracovní síla, kterou je možné jenom využít a vyhodit. Není třeba námi pohrdat!!!“* *„Nerozdělovat na Čechy a migranty.“* *„Nedělat rozdíly mezi námi.“* *„Zbavit se předsudků a dát lidem šanci na dobrý život.“* Toto jsou některé z výroků, které dokládají, jak se migranti a migrantky v Praze cítí.

Některé situace mají základ v jiném životním stylu, postojích, ale i charakteru majoritní populace a migrantů. Češi jsou podle cizinců často vnímáni jako uzavření a málo přátelští. I z jiných výzkumů vyplynulo, že Češi jsou podle migrantů pasivní a je třeba se s nimi znát delší dobu, aby mohlo být navázáno skutečné přátelství (Leontiyeva a Nečasová 2009). Migrantky a migranti by chtěli, aby k nim Češi byli milejší a přátelštější a aby více komunikovali. *„Být přátelštější.“* *„Myslím, že by měli být tolerantnější.“* *„Být milejší.“* *„Zlepšit své chování vůči neznámému.“* *„Větší přívětivost.“* Mezi odpověďmi byla několikrát zmíněna i nespokojenost s tím, jak o migračních informují média, a migranti vyzývali Prahu k větší informovanosti a vzdělávání Pražanů o migračních. *„Pracovat s českými občany ohledně problému nepřijetí cizinců, hlavně Rusů.“* *„Vadí mi negativní mediální obraz cizinců v ČR, který pak ovlivňuje postoj Čechů. Město Praha by mělo poskytovat více informací o cizincích.“*

Postoje majority a obraz cizinců v českých médiích

Obraz cizinců v médiích byl i předmětem jedné z otázek výzkumu, neboť média mají velmi významný vliv na postoj občanů k migrantům a migrantkám (viz např. Meltzer et al. 2017), který je vedle jazykových kompetencí migrantů, jejich úspěšného začlenění na trh práce a také do vzdělávacího, sociálního a zdravotního systému důležitým předpokladem pro jejich přijetí ze strany majoritní společnosti a pro vzájemné klidné soužití.

Řada výzkumů naznačuje, že postoje české veřejnosti vůči cizincům žijícím v této zemi patří mezi ty nejskeptičtější v Evropě (Leontiyeva a Vávra 2009; Leontiyeva 2015b; Čermáková a Leontiyeva 2017).

68 Viz otázka O.56 h) v dotazníku v příloze.

69 Zřejmě je to dáno tím, kde žijí specifické skupiny cizinců podle země původu.

Podle průzkumů Centra pro výzkum veřejného mínění (CVVM) se okolo tří pětín dotázaných v opakovaných průzkumech od roku 2015 vyjádřilo proti přijímání uprchlíků ze zemí, kde dochází k válečnému konfliktu (CVVM 2018). Vrcholu dosáhl negativní postoj vůči uprchlíkům na jaře roku 2017, tedy právě v době, kdy probíhal náš výzkum. V dubnu 2018 poklesl podíl dotazovaných, kteří jsou proti přijetí uprchlíků na 58 %. Rozdílné postoje vyjadřují dotazovaní k uprchlíkům z Blízkého východu a Afriky a k uprchlíkům z Ukrajiny. K těm druhým je postoj příznivější, ale přesto v jejich případě převažuje nesouhlas s přijetím do Česka nad souhlasem (ibid.). Právě postoj k migrační krizi významně ovlivnil a ovlivňuje postoj k cizincům obecně. Komunistická minulost, dlouholetá uzavřenost země a minimální zkušenost s cizinci těmto negativním postojům nahrává.

Vzhledem k celkovému spíše pozitivnímu a bezproblémovému obrazu pražských migrantů a migrantek v našem výzkumu (co se týče jejich postavení, vzdělání, jazykových schopností, začlenění do různých sfér života metropole a hlavně plánu ohledně budoucího života v ČR) se toto zjištění jeví jako ne příliš potěšující. Je zřejmé, že se jedná o subjektivní pocity migrantů a migrantek, které nemusí vždy odpovídat reálným zkušenostem s majoritní populací. Nicméně migranti a migrantky žijící v Praze pravděpodobně pociťují nálady v české společnosti a zřejmě také mediální diskurz týkající se migrantů v ČR a migrace jako takové.

Proto nás v dotazníku mimo jiné zajímalo, jak jsou naši respondenti spokojeni s obrazem migrantů v českých médiích.⁷⁰ Analýza výsledků ukázala, že s mediálním obrazem migrantů není spokojena (spíše nebo rozhodně nespokojena) více než polovina našich respondentů (57 %).⁷¹ S tím, jak jsou migranti a migrantky zobrazováni v českých médiích, jsou nejvíce nespokojeni občané Ruska a ostatních států mimo EU s výjimkou Ukrajiny a jiných zemí bývalého Sovětského svazu (zde je nespokojenost 69 %). Zajímavé je, že spokojenost s mediálním obrazem cizinců příliš nespočívá se vzdělanostně-kvalifikačními předpoklady respondentů ani s jejich znalostí českého jazyka. S mediálním obrazem jsou pouze o něco více spokojeni migranti, kteří plánují žít v Česku napořád.⁷²

Sympatie vůči jiným národnostem

V závěrečné části dotazníku jsme naše respondenty požádaly, aby označili svůj vztah k různým skupinám obyvatelstva (podle země původu) žijícím na území České republiky. Zde jsme se inspirovaly otázkou pokládanou v pravidelných omnibusových šetřeních Centra pro výzkum veřejného mínění (CVVM) a zajímalo nás, nakolik sympatie vůči jednotlivým národnostem mezi samotnými migranty a migrantkami žijícími v Praze odrážejí celkovou náladu v české společnosti.

Srovnání výsledků našeho výzkumu s šetřením CVVM realizovaným v březnu 2017⁷³ přineslo zajímavé poznatky. Graf 36 naznačuje, že migranti a migrantky obecně vyjadřují poněkud větší sympatie vůči jiným národnostem žijícím v ČR,⁷⁴ s výjimkou postojů ke Slovákům, kteří jsou pro většinovou populaci pochopitelně nejsympatičtější.⁷⁵ Zároveň je vidět, že migranti a migrantky ve svých postojích do velké míry kopírují preference majoritní populace a podobně jako Češi ze všech nabízených skupin nejmenší sympatie cítí vůči Romům a Arabům.

70 Viz otázka O.63 e) v dotazníku v příloze.

71 4 % dotázaných nedokázala mediální obraz migrantů posoudit.

72 Zde je samozřejmě také možný vliv sociální desirability nebo částečně i přebírání určitých stereotypů od majority. Data naznačují, že délka pobytu v ČR má na hodnocení mediálního obrazu migrantů nejednoznačný a nelineární vliv. Nespokojenost s obrazem migrantů v médiích stoupá ze 41 % na začátku pobytu až do pobytu v délce 10 let, kdy je s ním nespokojeno 61 % migrantů. Ovšem, u těch, kdo žijí v ČR po delší dobu, je podíl spokojených a nespokojených s mediálním obrazem migrantů zhruba vyrovnaný.

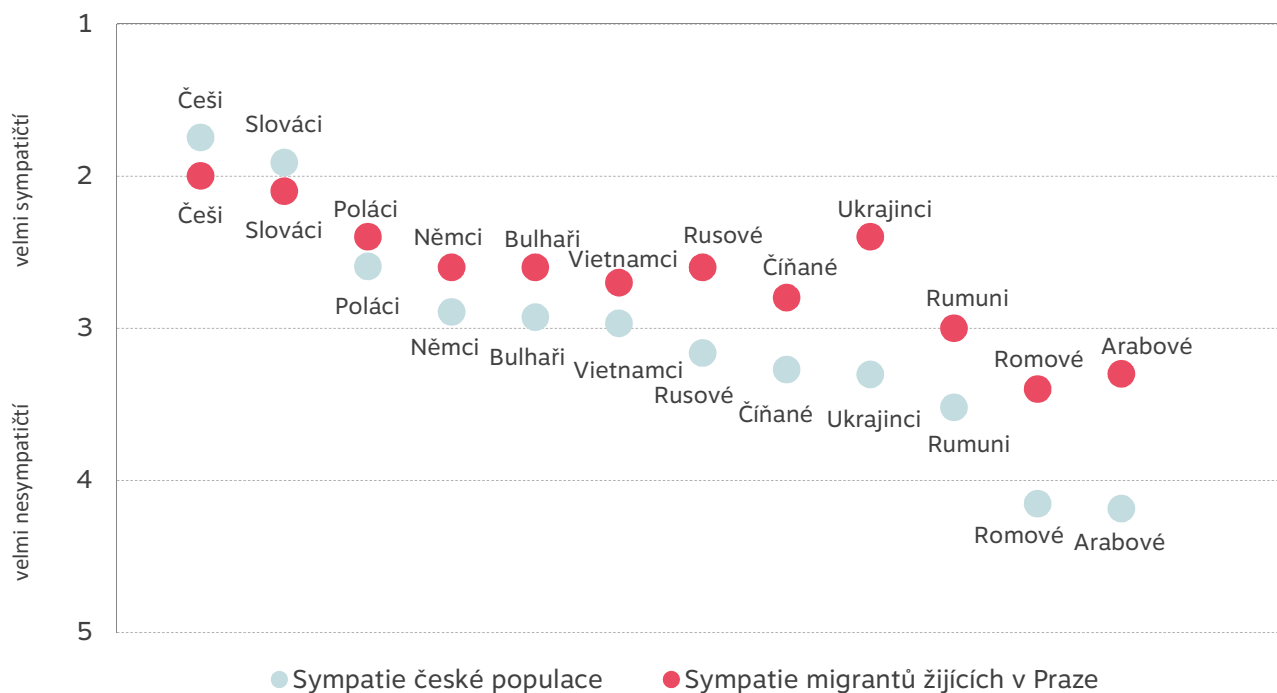
73 Data z tohoto výzkumu jsou k dispozici v Českém sociálněvědním datovém archivu.

74 Obzvláště je tento rozdíl patrný, pokud jde sympatie vůči národnostem výrazně zastoupeným v našem vzorku, zejména Ukrajincům a Rusům.

75 A také s výjimkou postojů k samotným Čechům.

Graf 36: Sympatie migrantů vůči jednotlivým skupinám žijícím v ČR – srovnání s postoji české populace

Poznámka: Graf znázorňuje průměrné sympatie vůči jednotlivým skupinám žijícím v ČR vyjádřené na škále od 1 „velmi sympatičtí“ do 5 „velmi nesympatičtí“.

Zdroj: CVVM – Naše společnost, březen 2017 (N = 1045); Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017 (N = 1109)

Analýza vyjádřených sympatií u jednotlivých skupin migrantů (podle občanství) naznačuje existenci jakési hierarchie, kdy vynecháme-li hodnocení sympatií vůči krajanům, je pořadí národností velmi podobné (viz Tabulka 2). Zatímco Češi jsou nejvíce sympatičtí, předsudky vůči Romům a Arabům jsou zřejmě velmi podobné ve všech skupinách dotázaných migrantů a migrantek. Podíváme-li se na postoje třech nejpočetnějších skupin, všimneme si o něco větší sympatie vůči kulturně blízkým Čechům a Slovákům mezi Rusy a Ukrajinci, zatímco pro Vietnamce jsou tyto národnosti (včetně Čechů) zřejmě o něco méně sympatické. Zároveň je zajímavé, že občané Ukrajiny a Ruska si navzájem vyjadřují o něco rezervovanější postoje ve srovnání s výpověďmi migrantů a migrantek z jiných postsovětských republik.⁷⁶

⁷⁶ Tyto sympatie jsou pravděpodobně ovlivněny současným konfliktem mezi Ukrajinou a Ruskem.

Tabulka 2: Sympatie vůči jednotlivým skupinám žijícím v ČR podle státního občanství

	Ukrajina	Rusko	Vietnam	postsovětské republiky	ostatní státy mimo EU
Češi	1,9	1,9	2,1	1,8	2,3
Slováci	2,0	2,0	2,4	1,8	2,4
Poláci	2,4	2,6	2,5	2,2	2,5
Němci	2,6	2,5	2,8	2,5	2,7
Bulhaři	2,6	2,6	2,6	2,4	2,9
Vietnamci	2,8	2,7	1,6	2,5	2,8
Rusové	2,9	1,8	2,7	2,2	2,9
Čiňané	2,9	2,9	2,5	2,6	2,9
Ukrajinci	1,9	3,0	2,8	2,5	3,0
Rumuni	3,0	3,2	2,8	2,7	2,9
Romové	3,5	3,5	3,4	2,9	3,1
Arabové	3,4	3,5	3,2	2,9	2,8

Poznámka: Tabulka znázorňuje průměrné sympatie vůči jednotlivým skupinám žijícím v ČR vyjádřené na škále od 1 „velmi sympatičtí“ do 5 „velmi nesympatičtí“.

Zdroj: Analýza postavení migrantů a migrantek v Praze, 2017 (N = 1109)

V kontextu diskutovaných sympatií vůči jednotlivým národnostem je vhodné si také připomenout, že respondenti našeho výzkumu často referovali nejen o projevech nepřijetí ze strany českých občanů, ale i jiných migrantů a migrantek žijících v Česku: aspoň jednou tyto projevy nepřijetí ze strany ostatních cizinců pocítila až polovina dotázaných respondentů (viz Graf 11 v části o sociální a ekonomické situaci migrantů). Zdá se, že ani migranti a migrantky nejsou imunní vůči stereotypům panujícím ve většinové společnosti. Analýza naznačila, že země původu migrantů v Praze často není určujícím faktorem pro úspěšnou integraci nebo naopak pro větší riziko výskytu problémů. Migranti a migrantky z různých zemí se často ocitají ve velmi podobných životních situacích (např. rodinných, pracovních, pobytových), a proto by vytvoření prostoru pro vzájemné setkávání migrantů mohlo snad pomoci při výměně důležitých informací i zkušeností a hlavně při vzájemném poznávání, které by mohlo přispět ke klidnému soužití všech obyvatel hl. m. Prahy do budoucna.

An aerial photograph of a city at sunset. The sky is a mix of light blue and orange. A tall, slender tower with a spire is visible on the right side of the frame. The city below is densely packed with buildings, many with red-tiled roofs. A semi-transparent white banner is overlaid on the lower half of the image, containing the text.

7. ZÁVĚREČNÁ DISKUZE A DOPORUČENÍ PRO BUDOUCÍ VÝZKUMY INTEGRACE

Migranti a migrantky žijící v Praze jsou různorodou skupinou, ať už jde o zemi jejich původu, ekonomický status nebo o míru zvládnutí češtiny. Šetření migrantů a migrantek ze zemí mimo EU ukázalo, že Praha láká především vzdělané a ekonomicky aktivní cizince, kteří často přicházejí do Česka s celou rodinou. Většina těchto migrantů a migrantek žije v Česku již delší dobu (průměrná délka pobytu je osm let) a je začleněna do české společnosti. Ekonomické příležitosti přivádějí do hlavního města i migranty a migrantky, kteří jsou najímáni na tzv. „prekérní“ pracovní místa, tedy pracovní místa nejistá a nechráněná, často nedostatečně finančně ohodnocená. Zhruba každý pátý zaměstnaný migrant či migrantka vykonává v Praze nekvalifikovanou nebo pomocnou práci. Tato skupina může být ohrožena nejen chudobou, ale i následným sociálním vyloučením, a to zejména kvůli nízkým příjmům, nejistému pobytovému statusu, omezené znalosti češtiny a časté sociální uzavřenosti.

Cílem našeho výzkumu bylo jednak získat základní deskriptivní informace o migrantech a migrantkách v Praze, které nelze čerpat z veřejných registrů, a zároveň informace, které mohou poskytovatelům veřejných služeb pomoci pochopit situaci a problémy migrantů a posloužit jako podklady pro lepší nastavení některých služeb zaměřených na podporu integrace migrantů. Je zřejmé, že hl. m. Praha se už nějakou dobou systematicky zabývá problematikou integrace migrantů na svém území. Existence poradních platforem, aktivity směrem k tvorbě a aktualizaci Koncepce hl. m. Prahy pro oblast integrace cizinců a v neposlední řadě i vypsání zakázky na tento výzkum zaměřený na zkoumání bariér a potřeb této cílové skupiny svědčí o tom, že si hl. m. Praha uvědomuje nejen potřebu spolupráce na komunitní úrovni, ale také důležitost dynamického přístupu k otázkám integrace založeného na zjišťování údajů (tzv. evidence based policy) o nezanedbatelné součásti populace, jakou obyvatelé hl. m. Prahy s cizí státní příslušností bezesporu jsou.

Co se týče rozmístění migrantů a migrantek po Praze, nelze hovořit o segregaci jako v případě jiných světových měst, ale spíše dochází k určité vnitřní diferenciaci skupin zpravidla podle státního občanství, které však do značné míry souvisí s jejich socioekonomickým postavením. Západní cizinci (z USA, Kanady, Švýcarska a Norska a ze zemí EU vyjma zemí střední a východní Evropy) významně častěji bydlí v historickém centru a ve vnitřním městě, a to v těch čtvrtích, které se řadí podle cen nemovitostí k těm nadprůměrným. Vietnamská komunita je významněji zastoupena v jihozápadní části vnějšího města, tedy ve čtvrtích, které patří svými cenami k lehce podprůměrným a kde dominují panelová sídliště. V případě státních příslušníků Ruské federace je model podobný situaci migrantů a migrantek ze Západu. Též jich významný počet bydlí ve vnitřním městě ve čtvrtích s nadprůměrnými cenami, avšak nejvíce jich je hlášeno ve Stodůlkách, které se cenou stavebních pozemků řadí k podprůměru. Tato čtvrť je nejoblíbenější podle dat z Cizineckého informačního systému i u občanů Ukrajiny. Jejich dalšími oblíbenými lokalitami jsou čtvrti vnitřního a vnějšího města jako Žižkov, Libeň, Smíchov nebo Letňany. Jen malý podíl Ukrajinců žije v centru a celkově v jejich případě převažují čtvrti s průměrnými nebo podprůměrnými cenami stavebních pozemků.

Klíčovým předpokladem pro úspěšnou integraci migrantů a migrantek, a to pro integraci v oblasti právní, pracovní, kulturní i sociální, je znalost jazyka hostitelské společnosti. Dle úrovně a míry používání češtiny v různých prostředích můžeme usuzovat, že více než třetina obyvatel Prahy s cizí státní příslušností umí velmi dobře česky. Další více než třetina má češtinu průměrnou a zhruba pětina umí česky špatně nebo vůbec. Migranti a migrantky s velmi dobrou češtinou jsou nejlépe integrováni – mají dobrá pracovní místa, neformální vztahy s majoritou a dobrý přehled o svých možnostech. Lidé s horší úrovní jazyka se častěji potýkají s různými potížemi a jsou méně informováni a nevyužívají tolik služby určené pro cizince a cizinky. Čeština respondentů se zlepšuje s dobou pobytu v ČR. Zároveň neplatí,

že mladší migranti v Praze hovoří lépe česky než starší – ve všech věkových kategoriích nalézáme skupinu osob s nižší úrovní zvládnutí jazyka. A nejde jen o nově přichozí migranty a migrantky. Špatná znalost češtiny koreluje s nízkokvalifikovanými pracovními pozicemi. Tato kombinace může vést k nemožnosti vzestupné mobility na trhu práce směrem k lepšímu a lépe placenému zaměstnání. Zároveň je zřejmé, že existuje i skupina migrantů a migrantek, jež se pravděpodobně dlouhodobě bez češtiny obejde (její velikost můžeme v našich datech odhadnout zhruba na 5–7 % dotázaných).

Dobu pobytu v délce zhruba pěti let lze považovat za dobu, kdy se migrantům a migrantkám podaří poměrně dobře ovládnout češtinu a tím se pro ně společenské instituce stávají srozumitelnějšími a přístupnějšími. Na neformální úrovni (ve volném čase, ale i v práci) ustávají potíže nebo problémy s komunikací v češtině po dvou letech. Osoby se špatnou češtinou podle našich zjištění spíše neupozorňují na případné komunikační nebo jiné potíže, které zažívají. Tito lidé také méně žádají služby tlumočnicků, protože často o podobných službách ani nevědí. Zdá se, že na úřadech a u lékaře je komunikace v češtině nejnáročnější a migrantům a migrantkám trvá delší dobu – až pět let – se na komunikaci v češtině adaptovat. V ostatních prostředích je tato doba kratší.

Nízká jazyková úroveň migranta a migrantky nutně nevede k tomu, aby vyhledávali kurzy češtiny, k tomu je třeba ještě další motivace – zejména kvalifikovaná práce. Na nějaký kurz češtiny chodila téměř polovina respondentů, častěji migranti a migrantky na počátku pobytu a s vyšší kvalifikací. Se zvyšující se kvalifikací a úrovní češtiny se zvyšuje zájem o pokročilejší nebo profesní kurzy češtiny. Největší překážkou účasti na kurzech je jejich vysoká cena a nevyhovující doba konání.

Špatná, ale i průměrná čeština brání migrantům v informovanosti – migranti s horší úrovní češtiny se do velké míry míjejí s informacemi o službách poskytovaných migrantům a častěji než migranti s velmi dobrou češtinou o nich nevědí, přestože by je více potřebovali využívat. Podobně jako u zažívaných potíží se ukázalo, že klíčový rozdíl je mezi osobami s velmi dobrou češtinou a těmi ostatními. Nejen migranti se slabou češtinou, ale i migranti s češtinou průměrnou jsou méně informováni, častěji se setkávají s potížemi, mají menší povědomí o veřejných bezplatných službách, nedokážou posoudit nabídky jazykových kurzů. Nelze tedy předpokládat, že průměrná čeština migrantovi stačí k získání dostatečné orientovanosti v prostředí.

Celkově však výsledky výzkumu přinesly poměrně uspokojivá zjištění o míře informovanosti migrantů a migrantek. Téměř dvě třetiny respondentů podle vlastních výpovědí mají (určitě nebo spíše) dostatek informací o svých právech a povinnostech. Kladné hodnocení vlastní informovanosti u migrantů a migrantek stoupá s délkou pobytu v Česku a také souvisí se znalostí češtiny (je také mírně vyšší u respondentů starších 35 let). Hůře svoji informovanost hodnotí nejen migranti a migrantky, kteří žijí v ČR méně než pět let, ale také ti, kteří jsou zaměstnání na nekvalifikovaných pracovních pozicích. Třetina respondentů odpověděla, že má k dispozici všechny informace, které potřebuje. Nedostatek informací migranti a migrantky nejčastěji pociťovali v sociální oblasti a také v oblasti zaměstnání.

Téměř polovina oslovených respondentů potřebné informace zjišťuje od ostatních známých krajanů nebo jiných cizinců. Druhou nejdůležitější strategií pro získávání potřebných informací bylo jejich zjišťování přímo na úřadech, a to jak osobně, tak i na oficiálních webových stránkách. Tento zdroj informací byl ovšem výrazně méně uváděn respondenty z Vietnamu, v jejichž případě jsou i v této otázce důležité především rodinné vazby. Podobně populárním zdrojem informací jako oficiální úřady byly jen jiné internetové stránky včetně diskuzí krajanů nebo jiných cizinců. Tento zdroj je využíván především občany Ruska, ale také migranta a migrantkami z ostatních zemí mimo EU (s výjimkou občanů Vietnamu, Ukrajiny a jiných postsovětských zemí).

Většina respondentů má povědomí o veřejných službách poskytovaných např. Integračním centrem Praha a dalšími neziskovými organizacemi zaměřenými na práci s migranta a migrantkami. Zhruba desetina jejich služeb využila nebo je využívá, a to včetně služeb komunitních tlumočnicků a interkulturních pracovníků. O službách častěji nevědí migranti s jiným než trvalým typem pobytu a migranti s pobytem do dvou let. Přitom právě pro migranta a migrantky na počátku pobytu v ČR jsou tyto služby zřejmě nejpotřebnější, ale zdá se, že se o nich dozvídají spíše postupně v průběhu pobytu, kdy je ale postupně přestávají potřebovat.

Pro integraci do majoritní společnosti jsou zásadní též plány migrantů a migrantek do budoucnosti a zejména to, zda svoji budoucnost projektují v Česku, či nikoli. Za nejvýznamnější faktor setrvání v Česku je vedle faktorů ekonomických považována existence a charakter primárních sociálních vazeb (Rákoczyová a Trbola 2009). Velmi významným integračním faktorem je zapojení dětí migrantů do českého školského systému (Nešporová a Kuchařová 2009; Rákoczyová a Trbola 2009). Z výsledků výzkumu vyplývá, že většina migrantů a migrantek, jejichž děti navštěvovaly nebo navštěvují školní zařízení v Česku, má kladné zkušenosti se školami. Za největší překážku považují jazykovou bariéru (22 % migrantů rodičů), přičemž nejvíce to vnímají vietnamští rodiče. Mateřština nebo nabídky doučování hrají u migrantů a migrantek při výběru školy jen velmi malou roli a hlavním faktorem je stejně jako u majoritního obyvatelstva kvalita výuky a blízkost nebo dopravní dostupnost školy. Ačkoli sice přetrvávají drobné problémy ve vztahu ke škole, obecně lze říci, že migranti a migrantky se ve vztahu ke škole jen velmi málo liší od majoritní společnosti a škola je pro ně důvěryhodným partnerem. Škola přitom sehrává v procesu integrace velmi podstatnou roli, a to nejen při integraci dětí-migrantů, ale i jejich rodičů, kteří jsou prostřednictvím svých dětí v mnohem častějším kontaktu s majoritní společností, kde vznikají možnosti navazovat neformální kontakty.

Ačkoli jsou migranti a migrantky často velmi pracovně zaneprázdněni a sami mají málo volného času, většina z nich má povědomí o různých volnočasových aktivitách pro své děti, které se jich velkou měrou účastní. I v tomto případě se děti migrantů nijak významně neliší od majority, a to ani výběrem kroužků, ani jejich návštěvností, a účast na mimoškolních zájmových aktivitách spíše souvisí s vyšší vzdělání rodičů, s životním postojem, hodnotami a aspiracemi než s národností.

Co se týče volnočasových aktivit dospělých migrantů a migrantek, přestože jsme je zkoumaly pouze okrajově, z výsledků vyplývá, že naprostá většina respondentů má povědomí o společenských akcích pro veřejnost a významná část se podobných akcí také osobně účastní. Jedná se o veřejné akce jako například festivaly, koncerty nebo sportovní akce pořádané v okolí bydliště dotazovaných migrantů a migrantek anebo i v jiných částech Prahy. Povědomí a návštěvnost akcí pro širší veřejnost je dokonce vyšší než u akcí pořádaných krajskými spolky nebo jinými sdruženími migrantů. Nicméně v otevřené otázce migranti a migrantky vyjadřovali zájem o kulturní akce ve svém rodném jazyce, ale též o akce, kde by mohli seznámit českou společnost se svou kulturou.

Návštěva různých společenských akcí v hlavním městě do značné míry souvisí s pocitem bezpečí, který migranti a migrantky vnímají, a s vnímaným přístupem ze strany majority. Pocit bezpečí zásadně ovlivňuje kvalitu života a má vliv na rozhodnutí migrantů, zda v daném místě setrvat a žít zde dlouhodobě nebo se přestěhovat. Migranti a migrantky podle svých výpovědí obecně považují Prahu za bezpečné město. Z hlubší analýzy však vyplynulo, že občané Vietnamu a ostatních států mimo EU s výjimkou Ukrajiny, Ruska a jiných zemí bývalého Sovětského svazu pocit nebezpečí v Praze zažívají výrazně častěji: kolem poloviny těchto migrantů pocit nebezpečí v Praze zažilo aspoň jednou (zatímco u ostatních skupin tento pocit uvádí kolem třetiny dotázaných).

Podstatný je však též postoj majoritní společnosti k cizincům, který je do velké míry ovlivněn obrazem migrantů v médiích. Řada výzkumů naznačuje, že postoje české veřejnosti vůči cizincům žijícím v této zemi patří mezi ty nejskeptičtější v Evropě (Leontiyeva a Vávra 2009; Leontiyeva 2015b; Čermáková a Leontiyeva 2017). S mediálním obrazem migrantů a migrantek není podle našeho výzkumu spokojena více než polovina našich respondentů. Nejvíce nespokojeni jsou občané Ruska a ostatních států mimo EU s výjimkou Ukrajiny a jiných zemí bývalého Sovětského svazu. Zajímavé je, že spokojenost s mediálním obrazem cizinců příliš nesouvisí se vzdělanostně-kvalifikačními předpoklady respondentů ani s jejich znalostí českého jazyka.

Respondenti našeho výzkumu často referovali o projevech nepřijetí ze strany českých občanů, ale také o projevech nepřijetí ze strany jiných migrantů a migrantek žijících v Česku: aspoň jednou tyto projevy nepřijetí ze strany ostatních cizinců pocítila až polovina dotázaných respondentů. Zdá se, že ani migranti a migrantky nejsou imunní vůči stereotypům panujícím ve většinové společnosti, a ze zkoumání sympatií k ostatním národnostem vyplývá, že do velké míry kopírují preference majoritní populace. Podobně jako Češi ze všech nabízených skupin nejmenší sympatie v našem výzkumu vyjadřovali vůči Romům a Arabům.

Analýza též naznačila, že země původu migrantů a migrantek v Praze často není určujícím faktorem pro úspěšnou integraci a nesouvisí s větším rizikem výskytu problémů. Celkově mezi migranty a migrantkami převažují lidé, kteří se nepotýkají s výraznými sociálními nebo finančními problémy. I když neznáme konkrétní údaje o výši příjmů respondentů výzkumu, je patrné, že čtvrtina až třetina osob se může nacházet v sociálně nevýhodné životní situaci či v situaci velmi křehké rovnováhy. Omezená schopnost platit náklady na potraviny či bydlení může být ohrožujícím faktorem, navíc v podobné finanční situaci je zjevné, že migranti například nemohou platit za kurzy češtiny a zlepšit tak svou situaci na trhu práce. Čím kvalifikovanější pozice migranti a migrantky zastávají, tím mají menší obtíže hradit náklady. Obtížnost hrazení nákladů též klesá s délkou pobytu a jeho typem (migranti, kteří v ČR pobývají déle a mají zde trvalý pobyt, hradí náklady snadněji).

Několik doporučení pro oblast integrace cizinců v hl. m. Praze

V době přípravy Aktualizované Koncepce hl. m. Prahy pro oblast integrace cizinců se tento výzkum teprve realizoval. Nicméně výzkumný tým se účastnil odborných workshopů a diskuzí zaměřených na přípravu této aktualizace a některá předběžná zjištění výzkumu byla konzultovaná i se zástupkyní Integrovaného centra Praha, která se na přípravě koncepce podílela. Podle konzultací se zadavatelem doporučení a výstupy publikované v závěrečné zprávě v projektu v roce 2017 již byly do jisté míry zohledněny ve strategických materiálech hl. m. Prahy. Nicméně na závěr této knihy si dovoluujeme uvést několik obecnějších doporučení, která, jak doufáme, mohou být relevantní pro vývoj koncepce pro oblast integrace cizinců do budoucna.

Co se týče oblasti vzdělávání, doporučujeme provést samostatný specifický výzkum pouze migrantů a migrantek, kteří mají sami nebo prostřednictvím svých dětí zkušenosti s českým školským systémem a zejména se školami na území Prahy. Vzhledem k omezenému počtu respondentů, kteří mají zkušenosti s českým školským systémem v našem výzkumném vzorku, nebylo možné se hlouběji věnovat rozdílům mezi některými skupinami migrantů a migrantek podle státního občanství, délky pobytu, jazykových kompetencí nebo místa pobytu v Praze, ale i jiných charakteristik. Pro porozumění problémům by bylo vhodné zjistit i konkrétní zkušenosti a příklady dobré praxe migrantů a migrantek. Z výzkumu se zdá, že škola je pro migranty a migrantky důvěryhodným partnerem a určitou bránou do kontaktů s majoritní populací prostřednictvím společných aktivit dětí. Podobně tomu je i v případě volnočasových aktivit dětí, kdy dochází k neformálním kontaktům a k seznámení migrantů a majoritní populace.

Z předchozích výzkumů vyplynulo, že začleňování žáků cizinců je mnohem více otázkou samotných škol a že je z velké části na nich, jak k tomu přistupují. Do nedávna neexistovala pravidla, jak při integraci žáků s odlišným mateřským jazykem postupovat. Teprve nový školský zákon, platný od ledna 2017, se trochu více zabývá i dětmi cizinců ze zemí mimo EU, které tvoří většinu žáků cizinců v pražských školách. Hlavní otázkou však i nadále zůstává financování aktivit zaměřených na lepší začleňování dětí s jiným mateřským jazykem.

Co se týče informovanosti, zdá se, že pražští migranti a migrantky jsou poměrně dobře pokryti nejen informacemi, ale i službami, které poskytují neziskové organizace zaměřující se na práci s migranty. Přestože jen menší část migrantů a migrantek oslovených v našem výzkumu osobně využila bezplatné služby NNO, je důležité, že nadpoloviční většina ví, kam se v případě vzniku problémů obrátit, protože má o těchto službách povědomí.⁷⁷ Vezmeme-li v potaz velký počet migrantů a migrantek žijících v hl. m. Praze a také skutečnost, že se jedná většinou o usazené migranty se spíše delším pobytem v této zemi, rozhodně nelze výše zmíněné zjištění chápat jako signál toho, že bezplatné služby neziskových organizací nejsou potřeba. Navíc pokrytí službami není úplně rovnoměrné a některé skupiny jsou hůř dosažitelné.

⁷⁷ Nejžádanější a také nejznámější bylo mezi našimi respondenty bezplatné právní poradenství, které osobně aspoň jednou využila až pětina dotázaných, zatímco dvě třetiny o tomto poradenství slyšely, ale nikdy ho nevyužily. Využití jiného bezplatného poradenství a také bezplatného doprovodu tlumočnicka bylo o něco menší, ale ne úplně zanedbatelné, zatímco povědomí o těchto službách má opět přes polovinu respondentů.

Výzkum ukázal, že špatná, ale i průměrná čeština brání migrantům a migrantkám v informovanosti. Respondenti s horší úrovní češtiny se do velké míry mýjejí s informacemi o poskytovaných službách, přestože by je více potřebovali využívat. Zdá se, že část migrantů a migrantek je z různých důvodů (nejčastěji neznalost jazyka, ale i vzhledem k jejich pracovním podmínkám) velmi zranitelná a informace nevyhledává nebo je vyhledat mnohdy ani neumí. Proto se podpora aktivit neziskových organizací zaměřujících se na práci s migranty a migrantkami, zejména terénních prací, v tomto směru jeví jako důležitá. Cílené oslovování – ať s informacemi o pobytu a službách, nebo s nabídkami kurzů češtiny – nově přichozích migrantů, migrantů na méně kvalifikovaných pozicích a migrantů s průměrnou a horší úrovní češtiny se zdá klíčové, neboť právě oni jsou cílovou skupinou nabízené podpory, která jim může pomoci zlepšovat jejich pozici na trhu práce i ve společnosti.

Zároveň při nastavení nabídky kurzů českého jazyka je dobré mít na vědomí nejen potřeby nově přicházejících migrantů a migrantek, ale i těch, kteří zde pobývají již delší dobu, ale finančně nedosáhnou na komerční kurzy nebo nemají možnost rozvíjet své znalosti češtiny v pracovním nebo rodinném prostředí. I migrantky a migranti, kteří zde žijí již několik let, pocítují určitou jazykovou bariéru v takových důležitých situacích, jako je například návštěva lékaře. Je zřejmé, že jen základní jazykové dovednosti migrantům a migrantkám žijícím v Praze nevystačí k tomu, aby mohli řešit mnoho důležitých životních situací nebo například uplatnit svoji původní kvalifikaci na českém trhu práce. Proto je u těchto cizinců vhodné uvažovat o nabídce navazujících a specifických kurzů českého jazyka.

Výzkum poukázal na určitou komunikační bariéru na úřadech a také na nedostatek informací v takových důležitých oblastech života migrantů, jako je sociální systém, práce a pobytová agenda. Zmíněné informační a komunikační bariéry mohou být způsobené jak nedostatkem jazykových znalostí migrantek a migrantů, tak i slabou jazykovou kompetencí úředníků. Navíc výrazná kulturní odlišnost některých migrantů a migrantek může jazykovou a s ní spojenou celkovou komunikační bariéru ještě znásobit. Zatímco u migrantů je možné hovořit o zvýšení dostupnosti kurzů češtiny a jejich pokrytí (včetně specifických požadavků na jazykové kompetence v určitých sférách, kde migranti cítí největší deficit) a také o posílení integračních kurzů, bylo by smysluplné zaměřovat se i na vzdělávání úředníků, kteří se profesně setkávají s migranty, a na navyšování jejich jazykových⁷⁸ nebo interkulturních kompetencí.

Zvyšování interkulturních a jazykových kompetencí úředníků na vybraných pozicích je důležitou dlouhodobou strategií ke zvládnutí komunikačních bariér mezi migranty a úředníky. Ovšem jako správná cesta se nám jeví také podpora služeb komunitních tlumočnicků a interkulturních pracovníků, jejichž působení může přinést dobré výsledky již v krátkodobém horizontu. Ačkoliv byly tyto služby zavedeny poměrně nedávno, výzkum ukázal, že pro určitou část dotazovaných migrantů a migrantek mají smysl. Zejména jednalo-li se o migranty a migrantky v ohroženější pozici, kteří ekonomicky nedosahují na možnost platit si tlumočení a nemají příliš silné rodinné nebo jiné osobní vazby v Česku.

Ačkoli mnozí migranti a migrantky uvádějí, že mají poměrně dostatek informací o svých právech a povinnostech, tak v otevřené otázce týkající se toho, jak by Praha migrantům mohla pomoci, respondenti požadovali poměrně často i další informace týkající se jejich pobytu v Praze. Zejména zmiňovali možnost zjišťovat informace o různých oblastech prostřednictvím přehledných webových stránek. Vedle dostatku informací je potřebná i jejich pravidelná aktualizace a dostupnost v různých jazykových mutacích.

Další významnou otázkou je vzájemné soužití. Z výzkumu vyplývá, že migranti a migrantky mají zájem na začlenění do majoritní společnosti. Doporučujeme proto podporovat různé platformy pro setkávání s majoritou, kde může dojít k vzájemnému seznámení kultur, případně v již probíhající podpoře pokračovat. Nezanedbatelnou úlohu v tom hrají různé volnočasové aktivity, kulturní a sportovní, a to nejen zaměřené na děti, ale například i na seniory. „Praha – metropole všech“ by neměl být slogan vztahující se jen k migrantům a migrantkám, ale také směrem k majoritě. Zde je možné uvažovat o posílení vzdělávací kampaně na školách, akcích pro veřejnost apod., kde by se mohla majorita seznámit i s obyvateli – sousedy – s cizí státní příslušností.

78 Naši respondenti nejčastěji poukazovali na nedostatek komunikace v anglickém jazyce.

Dále bychom chtěly doporučit, aby se výzkum zaměřený na postavení migrantů a migrantek v Praze pravidelně opakoval, neboť právě prostřednictvím opakovaných výzkumů lze sledovat vývoj integrace obyvatel Prahy s cizí státní příslušností. Doporučujeme však neomezovat zkoumaný vzorek pouze na obyvatele tzv. třetích zemí, ale zkoumat všechny migranty a migrantky žijící dlouhodobě na území hlavního města včetně občanů EU, kteří v mnoha případech mohou zažívat podobné potíže, a dokonce mohou být i v ohroženější pozici kvůli tomu, že nejsou primárním cílem integračních politik.

S ohledem na omezení našeho celopražského výzkumu vypovídat o potřebách a bariérách migrantů a migrantek v jednotlivých částech Prahy (příliš podrobné členění není vzhledem k počtu respondentů možné) považujeme za vhodné, aby jednotlivé městské části podobně jako hl. m. Praha i nadále hledaly možnosti zadávání dílčích studií na lokální úrovni (jako např. Sýkora et al. 2015; Kováčová a Holečková 2016; Sýkora et al. 2016; Topinka a Janků 2018). Tyto výzkumy by měly být zaměřené na specifika dané lokality (a také specifické skupiny migrantů a migrantek), měly by zjišťovat chybějící informace, ale i reflektovat dosavadní zkušenosti, co se týče práce s migranty. Věříme, že zjišťování potřeb migrantů a migrantek v hl. m. Praze je klíčové pro správné nastavení integračních politik. Zajištění podmínek pro úspěšné začlenění migrantů a migrantek dlouhodobě žijících v metropoli je zároveň podle našeho soudu správnou cestou pro klidné soužití s majoritou a budoucí prosperitu hl. m. Prahy.

Literatura

- Bernard, J., Y. Leontiyeva. 2013. „Cizinci jako obtížně dosažitelná populace.“ *Data a výzkum – SDA Info* 7 (1): 57–80, <https://doi.org/10.13060/1802-8152.2013.7.1.3>.
- Bernard, J., R. Mikešová. 2014. „Sociální integrace imigrantů na rozhraní mezi dočasnou migrací a trvalým usazením.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 50 (4): 521–545, <https://doi.org/10.13060/00380288.2014.50.4.107>.
- Berry, J. W. 1992. „Acculturation and Adaptation in a New Society.“ *International Migration* 30: 69–85. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.1992.tb00776.x>
- Borkert, M., T. Caponio. 2010. „Introduction: the local dimension of migration policymaking.“ Pp. 9–32 in Caponio, T., M. Borkert. (eds.). *The local dimension of migration policymaking*. Amsterdam University Press.
- Bosswick, W., F. Heckmann. 2006. *Social Integration of Immigrants: Contribution of Local and Regional Authorities*. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. Dostupné na: <http://edz.bib.uni-mannheim.de/daten/edz-ma/esl/06/ef0622en.pdf> [navštíveno 1. 10. 2018].
- Bušítková, L. 1999. „Analýza sociálních sítí.“ *Sociologický časopis* 35 (2): 193–206.
- Čermák, Z., E. Janská. 2011. „Rozmístění a migrace cizinců jako součást sociálněgeografické diferenciaci Česka.“ *Geografie* 116 (4):422–439.
- Čermáková, D., M. Nekorjak. 2009. „Ukrainian middleman system of labour organisation in the Czech Republic.“ *Journal of Economic & Social Geography* 100 (1): 33–43, <https://doi.org/10.1111/j.1467-9663.2009.00505.x>.
- Čermáková D., Y. Leontiyeva. 2017. „I do not mind immigrants; it is immigration that bothers me. The inconsistency of immigration attitudes in Europe.“ *Geografie* 122 (4): 500–525. Dostupné na: www.geografie.cz/archiv/stahnout/85 [navštíveno 1. 10. 2018].
- ČSÚ (Český statistický úřad). 2018. Cizinci v ČR -2018. Dostupné na: www.czso.cz/csu/czso/cizinci-v-cr-2018 [navštíveno 31. 12. 2018].
- CVVM. 2018. Postoj české veřejnosti k přijímání uprchlíků – duben 2018. Tisková zpráva Dostupné na: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4643/f9/pm180608.pdf [navštíveno 1. 10. 2018].
- Dobiášová, K., H. Hnilicová. 2010. „Imigranti a zdravotní politika v ČR.“ *Zdravotnictví v České republice* XIII (4): 122–127.
- Dobiášová, K., O. Vyskočilová, B. Čabanová. 2004. „Zdravotní stav a péče o zdraví občanů bývalého SSSR pobývajících dlouhodobě v ČR a občanů ČR.“ *Zdravotní politika a ekonomika* 2004/1: 6–97 Kostelec nad Černými lesy, IZPE.
- Downes, J. F., M. Loveless. 2018. „Centre right and radical right party competition in Europe: Strategic emphasis on immigration, anti-incumbency, and economic crisis.“ *Electoral Studies* 54: 148–158, <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2018.05.008>.
- Drbohlav, D. 2005. „Integrace imigrantů bez obcí? – Dům stavěný na písku.“ Pp. 55–59 in Sýkora, L., Temelová, J. (eds.). *Prevence prostorové segregace*. Praha, Přírodovědecká fakulta UK v Praze, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR.
- Drbohlav, D. 2011. „Imigrace a integrace cizinců v Česku: Několik zastavení na cestě země v její migrační proměně z Davida na téměř Goliáše.“ *Geografie* 116 (4): 401–421.
- Drbohlav, D. (ed.). 2009. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů (Česko v evropském kontextu)*. Praha: Karolinum.
- Drbohlav, D., Z. Čermák. 1998. „International Migrants in Central European Cities.“ Pp. 87–107 in G. Enyedi (ed.). *Social Change and Urban Restructuring in Central Europe*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Drbohlav, D., L. Medová, Z. Čermák, E. Janská, D. Čermáková, D. Džúrová. 2010. *Migrace a (i)migranti v Česku*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Džúrová, D., D. Drbohlav. 2014. Gender Inequalities in the Health of Immigrants and Workplace Discrimination in Czechia. *BioMed Research International*, Article ID 480425, pp. 1–9. <https://doi.org/10.1155/2014/480425>
- Džúrová, D., P. Winkler, D. Drbohlav. 2014. „Immigrants’ Access to Health Insurance: No Equality without Awareness.“ *International Journal of Environmental Research and Public Health* 11: 7144–7153, <https://doi.org/10.3390/ijerph110707144>.
- Ellis, M., G. Almgren. 2009. „Local Contexts of Immigrant and Second-Generation Integration in the United States.“ *Journal of Ethnic and Migration Studies* 35 (7): 1059–1076, <https://doi.org/10.1080/13691830903006119>.
- Esser, H. 2000. *Soziologie. Spezielle Grundlagen. Band 2: Die Konstruktion der Gesellschaft*. Frankfurt-New York: Campus.

- Ezzeddine, P. 2012. „Mateřství na dálku. Transnacionální mateřství ukrajinských migrantek v České republice.“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 13 (1): 24–32.
- Ezzeddine, P. et al. 2014. *Migrantky a nájemná práce v domácnosti v České republice*. Praha: Sdružení pro integraci a migraci. Dostupné na: www.migrace.com/docs/140925_vysledky-vyzkumu-najemne-prace-v-domacnosti-v-cr.pdf [navštíveno 1. 10. 2018].
- Ezzeddine-Lukšíková, P., Kocourek, J., Y. Leontiyeva. 2006. Internal restrictions on the participation of the Vietnamese and Ukrainian ethnic groups on the Czech labour market. Prague: International Organization for Migration. Dostupné na: www.cerge-ei.cz/pdf/gdn/rrc/RRCV_53_paper_01.pdf [navštíveno 1. 10. 2018].
- Gabal, I., J. Kocourek. 2007. *Analýza přístupu žen imigrantek a mužů imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v České republice*. Dostupné na: www.cizinci.cz/files/clanky/484/Analiza_imigranti.pdf [navštíveno 1. 10. 2018].
- Gordon, M. 1964. *Assimilation in American Life*. New York: Oxford University Press.
- Górny A., Kindler M. 2016. “The Temporary Nature of Ukrainian Migration: Definitions, Determinants and Consequences.” Pp. 91–112 in Fedyuk O., Kindler M. (eds). *Ukrainian Migration to the European Union*. IMISCOE Research Series. Springer, Cham, https://doi.org/10.1007/978-3-319-41776-9_6.
- Granovetter, M. 1973. „The Strength of Weak Ties.“ *The American Journal of Sociology* 78 (6):1360–1380, <https://doi.org/10.1086/225469>.
- Hamberger, A. 2009. „Immigrant integration: Acculturation and social integration.“ *Journal of Identity and Migration Studies*, 3(2): 2–21.
- Helbling, M. 2014. „Framing Immigration in Western Europe.“ *Journal of Ethnic & Migration Studies* 40(1): 21–41, <https://doi.org/10.1080/1369183X.2013.830888>.
- Hnilicová, H., K. Dobiášová. 2009. Zpráva o stavu zdraví a zdravotní péče pro imigranty v ČR. Praha: Ústav veřejného zdravotnictví a mezinárodního práva. Dostupné na: www.spolekkolumbus.cz/attachments/article/39/Zpr%C3%A1va_o_stavu_zdrav%C3%AD_migrant%C5%AF_v_%C4%8CR_na_web.pdf [navštíveno 1. 10. 2018].
- Hnilicová, H., K. Dobiášová, P. Čížinský, L. Studený, J. Juránek. 2012. „Analýza komerčního zdravotního pojištění cizinců.“ Dostupné na: http://osf.cz/wp-content/uploads/2015/08/Analiza_Konzorcium_final.pdf [navštíveno 1. 10. 2018].
- Hofírek, O., M. Nekorjak. 2009. „Vietnamští imigranti v českých velkoměstech – Integrace přistěhovalců z Vietnamu.“ Pp. 161–197 in M. Rákoczyová, R. Trbola. *Sociální integrace přistěhovalců v české republice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Horáková, M., D. Čerňanská. 2001. *Zaměstnávání cizinců v České republice. Část II. Závěrečná zpráva z empirického šetření*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. Dostupné na: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/zamci2.pdf> [navštíveno 1. 10. 2018].
- Hradečná P., M. Jelínková, P. Ezzeddine, H. Havelková. 2016. *Ženy na vedlejší koleji (?) – Gender, migrace a stárnutí*. Praha: Sdružení pro integraci a migraci. Dostupné na: www.migrace.com/docs/161018_publikace-zvk_web_final.pdf [navštíveno 1.10. 2018].
- Janská, E., J. Bernard. 2015. „Koncentrační, či dekoncentrační procesy? Faktory ovlivňující vnitřní migraci imigrantů v Česku.“ *Geografie* 120 (4): 585–602.
- Janská, E., Z. Čermák, R. Wright. 2013. „New Immigrant Destinations in a New Country of Immigration: Settlement Patterns of Non-natives in the Czech Republic.“ *Population, Space and Place* 20 (8): 677–767. <https://doi.org/10.1002/psp.1824>
- Janská, E., A. Průšvicová, Z. Čermák. 2011. „Možnosti výzkumu integrace dětí Vietnamců v Česku: příklad základní školy Praha-Kunratice.“ *Geografie* 116 (4): 480–496.
- Jelínková, M. 2007. „Přístupy (ne)legálních migrantů ke zdravotní péči.“ *Migraceonline.cz*. Dostupné na: www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/pristup-ne-legalnich-migrantu-ke-zdravotni-peci [navštíveno 1. 10. 2018].
- Jelínková M. 2011. „Vliv práce na zdraví migrantů – příslušníků mongolské menšiny v České republice.“ *Kontakt* 13 (2): 187–196.
- Jelínková, M. 2014. *Výsledky výzkumu o pracovních podmínkách občanů Bulharska, Rumunska a Moldavska v České republice. Zpráva z výzkumu*. Praha: Diakonie Českobratrské církve evangelické – Středisko celostátních programů a služeb.
- Jelínková, M., L. Trlifajová. 2013. *Obchod s lidmi za účelem pracovního vykořisťování a nucené práce v ČR se zvláštním zřetelem na státní příslušníky Bulharska a Rumunska. Závěrečná zpráva projektu TA ČR*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR.

- Kostecká, Y., T. Kostecký, J. Kohnová, M. Tomášová, K. Pokorná, K. Vojtíšková, M. Šimon. 2013. *Žáci-cizinci v základních školách. Fakta, analýzy, diagnostika*. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta.
- Kováčová, V., P. Holečková. 2016. Analýza života cizinců v MČ Praha 10. Výzkumná zpráva projektu. Dostupné na: https://scac.cz/wp-content/uploads/2018/03/Praha10_Analyza-cizincu_KV.pdf [navštíveno 1. 10. 2018].
- Kušniráková, T., A. Plačková, V.A. Tran Vu. 2013. *Vnitřní diferenciací Vietnamců pro potřeby analýzy segregace cizinců z třetích zemí. Výzkumná zpráva*. Fuertos, o. s. Dostupné na: www.cizinci.cz/repository/2283/file/diferenciaci_vietnamcu.pdf [navštíveno 1. 10. 2018].
- Leontiyeva, Y. 2011. «Immigranti v ČR – žádání a nechtění. Současné migrační a integrační politiky v ČR.» Pp. 13–36 in Trbola, R., M. Rákoczyová (eds.). *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR I*. Praha: Barrister & Principal, pp. 13–36.
- Leontiyeva, Y. 2014. „The Education–Employment Mismatch among Ukrainian Migrants in the Czech Republic.“ *Central and Eastern European Migration Review* 3 (1): 63–84.
- Leontiyeva, Y. 2015a. „Kdo jsou ukrajinští migranti, kteří posílají peníze do zahraničí? Analýza faktorů ovlivňujících posílání peněžních remitencí.“ Pp. 185–199 in D. Drbohlav (ed.). *Ukrajinská pracovní migrace v Česku. Migrace – remittance – (rozvoj)*. Praha: Karolinum.
- Leontiyeva, Y. 2015b. „Postoje k migrantům v zemích Visegrádské čtyřky: proměny v čase a kontextuální vlivy.“ Pp. 143–158 in K. Plečtitá (ed.). *Národní identity a identifikace. Česká republika – Visegrádská čtyřka – Evropská unie*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Leontiyeva Y. 2016. „Ukrainians in the Czech Republic: On the Pathway from Temporary Foreign Workers to One of the Largest Minority Groups.“ Pp. 133–149 in O. Fedyuk, M. Kindler (eds.). *Ukrainian Migration to the European Union: Lessons from Migration Studies*. Springer International Publishing, https://doi.org/10.1007/978-3-319-41776-9_8.
- Leontiyeva, Y., Ezzeddine, P., Plačková, A. 2013. *Životní styl, jazykové znalosti a potřeby ukrajinských a vietnamských migrantů v ČR. Závěrečná zpráva z výzkumu*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.
- Leontiyeva, Y., M. Nečasová. 2009. „Kulturně blízcí? Integrace přistěhovalců ze zemí bývalého Sovětského svazu.“ Pp. 117–160 in M. Rákoczyová, R. Trbola. *Sociální integrace přistěhovalců v české republice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Leontiyeva, Y., B. Tollarová. 2011. *Results from a Survey of Foreigners' Incomes, Expenditures and Remittances. Main Findings Concerning Remittances*. Prague: Institute of Sociology. Dostupné na: www.soc.cas.cz/sites/default/files/soubory/immigrants_2010_-_report.pdf [navštíveno 1. 10. 2018].
- Leontiyeva, Y., M. Vávra (eds.). 2009. *Postoje k imigrantům*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.
- Leontiyeva Y., M. Vojtková. 2007. *Výzkum záměru cizinců ze třetích zemí, kteří přijíždějí do ČR pracovat na základě povolení k zaměstnání, usadit se dlouhodoběji či trvale v ČR*. Oponovaná výzkumná zpráva určená pro státní správu. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.
- Malmusi, D., D. Drbohlav, D. Džurová, L. Palencia, C. Borell. 2014. „Inequalities in Healthcare Access by Type of Visa in a Context of Restrictive Health Insurance Policy: The Case of Ukrainian in Czechia.“ *International Journal of Public Health*, <https://doi.org/10.1007/s00038-014-0592-4>.
- Medová, L., D. Drbohlav. 2013. „Estimating the Size of the irregular Migrant Population in Prague – An Alternative Approach.“ *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 104 (1):75–89, <https://doi.org/10.1111/j.1467-9663.2012.00737.x>.
- Meltzer, C., C. Schemer, H. G. Boomgaarden, J. Strömbäck, M. Eberl, N. Theorin, T. Heidenreich. 2017. *Media Effects on Attitudes toward Migration and Mobility in the EU: A Comprehensive Literature Review*. Dostupné na: www.reminder-project.eu/wp-content/uploads/2017/05/REMINDER_D9_1_Media_effects_migration_mobility_web.pdf [navštíveno 1. 10. 2018].
- Mincer, J. 1978. „Family Migration Decisions.“ *Journal of Political Economy* 86 (5): 749–773. <https://doi.org/10.3386/w0199>
- MV ČR (Ministerstvo vnitra České republiky). 2018. Cizinci s povoleným pobytem. Dostupné na: www.mvcr.cz/clanek/cizinci-s-povolenym-pobytem.aspx[navštíveno 31. 12. 2018].
- Nekorjak, M. 2006. „Klientský systém a ukrajinská pracovní migrace do České republiky.“ *Sociální studia* 1. Brno: Fakulta sociálních studií.

- Nešporová, O., V. Kuchařová. 2009. Rodiny přistěhovalců II. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné na: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_298.pdf [navštíveno 1. 10. 2018].
- Okólski M. 2012. „Spatial Mobility from the Perspective of the Incomplete Migration Concept.“ *Central and Eastern European Migration Review* 1 (1): 11–35.
- Patočková, V., D. Čermák, K. Vojtíšková a kol. 2012. *Kultura v krajích České republiky*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.
- Pikhart, H., D. Drbohlav, D. Džurová. 2010. „The Self-reported health of legal and illegal/irregular immigrants in the Czech Republic.“ *International Journal of Public Health* 55 (5): 401–411, <https://doi.org/10.1007/s00038-010-0156-1>.
- Požizková, H. 2008. *Analýza zahraniční zaměstnanosti v České republice; postavení cizinců na trhu práce a podmínky jejich ekonomické integrace*. Praha: VÚPSV, v. v. i.
- Přidalová, I., M. Ouředníček. 2017. „Role zahraniční migrace v měnící se sociálně prostorové diferenciaci Prahy.“ *Sociologický časopis* 53 (5): 659–692, <https://doi.org/10.13060/00380288.2017.53.5.360>.
- Pluss, C. 2013. „Migrants' social positioning and inequalities: The intersections of capital, locations, and aspirations.“ *International Sociology* 28: 4–11. <https://doi.org/10.1177/0268580912468920>
- Rákoczyová, M., H. Pořízková. 2009. „Sociální integrace přistěhovalců – teoretická východiska výzkumu.“ Pp. 23–34 in M. Rákoczyová, R. Trbola. *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Rákoczyová M., R. Trbola (eds.) 2009. *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Schebelle, D., M. Horáková. 2012. Bariéry integračního procesu reflex cizinců z třetích zemí. Praha: VÚPSV v. v. i. Dostupné na: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_351.pdf
- Sýkora, L. et al. 2015. Analýza cizinců v Městské části Praha 4. Výzkumná zpráva. Dostupné na: www.praha4.cz/file/ffx21/Analiza-cizincu-v-mestske-casti-Praha-4-2015.pdf [navštíveno 1. 10. 2018].
- Sýkora, L. et al. 2016. Cizinci na území MČ Praha 11 – analýza stavu. Výzkumná zpráva. Dostupné na: www.praha11.cz/filemanager/files/file.php?file=20406 [navštíveno 1. 10. 2018].
- Szaló, C. 2009. „Transnacionalismus a kritika metodologického nacionalismu.“ *Sociální studia* 6(1): 49–68.
- Šafr, J. 2010. „Zájmové kroužky a oddíly jako zdroj sociálního kapitálu.“ *Socioweb* 8 (4), Dostupné na: www.socioweb.cz/upl/editorial/download/178_soc.web.4%25202010.pdf [navštíveno 1. 10. 2018].
- Titěrová, K. 2011. „Vzdělávání cizinců: výzva českému školství.“ *Migraceonline.cz*. Dostupné na: www.migraceonline.cz/e-knihovna/vzdelavani-deti-cizincu-vyzva-ceskemu-skolstvi [navštíveno 1. 10. 2018].
- Tollarová, B., T. Podroužková. 2012. *Analýza sociální situace cizinců ze třetích zemí na území Prahy 14. Zpráva z výzkumu*. Praha: Organizace pro pomoc uprchlíkům.
- Topinka, D., T. Janků (ed.). 2018. *Cizinci v Brně. Vztahy, vazby a síť podpory*. Praha: Barrister & Principal. Dostupné na: www.barrister.cz/barr01/wp-content/uploads/2018/11/Cizinci-v-Brne-Kniha.pdf [navštíveno 1. 10. 2018].
- Vacková, J. a kol. 2012. *Zdravotně sociální aspekty života imigrantů v České republice*. Praha: Triton.
- Valenta, O. 2012. „Cizinci v Praze: prostorové koncentrace Slováků, Ukrajinců a Vietnamců.“ Pp. 92–115 in M. Ouředníček, J. Temelová (eds.). *Sociální proměny pražských čtvrtí*. Praha: Academia.
- Vašát, P., J. Bernard. 2015. „Formování komunit, nebo sociální integrace? Analýza personálních sítí ukrajinských imigrantů v Plzni.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 51 (2): 199–225, <https://doi.org/10.13060/00380288.2015.51.2.159>.
- Vavrečková, J., K. Dobiášová. 2012. Integrace dětí cizinců z třetích zemí na základě mezinárodního šetření OECD PISA a řízených rozhovorů s pedagogy základních škol. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné na: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_348.pdf [navštíveno 1. 10. 2018].
- Wellman, B. 1979. „The Community Question: The Intimate Networks of east Yorkers.“ *The American Journal of Sociology* 84: 1201–1231, <https://doi.org/10.1086/226906>.
- Wellman, B. (ed.). 1999. *Networks in The Global Village: Life in Contemporary Communities*. Boulders, CO: Westview Press.
- Wimmer, A., N. Glick Schiller. 2002. „Methodological nationalism and the study of migration.“ *European Journal of Sociology* 43: 217–240. <https://doi.org/10.1017/s000397560200108x>

Summary

The capital city of the Czech Republic is a dynamic multicultural metropolis that attracts people from around the world. Prague has become a sought-out destination not only for tourists but also for expats, international students, refugees, international labour migrants and their families, foreign businessmen, and other immigrants, many of whom found their new home here. According to statistics provided by the Department for Asylum and Migration Policy of the Czech Interior Ministry, by mid-2018, more than 200,000 foreign nationals were living in Prague. This makes up more than 15 per cent of the total population of the capital, which is more than three times the national average.

About half of the foreign citizens registered in Prague hold Czech permanent residency permits, and two thirds of them came from countries outside the EU. The composition of the immigrant population in Prague is somewhat different from the immigrant population of the country as a whole. The largest Czech city has become an important gateway for immigrants. Prague attracts a higher number of university students, businessmen and skilled professionals, especially those working for international corporations. However, some nationalities concentrate in Prague significantly more than others. EU nationals from neighbouring countries like Slovakia, Poland, and Germany live mostly outside Prague and are especially concentrated in respective border regions. On the contrary, immigrants from Ukraine, Russia and especially from the United States are significantly more attracted to the capital. Interestingly, the third largest immigrant group countrywide, the Vietnamese, are also more spread out across the country, with higher concentration in border regions with Germany; they are therefore underrepresented in Prague, with only about one in five Vietnamese residing in the country living in the capital city.

This book is based on the data collected as part of applied research commissioned by the Prague City Hall and carried out by the Institute of Sociology of the Czech Academy of Sciences in 2017. This was the first large-scale applied research of this sort, focused primarily on foreign nationals from non-EU countries living in Prague, which make up two-thirds of the city's immigrant population. The aim of the study was to explore the socio-economic status and living conditions of immigrants, their needs and problems they face while living in the city of Prague. The project was designed to help improve public services that are meant to support the integration of foreigners into Czech society.

The questionnaire-based study was focused on various aspects of immigrant life in Prague and included 1,109 respondents from more than 50 non-EU countries. The make-up of the sample of migrants from non-EU countries corresponds to Prague's actual immigrant population from these countries in terms of gender, age, country of origin and place of residence in the city. The questionnaire was focused on topics concerning children's education, language skills of foreigners living in Prague, their knowledge of their rights and responsibilities, their experiences and awareness of public and commercial services for foreigners (e.g. counselling, translation), their experiences with Czech language courses as well as their plans for the future and an evaluation of cohabitation with Czech majority society.

Immigrants living in Prague are a diverse group of people, in respect to the countries of origin, economic status or the level of Czech language proficiency. The study has shown that, when it comes to migrants from outside the EU, Prague attracts primarily well-educated and economically active migrants, who often move to the Czech Republic with their families. Most of these migrants live in the Czech Republic for longer periods of time (average time of stay is 8 years) and seem to be well integrated into Czech society. Almost three quarters of the migrants participating in the study want to remain in the Czech Republic and plan their future here. Most often, these are people who are living here with their families. Prague also attracts migrants who are hired for so-called "precarious" positions. Approximately every fifth employed migrant in Prague performs unskilled or ancillary labor. This group may be in danger of destitution and consequent marginalization, particularly due to low incomes, uncertain residency status, limited knowledge of Czech and frequent social isolation.

Regarding the distribution of migrants in Prague, we cannot talk about segregation as in some other cities around the world, but rather about a certain differentiation of groups, usually based on

citizenship, though largely related to their socio-economic status. Migrants from western countries are significantly more likely live in the historical center and the inner city, meaning in city districts with higher than average property prices. The Vietnamese community is more prominently represented in the southern part of the outer city dominated by pre-fab housing estates with housing prices slightly below average. In the case of Russian Federation nationals, the model is similar to Western migrants. A significant number of them live in the inner city districts with above-average prices, but many of them are also registered in the Stodůlky neighborhood with below average property prices. This district is also very popular among Ukrainian nationals, according to the data from the Foreign Information System. Ukrainians dominate all city districts since they represent one quarter of all foreigners living in Prague; though a slightly smaller number live in the center, preferring rather localities in the outer city, like Libeň, Smíchov or Letňany with average or below average real estate prices.

A key condition for the successful integration of migrants is language competency. Considering the level and extent to which migrants use Czech in various contexts, we were able to conclude that more than a third of all foreigners living in Prague speak Czech well. More than a third have average proficiency, while about a fifth have low proficiency in Czech or do not speak it at all. Migrants with the highest level of language proficiency are the best integrated – they have good professional standing, informal relations with majority population, and a good understanding of the possibilities available to them. People with worse language skills more often face problems, are less informed and do not use services meant for foreigners as much.

Proficiency in Czech language improves with the length of the migrants' stay in the Czech Republic. At the same time, it is not true that younger migrants in Prague speak better Czech than older ones – in all age groups, we found a group of people with a lower level of language skills. This also does not apply exclusively to newcomers. Poor proficiency correlates to low-qualified job positions. This combination may lead to the impossibility of upward mobility on the labor market towards more quality employment. At the same time, it is clear that there is also a group of migrants who, as they claim, do not need Czech at all (its size can be estimated according to our data to be approximately 5–7% of non-EU respondents).

About five years of residence in the Czech Republic can be considered a period of time when most migrants manage to learn Czech at a fairly good level, and thus social institutions become more understandable and accessible to them. At the informal level (in leisure time, but also at work), difficulties or problems with communication in Czech usually improve after two years. People with bad Czech, according to our findings, tend not to draw attention to difficulties with communication or other aspects of life that they experience. These people also less likely to ask for help of interpreters because they often do not know about such services. It seems that communication in Czech at government, local or other offices or at the doctor's is most demanding and takes a long time for migrants to adapt to communicating effectively in these contexts (up to five years). In other situations, this time is shorter.

Low language proficiency does not necessarily lead to greater attendance of Czech language courses by migrants, but there is a need for additional motivation (for example work requirements). Approximately half of the respondents attended a Czech course; most of them were newcomers or migrants with more skilled jobs. With the increasing qualification and level of Czech, there is increased interest in more advanced or professional courses in Czech. The biggest obstacle to attending courses is their high price and inadequate timing.

The study also shows that non-EU immigrants living in Prague claim that they have enough information about their rights and responsibilities, face few problems and rarely encounter serious communication barriers. It seems that non-EU immigrants living in the city overall have significant knowledge of and even some personal experiences with free services provided to immigrants. However, migrants with a poor knowledge of Czech language are mostly not even aware of these services, despite the fact, that they are supposed to be the primary target group. Not only immigrants with weak proficiency in Czech, but also older migrants are less informed, more often encounter difficulties, and cannot access language courses. Therefore, it cannot be assumed that a migrant with average

competency in Czech language will automatically have problem-free encounters with institutions and orientation in different situations.

Most migrants whose children attend or attended Czech schools reported positive experiences there. Yet, about a fifth experienced communication problems with schools due to the language barrier. Despite minor problems, it can generally be said that the school is a trusted partner for most migrants living in the city of Prague. The school plays a very important role in the integration process, not only with the integration of migrant children but also their parents who, through their children, are in more frequent contact with majority society and have the opportunity to create informal ties.

Although foreigners living in Prague, for the most part, work extensive hours and have little free time, their children's leisure time seems to be well organized. Children often attend after-school clubs and activities, which significantly improves their integration. In this respect migrant children do not differ significantly from the majority, not even in the selection of courses or their attendance. Participation in out-of-school activities of children is correlated much more to the level of their parents' education, lifestyle, values and aspirations than to nationality.

As far as leisure activities of adult migrants are concerned, even though we have examined them only marginally, the results show that the vast majority of respondents have awareness of social events for the public and many of them also attend such events at least once in a while. These are public events such as festivals, concerts or sporting events held in the district where the migrants live or even in other parts of Prague. Awareness and attendance of events for the wider public is even higher than for events organized by migrant associations. However, in the survey, migrants also expressed their interest in cultural events in their native language, and events where they could introduce their culture to Czechs.

Participation in various social and public events in the city of Prague is largely related to the perception of security and the attitude of the majority. The feeling of safety in the city has a major impact on the perception of quality of life, as well as on migrants' plans for the future. Migrants generally regard Prague as a safe city. However, a deeper analysis has shown that citizens of Vietnam and other non-EU countries, except former USSR, more often report that they were not feeling completely safe in Prague: About half of these migrants admitted that at least once during their stay they did not feel safe here. In comparison, less than a third of immigrants from Ukraine, Russia and other countries of the former Soviet Union, reported such situations. Apparently, some "less visible" immigrants might find it easier to "blend in" in public places. This might also be connected to the perceived attitudes of Czech society towards foreigners, which is, to a large extent, influenced by the image of migrants in the media. Several studies suggest that the attitudes of Czechs towards foreigners living in this country are among the most skeptical in Europe. According to our research, more than half of our respondents are not satisfied with the media image of migrants.

The majority of non-EU foreigners living in Prague appear to be rather happy with their life and they do not seem to experience substantial social or financial problems. However, about one fifth of our respondents are obviously in a socially disadvantaged position or at least in a rather fragile situation, reporting that they experience certain difficulties even to cover cost of food. The limited ability to pay for housing costs, reported by more than 40% of our respondents (including 12% who are facing great difficulties with that), is also a threatening factor. Apparently, immigrants who face difficulties paying for basic expenses can hardly afford to pay even a symbolic price for language courses. At the same time, they have limited opportunities to improve their position on the labor market since searching for a better job often requires both language skills and spare time. The survey suggests that the financial situation of immigrants might improve the longer they stay, as respondents who lived in Prague for a lengthier period rarely reported difficulties in covering basic expenses.

The analysis presented in this book suggests that the country of origin of migrants living in Prague is often not the determining factor for successful integration, and coming from far-away destinations does not necessarily predestine immigrants for more problematic integration. The country of origin of immigrants obviously has a significant impact on migration strategies, social contacts and inclusion in so-called ethnic economies, which can determine labour market position of immigrants and their

overall integration into the host society. However, immigrants from very different countries with similar socio-economic status and family situation often face very similar challenges and problems. The survey suggests that immigrants themselves tend to stereotype about each other, which might be the result of the general attitudes in the majority society but also of the lacking connections between immigrant communities. We see the major challenge for creators of integration policies in finding an appropriate middle ground between policies that perceive immigrants as a single group without any regard for countries of origin or ethnicities, and policies which are based on singular stereotypical assumptions about integration needs of each national group (community). The results of our research indicate that a reasonable combination of these approaches, avoiding either stereotyping or over-generalization about immigrants, is most appropriate

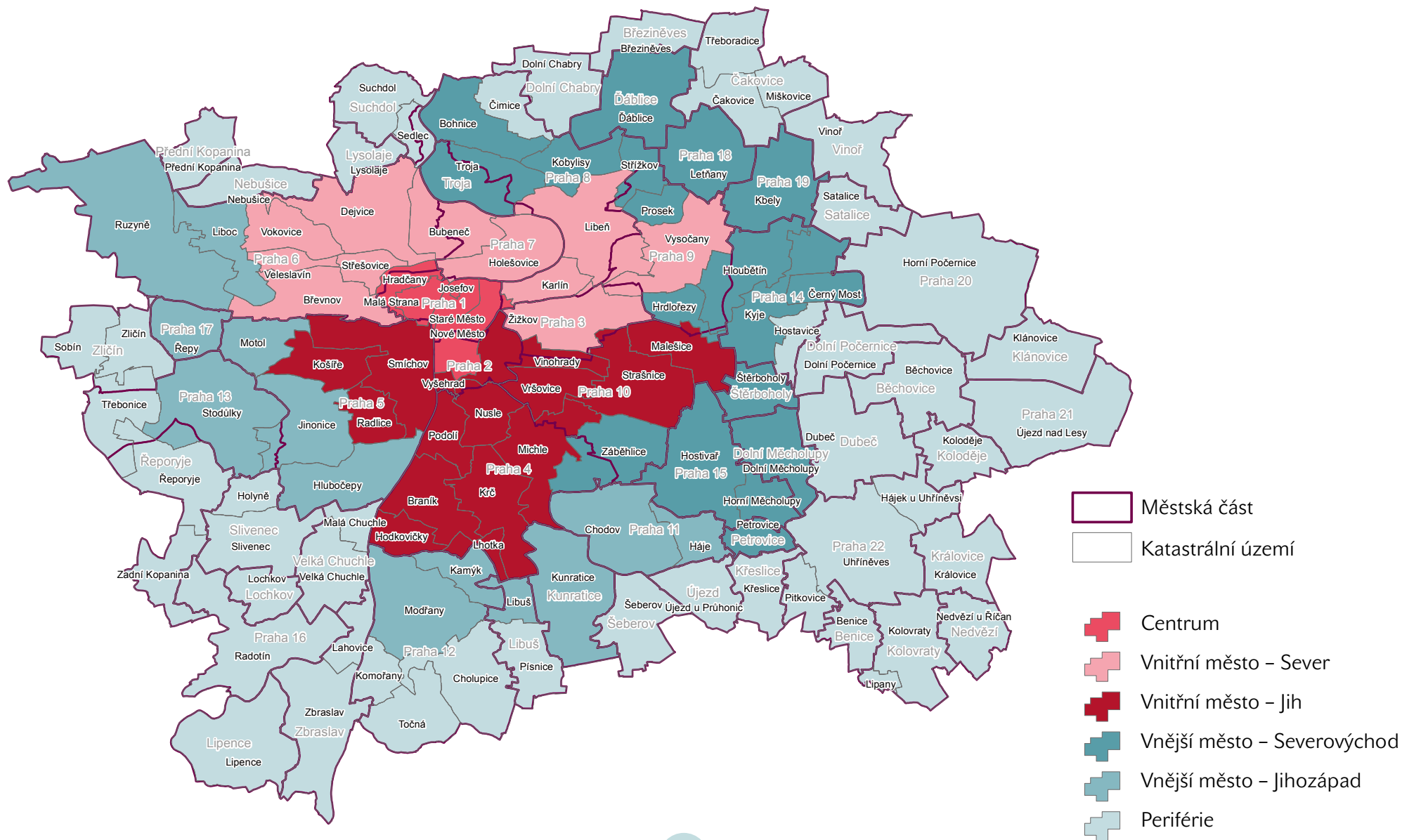
O autorkách

Mgr. Yana Leontiyeva, Ph.D., je vědeckou pracovnící Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i. Absolvovala Kyevo-Mohyljanskou Akademii v Kyjevě a Univerzitu Karlovu v Praze, kde na Fakultě sociálních věd získala doktorát v oboru sociologie. Ve své odborné činnosti se zaměřuje na management sociálněvědních dat a studium mezinárodní migrace s důrazem na metody výzkumu menšin a migrantů, začlenění migrantů do hostitelské společnosti, migrační a integrační politiky a postoje většinové společnosti vůči migrantům a menšinám. Má zkušenost s koordinací několika projektů věnovaných výzkumu migrace, včetně třech rozsáhlých dotazníkových šetření cizinců realizovaných na zakázku Ministerstva práce a sociálních věcí, Českého statistického úřadu a Magistrátu hlavního města Prahy. Publikuje v tuzemských a zahraničních časopisech a monografiích. Je členkou Výboru pro práva cizinců Rady vlády České republiky pro lidská práva. Působí v redakčních radách ročenky *Cizinci v ČR* vydávané Českým statistickým úřadem a mezinárodního recenzovaného časopisu *Central and Eastern European Migration Review*.

Mgr. et Mgr. Renáta Mikešová je pracovnící výzkumného oddělení Lokální a regionální studia Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i. Vystudovala sociologii a sociální antropologii na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze a sociální geografii a regionální rozvoj na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze, kde v současné době studuje doktorský program. Věnuje se zkoumání regionální diferenciace volebního chování, prostorovým aspektům sociálního znevýhodnění a tématu migrace a integrace migrantů a migrantek do hostitelské společnosti. Publikuje v odborných monografiích a časopisech (*Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, *Středoevropské politické studie*, *Sociální studia*).

Mgr. Blanka Tollarová, Ph.D., se zabývá sociologií migrace, zejména otázkami souvisejícími s postavením migrantů v hostitelských společnostech, s jejich začleňováním a s udržováním vztahů se zemí původu. Disertaci obhájenou na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy věnovala tématu integrace azylantů jako problému byrokratické identity v silně institucionalizovaném prostředí azylové politiky a sociální práce. Působila jako vyučující na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy, kde učila kvalitativní výzkumné metody a věnovala se studiu institucí, organizací a mocenských vztahů působících zejména mezi zdravotnickými profesemi a v oblasti sociálních služeb. Aktuálně se věnuje aplikovanému výzkumu v oblasti migrace a evaluačnímu výzkumu v oblasti integrace cizinců. Ve své práci kombinuje zkušenosti z akademického výzkumu, z nevládního sektoru i z prostředí výkonných orgánů, tvůrců politiky a jejích realizátorů.

Příloha 1. Mapa hl. m. Prahy členěná podle oblastí pro výběr respondentů

Příloha 2. Rozdělení jednotlivých městských čtvrtí, 112 katastrálních území, podle typu lokality pro výběr respondentů

Centrum	Vnitřní město		Vnější město		Periférie	
	Sever	Jih	Severovýchod	Jihozápad		
Hradčany	Břevnov	Braník	Bohnice	Hlubočepy	Běchovice	Miškovice
Josefov	Bubeneč	Hodkovičky	Černý Most	Chodov	Benice	Nebošice
Malá Strana	Dejvice	Košíře	Ďáblice	Jinonice	Březiněves	Nedvězí
Nové Město	Holešovice	Krč	Dolní Měcholupy	Kamýk	Čakovice	Písnice
Staré Město	Karlín	Lhotka	Háje	Kunratice	Čimice	Pitkovice
Vyšehrad	Libeň	Malešice	Hloubětín	Liboc	Dolní Chabry	Přední
	Střešovice	Michle	Horní Měcholupy	Libuš	Dolní Počernice	Kopanina
	Veleslavín	Nusle	Hostivař	Modřany	Dubeč	Radotín
	Vokovice	Podolí	Hrdlořezy	Motol	Hájek	Řeporyje
	Vysočany	Radlice	Kbely	Ruzyně	Holyně	Satalice
	Žižkov	Smíchov	Kobylisy	Řepy	Horní Počernice	Sedlec
		Strašnice	Kyje	Stodůlky	Hostavice	Slivenec
		Vinohrady	Letňany		Cholupice	Sobín
		Vršovice	Petrovice		Klánovice	Suchdol
			Prosek		Koloděje	Šeberov
			Střížkov		Kolovraty	Točná
			Štěrboholy		Komořany	Třebonice
			Troja		Královice	Třeboradice
			Záběhlice		Křeslice	Uhřetěves
					Lahovice	Újezd
					Lipany	Újezd nad
					Lipence	Lesy
					Lochkov	Velká
					Lysolaje	Chuchle
					Malá Chuchle	Vinoř
						Zadní
						Kopanina
						Zbraslav
						Zličín

Příloha 3. Česká verze dotazníku použitého při zjišťování potřeb a bariér migrantů a migrantek v hl. m. Praze

CZ

Centrum
pro výzkum
veřejného
mínění

SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR, v.v.i.
Jilská 1
110 00 Praha 1

CIZINCI 2017

KÓDÉR: SUPERKONTROLOR: POŘIZOVAČ:

IDE.71 ČAS ZAČÁTKU ROZHOVORU:

 :

NÁSLEDUJÍCÍ OTÁZKY SLOUŽÍ MIMO JINÉ K VYHLEDÁNÍ RESPONDENTA, ODPOVÍDAJÍCÍHO PŘEDEPSANÝM KVÓTÁM. POKUD TENTO RESPONDENT KVÓTÁM NEVYHOVUJE A NEBUDE S NÍM PROTO MOŽNÉ PROVÉST ROZHOVOR, POUŽIJTE TENTO DOTAZNÍK PRO DALŠÍHO VYHLEDANÉHO RESPONDENTA!

„Dobrý den, jsem tazatelem Centra pro výzkum veřejného mínění, který je součástí Sociologického ústavu Akademie věd. Oslovil jsem Vás, protože v současné době provádíme výzkum migrantů v Praze. Tento výzkum děláme na zakázku Magistrátu hlavního města Prahy v rámci projektu, jehož cílem je zjistit potřeby migrantů žijících v Praze. Dotazování je anonymní a potrvá asi půl hodiny. Většinu otázek si budete vyplňovat samostatně, máme k dispozici několik jazykových verzí dotazníků. Na začátek bych ovšem o Vás potřeboval zjistit pár základních informací.“

Předem děkuji za Vaši ochotu a Váš čas!

„Řekněte, prosím, zda v Praze bydlíte, nebo zde jen pracujete, pobýváte jako turista nebo jste zde na návštěvě?

POKYN: PTEJTE SE RESPONDENTA NA TO, KDE SKUTEČNĚ BYDLÍ, NIKOLI KDE MÁ REGISTRovaný POBYT.

Ano, v Praze bydlíte.....	1	1
ne, bydlíte jinde v ČR => PODĚKUJTE A UKONČETE ROZHOVOR	2	
ne, nebydlíte v ČR.“ => PODĚKUJTE A UKONČETE ROZHOVOR	3	

A.1 „Kolik je Vám let?“

POKYN: POKUD JE RESPONDENTOVI MĚNĚ NEŽ 18 LET, PODĚKUJTE A UKONČETE ROZHOVOR.

VĚK RESPONDENTA :

A.2 „Jaké je Vaše občanství?“

POKYN: V PŘÍPADĚ, ŽE RESPONDENT MÁ DVOJÍ OBČANSTVÍ, ZAZNAMENEJTE JEN PRVNÍ ZMÍNĚNÉ OBČANSTVÍ ZE ZEMĚ MIMO EVROPSKOU UNII. ZAŠKRTNĚTE JEDNU MOŽNOST. POKUD RESPONDENT POCHÁZÍ ZE ZEMĚ EVROPSKÉ UNIE, PODĚKUJTE A UKONČETE ROZHOVOR.

Ukrajina		1
Rusko		2
Vietnam		3
Postsovětské republiky (kromě Pobaltí, Ruska a Ukrajiny):	Arménie	4
	Ázerbajdžán	5
	Bělorusko	6
	Gruzie	7
	Kazachstán	8
	Kyrgyzstán	9
	Moldavsko	10
	Tádžikistán	11
	Turkmenistán	12
	Uzbekistán	13
Ostatní státy mimo EU	NE: Belgie, Bulharsko, Estonsko, Finsko, Francie, Chorvatsko, Irsko, Itálie, Kypr, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Malta, Německo, Nizozemsko, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Řecko, Slovensko, Slovinsko, Španělsko, Švédsko, Velká Británie	VYPIŠTE JAKÝ: _____ _____

A.3 „V našem výzkumu se dotazujeme migrantů žijících v různých částech Prahy. Řekněte, prosím, kde v Praze bydlíte? Uveďte prosím název pražské čtvrti.“

PTEJTE SE RESPONDENTA NA TO, KDE SKUTEČNĚ BYDLÍ, NIKOLI KDE MÁ REGISTROVANÝ POBYT. PODEJTE MU KARTU S MAPOU PRAHY A ZAPIŠTE ČÍSELNÝ KÓD ČTVRTI. POKUD NEVÍ NÁZEV ČTVRTI, ZEPTĚJTE SE NA NÁZEV ULICE, MĚSTSKÉ ČÁSTI NEBO SPRÁVNÍHO OBDVODU (NAPŘ. PRAHA 1-22).

998 = NEVÍ
 999 = ODMÍTL
 ODPOVĚDĚT

KÓD ČTVRTI

Název ulice / správního odvodu v Praze

.....

A.4 „Která z následujících možností nejlépe popisuje Vaše současné pracovní zařazení?”

POKYN: POKUD SE RESPONDENT MŮŽE ZAŘADIT DO VÍCE KATEGORIÍ, PTEJTE SE NA HLAVNÍ ČINNOST. POKUD RESPONDENT DOČASNĚ NEPRACUJE (NAPŘ. KVŮLI NEMOCI, DOVOLENÉ, PRÁZDNINÁM, APOD.), ODPOVÍDÁ, JAKO BY BYL DOTAZOVÁN ZA NORMÁLNÍCH OKOLNOSTÍ V PRACOVNÍM OBDOBÍ.

- Výdělečně činný (zaměstnanci, podnikatelé,
pracující v rodinném podniku), 1 => pokračujte na otázku A.6
student,..... 2 => pokračujte na otázku A.5
nezaměstnaný,..... 3 => pokračujte na otázku A.5
důchodce invalidní nebo starobní,..... 4 => pokračujte na otázku A.5
trvale v domácnosti nebo na mateřské či
rodičovské dovolené,..... 5 => pokračujte na otázku A.5
ostatní.“..... 6 => pokračujte na otázku A.5
ODMÍTL ODPOVĚDĚT..... 7 => pokračujte na otázku A.6

FILTR: NÁSLEDUJÍCÍ OTÁZKU POKLÁDEJTE JEN TĚM, KTERÍ V OTÁZCE A.4 UVEDLI JINÉ PRACOVNÍ ZAŘAZENÍ NEŽ VÝDĚLEČNOU ČINNOST.

A.5 „Řekněte, prosím, zda v současné době také pracujete (včetně nepravidelných brigád) nebo podnikáte?”

- Ano,..... 1 => pokračujte na otázku A.6
ne.“..... 2 => pokračujte na str. 4, samovyplňovací část
NEVÍ/NEODPOVĚDĚL... 9 => pokračujte na str. 4, samovyplňovací část

FILTR: JEN PRO TY, KTERÍ V SOUČASNOSTI MAJÍ PRÁCI NEBO PODNIKAJÍ.

A.6 Popište, prosím, podrobně, jakou práci v ČR vykonáváte? Kde pracujete, v čem podnikáte, co děláte?

**POKYN: ODPOVĚĎ ZAZNAMENEJTE CO NEJPODROBNĚJI (NÁZEV POVOLÁNÍ, POPIS ČINNOSTI, PŘÍPADNĚ S JAKÝM PRACUJE STROJEM). NESTAČÍ ÚDAJ NAPŘ. „DĚLNÍK“, JE POTŘEBA DALŠÍ URČENÍ NAPŘ. „DĚLNÍK U BĚŽÍCIHO PÁSU VE VÝROBĚ MOTORŮ“. POKUD DOTAZOVANÝ SDĚLÍ, ŽE MÁ VÍCE ZAMĚSTNÁNÍ, PTEJTE SE NA HLAVNÍ ZAMĚSTNÁNÍ NEBO PODNIKÁNÍ – TO, VE KTERÉM TRÁVÍ NEJVÍCE ČASU.
999 = NEODPOVĚĎEL**

ZAPIŠTE PODROBNĚ: _____

_____

A.7 „Řekněte, prosím, kde pracujete nebo podnikáte? Uved'te název čtvrti v Praze.“

PODEJTE DOTAZANÉMU KARTU S MAPOU PRAHY A ZAPIŠTE ČÍSELNÝ KÓD ČTVRTI. POKUD PRACUJE MIMO PRAHU, ZAPIŠTE KÓD 800. POKUD NEVÍ NÁZEV ČTVRTI, ZEPTĚJTE SE NA NÁZEV ULICE, MĚSTSKÉ ČÁSTI NEBO SPRÁVNÍHO OBVODU (NAPŘ. PRAHA 1-22).

999 = NEVÍ

998 = ODMÍTL

900 = NA RŮZNÝCH MÍSTECH

800 = JINÁ OBEC MIMO PRAHU

KÓD ČTVRTI

--	--	--

Název ulice / správního odvodu v Praze

.....

„Děkuji za odpovědi na úvodní otázky. Teď bych Vás chtěl požádat o samostatné vyplnění dotazníku.“

1. POŽÁDEJTE RESPONDENTA, ABY SAMOSTATNĚ VYPLNIL DRUHOU ČÁST DOTAZNÍKU.

2. ZVAŽTE PODLE PRŮBĚHU ROZHOVORU, ZDA RESPONDENT DOSTATEČNĚ DOBRĚ UMÍ ČESKY A ZEPTĚJTE SE, JAKOU JAZYKOVOU VERZI DOTAZNÍKU PREFERUJE.

3. PODEJTE DOTAZNÍK RESPONDENTOVÍ A INFORMUJTE HO, ŽE SE VÁS MŮŽE ZEPTAT, POKUD NEBUDE ROZUMĚT NĚKTERÉ Z OTÁZEK.

4. PONECHTE DOSTATEK ČASU K VYPLNĚNÍ DOTAZNÍKU. ZŮSTAŇTE NABLÍZKU PRO PŘÍPAD DOTAZŮ.

DOTAZNÍK K SAMOVYPLNĚNÍ – ČESKÁ VERZE

Vážený respondente,

Vaše odpovědi na následující otázky umožní porozumět životu migrantů v Praze. Informace, které nám poskytnete, mají velký význam. Mohou pomoci rozšířit nabídku služeb města Prahy pro migranty, zlepšit postavení migrantů a vztahy mezi Čechy a migranty.

Některé otázky jsou osobní. Ubezpečujeme Vás, že dotazník je anonymní, nikde nebude uvedeno Vaše jméno. Vaše odpovědi, budou zpracovány pouze hromadně statisticky, bez vztahu k Vaší osobě. Zjištění výzkumu také budou prezentována pouze hromadně a budou zcela anonymní.

Předem děkujeme za Vaši ochotu a Váš čas!

POKYNY PRO VYPLŇOVÁNÍ:

PŘI VYPLŇOVÁNÍ SE ŘÍDTE POKYNY V ŠEDÝCH RÁMEČCÍCH.

NA OTÁZKY ODPOVÍDEJTE POSTUPNĚ V POŘADÍ, V JAKÉM JSOU VYTIŠTĚNÉ.

VYPLŇTE PROSÍM ODPOVĚDI U KAŽDÉ Z NÍŽE UVEDENÝCH OTÁZEK, A TO KRÍŽKEM ČI HÁČKEM/ZAŠKRTNUTÍM DO PRÁZDNÉHO ČTVEREČKU.

PROSÍME, NEVPISUJTE NIC DO PRÁZDNÝCH POLÍ OZNAČENÝCH ČÁRKOVANĚ.

POKUD SI NEBUDETE VĚDĚT RADY, OBRAŤTE SE NA TAZATELE.

VYPLNĚNÝ DOTAZNÍK PROSÍM VRAŤTE TAZATELI.

O.1 Jak dlouho celkem žijete v České republice? Uveďte prosím počet let a měsíců.

POKYN: POKUD JSTE BYDLEL V ČR JEŠTĚ NĚKDY PŘED TÍMTO POBYTEM, UVEĎTE CELKOVOU DÉLKU POBYTU. VEPIŠTE POČET CELÝCH LET A ZBYLÝ POČET MĚSÍCŮ (NAPŘ. 4 ROKY A 5 MĚSÍCŮ), POKUD ZDE ŽIJETE MĚNĚ NEŽ PO DOBU 1 ROKU, VEPIŠTE 0 LET A PŘÍSLUŠNÝ POČET MĚSÍCŮ.

POČET LET:

POČET MĚSÍCŮ:

O.2 Jaký máte v současné době pobyt v ČR?

POKYN: ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ.

Trvalý pobyt v ČR

=> pokračujte na otázku O.5 (str.6)

Udělený azyl v ČR

=> pokračujte na otázku O.5 (str.6)

Dlouhodobý, nebo přechodný pobyt

=> pokračujte na otázku O.3

Jiný, nevím

=> pokračujte na otázku O.6 (str.6)

FILTR: ODPOVÍDEJTE, POKUD MÁTE POVOLENÍ K DLOUHODOBÉMU, NEBO PŘECHODNÉMU POBYTU. ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ.

O.3 Řekněte, prosím, za jakým účelem máte dlouhodobý pobyt.

Zaměstnání, zaměstnanecká karta

Podnikání

Studium

Vědecký výzkum

Sloučení rodiny

Zelená karta

Modrá karta

Dlouhodobě pobývající rezidenti EU a jejich rodinní příslušníci

Jiný účel

O.4 Plánujete v budoucnu žádat o trvalý pobyt v České republice?

POKYN: ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ.

Už jsem žádal a čekám na rozhodnutí

Ano, plánuji

Ne, neplánuji

Zatím nevím

FILTR: ODPOVÍDEJTE, POKUD MÁTE POVOLENÍ K TRVALÉMU POBYTU, NEBO UDĚLENÝ AZYL. ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ.

O.5 Plánujete v budoucnu žádat o české občanství?

Už jsem žádal a čekám na rozhodnutí

Ano, plánuji

Ne, neplánuji

Zatím nevím

O.6 Teď, prosím, uveďte několik informací o svém vzdělání a práci v České republice. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

POKYN: ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ.

Základní

Střední bez maturity (na Ukrajině a v Rusku neúplné střední;
ve Vietnamu nižší střední)

Střední s maturitou (na Ukrajině a v Rusku úplné střední;
ve Vietnamu vyšší střední)

Vysokoškolské, včetně univerzit a vyšších odborných škol

O.7 Kolik let jste celkem navštěvoval školu, včetně základní? Započtete i nedokončené školy a všechny formy studia, tedy i večerní a dálkové.

UVEĎTE CELKOVÝ POČET LET:

Teď prosíme o zodpovězení několika upřesňujících otázek o Vaší práci.

FILTR: NA OTÁZKY O.8 AŽ O.11 ODPOVÍDEJTE, JEN POKUD V SOUČASNÉ DOBĚ PRACUJETE (VČETNĚ BRIGÁD) NEBO PODNIKÁTE. POKUD V SOUČASNÉ DOBĚ MÁTE VÍCE ZAMĚSTNÁNÍ NEBO PODNIKÁNÍ, ODPOVÍDEJTE O TOM, VE KTERÉM TRÁVÍTE NEJVÍCE ČASU. POKUD NEPRACUJETE ANI NEPODNIKÁTE, PŘESKOČTE, PROSÍM, NA OTÁZKU O.12 (STR.7). ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ.

O.8 Jaké je Vaše postavení v práci?

Zaměstnanec podniku nebo organizace (máte pracovní smlouvu se zaměstnavatelem)

Zaměstnanec agentury (máte smlouvu s pracovní agenturou)

Společník, jednatel s. r. o, člen družstva

Podnikatel pracující v podniku na základě živnostenského listu

Samostatný podnikatel bez zaměstnanců

Samostatný podnikatel se zaměstnanci

Pomáhám v rodinném podniku

Ostatní

Nevím

O.9 Kolik hodin týdně obvykle pracujete? Počítejte, prosím, čas, který strávíte ve všech zaměstnáních a/nebo ve svém podnikání.

UVEĎTE POČET HODIT TÝDNĚ:

O.10 Jak často ve svém současném zaměstnání nebo podnikání pracujete o víkendech?

POKYN: ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ.

Nikdy	☐	
Méně často než 1 krát za měsíc	☐	
1 až 2krát za měsíc	☐	____
3krát za měsíc nebo častěji	☐	____

FILTR: NA TUTO OTÁZKU ODPOVÍDEJTE, JEN POKUD MÁTE PLACENÉ ZAMĚSTNÁNÍ, NIKOLIV PODNIKÁNÍ. ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ.

O.11 Jakým způsobem jste našel své současné zaměstnání?

Našel jsem si ho sám	☐	
Pomohl mi někdo zadarmo, bez úhrady	☐	
Pomohl mi někdo za peníze, finanční odměnu	☐	____
Jinak	☐	____

Nyní, prosím, odpovězte na otázky ohledně Vaší rodiny a bydlení.

O.12 Uveďte prosím svůj rodinný stav. Jste

POKYN: ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ.

Ženatý, vdaná	☐	=> pokračujte na otázku. O.14	
Svobodný, svobodná	☐	=> pokračujte na otázku O.13	
Rozvedený, rozvedená	☐	=> pokračujte na otázku O.13	____
Vdovec, vdova	☐	=> pokračujte na otázku O.13	____

FILTR: NA OTÁZKU ODPOVÍDEJTE POUZE POKUD NEJSTE ŽENATÝ/VDANÁ.

O.13 Máte partnera (přítele, přítelkyni)?

Ano	☐	=> pokračujte na otázku O.14	____
Ne	☐	=> pokračujte na otázku O.17 (str.8)	____

FILTR: NA NÁSLEDUJÍCÍ OTÁZKY O.14 AŽ O.16 ODPOVÍDEJTE POUZE POKUD MÁTE MANŽELA/MANŽELKU, NEBO PARTNERA/PARTNERKU.

O.14 Žije Váš partner /manžel (Vaše partnerka/manželka) v České republice?

Ano	☐	____
Ne	☐	____

Strana: 8

O.15 Má Váš partner, nebo manžel české občanství?

Ano

Ne

O.16 Je Váš partner, nebo manžel české národnosti?

Ano

Ne

O.17 Řekněte, prosím, kolik máte dětí.

POKYN: POČÍTEJTE VŠECHNY SVÉ DĚTI, I TY DOSPĚLÉ.

Nemám žádné děti => pokračujte na otázku O.20

Mám děti

VEPIŠTE POČET DĚTÍ: => pokračujte na otázku O.18

FILTR: NA OTÁZKU ODPOVÍDEJTE POUZE POKUD MÁTE DĚTI.

O.18 Žije alespoň jedno z Vašich dětí v ČR?

Ano => pokračujte na otázku O.19

Ne => pokračujte na otázku O.20

O.19 Uved'te, prosím, věk všech svých dětí žijících v ČR. Začněte, prosím, od nejmladšího dítěte. Pokud máte více dětí, uved'te pět nejmladších.

1. dítě	VĚK DÍTĚTE V CELÝCH LETECH:	
2. dítě	VĚK DÍTĚTE V CELÝCH LETECH:	
3. dítě	VĚK DÍTĚTE V CELÝCH LETECH:	
4. dítě	VĚK DÍTĚTE V CELÝCH LETECH:	
5. dítě	VĚK DÍTĚTE V CELÝCH LETECH:	

O.20 Žije v ČR ještě někdo jiný z blízkých členů Vaší rodiny, jako jsou otec, matka, bratr nebo sestra?

Ano

Ne

Nemám jiné blízké členy rodiny

O.21 Kde v současné době v Praze bydlíte?

ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚD.

- Byt nebo dům, který vlastním já nebo někdo z blízké rodiny
- Byt, dům nebo pokoj, který si pronajímám
- Vysokoškolská kolej
- Ubytovna, penzion nebo hotel
- Jinde

O.22 Kolik osob s Vámi v současné době společně bydlíte?

Bydlím sám => pokračujte na otázku O.25X

Bydlím s dalšími lidmi

VEPIŠTE POČET OSOB
(NEZAPOMEŇTE
ZAPOČÍTAT TAKÉ SEBE) => pokračujte na otázku O.23

FILTR: NA OTÁZKY O.23 A O.24 ODPOVÍDEJTE POUZE POKUD BYDLÍTE S DALŠÍMI LIDMI

O.23 Bydlíte s Vámi někdo jiný, než členové Vaší rodiny nebo jiní příbuzní?

- Ano
- Ne

O.24 Kolik členů má Vaše domácnost, tj. kolik lidí včetně Vás společně nejen žije, ale i hospodaří a má společné příjmy a náklady?

- Hospodařím sám
- Moje domácnost má celkem
členů (včetně mě):

Následující část je věnována vzdělávání dětí v České republice.

OTÁZKY O.25X AŽ O.33 JSOU JEN PRO TY, KTEŘÍ MAJÍ DĚTI V ČR. POKUD NEMÁTE DĚTI NEBO VŠECHNY VAŠE DĚTI ŽIJÍ MIMO ČR, PŘESKOČTE NA OTÁZKU O.34 NA STRANĚ 12.

O.25X Navštěvuje nebo navštěvovalo nějaké Vaše dítě školské zařízení v ČR?

- Ano => pokračujte na otázku O.25
- Ne => pokračujte na otázku O.30 (str.11)

FILTR: NA NÁSLEDUJÍCÍ OTÁZKU O.25 ODPOVÍDEJTE, JEN POKUD VAŠE DÍTĚ NAVŠTĚVUJE NEBO NAVŠTĚVOVALO ŠKOLSKÉ ZAŘÍZENÍ V ČR.

O.25 Uvedte, prosím, zda některé z Vašich dětí navštěvovalo nebo v současné době navštěvuje v ČR některé z následujících školních zařízení?

POKYN: ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚD V KAŽDÉM ŘÁDKU.

	ANO	NE	
a) Předškolní zařízení (jesle nebo mateřská škola)	☐	☐	____
b) Základní škola	☐	☐	____
c) Střední škola včetně víceletých gymnázií	☐	☐	____
d) Vyšší odborná nebo vysoká škola	☐	☐	____

O.26 Uved'te, jak důležité pro Vás při výběru školy pro Vaše dítě/děti byly nebo jsou následující faktory.

POKYN: ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ V KAŽDÉM ŘÁDKU

	VELMI DŮLEŽITÉ	SPÍŠE DŮLEŽITÉ	SPÍŠE NEDŮLEŽITÉ	ZCELA NEDŮLEŽITÉ	NEVÍM, NETÝKÁ SE	
a) Škola se nachází v blízkosti mého bydliště	☐	☐	☐	☐	☐	
b) Je to státní škola	☐	☐	☐	☐	☐	
c) Do školy docházejí děti jiných mých krajanů	☐	☐	☐	☐	☐	
d) Škola nabízí kvalitní výuku	☐	☐	☐	☐	☐	
e) Většina výuky neprobíhá v českém jazyce	☐	☐	☐	☐	☐	
f) Škola nabízí doučování češtiny	☐	☐	☐	☐	☐	
g) Výuka probíhá v mém mateřském jazyce	☐	☐	☐	☐	☐	

O.27 Když si vzpomenete na zkušenosti se školami v ČR v roli rodiče, setkal jste se někdy s následujícími situacemi?

POKYN: ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ V KAŽDÉM ŘÁDKU

	ANO	NE	
a) Jazyková bariéra - nedokázal jsem se domluvit s učitelem nebo vedením školy	☐	☐	
b) Škola se mnou málo komunikovala, neposkytovala dost informací	☐	☐	
c) Pociťoval jsem, že se mnou jednájí hůř, než s ostatními českými rodiči	☐	☐	
d) Moje dítě potřebovalo doučování nebo asistenta, ale ve škole to nebylo dostupné	☐	☐	

O.28X Dochází nebo docházelo nějaké Vaše dítě v ČR na doučování nebo využívalo pomoci asistenta?

Ano => pokračujte na otázku O.28

Ne => pokračujte na otázku O.29 (str.11)

FILTR: NA OTÁZKU O.28 ODPOVÍDEJTE POUZE POKUD VAŠE DÍTĚ BYLO ČI JE DOUČOVÁNO NEBO VYUŽÍVALO ČI VYUŽÍVÁ POMOC ASISTENTA.

O.28 Jaký typ doučování Vaše dítě využívalo?

POKYN: ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ V KAŽDÉM ŘÁDKU

	ANO	NE	
a) Doučování nebo pomoc asistenta organizované školou	☐	☐	
b) Doučování nebo pomoc asistenta organizované nějakou jinou organizací	☐	☐	
c) Soukromé doučování (soukromý učitel mimo školu)	☐	☐	

O.29 Dochází nebo docházelo nějaké Vaše dítě v ČR do školní družiny nebo školního klubu?

ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ.

Ano	☐	
Ne	☐	
Netýká se mého dítěte/mých dětí (nikdy nenavštěvovaly základní školu v ČR)	☐	<input type="text"/>
Nevím	☐	

O.30 Navštěvuje nebo navštěvovalo Vaše dítě/děti v ČR nějaké kroužky ve svém volném čase?

POKYN: ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ.

Ano	☐	=> pokračujte na otázku O.31	
Ne	☐	=> pokračujte na otázku O.33 (str.12)	
Nevím	☐	=> pokračujte na otázku O.33 (str.12)	<input type="text"/>
Nemám zájem, aby moje děti chodily do kroužků v ČR	☐	=> pokračujte na otázku O.33 (str.12)	

FILTR: NA OTÁZKY O.31 A O.32 ODPOVÍDEJTE POUZE POKUD VAŠE DÍTĚ/DĚTI NAVŠTĚVOVALY NEBO NAVŠTĚVUJÍ KROUŽKY V ČR. ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ V KAŽDÉM ŘÁDKU.

O.31 Na jaké kroužky Vaše dítě/děti chodí nebo chodily?

	ANO	NE	
a) Hudební, taneční nebo dramatické kroužky	☐	☐	<input type="text"/>
b) Výtvarné a rukodělné kroužky nebo keramika	☐	☐	<input type="text"/>
c) Jazykové kroužky	☐	☐	<input type="text"/>
d) Přírodovědné nebo turistické kroužky	☐	☐	<input type="text"/>
e) Sportovní kroužky, oddíly a kluby	☐	☐	<input type="text"/>
f) Jiné kroužky	☐	☐	<input type="text"/>

O.32 Chodí nebo chodily Vaše děti na kroužky pořádané následujícími organizacemi?

POKYN: ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ V KAŽDÉM ŘÁDKU.

	NIKDY JSEM O TĚTO ORGANIZACI NESLYŠEL	SLYŠEL JSEM O NĚ, ALE MOJE DĚTI TAM NECHODILY	MOJE DĚTI TAM CHODÍ NEBO CHODILY	NEVÍM	
a) Základní umělecká škola (ZUŠ)	☐	☐	☐	☐	<input type="text"/>
b) Dům dětí a mládeže (DDM)	☐	☐	☐	☐	<input type="text"/>

**O.33 Jak byste charakterizoval kroužky a jejich dostupnost pro děti v Praze?
ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ V KAŽDÉM ŘÁDKU.**

	ROZHODNĚ SOUHLASÍM	SPÍŠE SOUHLASÍM	SPÍŠE NESOUHLASÍM	ROZHODNĚ NESOUHLASÍM	NEVÍM	
a) Kroužky jsou pro mě příliš drahé	☐	☐	☐	☐	☐	
b) Nemám dostatek informací o dostupných kroužcích pro děti	☐	☐	☐	☐	☐	
c) Kroužky jsou špatně dopravně dostupné	☐	☐	☐	☐	☐	
d) Kroužky jsou organizovány v nevyhovujícím čase	☐	☐	☐	☐	☐	

NA NÁSLEDUJÍCÍ OTÁZKY ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI RESPONDENTI

Následující část je věnována Vaší znalosti českého jazyka a zkušenostem s výukou češtiny.

O.34 Ohodnoťte svoji znalost češtiny na škále od 1 do 5.

POKYN: ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ V KAŽDÉM ŘÁDKU.

	UMÍM VÝBORNĚ				NEUMÍM VŮBEC	
	1	2	3	4	5	
a) Jak dobře rozumíte mluvené češtině?	☐	☐	☐	☐	☐	
b) Jak dobře mluvíte česky?	☐	☐	☐	☐	☐	
c) Jak dobře rozumíte psané češtině?	☐	☐	☐	☐	☐	
d) Jak dobře píšete česky?	☐	☐	☐	☐	☐	

O.35 Jak často používáte češtinu? Zkuste odhadnout, kolik zhruba procent svého času používáte při komunikaci češtinu. Jde o čas v práci (a ve škole), doma a ve volném čase.

POKYN: V KAŽDÉM ŘÁDKU, PROSÍM, ZAKROUŽKUJTE PODÍL V PROCENTECH (NAPŘ. POKUD MLUVÍTE Z 50% ČESKY A Z 50% JINÝM JAZYKEM, ZKROUŽKUJTE V DANÉM ŘÁDKU „50“). POKUD NEPRACUJETE ANI NESTUDUJETE, ZAKROUŽKUJTE PROSÍM V ŘÁDKU A) ODPOVĚĎ 997.

	Vůbec nemluví česky										Mluví pouze česky		nepracuji	
	0 %	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100 %			
a) v práci, ve škole	0 %	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100 %	997		
b) doma	0 %	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100 %	x		
c) ve volném čase	0 %	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100 %	x		

O.36 Jak často zažíváte potíže při komunikaci v češtině v následujících situacích?

POKYN: ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ V KAŽDÉM ŘÁDKU.

	POKAŽDĚ	ČASTO	MÁLOKDY	NIKDY	NETÝKÁ SE MĚ TO, NEBO NENAVSTĚVUJI	
a) v práci	☐	☐	☐	☐	☐	<input type="text"/>
b) ve škole	☐	☐	☐	☐	☐	<input type="text"/>
c) na úřadech	☐	☐	☐	☐	☐	<input type="text"/>
d) u lékaře	☐	☐	☐	☐	☐	<input type="text"/>
e) volném čase a při běžné komunikaci mimo práci a školu	☐	☐	☐	☐	☐	<input type="text"/>

O.37 Jak často Vám někdo překládá nebo tlumočí např. na úřadech, u lékaře nebo ve škole?

POKYN: ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ.

- Nikdy => pokračujte na otázku O.40 (str.14)
- Málokdy => pokračujte na otázku O.38
- Často => pokračujte na otázku O.38
- Pokaždé => pokračujte na otázku O.38

FILTR: NA TUTO OTÁZKU ODPOVÍDEJTE, JEN POKUD VÁM NĚKDO PŘEKLÁDÁ. ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ.

O.38 Kdo pro Vás nejčastěji tlumočí, překládá?

- Profesionální tlumočník, překladatel
- Zprostředkovatel, tlumočník z komunity
- Kamarád, známý
- Syn nebo dcera
- Někdo jiný z rodiny
- Interkulturní pracovník nebo jiný pracovník neziskové organizace
- Někdo jiný

O.39 Platíte obvykle za tyto služby tlumočení nebo překladu?

- Ano
- Ne

O.40 Využil byste bezplatných služeb komunitních tlumočnicků nebo interkulturních pracovníků, kteří pomáhají migrantům komunikovat s českými úřady?

POKYN: ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ.

Určitě ano

Spíše ano

Spíše ne

Určitě ne

Nevím

O.41 Máte pocit, že k životu v České republice potřebujete umět česky lépe než dosud?

Ano

Ne

O.42 Navštívil jste někdy v ČR kurzy českého jazyka? Pokud ano, jak dlouho jste na tyto kurzy chodil? V případě několika kurzů uveďte, jak dlouho jste je všechny navštěvoval.

POKYN: ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ.

Ne => pokračujte na otázku O.45 (str.15)

Ano, méně než 4 měsíce => pokračujte na otázku O.43

Ano, 4 měsíce až jeden rok => pokračujte na otázku O.43

Ano, více než 1 rok => pokračujte na otázku O.43

FILTR: NA NÁSLEDUJÍCÍ OTÁZKY O.43 A O.44 ODPOVÍDEJTE, JEN POKUD JSTE NAVŠTĚVOVAL KURZY ČESKÉHO JAZYKA.

O.43 Uveďte, prosím, kdo tuto výuku českého jazyka organizoval?

POKYN: Z NABÍDKY VYBERTE MAXIMÁLNĚ TŘI VARIANTY ODPOVĚDÍ TÝKAJÍCÍ SE KURZŮ, KTERÉ JSTE NAVŠTĚVOVAL NEJDÉLE A JEJICH ČÍSELNÝ KÓD VEPIŠTE DO RÁMEČKŮ VPRAVO.

1. Integrovaná centrum Praha – různé pobočky na I.P. Pavlova (Žitná), na Pankráci (Hvězdova), v Modřanech (Sofijské náměstí), na Lužinách (Zázvorkova), na Černém mostě (Bratří Venclíků) nebo v areálu SAPA
2. Jiné neziskové organizace (např. InBAZE, SIMI, OPU, PPI, CIC, META, Info Dráček, klub Hanoj atd.)
3. Komerční jazyková škola
4. Ústav jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy (ÚJOP UK)
5. Měl jsem soukromého učitele/učitelku
6. Jiná instituce
9. Nevím

1.
ORGANIZACE

2.
ORGANIZACE

3.
ORGANIZACE

O.44 Jak jste nebo jak jste byl celkově spokojený s touto výukou českého jazyka?

POKYN: V PŘÍPADĚ VÍCE KURZŮ HODNOŤTE, PROŠÍM, TEN, KTERÝ JSTE NAVŠTĚVOVAL NEJDÉLE. ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ.

- Velmi spokojen
- Spíše spokojen
- Spíše nespokojen
- Velmi nespokojen

O.45 Jak hodnotíte nabídku jazykových kurzů češtiny pro cizince v Praze?

ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ.

- Určitě dostačující
- Spíše dostačující
- Spíše nedostačující
- Určitě nedostačující
- Nevím, nedokážu posoudit

O.46 Měl byste zájem navštěvovat některé z těchto jazykových kurzů?

ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ V KAŽDÉM ŘÁDKU.

	ANO	NE	
a) obecné kurzy českého jazyka pro začátečníky	☐	☐	<input type="text"/>
b) obecné kurzy českého jazyka pro pokročilé	☐	☐	<input type="text"/>
c) přípravné kurzy na jazykovou zkoušku pro získání trvalého pobytu nebo občanství	☐	☐	<input type="text"/>
d) profesní, specializační kurzy českého jazyka	☐	☐	<input type="text"/>

O.47 Co jsou podle Vás největší nedostatky současných nabízených kurzů českého jazyka?

POKYN: Z NABÍDKY VYBERTE MAXIMÁLNĚ TŘI VARIANTY ODPOVĚDÍ A JEJICH ČÍSELNÝ KÓD VEPIŠTE DO RÁMEČKŮ VPRAVO.

1. vysoká cena kurzů
2. místo konání kurzů je špatně dopravně dostupné z mého bydliště nebo pracoviště
3. nevyhovující doba konání kurzů
4. nevyhovující jazyková úroveň kurzů
5. nedostatečná kapacita kurzů
6. přílišná délka kurzů
7. nízká kvalita výuky
8. jiné
9. nevím, nemám zkušenost
10. nevidím žádné nedostatky

1.
NEDOSTATEK

2.
NEDOSTATEK

3.
NEDOSTATEK

Nyní se Vás zeptáme na Vašeho lékaře v ČR a Vaše zdraví.

O.48 Máte v ČR svého praktického lékaře?

- Ano
- Ne

O.49 Kolikrát jste během uplynulých 5 let navštívil lékaře v ČR? Včetně praktického lékaře, lékařů specialistů (zubař, ortoped, gynekolog, apod.) a také doktorů v nemocnicích a na pohotovosti?

ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ.

- Ani jednou
- 1-2 krát
- 3-5 krát
- 6-10 krát
- Více než 10 krát

O.50 Jak byste celkově ohodnotil svůj zdravotní stav?

ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ.

- Velice dobrý
- Spíše dobrý
- Spíše špatný
- Velice špatný

Ted' prosíme o zodpovězení několika otázek o Vaší finanční situaci v ČR.

O.51 Jak obtížné, nebo snadné bylo pro Vás zaplatit následující náklady v uplynulém roce?

ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ V KAŽDÉM ŘÁDKU.

	VELMI OBTÍŽNÉ	SPÍŠE OBTÍŽNÉ	SPÍŠE SNADNÉ	VELMI SNADNÉ	NETÝKÁ SE, VŮBEC NEHRADÍM	
a) Náklady na bydlení	☐	☐	☐	☐	☐	<input type="text"/>
b) Náklady na cesty do země původu	☐	☐	☐	☐	☐	<input type="text"/>
c) Náklady na potraviny	☐	☐	☐	☐	☐	<input type="text"/>
d) Náklady na zdravotní péči	☐	☐	☐	☐	☐	<input type="text"/>
e) Náklady související se vzděláním dětí	☐	☐	☐	☐	☐	<input type="text"/>
f) Náklady související s volnočasovými aktivitami dětí	☐	☐	☐	☐	☐	<input type="text"/>

O.52 Pokud byste si během svého pobytu v ČR potřeboval půjčit peníze, na koho byste se nejspíše obrátil?

ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ.

Rodina a příbuzní žijící v ČR	☐
Rodina a příbuzní žijící v zahraničí	☐
Známí, přátelé nebo kolegové mezi migranty v ČR	☐
Čeští známí, přátelé nebo kolegové	☐
Banka nebo úvěrová společnost	☐
Někdo jiný	☐

Ted' prosíme o zodpovězení několika obecných otázek o Vašem životě v ČR.

O.53 Máte dostatek informací o právech a povinnostech spojených se statutem migranta v ČR?

ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ.

Určitě dostatek	☐
Spíše dostatek	☐
Spíše nedostatek	☐
Určitě nedostatek	☐
Vůbec se o svá práva a povinnosti nezajímám/
nezjišťuji to	☐

O.54 Uved'te, prosím, odkud tyto informace nejčastěji čerpáte, kde je vyhledáváte?

POKYN: Z NABÍDKY VYBERTE MAXIMÁLNĚ TŘI VARIANTY ODPOVĚDÍ A JEJICH ČÍSELNÝ KÓD VEPIŠTE DO RÁMEČKŮ VPRAVO.

1. Ptám se příslušníků rodiny a příbuzných žijících v ČR
2. Ptám se ostatních známých krajanů nebo jiných cizinců
3. Ptám se svých českých známých nebo kolegů
4. Zjišťuji osobně na úřadech nebo jejich oficiálních webových stránkách
5. Zjišťuji na internetových stránkách, diskuzích krajanů nebo jiných cizinců
6. Obracím se na české neziskové organizace pomáhající bezplatně migrantům (např. ICP, InBAZE, SIMI, OPU, PPI, CIC, META, Info Dráček, klub Hanoj atd.)
7. Platím si konzultace zprostředkovatelů nebo tlumočnicků
8. Platím si konzultace právníků nebo právnických firem
9. Jinak
10. Vůbec se o svá práva a povinnosti nezajímám, nezjišťuji to

1. ZDROJ

2. ZDROJ

3. ZDROJ

O.55 Uved'te, prosím, v jakých oblastech pociťujete největší nedostatek informací?

POKYN: Z NABÍDKY VYBERTE MAXIMÁLNĚ TŘI VARIANTY ODPOVĚDÍ A JEJICH ČÍSELNÝ KÓD VEPIŠTE DO RÁMEČKŮ VPRAVO.

1. Práce a pracovní podmínky	
2. Podnikání v ČR	
3. Podmínky pobytu v ČR a získání pobytového oprávnění nebo českého občanství	1. OBLAST
____
4. Školský systém a podmínky vzdělávání v ČR	
5. Zdravotní péče a zdravotní pojištění v ČR	2. OBLAST
____
6. Sociální systém a podmínky využití sociální podpory	
7. Bydlení, práva a povinnosti, vlastnictví a pronajímání	3. OBLAST
____
8. Ostatní	
9. Mám všechny informace, které potřebuji	

O.56 Lidé se potýkají s různými potížemi. Jak často Vy sám (nebo nejbližší členové Vaší rodiny) v ČR zažíváte následující situace?

ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚD V KAŽDÉM ŘÁDKU.

	POKAŽDĚ	ČASTO	MÁLOKDY	NIKDY	NETÝKÁ SE MĚ TO	
a) Špatný školní prospěch dětí	☐	☐	☐	☐	☐	<input type="text"/>
b) Diskriminace v práci	☐	☐	☐	☐	☐	<input type="text"/>
c) Špatné pracovní podmínky	☐	☐	☐	☐	☐	<input type="text"/>
d) Vztahové a partnerské problémy	☐	☐	☐	☐	X	<input type="text"/>
e) Obtížná orientace na úřadech	☐	☐	☐	☐	X	<input type="text"/>
f) Projevy nepřijetí ze strany českých občanů	☐	☐	☐	☐	X	<input type="text"/>
g) Projevy nepřijetí ze strany jiných cizinců	☐	☐	☐	☐	X	<input type="text"/>
h) Pocit, že Praha není bezpečným městem	☐	☐	☐	☐	X	<input type="text"/>

O.57 Využil jste někdy za dobu svého pobytu následující služby určené migrantům v ČR?

ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĚ V KAŽDÉM ŘÁDKU.

	NIKDY JSEM O PODOBÝCH SLUŽBÁCH NESLYŠEL	SLYŠEL JSEM O TĚCHTO SLUŽBÁCH, ALE NIKDY JSEM JE NEVYUŽIL	TYTO SLUŽBY JSEM VYUŽIL NEBO VYUŽÍVAM V SOUČASNOSTI	
a) <u>bezplatné</u> právní služby týkající se pobytu v ČR	☐	☐	☐	
b) placené právní služby týkající se pobytu v ČR	☐	☐	☐	
c) jiné <u>bezplatné</u> poradenství, například sociální poradenství nebo služby psychologa	☐	☐	☐	
d) <u>bezplatný</u> doprovod tlumočnicka nebo interkulturního pracovníka – například na úřadě, ve škole, u zaměstnavatele	☐	☐	☐	
e) placené služby zprostředkovatele, který zařídí, co je potřeba	☐	☐	☐	

FILTR: NA NÁSLEDUJÍCÍ OTÁZKU O.58 ODPOVÍDEJTE, JEN POKUD JSTE NĚKDY VYUŽIL BEZPLATNOU SLUŽBU – MOŽNOSTI A, C, D V PŘEDCHOZÍ OTÁZCE.

O.58 Kdo poskytoval bezplatnou službu, kterou jste využil?

POKYN: Z NABÍDKY VYBERTE MAXIMÁLNĚ TŘI VARIANTY ODPOVĚDÍ A JEJICH ČÍSELNÝ KÓD VEPIŠTE DO RÁMEČKŮ VPRAVO.

1. Integrovaná centrum Praha – různé pobočky na I.P. Pavlova (Žitná), na Pankráci (Hvězdova), v Modřanech (Sofijské náměstí), na Lužinách (Zázvorkova), na Černém mostě (Bratří Venclíků) nebo v areálu SAPA	1.
POSKYTOVATEL
2. Jiná nezisková organizace (např. InBAZE, SIMI, OPU, PPI, CIC, META, Info Dráček, klub Hanoj atd.)	
3. Městská část (úředníci sociálního odboru, jiní pracovníci úřadu městské části)	
4. Úřad práce	____
5. Ministerstvo vnitra (OAMP) nebo Cizinecká policie	2.
POSKYTOVATEL
6. Advokátní/právní kancelář, zprostředkovatel	____
7. Moji známí, kamarádi	3.
POSKYTOVATEL
8. Někdo jiný	____
9. Nevím, kdo službu poskytoval	

O.59 Uved'te, prosím, zda jste během uplynulých 5 let v ČR navštívil některou z následujících akcí nebo společenských událostí? Máme na mysli například koncerty, festivaly, sportovní akce apod.

ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ V KAŽDÉM ŘÁDKU.

	NIKDY JSEM O TAKÝCH AKCÍCH NESLYŠEL	SLYŠEL JSEM O NICH, ALE NIKDY JSEM JE NENAVŠTÍVIL	TAKOVÝCH AKCÍ JSEM SE PÁKRÁT ZÚČASTNIL	TAKOVÝCH AKCÍ SE ZÚČASTŇUJI PRAVIDELNĚ	
a) Akce pro veřejnost v okolí Vašeho bydliště	☐	☐	☐	☐	
b) Akce pro veřejnost v jiných částech Prahy	☐	☐	☐	☐	
c) Akce pořádané krajanskými spolky nebo jinými sdruženími migrantů v ČR	☐	☐	☐	☐	

O.60 Jak byste pomocí této škály označil svůj vztah ke skupinám obyvatelstva žijícím na území České republiky?

ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ V KAŽDÉM ŘÁDKU.

	VELMI SYMPATIČTÍ	SPÍŠE SYMPATIČTÍ	ANI SYMPATIČTÍ, ANI NESYMPATIČTÍ	SPÍŠE NESYMPATIČTÍ	VELMI NESYMPATIČTÍ	
a) Slováci	☐	☐	☐	☐	☐	
b) Poláci	☐	☐	☐	☐	☐	
c) Rusové	☐	☐	☐	☐	☐	
d) Němci	☐	☐	☐	☐	☐	
e) Romové	☐	☐	☐	☐	☐	
f) Ukrajinci	☐	☐	☐	☐	☐	
g) Češi	☐	☐	☐	☐	☐	
h) Bulhaři	☐	☐	☐	☐	☐	
i) Vietnamci	☐	☐	☐	☐	☐	
j) Rumuni	☐	☐	☐	☐	☐	
k) Číňané	☐	☐	☐	☐	☐	
l) Arabové	☐	☐	☐	☐	☐	

O.61 Myslíte si, že budete za 5 let žít v ČR?

ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ.

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne

O.62 Plánujete žít v ČR napořád? Zaškrtněte jednu odpověď.

ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ.

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne

O.63 Uved'te, jak jste celkově spokojen

POKYN: V KAŽDÉM ŘÁDKU ZAŠKRTNĚTE JEDNU ODPOVĚĎ.

	ROZHODNĚ SPOKOJEN	SPÍŠE SPOKOJEN	SPÍŠE NESPOKOJEN	ROZHODNĚ NESPOKOJEN	NETÝKÁ SE MĚ TO	
a) Se svou současnou prací nebo podnikáním	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Se svou finanční situací	☐	☐	☐	☐	X	☐
c) S bytovou situací	☐	☐	☐	☐	X	☐
d) Se vztahy s Čechy	☐	☐	☐	☐	X	☐
e) S obrazem migrantů v českých médiích	☐	☐	☐	☐	X	☐

O.64 Co by podle Vás město Praha mohlo dělat pro migranty, aby jim zjednodušilo život?

.....

.....

.....

Děkujeme mnohokrát za Váš čas a ochotu!!!

Na závěr bychom Vás chtěli požádat o Vaši e-mailovou adresu nebo číslo na mobilní telefon, kam bychom Vám zaslali stručnou zprávu s hlavními zjištěními a také pozvánku na tiskovou konferenci, kde budeme výsledky výzkumu prezentovat. V případě dalšího výzkumu migrantů bychom si Vás také dovolili znovu oslovit.

Kontaktní e-mail nebo telefonní číslo:

Město Praha bude v tomto roce vydávat aktualizované informace o bezplatných službách pro migranty. Na uvedenou emailovou adresu Vám informace zašleme.

Přejeme Vám mnoho úspěchů!

PROSÍM, VRAŤTE VYPLNĚNÝ DOTAZNÍK TAZATELI

POTÉ, CO RESPONDENT VYPLNIL DOTAZNÍK:

- 1. PŘEKONTROLUJTE, ZDA JSOU ZAŠKRTNUTÉ NEBO VYPLNĚNÉ VŠECHNY ODPOVĚDI.**
- 2. POKUD RESPONDENT NA NĚKTERÉ VÝŠE ZMÍNĚNÉ OTÁZKY NEODPOVĚDĚL, POŽÁDEJTE HO O UPŘESNĚNÍ A V PŘÍPADĚ JEHO NEOCHOTY POZNAMENEJTE, ŽE ODMÍTÁ ODPOVĚDĚT.**

OTÁZKY PRO TAZATELE - VYPLŇTE IHNED PO SKONČENÍ ROZHOVORU!

IDE.72 ČAS KONCE ROZHOVORU (VČETNĚ SAMOVYPLNĚNÍ DOTAZNÍKU):

		:		
--	--	---	--	--

T.2 Zaznamenejte název čtvrti, ve které proběhlo dotazování s použitím číselníku s mapou hl. m. Prahy.

KÓD ČTVRTI

--	--	--

T.3 DOTÁZANÝ JE:

MUŽ = 1
ŽENA = 2

--

T.4 MÍSTO PROVEDENÍ ROZHOVORU:

- Práce respondenta, 1
- Práce tazatele, 2
- Domov respondenta, 3
- Domov tazatele, 4
- Kavárna, restaurace nebo jiný uzavřený veřejný prostor, 5
- Otevřený veřejný prostor, 6
- Prostory úřadu, 7
- Prostory neziskové organizace, 8
- Jiné místo. Vypište prosím konkrétně: 9

T.5 Jak jste sehnal kontakt na tohoto respondenta?

- Znal/a jsem respondenta/respondentku osobně před dotazováním, 1
- kontakt na respondenta mi poradil někdo z mých známých, 2
- kontakt na respondenta mi poradila organizace, která pracuje s migranty, .. 3
- šla/šel jsem na místo, kde jsem si myslel, že daného migranta najdu, 4
- využila jsem kontakt nebo tip od týmu CVVM, 5
- náhodou. 6
- Jiné místo. Vypište prosím konkrétně: 7

T.7 Jak byste ohodnotil respondentovu celkovou znalost češtiny na následující škále?

VŮBEC NEUMÍ ČESKY

1

2

3

UMÍ ČESKY VÝBORNĚ

4

5

EVIDENČNÍ ČÍSLO TAZATELE:

KRAJ

VSO

OSOBNÍ
ČÍSLO

PŘÍJMENÍ TAZATELE:

Potvrzuji, že jsem výběr dotázaného a výzkumný rozhovor provedl přesně podle pokynů CVVM a že jsem dodržel pravidla Etického kodexu tazatele.

PODPIS:

DNE:

Yana Leontiyeva, Renáta Mikešová, Blanka Tollarová

PRAŽANÉ S CIZÍM PASEM

**Výsledky výzkumu cizinců a cizinek ze zemí
mimo EU žijících v české metropoli**

Jazyková korektura: Kristýna Příbylová
Technická redakce: Filip Lachmann
Obálka a grafická úprava: Lucie a Ivan Mrázovi

Vydal:
Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., Jilská 1, 110 00, Praha 1
Vydání první
Praha 2018

Distribuce:
Tiskové a ediční oddělení Sociologického ústavu AV ČR, v. v. i.
Jilská 1, 110 00 Praha 1, telefon: 210 310 217, e-mail: prodej@sou.cas.cz

ISBN 978-80-7330-337-2 (online)

Kniha *Pražané s cizím pasem* je založena na datech z unikátního aplikovaného výzkumu zaměřeného na obyvatele Prahy s cizí státní příslušností, kteří pocházejí ze zemí mimo EU. Cílem výzkumu bylo zjistit informace, které nelze získat z veřejných registrů a které mohou posloužit jako podklady pro lepší nastavení integračních opatření v hlavním městě.

Kdo jsou Pražané pocházející ze zemí mimo EU? Co je do české metropole přivádí? Jaké mají postavení v české společnosti? Jaké jsou jejich plány do budoucna? S jakými problémy se nejčastěji potýkají? Jsou dostatečně informováni a vědí na koho se obrátit při řešení nejrůznějších problémů? Jaké mají vztahy s domácí populací?

Publikace pomáhá čtenářům najít odpovědi na tyto otázky a přispívá k důležité debatě o začlenění této významné části obyvatel Prahy do české společnosti.

Sociologický ústav
Akademie věd ČR